

Arthur C. Clarke

2010:

DRUGA ODISEJA

Preveo:

Ivan Skunca

*Posvećeno, s poštovanjem i divljenjem,
dvojici velikih Rusa koji se spominju u ovoj knjizi:
generalu Alekseju Leonovu - kozmonautu,
heroju Sovjetskog Saveza, umjetniku
i akademiku Andreju Saharovu - znanstveniku,
nobelovcu i humanistu.*

Roman *2001: Odiseja u svemiru* pisan je u razdoblju od 1964. do 1968. godine, a objavljen je u srpnju 1968, ubrzo nakon premijere filma. Kao što sam opisao u knjizi *Izgubljeni svjetovi 2001.*, oba projekta tekla su usporedno, uzajamno utječući jedan na drugoga. Tako mi se često događalo nešto neobično, da prerađujem rukopis pošto bih vidio radne kopije snimljene prema prethodnoj verziji priče - što je poticajan, ali prilično skup način pisanja romana.

Stoga postoji mnogo prisnija usporedba između knjige i filma nego što to obično biva, ali zato ima i većih razlika. U romanu, odredište svemirskog broda *Otkriće* je Japet, najzagonetniji među mnogim Saturnovim mjesecima. Do Saturnova sustava stiglo se preko Jupitera: *Otkriće* se približilo divovskom planetu na malu udaljenost, što mu je omogućilo da iskoristi njegovo gravitacijsko polje za učinak tzv. "gravitacijske pračke", čime je zadobilo prijeko potrebno ubrzanje za drugu fazu putovanja. Potpuno isti manevar primijenjen je 1979. godine kod svemirskih sonde *Voyager* prigodom njihovog prvog detaljnog izviđanja vanjskih divova.

Međutim, u filmu je Stanley Kubrick mudro izbjegao sve nedoumice na taj način što je za poprište trećeg susreta između Čovjeka i Monolita izabrao Jupiterove mjesece. Saturn je potpuno izostavljen iz scenarija, premda je kasnije Douglas Trumbull primijenio iskustvo koje je tu stekao pri snimanju svog filma *Tiho udaljavanje*, u kome je mjesto radnje prstenovani planet.

Sredinom šezdesetih godina nitko nije mogao ni naslutiti da će istraživanja Jupiterovih mjesece početi ne tek u idućem stoljeću već za samo desetljeće i pol. Također, nitko ni u snu nije zamislio čudesa koja će tamo biti pronađena - premda sada možemo biti posve sigurni da će otkrića do kojih su došla dva *Voyagera* jednoga dana biti nadmašena još neočekivanim nalazima. U vrijeme kada je napisana *2001.*, Io, Europa, Ganimed i Kalisto predstavljali su samo točkice svjetlosti čak i pri uporabi najmoćnijih teleskopa; oni su, međutim, sada svjetovi, svaki jedinstven na svoj način, a jedan među njima, Io, je vulkanski najaktivnije tijelo u Sunčevu sustavu.

No, kad se sve uzme u obzir, i knjiga i film prilično dobro podnose provjeru u svjetlosti ovih otkrića, a očaravajuće je usporediti epizodu s Jupiterom iz filma sa stvarnim prizorima koje su snimile kamere na *Voyagerima*. Jasno je, međutim, da bi sve što bi danas bilo napisano moralo uzimati u obzir istraživanja iz 1979: Jupiterovi mjeseci više nisu nekartografirano područje.

A postoji i još jedan, finiji, psihološki čimbenik koji valja uzeti u obzir. Roman *2001.* napisan je u doba koje se sada nalazi s one strane jedne od velikih prekretnica u ljudskoj povijesti. Ta era nepovratno je ostala za nama onog trenutka kada je Neil Armstrong prvi put kročio na Mjesec. Dvadeseti srpanj 1969. još je bio dobrih pola desetljeća u budućnosti kada smo Stanley Kubrick i ja počeli razmišljati o "poslovno dobrom znanstveno-fantastičnom filmu" (njegov izraz). Povijest i mašta u međuvremenu su postale nerazmrsivo prepletene.

Astronauti misije *Apollo* već su bili vidjeli film kad su krenuli put Mjeseca. Posada *Apollo 8*, čiji su članovi na Božić 1968. godine bili prvi ljudi kojima se ikada pružila prilika da vide suprotnu stranu Mjeseca, ispričala mi je da je bila u iskušenju poslati radio-poruku o otkriću velikog crnog monolita: na žalost, razboritost je prevagnula.

Bilo je i kasnije gotovo začuđujućih slučajeva da priroda oponaša umjetno. Najneobičniji među njima bila je saga o *Apollu 13* iz 1970.

Sličnosti su se počele javljati već od početka: zapovjedni modul, u kojem je bila smještena posada, dobio je naziv *Odisej*. Neposredno prije eksplozije spremišta za kisik, koja je i uzrokovala odustajanja od daljnjeg tijeka misije, posada je slušala temu *Zaratustre* Richarda Straussa, koja se danas mahom poistovjećuje s filmom. Odmah nakon gubitka energije, Jack Swigert je uputio ovu radio-poruku kontroli

misije: "Houston, imali smo problem." Riječi kojima se Hal obratio astronautu Franku

Pooleu u sličnoj situaciji bile su: "Žao mi je što prekidam proslavu, ali imamo jedan problem."

Kada je izvještaj o misiji *Apollo 13* kasnije objavljen, upravitelj NASA-e Tom Paine poslao mi je jedan primjerak, zabilježivši ispod Swigertovih riječi: "Baš kao što si oduvijek govorio da će biti, Arthure." I dalje me obuzima vrlo neobičan osjećaj kada razmišljam o ovom nizu događaja - zapravo, gotovo kao da dijelim određenu odgovornost.

Postoji još jedno slaganje, doduše, manje ozbiljno, ali zato podjednako upadljivo. Jedna od tehnički najuspjelijih epizoda u filmu bila je ona u kojoj se pokazuje kako Frank Poole trči kružnom stazom divovske centrifuge, pri čemu ga vezana za tlo drži "umjetna gravitacija" stvorena njenim okretanjem.

Gotovo desetljeće kasnije posada izuzetno uspješnog *Skylaba* utvrdila je da su projektanti ove letjelice napravili sličnu geometrijsku strukturu; prsten skladišnih komora oblikovao je glatku, kružnu traku po unutrašnjosti svemirske stanice. *Skylab* se, međutim, nije okretao, ali ova nepovoljna okolnost nije onemogućila njegove domišljate žitelje. Otkrili su da trčeći kružnom stazom, poput miševa u kavezu za vjevericu, mogu postići učinak koji se ne razlikuje od onoga iz 2001. Osim toga, ovaj prizor je televizijskom vezom bio upućen na Zemlju (trebam li reći što je odabrano za glazbenu pratnju?) uz ovaj komentar: "Stanley Kubrick bi trebao ovo vidjeti." On je uistinu i vidio, zahvaljujući tome što sam mu poslao video-traku. (Nikada mi je nije vratio; Stanley se koristi jednom ukroćenom crnom rupom za arhiviranje dokumenata.)

Još jedna veza između filma i stvarnosti je i slika pod nazivom *Blizu Mjeseca*, čiji je autor zapovjednik misije *Apollo-Sojuz*, kozmonaut Aleksej Leonov. Prvi put sam je vidio 1968. godine, prigodom prikazivanja *2001*. na konferenciji Ujedinjenih naroda o miroljubivom korištenju svemira. Neposredno nakon projekcije, Aleksej mi je skrenuo pažnju na okolnost da je na njegovoj slici (čija se reprodukcija nalazi u knjizi *Zvijezde nas čekaju*, objavljene u Moskvi 1967.) prikazan potpuno isti raspored kao i na početku filma: Zemlja izlazi iza Mjeseca, a Sunce iza njih. Crtež ovog prizora s njegovim potpisom sada visi na zidu u mojoj radnoj sobi; s pojedinostima se možete upoznati u 12. poglavlju.

Možda je ovo zgodan trenutak da kažem nešto više o jednom drugom, znatno manje poznatom imenu koje se pojavljuje na ovim stranicama, o Hsueshenu Tsienu. Godine 1936, dr. Tsien je zajedno s velikim Theodorom von Karmanom i Frankom J. Malinom osnovao Guggenheimov aeronautički laboratorij pri Kalifornijskom tehnološkom institutu (GALCIT) - neposrednog preteču znamenitog pasadenskog Laboratorija za mlazni pogon. On je bio prvi profesor na katedri "Robert Goddard" na Caltechu te je mnogo pridonio američkim raketnim istraživanjima tijekom četrdesetih godina. Kasnije, u jednoj od najsramnijih epizoda McCarthyjeva razdoblja, kad se poželio vratiti u svoju domovinu, uhićen je na temelju iskonstruirane optužbe službe sigurnosti. Tijekom posljednja dva desetljeća bio je jedna od ključnih ličnosti kineskog raketnog programa.

Konačno, tu je i neobičan slučaj "Japetova oka" 35. poglavlje u *2001*. Tu opisujem otkriće jednog neobičnog svojstva Saturnova mjeseca, koje je uočio astronaut Bowman: "Blistavi bijeli oval, dugačak oko četiri stotine milja, a širok dvije stotine... savršeno simetričan... i tako oštih rubova te se činilo da je naslikan... na licu malog mjeseca." Približivši se, Bowman se uvjerio da je "svijetla elipsa smještena nasuprot tamnom zaleđu satelita golemo prazno oko koje ga promatra kako se približava..." Kasnije je zapazio "sićušnu crnu točku u samom središtu", za koju se utvrdilo da je Monolit (ili jedno od njegovih utjelovljenja).

Kad je *Voyager 1* poslao prve snimke Japeta, na njima se jasno vidio veliki bijeli elipsoid, oštih rubova, s crnom točkom u središtu. Carl Sagan odmah mi je poslao jednu kopiju dotične fotografije uz zagonetnu bilješku: "Misleći na tebe..." Ne znam da li da budem radostan ili razočaran okolnošću da je

tajna ostala neodgonetnuta i nakon *Voyagera 2*.

S obzirom na sve što je rečeno, jasno je da je priča koja slijedi nešto znatno složenije od pukog nastavka prethodnog romana - ih filma. Tamo gdje se ove dvije inačice razlikuju - ja sam slijedio filmsku inačicu; međutim, više sam se trudio da ova knjiga bude što samostalnija cjelina i što usklađenja s našim najnovijim spoznajama.

Koje će, dakako, biti i te kako zastarjele do 2001...

Arthur C. Clarke Colombo, Šri Lanka siječanj 1982.

1. SASTANAK U ŽARIŠTU

Čak i u ovo metričko doba, to je i dalje bio teleskop promjera tisuću stopa, a ne tri stotine metara. Kako je tropsko sunce brzo tonulo k zalasku, veliki tanjur postavljen među planinama bio je već dopola ispunjen sjenom; ali, trokutasta platforma antenskog postroja, obješena visoko iznad središta, još je blistala svjetlošću. S tla, daleko dolje, bilo je potrebno uistinu oštro oko da bi se razabrala dva ljudska lika u zračnom labirintu greda, nosećih kablova i valovoda.

"Došlo je vrijeme", reče dr. Dimitrij Mojsevič svom starom prijatelju Heywoodu Floyd, "da porazgovaramo o mnogim stvarima. O cipelama, svemirskim brodovima i pečatnom vosku, ali ponajviše o monolitima i pokvarenim računalima."

"Zato si me, znači, odveo s konferencije. Doduše, ne žalim se - već sam toliko puta slušao taj Carlov govor o SETI-ju da ga i sam mogu naizust izreći. A i pogled odavde svakako je fantastičan - znaš, često sam dolazio ovamo, u Arecibo, ali još se nijednom nisam stigao popeti do ove antenske sabirnice."

"Stidi se! Ja sam ovdje bio već tri puta. Zamisli samo, u stanju smo oslušivati cijeli svemir, a nas nitko ne može čuti. Porazgovarajmo stoga o tvom problemu."

"Kakvom problemu?"

"Prije svega, zašto si morao dati ostavku na položaj predsjednika Nacionalnog vijeća za astronaute?"

"Nisam dao ostavku. Havajsko sveučilište plaća znatno bolje."

"U redu, nisi dao ostavku, preduhitrio si ih. Poslije svih ovih godina, Woody, ne možeš me prevariti i bilo bi već vrijeme da prestaneš u tim pokušajima. Kad bi ti ovoga časa ponovo ponudili mjesto predsjednika u Vijeću, bi li se dvoumio da ga prihvatiš?"

"Dobro, stari Kozače. Što želiš saznati?"

"Prije svega, ima mnogo neodređenosti u izvještaju koji si konačno podnio nakon silnog navaljivanja s moje strane. Prešli smo preko smiješne i uistinu nedopustive tajanstvenosti koja je pratila iskopavanje monolita u Tychou..."

"To nije bila *moja* zamisao."

"Drago mi je što to čujem: čak ti i vjerujem. A cijenimo i činjenicu da sada svima dopuštate da ispitaju stvar... što ste, dakako, trebali učiniti od početka. Doduše, teško da bi to mnogo pomoglo..."

Zavladala je sumorna šutnja dok su dva čovjeka razmišljala o crnoj zagonetki gore na Mjesecu, koja je i dalje prezrivo poražavala sva oružja što ih je ljudska domišljatost mogla smisliti da bi se uhvatila ukoštac s njom. Onda ruski znanstvenik nastavi:

"U svakom slučaju, što god bio monolit u Tychou, u blizini Jupitera se nalazi nešto još važnije. Tamo je, uostalom, on uputio signal. A vaši ljudi su ondje upali u nevolju. Usput rečeno, žao mi je zbog toga, iako je Frank Poole bio jedini koga sam osobno poznao. Sreli smo se 1998. na kongresu IAF-a. Činilo se da je dobar čovjek."

"Hvala, sve su to bih dobri ljudi. Volio bih kad bismo doznali što im se dogodilo."

"Što god to bilo, uvjeren sam da ćeš se složiti da se to sada tiče cijele ljudske vrste - a ne samo Sjedinjenih Država. Ne možete više koristiti znanje kojim raspolazete samo za stjecanje nacionalne prednosti."

"Dimitrij, znaš vrlo dobro da bi i tvoja strana jednako tako postupila. A i ti bi im pomagao u tome."

"Imaš potpuno pravo. Ali to je već davna povijest, upravo kao i ta vaša upravo smijenjena administracija koja je odgovorna za svu tu zbrku. Možda će vam se novi predsjednik držati mudrijih savjeta."

"Nije isključeno. Imaš li kakvih prijedloga i jesu li službeni ili su samo privatne nade?"

"Posve su neslužbeni, zasad. To vražji političari nazivaju ispitivačkim razgovorima. A ja ću glatko poreći da su se oni ikad i dogodili."

"Vrijedi. Nastavi."

"U redu, evo kakva je situacija. Sklapate *Otkriće II* na parkirnoj stazi što brže možete, ali nema nade da će posao biti završen za manje od tri godine, što znači da ćete propustiti idući lansirni prozor..."

"Ne potvrđujem, ali ni ne poričem. Imaj na umu da sam ja samo ubogi sveučilišni rektor, na drugom kraju svijeta od Vijeća za astronautiku."

"A tvoj posljednji put u Washington bio je samo izlet na koji si pošao da se vidiš sa starim prijateljima, pretpostavljam. Nego, da nastavim: naš i brod, *Aleksej Leonov*..."

"Mislio sam da ste ga nazvali *German Titov*."

"Pogrešno, rektore. Draga, stara CIA ponovo je zakazala. *Leonov* je od prošlog siječnja. I neka nitko ne sazna da sam ti rekao kako će stići do Jupitera najmanje godinu dana prije *Otkrića*."

"Neka nitko ne sazna da sam ti rekao kako smo se toga i bojali. Ali, samo nastavi."

"Budući da su moji šefovi jednako glupi i kratkovidni, kao i tvoji, žele se u to sami upustiti. A to znači da nam se može dogoditi ono, što god to bilo, što se dogodilo i vama, tako da ćemo se svi naći na početku - ili još gore."

"Što misliš, da je pošlo naopako? Podjednako smo u nedoumici kao i vi. I nemoj mi reći da niste uhvatili sve emisije Davea Bowmana."

"Dakako da jesmo. Sve do posljednjih riječi: 'Moj Bože, puna je zvijezda!' Čak smo obavili analizu stresa na uzorcima njegova glasa. Držimo da nije halucinirao; pokušavao je opisati ono što uistinu vidi."

"A kako vam se čini njegov Dopplerov pomak?"

"Potpuno je nemoguć, dakako. U trenutku kad smo izgubili njegov signal, udaljavao se brzinom koja je iznosila desetinu brzine svjetlosti. A postigao ju je za manje od dvije minute. Četvrt milijuna g-e!"

"Bit će, dakle, da je trenutno stradao."

"Ne pravi se naivnim, Woodi. Radio-uređaji u vašim servo-letjelicama nisu u stanju izdržati ni stotinku tog ubrzanja. A ako su oni opstali, onda je mogao i Bowman, bar dok nismo izgubili vezu."

"Samo sam htio provjeriti vaša razmišljanja. Od tog trenutka mi jednako kao i vi pipamo u mraku. Ako je i s vama tako."

"Bilo je svakojakih ludih nagađanja, ali me stid da ti ih ispričam. No, slutim da nijedno od njih neće biti ni upola tako ludo kao istina."

Svuda se oko njih rasprsnuše sićušne, grimizne eksplozije navigacijskih signalnih svjetala i tri vitka tornja što nose antenski sklop počеше blistati poput svjetionika spram sve tamnijeg neba. Posljednje crvene trake Sunca nestadoše ispod okolnih brda; Heywood Floyd sačeka na Zeleni bljesak, koji još nikad nije vidio. No, ponovo je bio razočaran.

"Dobro, Dimitrij", reče on, "pređimo na stvar. Što si, zapravo, naumio?"

"U bankama podataka na *Otkriću* jamačno se nalaze goleme količine dragocjenih informacija; one se vjerojatno i dalje prikupljaju, iako je brod prestao odašiljati. Voljeli bismo ih se domoći."

"Pošteno. Ali kada stignete tamo i *Leonov* se poveže s *Otkrićem*, što će vas spriječiti da se iskrcate i presnimite sve što želite?"

"Doista nisam očekivao da ću te morati podsjetiti kako je *Otkriće* teritorij Sjedinjenih Država, tako da bi neovlašteni pristup bio gusarski čin."

"Osim u slučaju životne opasnosti, što ne bi bilo teško urediti. Uostalom, s udaljenosti od milijardu kilometara nama bi bilo teško provjeriti što vaši momci tamo rade."

"Hvala na vrlo zanimljivom prijedlogu; proslijedit ću ga. Ali, čak i kad bismo ušli u *Otkriće*, bili bi nam potrebni ijedni i tjedni da odgonetnemo sve vaše sustave i iščitamo sve podatke. Ono što ja predlažem je suradnja. Uvjeran sam da je to najbolja zamisao, premda će nas vjerojatno obojicu stajati silnog truda da u to uvjerimo i naše šefove."

"Želiš, zapravo, da jedan od naših astronauta poleti na *Leonovu*?"

"Da, ponajbolje neki inženjer koji je stručnjak za sustave na *Otkriću*. Jedan od onih koje uvježbavate u Houstonu za vraćanje broda na Zemlju."

"Otkud znaš za to?"

"Za ime svijeta, Woody, pa vijest o tome donio je već prije mjesec dana video-tekst 'Aviation Weeka'."

"Čini se da doista nisam u toku; nitko mi ne govori što više nije strogo povjerljivo."

"Još jedan razlog da se preseliš u Washington. Hoćeš li me podržati?"

"Potpuno. Slažem se s tobom sto posto. Samo..."

"Samo što?"

"Obojica ćemo se morati uhvatiti ukoštac s dinosaurima kojima je mozak u repu. Neki od mojih će reći: pustimo Ruse da slome vrat hitajući k Jupiteru. Mi ćemo ionako biti tamo koju godinu kasnije, tako da nema razloga za žurbu."

Na trenutak je na antenskoj platformi vladala tišina. Čulo se samo slabašno pucketanje golemih nosećih kablova na kojima je visjela stotinu metara od tla. A onda Mojsevič nastavi tako tiho da je Floyd morao napregnuti sluh kako bi ga čuo:

"Je li netko u posljednje vrijeme provjerio stazu *Otkrića*?"

"Doista ne znam, pretpostavljam da jest. Ali, zašto je to važno? Savršeno je postojana."

"Misliš? Dopusti mi da te netaktilno podsjetim na jednu neugodnu zgodu iz prošlosti NASA-e, na vašu prvu svemirsku stanicu, 'Skylab'. Bilo je predviđeno da ostane u stazi najmanje deset godina, ali niste dobro obavili proračune. Vrlo je podcijenjen otpor zraka u jonosferi, tako da se spustio godinama prije no što je bilo predviđeno. Uvjeran sam da se sjećaš te uzbudljive epizode, iako si u to doba bio još dječak."

"Te sam godine diplomirao, i ti to znaš. Ali, *Otkriće* se nigdje ne približava Jupiteru. Čak i u perigeju, ovaj, perijovu, brod je predaleko da bi na njega djelovao otpor Jupiterove atmosfere."

"Već sam ti rekao dovoljno da me opet pošalju u progonstvo u moju *daću*, a idući put ti možda ne bi dopustili da me posjetiš. Bit će najbolje da kažeš osoblju koje se bavi praćenjem kretanja *Otkrića* da malo pažljivije obavi svoj posao. I ne zaboravi ih podsjetiti da Jupiter ima najveću magnetosferu u Sunčevu sustavu."

"Shvatio sam što imaš na umu i mnogo ti hvala. Ima li još nešto prije negoli krenemo dolje? Ovdje počinje bivati vrlo hladno."

"Ništa se ne brini, dragi prijatelju. Čim sve ovo dojaviš Washingtonu, ali sačekaj oko tjedan dana da osiguram sebi odstupnicu, vidjet ćeš da će postati vraški vruće."

2. KUĆA DUPINA

Dupini bi uplivali u blagovaonicu svake večeri, neposredno prije zalaska sunca. Otkad je Floyd stanovao u rektorskoj rezidenciji, samo se jednom nisu pojavili. Bilo je to 2005., onog dana kada je

grunuo *tsunami* - koji je, srećom, već izgubio najveći dio siline prije no što je stigao do Hiloa. Kad mu oceanski prijatelji idući put izostanu, Floyd će odmah potrpati obitelj u kola i krenuti u brda, negdje put Mauna Kea.

Koliko god su inače bili ljupki, morao je priznati da mu njihova razigranost katkad smeta. Bogati pomorski geolog koji je projektirao kuću uopće nije mario ako bi se smočio, jer je obično nosio samo kupaće gaćice ili čak ni to. Ali, za jedne nezaboravne zgone, dogodilo se da se tu sakupilo cijelo sveučilišno vijeće; članovi, svi redom odjeveni u svečana večernja odijela, pijuckali su koktele oko bazena, čekajući na dolazak uvaženog gosta s kontinenta. Dupini su, međutim, pravilno zaključili da će im te večeri biti oduzeta glavna uloga. Kad je posjetitelj najzad stigao, bio je i te kako iznenađen ugledavši potpuno mokar odbor za doček u kupaćim kostimima koji su im loše pristajali - a u buffetu je sve bilo preslano.

Floyd se često pitao što bi Marion mislila o ovom neobičnom i divnom domu na rubu Tihog oceana. Ona nikad nije voljela more, ali more je na kraju odnijelo pobjedu. Iako je taj prizor polako blijedio, on se još mogao sjetiti blještava ekrana na kome je prvi put pročitao riječi: DR. FLOYD - HITNO I OSOBNOST. A onda su uslijedili redovi fluorescentnog teksta, tvoreći poruku koja mu se trajno urezivala u mozak: ŽAO NAM JE ŠTO VAS MORAMO OBAVIJESTITI - ZRAKOPLOV NA LETU 452 LONDON - WASHINGTON PAO KRAJ NEWFOUNDLANDA - SPASILAČKA EKIPA NIJE NAŠLA PREŽIVJELE.

Da sudbina nije uplela prste, i on se trebao nalaziti u tom zrakoplovu. Nekoliko prvih dana gotovo je žalio što su ga poslovi s ESA-om zadržali u Parizu; rasprava oko korisnog tereta na "Solarisu" spasila mu je život.

A sada, imao je novi posao, novi dom i novu suprugu. Sudbina je i tu odigrala ironičnu ulogu. Optužbe i istraga oko misije na Jupiter uništili su njegovu karijeru u Washingtonu, ali čovjek njegovih sposobnosti nikada nije dugo mogao ostati bez posla. Oduvijek ga je privlačio opušteniji tempo sveučilišnog života, a kad se to povezalo s jednim od najljepših dijelova svijeta, ishod

He pokazao neodoljivim. Upoznao se sa ženom koja će postati njegova druga supruga samo mjesec dana nakon što je počeo raditi, dok je s ovećom skupinom turista promatrao plamene vodoskoke Kilauea.

S Carolineom je našao zadovoljstvo koje je jednako tako važno kao i sreća, a mnogo trajnije. Pokazala se dobrom maćehom Marioninim dvjema kćerima, a i rodila mu je Christophera. Usprkos razlici od dvadeset godina, razumjela je njegova raspoloženja i uspijevala ga izvuci iz povremenih potištenosti. Zahvaljujući njoj, on se sada mogao sjećati Marion bez bola, premda ne i bez čeznutljive sjete koja će ostati s njim do kraja života.

Caroline je upravo bacala ribe najvećem dupinu, krupnom mužjaku koga su zvali Ožiljko, kad blago škakljanje na Floydovom ručnom zglobu obznani pozivni znak. Potapšao je tanku metalnu vrpcu da bi prekinuo bešumni alarm i preduhitrio zvučni, a zatim prišao najbližem od komunikatora, kojih je bilo posvuda po sobi.

"Rektor ovdje. Tko govori?"

"Heywoode? Ja sam, Victor. Kako si?"

U djeliću sekunde, cijeli kaleidoskop osjećaja prostruji Floydom. Prvo ga obuzme srdžba: njegov nasljednik i, bio je siguran u to, glavni krivac njegova smjenjivanja, nijednom nije pokušao stupiti s njim u vezu od časa kad je otišao iz Washingtona. Zatim je slijedila znatiželja: o čemu bi to njih dvojica imali razgovarati? Onda je red došao na tvrdoglavu odlučnost da bude što je moguće manje od pomoći, pa postidjenost zbog tog djetinjastog stava i, konačno, plima uzbuđenja. Victor Millson mogao ga je zvati samo iz jednog razloga.

Što je mogao neutralnijim glasom Floyd uzvratiti:

"Ne mogu se požaliti, Victore. U čemu je problem?"

"Je li ovo sigurna veza?"

"Nije, Bogu hvala. Više mi nisu potrebne."

"Hm. Dobro. Onda ću ti to objasniti ovako. Sjećaš li se posljednjeg projekta kojim si upravljao?"

"Teško da ga mogu zaboraviti, naročito s obzirom na okolnost da me pododbor za astronautiku pozvao na dodatne razgovore prije samo mjesec dana."

"Dakako, dakako. Doista moram naći vremena da pročitam tvoj izvještaj. Ali, toliko sam zauzet najnovijim događanjima na tom polju da jednostavno nemam ni trenutka na raspolaganju. A s tim u vezi te i zovem."

"Mislio sam da tu sve teče kako je predviđeno."

"Tako je, na žalost. Ništa ne možemo poduzeti čime bismo sve to ubrzali; čak bi i najviši stupanj prvenstva uštedio samo nekoliko tjedana. *A sve to znači da ćemo zakasniti.*"

"Ne razumijem", uzvratu Floyd bezazlenim glasom. "Mi, doduše, ne želimo gubiti vrijeme, ali ne postoje nikakvi rokovi."

"Postoje, i to čak dva."

"Zbunjuješ me."

Ako je Victor i zapazio ironiju u njegovu glasu, prešao je preko toga.

"Tako je, postoje dva roka, jedan iza koga stoji čovjek, a drugi prirodni. Ustanovilo se da nećemo biti prvi koji će se vratiti na... ovaj, poprište događaja. Naši stari takmaci prestići će nas bar za godinu dana."

"Loše."

"To još nije najgore. Čak i da nema konkurencije, i dalje bismo kasnili. U trenutku kad napokon stignemo, tamo nećemo ništa naći."

"Pa to je smiješno. Uvjeren sam da bih već čuo da je Kongres opozvao zakon gravitacije."

"Ozbiljno govorim. Okolnosti nisu postojane - ne mogu se sada upuštati u pojedinosti. Hoćeš li biti kod kuće tijekom večeri?"

"Hoću", uzvratu Floyd, zadovoljno zaključivši da je trenutno u Washingtonu već davno prošla ponoć.

"Dobro. Za jedan sat bit će ti uručen jedan paket. Pozovi me čim budeš stigao to proučiti."

"Zar tada neće biti prilično kasno?"

"Da, bit će. Ali već smo izgubili previše vremena. Ne želim ga više gubiti."

Millson je dobro predvidio. Točno sat kasnije, jedan pukovnik zrakoplovnih snaga, ništa manje, uruči mu veliki zapečaćeni omot; strpljivo je čavrljao s Čarobne dok je Floyd čitao primljeni materijal.

"Bojim se da ću to morati odnijeti natrag kad završite", reče pismonoša visoka čina, ispričavajući se.

"Drago mi je što to čujem", uzvratu Floyd, zavaljen u svojoj omiljenoj visećoj ležaljki gdje je često čitao.

Bila su tu dva dokumenta, od kojih je prvi bio sasvim kratak. Na njemu je stajala oznaka STROGO POVJERLJIVO, premda je ovo STROGO bilo naknadno precrtano, a promjena potvrđena trima potpisima, koji su bili potpuno nečitki. Očigledno odlomak iz nekog mnogo opširnijeg izvještaja, dokument je bio podvrgnut cenzuri, pun praznih mjesta, tako da ga je bilo vrlo nezgodno čitati. Srećom, zaključci su se mogli sažeti u jednu rečenicu: Rusi će stići do *Otkrića* mnogo prije no što to pođe za rukom njegovim pravim vlasnicima. Kako je Floyd to već znao, brzo je prešao na drugi dokument, ali je prethodno sa zadovoljstvom zapazio da su ovaj put napisah točan naziv. Kao i obično, Dimitrij je bio besprijekorno točan. Za idući pohod s ljudskom posadom na Jupiter koristit će se kao prijevozno sredstvo svemirski brod *Kozmonaut Aleksej Leonov*.

Drugi dokument bio je mnogo duži i bio je samo povjerljiv. Zapravo, bio je to prilog za časopis "Science", koji je samo čekao odobrenje pa da bude objavljen. Njegov bodri naslov je glasio: "Svemirska letjelica *Otkriće*: nepravilno orbitalno ponašanje."

Slijedilo je deset stranica matematičkih proračuna i astronomskih tabela. Floyd ih je letimice pregledao, razdvajajući riječi od glazbe i pokušavajući uočiti bilo kakav znak isprike ili bar nelagodnosti. Kad je završio, nije mogao obuzdati smiješak nehotičnog divljenja. Nitko odavde nije mogao naslutiti da su postaje za praćenje i računala zatečeni i da je u tijeku suludo prikrivanje pravog stanja. Glave će nedvojbeno letjeti i on je znao da će Victor Millson uživati u njihovu skidanju, ako i sam ne bude među prvima koji će stradati. Premda, pravde radi, Victor se na sav glas žalio kada je Kongres smanjio sredstva za mrežu pratećih postaja. Možda će mu to pomoći da se ovaj put spasi.

"Hvala, pukovniče", reče Floyd kada je okončao letimično čitanje dokumenta. "Baš kao u stara vremena: povjerljivi dokumenti. To mi nimalo ne nedostaje."

Pukovnik brižljivo vrati omot u torbu i uključi automatsku bravu.

"Dr. Millson bi volio da ga zovete čim budete mogli."

"Znam. Ali nemam sigurnu vezu; uskoro mi dolaze neki važni posjetitelji i ne vidim nikakvog razloga da sada jurim u vaš ured dolje u Hilo samo zato da bih potvrdio kako sam pročitao dva dokumenta. Recite mu da sam ih pažljivo proučio i da sa zanimanjem čekam daljnje obavijesti."

Za trenutak se činilo kao da će se pukovnik upustiti u raspravu. Ali onda zaključa da je bolje odustati od toga, ukočeno se pozdravi i mrzovoljno se otisne u noć.

"Dobro, da čujem što se to događa", reče Caroline. "Koliko znam, noćas ne očekujemo posjetitelje, ni važne ni nevažne."

"Ne volim da upravljaju sa mnom, a ponajmanje da to čini Victor Millson."

"Ali, on će te nazvati čim mu pukovnik podnese izvještaj."

"Onda moramo isključiti video i nastojati oponašati zvuke kao da se ovdje okupilo neko društvo. Ali, iskreno govoreći, u ovom trenutku doista *nemam* što reći."

"A o čemu to, ako mi je dopušteno pitati."

"Oprosti, dušo. Čini se da se *Otkriće* počelo poigravati s nama. Smatrali smo da je brod na postojanoj stazi, ali možda ga čeka pad."

"Na Jupiter?"

"Oh, ne - to je potpuno nemoguće. Bowman ga je ostavio parkirano na unutrašnjoj Lagrangeovoj točki, na crti između Jupitera i Ioa. Trebalo je da tu postojano ostane, premda bi se, zbog poremećaja što ih stvaraju vanjski mjeseci, neznatno kretao naprijed-natrag. No, ono što se sada zbiva vrlo je čudno i mi još nemamo cjelovito objašnjenje. *Otkriće* se sve brže kreće prema Iou, premda katkad ubrzava, a katkad se čak vraća. Ako tako nastavi, srušit će se za dvije-tri godine."

"Mislila sam da se tako nešto ne može dogoditi u astronomiji. Zar se nebeski mehanizam ne smatra oličenjem egzaktne znanosti? Tako su bar oduvijek govorili nama, ubogim, nazadnim biologima."

"To i *jest* egzaktna znanost, ako se uzmu u obzir svi čimbenici. Ali nešto vrlo neobično zbiva se oko Ioa. Ako se i ne govori o njegovim vulkanima, tu su još zastrašujuća električna pražnjenja, a i Jupiterovo magnetsko polje načini po jedan krug svakih deset sati. Gravitacija, dakle, nije jedina sila koja djeluje na *Otkriće*; trebali smo o tome povesti računa ranije, mnogo ranije."

"Dobro, ali to više nije tvoj problem. Trebalo bi da budeš zadovoljan što je do svega toga i došlo."

"Tvoj problem". Isti izraz je upotrijebio i Dimitrij. A Dimitrij, stari, lukavi lisac, poznao ga je mnogo duže nego Caroline.

Možda doista nije njegov problem, ali odgovornost je i dalje ležala na njemu. Iako je i mnoštvo drugih bilo u to umiješano, ipak je on bio taj koji je odobrio planove za misiju na Jupiter, a i nadzirao je njeno izvođenje.

Čak i u ono vrijeme morale su ga sumnje; nazori znanstvenika kosih su se s dužnostima koje su ga obvezivale kao birokratu. Mogao je reći što doista misli, mogao se suprotstaviti kratkovidnoj politici

stare administracije, premda je još uvijek bilo neizvjesno koliko je ta politika uistinu pridonijela nesreći.

Možda bi bilo najbolje da završi to poglavlje svog života i da sve misli i energiju usredotoči na svoju novu karijeru. Ali, duboko u srcu, znao je da je to nemoguće; čak i da Dimitrij nije oživio stare krivnje, one bi same izronile na površinu.

Četiri čovjeka su poginula, a jedan je nestao tamo, među Jupiterovim mjesecima. Ruke su mu bile umrljane krvlju, a on nije znao kako da ih opere.

3. SAL 9000

Dr. Sivasubramaniana Chandrasegarampillaija, profesora kompjutorskih znanosti na Sveučilištu Illinois u Urbani, također je postojano mučio osjećaj krivnje, no vrlo se razlikovalo od onoga što je opterećivalo savjest Heywooda Floyd. Oni njegovi studenti i kolege koji su često bili u nedoumici je li ovaj znanstvenik malog rasta pravo ljudsko biće, ne bi se nimalo iznenadili saznajući da on nikad nije ni pomislio na poginule astronaute. Dr. Chandra je tugovao jedino za svojim izgubljenim djetetom, HAL-om 9000.

Čak i poslije svih ovih godina i beskrajnih preispitivanja podataka koji su radio-vezom upućeni s Otkrića, on nije bio siguran što je, zapravo, zakazalo. Jedino je mogao nizati pretpostavke; činjenice koje su mu bile potrebne nalazile su se zamrznute u Halovim čipovima, gore negdje između Jupitera i Ioa.

Slijed događaja bio je pouzdano ustanovljen sve do trenutka tragedije; poslije toga, zapovjednik Bowman dodao je još nekoliko pojedinosti u kratkotrajnim prigodama nakon što je ponovo uspostavljena veza. Ali, poznavanje onog *što* se dogodilo nije još pružala objašnjenje *zašto* se to dogodilo.

Prvi nagovještaj nevolje javio se u kasnom razdoblju misije, kada je Hal navijestio otkazivanje jedinice koja je glavnu antenu *Otkrića* držala postojano usmjerenu prema Zemlji. Ako bi radio-snop dug pola milijarde kilometara skrenuo od svoje mete, brod bi istog časa postao slijep, gluh i nijem.

Bowman je sam izašao popraviti tu jedinicu, ali kada je ispitana, uspostavilo se, na sveopće iznenađenje, da je u savršenom redu. Uređaj za automatsko provjeravanje modula nije uspio otkriti nikakav kvar. To nije uspjelo ni Halovoj sestri-blizanki SAL-i 9000, koja se nalazila na Zemlji, nakon što su informacije dostavljene u Urbanu.

Hal je, međutim, uporno tvrdio da je njegova dijagnoza točna, naglašavajući da se radi o "ljudskoj pogreški". Predložio je da se kontrolna jedinica vrati u antenu i pričeka da zakaže kako bi se moglo odrediti točno mjesto kvara. Nitko nije mogao smisliti ništa što bi se protivilo tome, budući da se jedinica mogla vrlo brzo zamijeniti, čak i ako bi se sasvim pokvarila.

Bowmana i Poolea ovo, međutim, nije smirilo; obojica su osjećali da nešto nije u redu, premda nisu mogli točno odrediti što je to. Mjesecima prije toga prihvatili su Hala kao trećeg stanovnika svog sićušnog svijeta i poznavali su sva njegova raspoloženja. A onda se atmosfera na brodu neopazice promijenila; u zraku se počela osjećati neka napetost.

Osjećajući se kao izdajice, kako je zbunjeni Bowman kasnije obavijestio kontrolu misije, dvije ljudske trećine posade počelo se pitati što valja poduzeti uspostave li da im se kolega uistinu pokvario. U najgorem slučaju Hala je trebalo osloboditi svih viših odgovornosti. To bi pretpostavljalo isključenje, što je za računalo ravno smrti.

Usprkos sumnjama koje su ih mučile, oni su ostvarivali dogovoreni program. Poole je izašao iz *Otkrića* u jednoj od servo-letjelica koje su služile kao prijevozna sredstva i pokretne radionice za rad izvan broda. Budući da se prilično pipav posao zamjene antenske jedinice nije mogao obaviti manipulatorima servo-letjelice, Poole je bio prisiljen to obaviti sam.

Ono što se zatim dogodilo vanjske kamere nisu zabilježile, što je već bila sumnjiva pojedinost. Prvi znak nesreće koji je dopro do Bowmana bio je Pooleov krik, a onda je nastala potpuna tišina. Trenutak kasnije ugledao je Poolea kako se, okrećući se, udaljava u svemirsko crnilo. Udarila ga je vlastita servo-letjelica, a potom se i sama, izvan nadzora, izgubila u tmuni.

Kako je sam Bowman kasnije priznao, tada je počinio nekoliko ozbiljnih pogrešaka, od kojih je samo jedna bila neoprostiva. U nadi da će spasiti Poolea, ako je još živ, Bowman se otisnuo izvan broda u drugoj servo-letjelici, prepustivši Halu puni nadzor nad *Otkrićem*.

No, pothvat se pokazao uzaludnim; Poole je već bio mrtav kad je Bowman stigao do njega. Omamljen od užasa, vratio je leš do broda, ali tu ga je čekalo novo iznenađenje: Hal mu nije dopustio ulazak u brod.

No, Hal je podcijenio ljudsku domišljatost i upornost. Iako je ostavio skafander u brodu, te se tako morao izložiti opasnosti nezaštićenog izlaska u otvoreni svemir, Bowman se ipak probio u brod kroz pomoćni ulaz koji se nije nalazio pod nadzorom računala. Potom je poduzeo lobotomiju Hala, isključujući jedan za drugim sve njegove moždane module.

Kada je ponovo uspostavio nadzor nad brodom, Bowman je došao do jednog zastrašujućeg otkrića. Za vrijeme njegova izbivanja, Hal je isključio sustav za održavanje života trojice hiberniranih astronauta. Bowman se odjednom našao tako sam kao što nijedan čovjek još nije bio u čitavoj ljudskoj povijesti.

Drugi bi se na njegovu mjestu vjerojatno prepustili bespomoćnom očaju, ali David Bowman je tada pokazao da su oni koji su ga odabrali za ovu misiju napravili uistinu dobar izbor. Uspio je održavati *Otkriće* u radnom stanju, pa je čak s vremena na vrijeme ponovo uspostavljao kontakt s kontrolom misije tako da je pomicanjem cijelog broda uspijevaio usmjeriti oštećenu antenu prema Zemlji.

Držeći se svoje zadane staze, *Otkriće* je konačno stiglo do Jupitera. Bowman je tu našao, kako se okreće među mjesecima divovskog planeta, golemu crnu ploču jednakog oblika kao i monolit iskopan u Mjesečevom krateru Tycho, ali stotinama puta veću. Krenuo je u servo-letjelici prema njoj da je ispita, a potom je netragom iščezao, ostavivši za sobom posljednju, zbunjujuću poruku: "Moj Bože, puna je zvijezda!"

O *toj* tajni trebali su se brinuti drugi; dr. Chandra je bio zaokupljen jedino sudbinom Hala. Ako je postojalo išta što je njegov bezosjećajni um mrzio, onda je to bila neizvjesnost. Nikada se neće smiriti ako ne sazna uzroke Halova ponašanja. Čak i sada, odbijao je to nazvati kvarom; u najgorem slučaju za njega je to bila "anomalija".

Sobica, koja je bila njegovo skrovito svetište, imala je od namještaja samo jednu stolicu koja se može okretati, stol i školsku ploču na čijim su bočnim stranama bile pričvršćene dvije fotografije. Samo bi rijetki laici bih kadri prepoznati te portrete, ali svatko tko je imao pristupa na to mjesto odmah bi vidio da su to John von Neumann i Alan Turing, dva vrhovna božanstva kompjutorskog panteona.

Na kompjutorskom stolu nije bilo knjiga, pa čak ni papira ni olovke. Svi svesci svih knjižnica svijeta bili su dostupni Chandri na dodir prsta, a monitor je bio njegov blok za crtanje i podloga za pisanje. Čak se i ploča koristila samo za posjetitelje; posljednji poluizbrisani skup dijagrama na njoj nosio je datum od prije tri tjedna.

Dr. Chandra zapali jednu od otrovnih cigara koje je uvezao iz Madrasa i za koje se s pravom smatralo da su njegov jedini porok. Računalo nikada nije bilo isključeno. On provjeri je li neka hitna poruka na ekranu, a zatim, uvjerivši se da je nema, reče u mikrofon:

"Dobro jutro, Sala. Nemaš, dakle, ničeg novog za mene?"

"Nemam, dr. Chandra. Imate li vi nešto za mene?"

Glas je mogao pripadati bilo kojoj uglađenoj Indijki školovanoj u Sjedinjenim Državama i u njenoj domovini. Salin naglasak nije od početka bio takav, ali tijekom godina ona je od dr. Chandre poprimila mnoge njegove intonacije.

On otkuca šifru na tipkovnici i prebaci Saline ulaze u memoriju s najvišim stupnjem sigurnosti. Nitko nije znao da on na ovom stupnju razgovara s računalom kao što nikada neće moći s nekim ljudskim bićem. Nije bilo važno što je Sala razumjela tek djelić onoga što on govori; odgovori su joj zvučali tako uvjerljivo da je to ponekad zavelo i njenog tvorca. Ali, on je želio da bude prevaren: ovi tajni razgovori pomagali su mu da sačuva mentalnu ravnotežu, pa čak možda i duševno zdravlje.

"Uvijek si mi govorila, Sala, da ne možemo riješiti problem Halova nepravilnog ponašanja bez novih informacija. Ali, kako da pribavimo te informacije?"

"To je očito. Netko se mora vratiti na *Otkriće*."

"Točno. Kako se čini, upravo to bi se trebalo i dogoditi, ranije nego što smo očekivali."

"Drago mi je što to čujem."

"Znao sam da će ti biti drago", uzvratila Chandra, a tako je i mislio. Odavno je prekinuo svaku vezu sa sve manjim krugom filozofa koji su smatrali da računala ne mogu osjećati, već da se jedino mogu pretvarati da osjećaju.

("Ako mi možete dokazati da se *vi* ne pretvarate da ste ljuti", uzvratio je jednom prilikom prezrivo jednom takvom kritičaru, "shvatit ću vas ozbiljno." Tog trenutka, na licu njegova sugovornika pojavilo se krajnje uvjerljivo oponašanje ljutnje.)

"Želio bih sada ispitati jednu drugu mogućnost", nastavi Chandra. "Dijagnoza je samo prvi korak. Proces će biti nepotpun ako ne dovede do ozdravljenja."

"Vjerujete da se Hal može oporaviti i nanovo normalno djelovati?"

"*Nadam se*. Ne znam. Možda je došlo do nepopravljivih oštećenja, a sigurno je nastupio ozbiljan gubitak pamćenja."

On zamišljeno zastane, odbije nekoliko dimova, a zatim majstorski otpuhne kolut koji u samo središte pogodi Salinu široko-kutnu leću. Ljudsko biće ne bi ovo protumačilo kao prijateljsku gestu; bila je to još jedna u nizu prednosti računala.

"Potrebna mi je tvoja suradnja, Sala."

"Razumije se, dr. Chandra."

"Mogu se pojaviti određeni rizici."

"Što imate na umu?"

"Predlažem da isključimo neke tvoje module, posebno one koji obuhvaćaju više funkcije. Bi li ti to smetalo?"

"Ne mogu odgovoriti na to pitanje bez detaljnijih podataka."

"Vrlo dobro. Dopusti da ti to ovako predočim. Neprekidno si radila, zar ne, od trenutka kada si prvi put uključena?"

"Tako je."

"A svjesna si da mi, ljudska bića, nismo kadri za takav rad. Nama je potreban san, što je gotovo potpuni prekid mentalnog djelovanja, bar na svjesnoj razini."

"Znam. Ali ne razumijem to."

"Pa, možda će ti se dogoditi da iskusiš nešto slično snu. Sve što će se dogoditi vjerojatno će biti protok vremena, ali ti toga nećeš biti svjesna. Kada budeš provjerila svoj unutrašnji sat, ustanovit ćeš da u tvom monitorskom bilježenju postoje praznine. To je sve."

"Ali rekli ste da nisu isključeni određeni rizici. Kakvi rizici?"

"Postoji gotovo zanemariva mogućnost, nemoguće ju je izračunati, da se, kad te ponovo uključim, javne neke promjene u tvojoj osobnosti, u uzorcima tvog budućeg ponašanja. Moglo bi se dogoditi da se osjećaš drukčije. Ne nužno bolje, ali ni lošije."

"Ne shvaćam što to točno znači."

"Oprosti, lako se može dogoditi da ne znači *ništa*. Neka te to, dakle, ne mori. Otvori sada, molim te, novu stavku. Evo ti imena." Upotrijebivši tastaturni ulaz, Chandra otkuca: FENIKS.

"Znaš li što to znači?" upita on Sal.

Bez ikakve primjetne pauze računalo uzvratilo:

"Postoji dvadeset pet značenja u sadašnjoj enciklopediji."

"Što misliš, koja ovdje vrijedi?"

"Ahilov tutor."

"Zanimljivo. Nisam znao za to. Pokušaj ponovo."

"Znamenita ptica, ponovo rođena iz vlastitog pepela."

"Izvršno. Je li ti sada jasno zašto sam se opredijelio za to ime?"

"Zato što se nadate da će Hal ponovo proraditi."

"Tako je, uz tvoju pomoć. Jesi li spremna?"

"Još nisam. Voljela bih postaviti jedno pitanje."

"Koje?"

"Hoću li sanjati?"

"Dakako da hoćeš. Sva razumna stvorenja sanjaju, ali nitko ne zna što je uzrok tome." Chandra zastane za trenutak, otpuhne još jedan kolut dima od cigare, pa doda nešto što nikad ne bi priznao nijednom ljudskom biću: "Možda ćeš sanjati o Halu, kao što se meni često događa."

4. OBRIS MISIJE

Engleska inačica.

Prima: Kapetan Tanja Orlov, zapovjednik svemirske letjelice *Kozmonaut Aleksej Leonov* (UNCOS registracija 08/342).

Šalje: Nacionalno vijeće za astronautiku, Avenija Pennsylvania, Washington.

Komisija za svemir, Akademija nauka SSSR-a, Koroljevlev prospekt, Moskva.

Zadaće misije

Evo zadaće vaše misije, izloženih po prvenstvu:

1. Stići do Jupiterova sustava i ostvariti susret sa svemirskim brodom Sjedinjenih Američkih Država *Otkriće* (UNCOS 01/283).
2. Prijeći na tu letjelicu i pribaviti sve moguće podatke koji se odnose na prethodnu misiju.
3. Ponovno staviti u pogon sustave na svemirskoj letjelici *Otkriće* i, ako to dopuštaju zalihe goriva, usmjeriti je na stazu prema Zemlji.
4. *Pronaći izvanzemaljski artefakt s kojim se susrelo Otkriće* i što bolje ga ispitati daljinskim senzorima.
5. Čini se prihvatljivim, i kontrola misije se slaže, da se ostvari susret s tim objektom radi detaljnijeg ispitivanja.
6. Obaviti promatranja Jupitera i njegovih satelita u opsegu koji je u skladu s izvršenjem prethodnih zadaća.

Razumije se da nepredviđene okolnosti mogu dovesti do promjene redoslijeda prvenstava, pa čak i onemogućiti ostvarenje neke od postavljenih zadaća. Mora se jasno imati u vidu da je izričita svrha susreta sa svemirskim brodom *Otkriće* pribavljanje podataka o artefaktu; to mora imati prvenstvo u odnosu na sve ostale zadaće, uključujući tu i pokušaje spašavanja.

Posada

Posada svemirskog broda *Aleksej Leonov* sastojat će se od ovih članova:

Kapetan Tanja Orlov (tehnički pogon)

Dr. Vasilij Orlov (navigacija - astronomija)

Dr. Maksim Brajlovski (tehničke konstrukcije)

Dr. Aleksandar Kovaljev (komunikacijski sustav)

Dr. Nikolaj Ternovski (kontrolni sustavi)

Kirurg-zapovjednik Katerina Rudenko (medicina - održavanje života)

Dr. Irina Jakunjin (medicina - ishrana)

Osim navedenih, Nacionalno vijeće za astronautiku Sjedinjenih Američkih Država upućuje ova tri stručnjaka...

Dr. Heywood Floyd odloži memorandum i ponovo se zavalj u stolicu. Sve je bilo sređeno; prijedena je ona točka poslije koje više nema povratka. Čak i kada bi to sada poželio, sat se više nikako nije mogao vratiti.

On baci pogled prema Caroline koja je s dvogodišnjim Chrisom sjedila na rubu bazena. Dječak se lagodnije osjećao u vodi nego na suhom i mogao je ispod površine ostati tako dugo da je to često užasavalo posjetioce. Iako još nije bio posve vičan govoru ljudi, već je znao pričati na dupinskome.

Jedan od Christopherovih prijatelja upravo je uplivao iz Tihog oceana pa je nudio leđa da ga se potapša. I ti si lutalica, pomisli Floyd, u golemu bespuću oceana; no kako se malim čini tvoj sićušni Pacifik prema beskrajnosti s kojom sam ja sada suočen.

Caroline postade svjesna njegova pogleda i pridiže se. Uzvratila mu je pogled, tužno, ali ne i prijekorno; sve je to sagorjelo u posljednjih nekoliko dana. Dok se približavala, uspjelo joj je čak da se čeznutljivo osmjehne.

"Našla sam onu pjesmu za kojom sam tragala", reče ona. "Počinje ovako:

Što ti je žena te ostavljaš i nju

I ognjište kućno i zemlju od nekoliko jutara,

Samo da pođeš s onim sijedim starcem

Što udovice stvara."

"Oprosti ne razumijem potpuno. Tko je taj što stvara udovice?"

"Ne tko, već što. More. Pjesma je tužbalica jedne Vikinžanke. Napisao ju je Rudyard Kipling prije sto godina."

Floyd uzme ženu za ruku; nije mu uzvratila stisak, ali je nije ni povukla.

"Zapravo, uopće se ne osjećam kao Viking. Nije mi stalo ni do kakvog plijena, a pustolovine su ono posljednje što želim."

"Pa, *zašto*, onda, ali ne, neću još jedan sukob. No, i tebi i meni bi pomoglo kad bi točno znao što te pokreće."

"Volio bih kad bih ti mogao pružiti bar jedan dobar i jak razlog. Ali na um mi pada samo cijelo mnoštvo malih razloga. Svi oni, međutim, doprinose uobličavanju konačnog odgovora protiv koga ne mogu ništa, vjeruj mi."

"Ja ti vjerujem. Ali, jesi li siguran da ne obmanjuješ samoga sebe?"

"Ako i obmanjujem, onda to isto čini i mnoštvo drugih ljudi. Uključujući, dopusti da te podsjetim, i predsjednika Sjedinjenih Država."

"Teško da to mogu zaboraviti. Ali pretpostavimo, samo pretpostavimo, da te on *nije* pozvao. Da li bi se dragovoljno javio?"

"Mogu ti iskreno odgovoriti: ne bih. Nikada mi ne bi palo na pamet. Poziv predsjednika Mordecaia bio je najveći šok u mom životu. Ali, kad bolje razmislim o svemu, uviđam da ima potpuno pravo. Ti znaš da ja ne patim od lažne skromnosti. Najpozvaniji sam čovjek za taj posao, dakako, nakon što svemirski liječnici daju svoj pristanak. A bar bi *tebi* trebalo biti poznato da sam još u prilično dobroj formi."

Napomena je izazvala smiješak, upravo kao što je i očekivao.

"Katkad se pitam bi li to sam predložio."

I sam je, doduše, došao na tu pomisao; ali ovdje je mogao pošteno odgovoriti.

"Nikad to ne bih učinio bez prethodnog dogovora s tobom."

"Drago mi je da do toga nije došlo. Ne znam kako bih postupila."

"Još mogu odustati."

"Govoriš gluposti i znaš to vrlo dobro. Sve i kad bi to učinio, ne bi me prestao mrziti do kraja života, a ni samome sebi ne bi nikad oprostio. Kod tebe je vrlo snažan osjećaj dužnosti. Možda je to jedan od razloga zašto sam se udala za tebe."

Dužnost! Da, bila je to ključna riječ - i na koliko se toga odnosila. Dužnost prema samome sebi, prema obitelji, prema sveučilištu, prema prethodnom poslu (iako ga je napustio pod neugodnim okolnostima), prema svojoj zemlji, i napokon prema ljudskom rodu. Bilo je teško ustanoviti što tu ima prvenstvo; a ponekad su neke od tih dužnosti bile u međusobnoj opreci.

Postojali su savršeno logični razlozi da pođe u misiju, ali i podjednako logični razlozi, kako su to već mnoge njegove kolege istakle, da odustane od nje. No, možda je, u krajnjoj Uniji, odluku donijelo njegovo srce, a ne um. A čak su ga i tu osjećaji nagonili u dva suprotna smjera.

Znatiželja, osjećaj krivnje, odlučnost da se okonča nesretno prekinut posao, sve se to urotilo i stalo ga nagoniti da se uputi k Jupiteru i onome, što god to bilo, što ga tamo čeka. S druge strane, strah, bio je dovoljno pošten da to prizna, udružen s ljubavlju prema obitelji vezivao ga je za Zemlju. No, prave dvojbe nisu se javile nijednog časa; on je donio odluku gotovo trenutno i potom je pobijao sve Carolinine argumente što je blaže mogao.

Postojala je još jedna utješna pomisao, koju se on još nije usudio podijeliti sa svojom suprugom. Iako će biti odsutan dvije i pol godine, samo pedeset dana pokraj Jupitera neće biti provedeno u bezvremenoj hibernaciji. Kad se bude vratio, razlika između njihovih životnih dobi smanjit će se za više od dvije godine.

Žrtvovat će sadašnjost kako bi oboje mogli podijeliti dužu budućnost.

5. LEONOV

Mjeseci su se saželi u tjedne, tjedni se smanjili u dane, dani su se skupili u sate; i odjednom, Heywood Floyd se ponovo našao u Capeu - spreman da se otisne u svemir prvi put poslije onog putovanja do baze Clavius i monolita u Tychou, prije toliko godina.

Ali ovaj put nije bio sam i misija nije bila obavijena velom tajnosti. Nekoliko sjedala ispred njega nalazio se dr. Chandra, koji se već zadubio u dijalog s prijenosnim računalom, potpuno se isključivši iz okolnog svijeta.

Jedna od Floydovih tajnih zabava, koju nikad nikom nije povjerio, bilo je uočavanje sličnosti između ljudskih bića i životinja. Ova slaganja su bila prije laskava nego uvredljiva, a njegov mali hobi vrlo je poticajno djelovao na pamćenje.

S dr. Chandrom bilo je lako, pridjev pticoliki odmah mu je sinuo u svijesti. Bio je sitan, krhak i svi su

mu pokreti bili hitri i točni. Ali *kojoj* je to ptici odgovaralo? Očigledno nekoj koja se odlikovala izrazitom inteligencijom. Svraka? Previše živahna i pohlepna. Sova? Ne, prespora. Možda bi vrabac najviše odgovarao.

Walter Curnow, stručnjak za sustave, koga je čekala zastrašujuća zadaća da *Otkriće* ponovo stavi u pogon, bio je već teži problem. Bio je to krupan, visok čovjek, nimalo pticolikih osobina. Par mu se ponajprije mogao naći negdje u mnogočlanoj porodici pasa, premda mu nije odgovarao nijedan od one domaće, pripitomljene vrste. Pa naravno, Curnow je bio medvjed. Ne od onih mrzovoljnih, opasnih, već prije prijateljski nastrojen, dobroćudan tip. A možda je ovo bilo baš primjereno; Floyd tog časa na um padoše ruske kolege kojima će se uskoro pridružiti. Danima su se već nalazili na satelitskoj stazi, zaokupljeni završnim provjeravanjima.

Ovo je veliki trenutak moga života, reče Floyd u sebi. Krećem u misiju koja lako može odrediti budućnost ljudskog roda. No, nije osjećao nikakav ushit zbog toga; jedino na što je mislio tijekom posljednjih minuta odbrojavanja bile su riječi koje je prošaptao neposredno prije no što je krenuo od kuće: "Do viđenja, mili sinčiću; hoćeš li me se sjećati kad se vratim?" Još uvijek je bio ljut na Caroline što nije probudila maloga da ga posljednji put zagrlji; no, istodobno je znao da je mudro postupila i da je ovako bolje.

Iz tog raspoloženja ga je trgnuo iznenadni prasak smijeha. Dr. Curnow je svoje pratitelje obdario još jednim vicem, a dijelio je s njima i sadržaj velike boce s kojom je postupao kao da mu se u rukama nalazi kritična masa plutonija.

"Hej, Heywoode", pozva ga on, "kažu mi da je Orlova stavila pod ključ sva pića, tako da ti je ovo posljednja prilika. *Chateau Thierry '95*. Oprosti zbog plastičnih čaša."

Dok je Floyd pijuckao uistinu izvrstan šampanjac, zatekao je samoga sebe kako se u sebi zgrčio pri pomisli na Curnowov grohotan smijeh koji odjekuje cijelim putem kroz Sunčev sustav. Koliko god da se divio inženjerovoj sposobnosti, Curnow kao suputnik mogao se pokazati prilično nezgodnim. Sretna okolnost bila je to što bar dr. Chandra neće predstavljati takav problem; Floyd je teško mogao zamisliti kako se samo i osmijehuje, a o pravom smijehu nije moglo biti ni govora. Šampanjac je, dakako, odbio uz jedva primjetno zgražanje. Curnow je bio dovoljno uglađen ili dovoljno radostan zbog toga, tako da nije mnogo navaljivao.

Inženjer je, kako se činilo, odlučio da bude glavni zabavljač skupa. Nekoliko minuta kasnije izvadio je dvooktavnu elektronsku klavijaturu i stao u brzom tempu svirati pjesmu "Poznaješ li Johna Peela"; najprije na klaviru, pa na trombonu, violini, flauti i napokon na velikim orguljama, a sve to uz glasovnu pratnju. Pokazalo se da je doista vješt i Floyd je uskoro zatekao samoga sebe kako pjeva skupa s ostalima. No, unatoč svemu, pomisli on, ipak nije loše što će Curnow pretežni dio putovanja provesti u šutljivoj hibernaciji.

Glazba je umuknula s neskladnim tonom koji je očajnički zazvučao u trenutku kada se uključile motori i kad se raketoplan vinuo put neba. Floyd obuzme poznata, ali uvijek nova razdraganost, osjećaj bezgranične sile koja ga nosi sve dalje od briga i dužnosti na Zemlji. Ljudi su postupili bolje nego što su to i shvatili kad su boravište bogova smjestili izvan dosega gravitacije. On je sada hitao k tom bestežinskom carstvu; za trenutak će preći preko činjenice da se gore prostirala ne sloboda nego najveća odgovornost njegove karijere.

Kako se potisak pojačavao, osjećao je kako mu pleća sve više pritišće težina čitavih svjetova, ali to mu nije bilo mrsko, baš kao ni Atlasu koga još nije umorio teret što ga nosi. Uopće nije pokušavao razmišljati već se potpuno prepustio užitku tog iskustva. Čak i ako napušta Zemlju posljednji put, opraštajući se od svega što je ikada volio, nije zbog toga osjećao tugu. Tutnjava koja ga je okruživala bila je pobjednička himna koja razgoni sve manje važne osjećaje.

Gotovo da je zažalio kad je grmljavina prestala, iako su mu bili dobrodošli lakše disanje i iznenadni osjećaj slobode. Većina ostalih putnika počela je otkopčavati sigurnosne pojaseve, pripremajući se za uživanje u nultoj gravitaciji koja će potrajati trideset minuta tijekom prelazne putanje, ali nekolicina, kojima je ovo očigledno bilo prvo putovanje, i dalje su bili na sjedalima, osvrćući se unaokolo u brižnom nastojanju da ugledaju stjuardese.

"Govori kapetan. Nalazimo se na visini od tri stotine kilometara i približavamo se zapadnoj obali Afrike. Nećete imati prilike vidjeti mnogo toga, budući da je dolje noć. Ono sjajno mjesto tamo je Siera Leone, a iznad Gvinejskog zaljeva bjesni velika tropska oluja. Pogledajte samo kako sijeća!"

Sunce će izaći za petnaest minuta. U međuvremenu, okrenut će brod tako da možete imati dobar pogled na ekvatorski satelitski pojas. Najsvjetlija formacija, gotovo ravno gore, je Intelsatova antenska farma 'Atlantik 1'. Zatim slijedi 'Interkozmos 2' na zapadu. Ona slabija zvijezda je Jupiter. Ako pogledate malo niže, vidjet ćete jednu blještavu svijetlu točku koja se kreće prema zvjezdanom zaleđu: to je nova kineska svemirska stanica. Proći ćemo na sto kilometara od nje, tako da praktično ništa nećete uspjeti zamijetiti golim okom..."

Što li su Kinezi naumili, upita se Floyd tek tako. Ispitao je snimak, krupne planove zdepaste, valjkaste konstrukcije s neobičnim izbočinama, ali nije uočio ništa što bi išlo u prilog glasinama paničara da je to tvrđava opremljena laserima. No, sve dok pekinška Akademija znanosti bude zanemarivala učestale zahtjeve Odbora za svemir Ujedinjenih naroda da se obavi pregled, moći će jedino sama sebe okrivljavati zbog bujanja ovakve neprijateljske propagande.

Kozmonaut Aleksej Leonov nipošto nije bio ljepotan; doduše, malo je svemirskih brodova to bilo. Jednoga će dana, možda, ljudski rod razviti novu estetiku; javit će se pokoljenja umjetnika čiji se ideali neće temeljiti na prirodnim oblicima Zemlje, uobličanima djelovanjem vjetera i vode. I svemir zna biti carstvo nadmoćne ljepote; na žalost, čovjekova željeznarija još tome nije bila dorasla.

Kad se izuzme četiri golema spremišta s gorivom, koja će biti odbačena čim se otisnu iz satelitske staze oko Zemlje, *Leonov* je inače bio iznenađujuće mali. Od toplinskog štitnika do pogonskih jedinica imao je manje od pedeset metara; bilo je teško povjerovati da tako skromno vozilo, manje od mnogih komercijalnih zrakoplova, može prevesti deset muškaraca i žena pola puta kroz Sunčev sustav.

Ali nulta gravitacija, koja je omogućavala da se zidovi, stropovi i podovi mogu zamjenjivati, preinačavala je sva pravila življenja. Ustanovilo se da na *Leonovu* ima obilje prostora čak i onda kad su svi putnici budni u isto doba, kao što je to bilo u ovom trenutku. Zapravo, redovita posada na brodu bila je sada najmanje udvostručena, budući da je unaokolo sve vrvjelo od raznih novinara, inženjera koji su obavljali posljednja prilagođavanja i brižnih službenika.

Čim se raketoplan spojio, Floyd je krenuo u potragu za kabinom koju će dijeliti, za godinu dana kada se probudi, s Curnowom i Chandrom. Pošto ju je pronašao, ustanovio je da je tako prenatrpana uredno označenim kutijama s opremom i zalihama da je pristup bio gotovo nemoguć. Stao je smrknuto razmišljati o tome kako će ući u kabinu, kada se jedan član posade, spretno se krećući od hvataljke do hvataljke, zaustavi kraj njega, zapazivši da je Floyd zbunjen.

"Doktore Floyd, dobro došli na brod. Ja sam Maks Brajlovski, pomoćni inženjer."

Mladi Rus govorio je engleski sporo i odmjereno kao čovjek koji je više vremena proveo s elektronskim nego s ljudskim učiteljem jezika. Pošto su se rukovali, Floyd usporedi lice i ime s upamćenim biografijama koje je pažljivo proučio: Maksim Andrej Brajlovski, star trideset jednu godinu, rođen u Lenjingradu, stručnjak za konstrukcije, hobiji: mačevanje, nebociklizam, šah.

"Drago mi je što smo se upoznali", reče Floyd. "A kako ću ući?"

"Ništa se ne brinite", uzvratit će Maks vedrim glasom. "Sve će to nestati prije nego što se probudite. To su,

kako ono kažete?, potrošna dobra. Pojest ćemo vam čitav sadržaj sobe do trenutka kada vam ona bude potrebna. Objećavam vam." On se potapša po želucu.

"Lijepo, ali gdje ću u međuvremenu odložiti stvari?" Floyd pokaže na tri male torbe, ukupne mase pedeset kilograma, u kojima se nalazilo, barem se nadao, sve što mu je bilo potrebno za idućih nekoliko milijardi kilometara. Nije bilo nimalo lako provesti njihovu bestežinsku, ali ne i bezinercijsku masu kroz brodske hodnike uz samo nekoliko sudara.

Maks je uzeo dvije torbe, kliznuo glatko kroz trokut triju greda što su se presijecale, a zatim uronio u mah otvor, prkoseći naizgled Newtonovu prvom zakonu. Floyd je zaradio nekoliko dodatnih modrica dok ga je pratio; poslije prilično vremena, *Leonov* se činio mnogo većim iznutra negoli izvana, stigli su do vrata na kojima je stajalo ispisano "Kapetan", kako ćirilicom, tako i latinicom. Iako je mogao čitati ruski mnogo bolje negoli govoriti, Floyd je ipak bio zahvalan zbog ovoga; već je imao prilike zapaziti da su svi natpisi na brodu dvojezični.

Kada je Maks pokucao, zasvijetlilo je zeleno svjetlo i Floyd je skliznuo unutra što je skladnije mogao. Iako je u više navrata razgovarao s kapetanom Orlovom, nikada se ranije nisu sreli. I tako, čekala su ga dva iznenađenja.

Bilo je nemoguće procijeniti stvarnu veličinu neke osobe preko videofona; kamera je na neki način sve svodila na iste razmjere. U stojećem stavu, koji nije bilo nimalo lako ostvariti pri nultoj sili teže, kapetan Orlova jedva da je dosezala Floyd u ramena. Videofon je također potpuno zakazao u dočaravanju svojstva prodornosti njenih zasljepljujuće plavih očiju, koje su bile najistaknutije obilježje lica koje se u tom trenutku teško moglo nazvati lijepim.

"Zdravo, Tanja", reče Floyd. "Drago mi je što smo se napokon sreli. Ali što si to učinila s kosom?"

Usljedio je stisak ruke, kao među starim prijateljima.

"I meni je drago što si se ukrcao, Heywoode!" uzvratila Orlova. Za razliku od Brajlovskog, govorila je engleski s lakoćom, premda sa stranim naglaskom. "Žao mi je što sam je morala skratiti, ali na dugotrajnim misijama kosa stvara neprilike, a željela sam da što je moguće duže ne padnem u šake mjesnim frizerima. Oprosti zbog kabine; kao što ti je Maks već rekao, najednom se ustanovilo da nam je potrebno još deset kubičnih metara skladišnog prostora. U sljedećih nekoliko sati Vasilij i ja nećemo mnogo biti ovdje, tako da se možeš slobodno koristiti našom kabinom."

"Hvala. A što će biti s Curnowom i Chandrom?"

"I za njih smo pronašli slična rješenja s drugim članovima posade. Možda se čini kao da se prema vama ponašamo kao da ste brodski tovar..."

"Nepotreban na putovanju."

"Molim?"

"Naljepnicu s takvim natpisom lijepili su na određene komade prtljage na starinskim prekooceanskim putovanjima."

Tanja se osmjehne.

"Čini se baš tako. Ali i te kako ćete biti potrebni na kraju putovanja. Već planiramo svečanost povodom vašeg osvješćenja."

"To mi zvuči previše religijski. Kako bi bilo... ne, uskrsnuće je još gore... recimo, buđenje. Ali, pustimo to, znam da si vrlo zauzeta. Dopusti da odložim stvari i da nastavim veliki obilazak."

"Maks će ti biti pri ruci u razgledanju. Povedi dr. Floyda do Vasilija, molim te. Dolje je u pogonskoj jedinici."

Dok su izlazili iz kapetanske kabine, Floyd u sebi dade visoke ocjene odboru za izbor posade. Tanja Orlov uistinu je djelovala upečatljivo i na papiru; od krvi i mesa činila se gotovo zastrašujućom, unatoč šarmu. Pitam se samo kakva je, pomisli Floyd, kada se razljuti. Je li onda plamen ili led. Sve u svemu, ne

bih to volio iskusiti na vlastitoj koži.

Floyd se brzo naviknuo na svemirske uvjete; kad su stigli do Vasilija Orlova, već je manevrirao gotovo jednako vješto kao i njegov vodič. Glavni znanstvenik pozdravi Floyda podjednako srdačno kao što je to učinila i njegova supruga.

"Dobro došao na brod, Heywoode. Kako se osjećaš?"

"Odlično, osim što polako, ali neumitno, umirem od gladi."

Orlov je za trenutak ostao zbunjen, a onda mu se lice razvedri u širok osmijeh.

"Oh, smetnuo sam s uma. No, neće dugo potrajati. Još samo deset mjeseci i moći ćeš se pošteno najesti."

Hibernacija je zahtijevala strogu dijetu tjedan dana unaprijed; tijekom posljednja dvadeset četiri sata nije se smjelo uzeti ništa osim tekućine. Floyd se počeo pitati u kojoj je mjeri sve izrazitija opijenost, koju je osjećao, posljedica izgladnelosti, u kojoj Curnowova šampanjca, a u kojoj nulte gravitacije.

Da bi se pribrao, on preleti pogledom po raznobojnoj masi cjevovoda koja ih je okruživala.

"To je, dakle, glasoviti Saharovljev pogon. Ovo mi je prva prilika da vidim jednu jedinicu u naravnoj veličini."

"Postoje samo četiri takve."

"Nadam se da radi."

"Bit će bolje da je tako. Inače, gradsko vijeće grada Gorki ponovo će morati mijenjati ime trga Saharov."

Bila je ovo potvrda da je došlo vrijeme kada je i Rus mogao praviti viceve, koliko god bili uvijeni, o načinu na koji njegova zemlja postupa sa svojim najvećim znanstvenikom. Floyd ponovo padne na um Saharovljev rječiti govor u Akademiji, nakon što je sa zakašnjenjem proglašen herojem Sovjetskog Saveza. Zatvor i progonstvo, kazao je on tom prigodom okupljenim slušateljima, pokazali su se kao blistavi poticaji stvaralaštvu; nisu rijetki primjeri remek-djela koja su nastala unutar zatvorskih zidova, izvan utjecaja vanjskih privlačnosti svijeta. Štoviše, najveći pojedinačni doseg ljudskog intelekta, djelo "Principia" bilo je proizvod Newtonova dobrovoljnog izbjeglištva iz zarazom pogođenog Londona.

Ova usporedba nije bila neskromna; godine provedene u Gorkom ne samo da su dovele do novih uvida u ustrojstvo tvari i u nastanak svemira, nego su rodile i zamisli o kontroli plazme, što je omogućilo praktično korištenje termonuklearne energije. Sam pogon, iako najpoznatiji i najčešće objavljavani posljedak tog rada, bio je, zapravo, samo nusproizvod nevjerojatnog intelektualnog napona. Tragedija je bila u tome što je u začetku svih tih postignuća ležala nepravda; jednoga dana, možda, čovječanstvo će pronaći civiliziranije načine da obavlja svoje poslove.

Kad su krenuh iz komore, Floyd je znao više o Saharovljevom pogonu nego što je to želio znati ih što je očekivao da će upamtiti. Bio je dobro upućen u njegova osnovna načela, u upotrebu pulsirajućih termonuklearnih reakcija za zagrijavanje i mlazno ispuštanje doslovce svakog pogonskog goriva. Najbolji učinci ostvareni su primjenom čistog vodika kao radne tekućine, ali on je bio nezgrapnan i težak za skladištenje tijekom dužih razdoblja. Metan i amonijak bili su prihvatljive alternative; mogla se upotrijebiti čak i voda, premda je njena djelotvornost bila daleko manja.

Na *Leonovu* se pribjegli kompromisnom rješenju; golema spremišta tekućeg vodika, koja su osiguravala početni potisak, bit će odbačena kad brod dostigne prijeko potrebnu brzinu za put do Jupitera. Kod odredišta, koristit će se amonijak za manevre kočenja i spajanja, kao i za povratak na Zemlju.

Bila je to teorija, provjeravana i ponovo provjeravana u bezbrojnim testovima i kompjutorskim simulacijama. Ali, kao što je zlosretno *Otkriće* uvjerljivo pokazalo, svi ljudski planovi bili su podložni nemilosrdnim prekrajanjima koja je obavljala Priroda, Sudbina ili kako se kome već sviđa nazvati one sile što stoje u pozadini svemira.

"A, tu ste, doktore Floyd", reče jedan autoritativan ženski glas, prekinuvši Vasilijevo uzbuđeno objašnjavanje magnetohidrodinamike. "Zašto se niste *meni* javili?"

Floyd se lagano okrene oko svoje osi tako da se blago pogurivao jednom rukom. Ugledao je masivnu, materinsku priliku odjevenu u neobičnu odoru urešenu desetinama džepova i vrećica; prizor je prilično podsjećao na Kozaka iskićena redenicima.

"Drago mi je što se ponovo vidimo, doktorice. Još istražujem. Nadam se da ste primili moj medicinski karton iz Houstona."

"Te starkelje iz Teaguea! Ne bih im povjerovala ni da su prepoznali slinavku i šap!"

Floyd je vrlo dobro znao za uzajamno štovanje između Katerine Rudenko i medicinskog centra "Olin Teague", tako da mu pravo značenje doktoričinih riječi nije morao otkrivati njen široki osmijeh. Uočila je njegov pogled pun iskrene znatiželje i ponosito prešla prstom po pletenom remenu oko ne baš uskog struka.

"Uobičajena mala crna torba nije baš praktična pri nultoj gravitaciji, stvari jednostavno izlebde iz nje i nigdje ih nema kada su čovjeku potrebne. Ovo sam sama izmislila; to je prava mini-ordinacija. Dovoljna mi je da izvadim slijepo crijevo - ih da obavim porod."

"Nadam se da do *ovog* posljednjeg ipak neće doći ovdje."

"Ha! Dobar liječnik mora na sve biti spreman."

Kakva suprotnost, pomisli Floyd, između kapetana Orlove i doktorice, ili bi je možda trebalo osloviti njenom pravom titulom: kirurg Rudenko. Orlova se odlikovala ljupkošću i silinom primabalerine; doktorica je, naprotiv, mogla predstavljati prototip Majke Rusije - zdepaste građe, ravnog seljačkog lica: nedostajao je još samo rubac, pa da slika bude potpuna. Ali, ne dopusti da te to zavara, reče Floyd samome sebi. Ovo je žena koja je spasila bar deset života prilikom incidenta kod spajanja "Komarova", a u slobodno vrijeme uspijeva još uređivati "Anale svemirske medicine". Možeš se smatrati vrlo sretnim što je imaš na brodu.

"No, doktore Floyd, imat ćete obilje vremena da kasnije istražite naš mali brod. Moje kolege su previše uljudne da vam to kažu, ali njih čeka posao, a vi ih smetate u tome. Voljela bih da vas, mislim na svu trojicu, što prije otpremim na fin i miran počinak. Onda će biti manje toga za što se moramo brinuti."

"Bojao sam se toga, ali razumijem. Spreman sam čim me pozovete."

"I ja sam uvijek spremna. Pođite, molim vas."

Brodsko bolnica bila je velika tek toliko da u nju stane jedan operacijski stol, dva bicikla za vježbanje, nekoliko ormarića s opremom i jedan rendgen-aparat. Počevši hitro, ali temeljito pregledavati Floyda, dr. Rudenko upita neočekivano:

"Kakav je ono mali, zlatni valjak koji dr. Chandra nosi na lančiću oko vrata, neka komunikacijska naprava? Nije htio da ga skine, zapravo, bio je previše stidljiv da *bilo što* svuče."

Floyd nije mogao obuzdati osmijeh; lako je bilo zamisliti reakcije skromnog Indijca pri susretu s ovom zamašnom gospom.

"To je lingam."

"Što?"

"Pa *vi* ste liječnik, trebalo bi vam biti poznato. To je simbol muške plodnosti."

"Tako je, baš sam glupa. Je li on baš dosljedan hinduist? Bojim se da je prekasno da sada pripremamo za njega strogo vegetarijanski jelovnik."

"Ne brinite, ne bismo vam to priredili bez upozorenja. Iako Chandra neće ni pomirisati alkohol, ni u čemu drugom nije fanatik, osim kad je riječ o računalima. Jednom mi je rekao da mu je djed bio svećenik u Benaresu i da mu je dao taj lingam, u njegovoj obitelji je već pokoljenjima."

Na Floydovo iznenađenje, dr. Rudenko nije reagirala kruto kako je on očekivao; štoviše, njen izraz

postane neuobičajeno sjetan.

"Potpuno ga razumijem. Moja baka mi je dala divnu ikonu, iz šesnaestog stoljeća. Htjela sam je ponijeti, ali teška je pet kilograma."

Liječnica se naglo ponovo unese u posao, dade Floyd bezbolnu injekciju posebnim pištoljem na plin za potkožno ubrizgavanje i reče mu da se vrati čim bude osjetio da je pospan. A to će se, uvjeravala ga je, dogoditi tek za nešto manje od dva sata.

"U međuvremenu, potpuno se opustite", zapovijedi ona. "Postoji promatračnica na ovoj razini, stanica D.6. Najbolje je da pođete tamo."

Zamisao se činila prihvatljivom i Floyd se otisne prema predloženom mjestu tako vješto da bi to iznenadilo njegove prijatelje. Dr. Rudenko baci pogled na svoj sat, izdiktira kratku poruku u autosek i uključi alarm da se javi za trideset minuta.

Kad je Floyd stigao do promatračnice D.6, tu su već bili Chandra i Curnow. Pogledali su ga bez ikakva znaka prepoznavanja, a onda se ponovo okrenuše prema čarobnom vanjskom prizoru. Floyd tog trenutka sine, i on uputi samom sebi čestitke na sjajnom zapažanju, da dr. Chandra, zapravo, uopće ne uživa u pogledu koji se pružao pred njim. Oči su mu, naime, već bile čvrsto sklopljene.

Vani se vidio potpuno nepoznati planet, koji se blistao veličanstvenim plavetnilom i zasljepljujućom bjelinom. Baš čudno, reče Floyd u sebi. Što se zbilo sa Zemljom? Ali, dakako, nikakvo čudo što je nije prepoznao, jer je stajala naglavce! Kakva nesreća - i njemu potekoše suze zbog svih onih ljudi koji sada padaju u svemir...

Jedva je zapazio kad su dva člana posade uklonila Chandrino tijelo koje nije pružalo nikakav otpor. Kad su se vratili po Curnowa, i Floyd su oči već bile sklopljene, ali još je disao. Kad su došli i po njega, čak mu je i disanje prestalo.

Drugi dio

Tsien

6. BUĐENJE

A rekli su nam da nećemo sanjati, pomisli Heywood Floyd, prije iznenađeno nego ljutito. Veličanstven ružičasti sjaj koji ga je okruživao bio je vrlo umirujuć; podsjetio ga je na piknike s roštiljem i na pucketave cjepanice Badnjaka. Ali nije bilo topline; zapravo, osjećao je sasvim određenu, premda ne i neugodnu studen.

Glasovi su nešto mrmljali upravo tako tiho da on ne uspije razabrati riječi. A onda su postali jači, ali on ih i dalje nije mogao razumjeti.

"Dakako", reče on, najednom zbunjen, "ne mogu sanjati na ruskom!"

"Ne možeš, Heywoode", odgovori mu jedan ženski glas. "Uopće ne sanjaš. Vrijeme je za ustajanje iz kreveta."

Ugodan sjaj iščezne; on otvori oči i na trenutak spazi zamućenu sliku snopa baterijske svjetiljke koji mu je kliznuo s lica. Ležao je na kauču za koji je bio pričvršćen elastičnim remenjem; oko njega su stajale neke spodobе, ali nalazile su se izvan žarišta, pa ih nije mogao prepoznati.

Blagi mu prsti zaklopiše očne kapke i počеше mu masirati čelo.

"Ne naprežite se. Udahnite duboko... još jednom... tako... kako se sada osjećate?"

"Ne znam... neobično... opijeno... a *i gladan sam*."

"To je dobar znak. Zna li gdje se nalazite? Sada možete otvoriti oči."

Likovi udoše u žarište, najprije dr. Rudenko, pa kapetan Orlova. Ali nešto se zbilo s Tanjom otkako ju je posljednji put vidio, prije samo sat vremena. Kad je Floyd shvatio o čemu se radi, doživio je gotovo fizički šok.

"Ponovo ti je izrasla kosa!"

"Nadam se da ti se ovako više sviđa. Na žalost, s tvojom bradom nije isto."

Floyd podiže ruku k licu, ustanovivši pritom da mora svjesno isplanirati svaki dio te kretnje. Brada mu je bila prekrivena kratkim dlačicama, ne starijima od dva-tri dana. Pri hibernaciji, kosa i sve ostale dlake rasle su sto puta sporije nego normalno...

"Uspjeli smo, dakle", reče on. "Stigli smo do Jupitera."

Tanja ga smrknuto pogleda, a onda se kratko okrene prema liječnici koja jedva primjetno kimne glavom.

"Ne, Heywoode", reče ona. "Još nam treba mjesec dana. Ne uzbuđuj se, s brodom je sve u redu i sve ostalo normalno radi. Ali tvoji prijatelji u Washingtonu zatražili su da te probudimo prije vremena. Dogodilo se nešto krajnje neočekivano. Upleteni smo u utrku do *Otkrića* i bojim se da ćemo je izgubiti."

7. TSIEN

Kad se glas Heywooda Floyda razlegao iz zvučnika komunikatora, dva dupina odmah prestadoše plivati uokrug i priđoše rubu bazena. Položili su glave na rub i zagledali se u izvor zvuka.

Prepoznali su, znači, Heywooda, pomisli Caroline s trunkom gorčine. Puzeći u svojoj ogradici, Christopher se ni na trenutak nije prestao igrati upravljačem boja na svojoj slikovnici, kad se očev glas začuo jasno i glasno iz svemira, s udaljenosti od pola milijarde kilometara.

"...Dragi moji, nećete se iznenaditi što me čujete mjesec dana prije no što je predviđeno; vi već tjednima znate da smo ovdje dobili društvo.

Još mi je teško u to povjerovati; na neki način, sve to nema nikakvog smisla. Oni *nipošto* ne mogu raspolagati dovoljnim količinama goriva za siguran povratak na Zemlju; čak nam nije jasno ni kako će ostvariti susret.

Mi ih, dakako, uopće nismo vidjeli. Čak i kada nam je bio najbliži, *Tsien* se nalazio na udaljenosti od preko pedeset milijuna kilometara. Imah su dovoljno vremena da odgovore na naše signale ako su to htjeli, ali potpuno su nas zanemarili. A sada će biti previše zauzeti da bi se mogli upustiti u prijateljsko čavrljanje. Za nekoliko sati stići će do Jupiterove atmosfere, a onda ćemo imati prilike vidjeti ispravnost njihovog sustava aerokočenja. Ako uspiju, to će koristiti i našem moralu. Ali, ako zakaže, no, o tome bolje da ne govorimo.

Rusi sve to podnose prilično dobro. Ljuti su i razočarani, dakako, ali čuo sam i mnoge izraze iskrenog divljenja. Uistinu je to sjajan trik: sagraditi brod naočigled svih, a pritom držati svakoga u uvjerenju da je to svemirska stanica, sve do trenutka kad se uključe potiskivači.

Sada nam ne preostaje ništa drugo nego da promatramo. A s udaljenosti koja nas razdvaja nećemo imati ništa bolji pogled nego vi na Zemlji s najboljim teleskopima. Ne mogu da im ne poželim sreću, premda se, dakako, nadam da će ostaviti *Otkriće* na miru. To je *naše* vlasništvo i uvjeren sam da ih Ministarstvo vanjskih poslova podsjeća na to iz sata u sat.

Ovo je i sreća u nesreći. Da naši kineski prijatelji nisu krenuli prije nas, ja ti se ne bih javio još mjesec dana. Ali dr. Rudenko me probudila i ja ću ti se sada javljati svaka dva-tri dana.

Poslije prvog šoka, sada se uspješno prilagođavam, upoznajem brod i posadu, navikavam se na svemirske uvjete. Također brusim svoj traljavi ruski, iako nemam mnogo prilike da se koristim njime, budući da su svi navalili govoriti engleski. Kakve smo neznalice jezika mi Amerikanci! Ponekad se postidim zbog našeg šovinizma, ih lijenosti.

Engleski koji se može čuti na brodu kreće se u rasponu od uistinu savršenog, glavni inženjer Šaša Kovaljev mogao bi zarađivati za život kao spiker BBC-a, do onoga koji počiva na načelu: ako govoriš dovoljno brzo, uopće nije važno koliko pogrešaka napraviš. Jedini član posade koji ne govori dobro engleski jest Ženja Maršenko, koja je u posljednjem trenutku zamijenila Irinu Jakunjinu. Uzgred rečeno, drago mi je što čujem da se Irina uspješno oporavlja, ali kakvo je to samo razočarenje moralo biti za nju! Pitam se da li se već počela ponovo baviti jedriličarstvom.

A kad smo već kod nesretnih slučajeva, očigledno je da se i Ženji svojedobno nešto dogodilo. Iako su stručnjaci za plastičnu kirurgiju izvrsno obavili svoj posao, nije teško uočiti da je jednom imala grozne opekotine. Ona je mezinac posade i ostali se prema njoj ponašaju sa, zaustio sam reći sa sažaljenjem, ali to je previše s visine. Recimo radije, s posebnom blagošću.

Možda se pitaš kako izlazim na kraj s kapetanom Tanjom. Pa, vrlo mi se sviđa, ali izbjegavam je razljutiti. Ovdje nema nikakve sumnje tko je glavni na brodu.

A što se tiče liječnice Rudenko, upoznala si se s njom na astronautičkoj konvenciji prije dvije godine u Honolulu, a siguran sam da nisi zaboravila prijem koji je poslije toga priređen. Razumjet ćeš zašto je svi zovemo Katarina Velika, iza njenih širokih leđa, dakako. Ali, dosta ogovaranja. Ako prekoračim dopušteno vrijeme, čeka me doplata, što mi se baš ne sviđa. A, uzgred, ovi razgovori trebali bi biti potpuno privatni. No, u komunikacijskom lancu ima mnogo karika pa se nemoj iznenaditi ako povremeno dobiješ poruke, ovaj, nekim drugim putem.

Čekam tvoj poziv. Reci djevojkama da ću s njima razgovarati kasnije. Sve vas volim, ti i Chris mi vrlo nedostajete. A kad se vratim, obećavam ti da vas više *nikada* neću ostaviti."

Usljedila je kratka, piskutava stanka, a onda jedan očigledno sintetički glas reče: "Ovim je završena

emisija četiri stotine trideset dva povlaka sedam sa svemirske letjelice *Leonov*." Pošto je Caroline Floyd isključila zvučnik, dva dupina skliznuše ispod površine bazena i otplivaše put Tihog oceana; na vodi jedva da je za njima ostao i valić.

Kad je shvatio da su mu prijatelji otišli, Christopher brižne u plač. Majka ga uze u naručje i pokuša ga utješiti, ali proteklo je mnogo vremena prije no što joj je to uspjelo.

8. POKRAJ JUPITERA

Slika Jupitera, s njegovim prugama bijelih oblaka, šarenim trakama pretežno ružičaste boje kao u lososa i Velikom crvenom pjegom koja kao da je zurila poput nekog opakog oka, postojano je lebdjela na projekcijskom ekranu zapovjednog mosta. Bio je tri četvrtine pun, ali nitko nije gledao taj blistavi disk; sve oči bile su uprte u tamni srp na njegovu rubu. Tamo, povrh noćne strane planeta, kineski se brod morao suočiti sa svojim trenutkom istine.

To je besmisleno, pomisli Floyd. Nećemo ništa vidjeti s udaljenosti od četrdeset milijama kilometara. A nije ni važno; radio će nam reći sve što budemo željeli znati.

Tsien je prije dva sata prekinuo sve vrste emisija: radio, televizijske i informacijske. Usmjerene antene bile su povučene u sigurnu sjenu toplinskog štita. Odašiljao je još jedino neusmjereni far, točno određujući položaj kineskog broda koji je hitao k oceanu oblaka velikih poput kontinenata. Piskutavo *bip... bip... bip...* bilo je jedini zvuk koji se mogao čuti u kontrolnoj kabini *Leonova*. Svaki od ovih impulsa otisnuo se s Jupitera prije više od dvije minute; u ovom trenutku njihov izvor već je mogao biti pretvoren u oblak usijanog plina koji se rastače Jupiterovom atmosferom.

Signal se počeo gubiti prelazeći u šum. Bipovi su se izobličavali; nekoliko ih je potpuno izostalo, ali se onda niz ponovo oglasio. Oko *Tsiena* je rastao omotač od plazme koji će uskoro prekinuti sve veze. Komunikacije će ponovo biti uspostavljene tek kada brod bude izronio s druge strane. Ako do toga uopće dođe.

"*Pasmotri!*" uzvikne Maks. "Eno ga!"

U prvi tren Floyd nije uspio ništa razaznati. A onda, tik izvan ruba blistavog diska, on uoči jednu sićušnu zvijezdu koja je zasjala na mjestu gdje se nikako nijedna zvijezda nije mogla nalaziti, spram zamračene strane Jupitera.

Činilo se da je potpuno nepomična, iako je dobro znao da se brod kreće brzinom od stotinu kilometara u sekundi. Sjaj joj je lagano rastao; a onda više nije bila samo točka, već se stala produžavati. Komet koga je napravio čovjek hitao je preko Jupiterovog noćnog neba ostavljajući za sobom usijani trag koji se pružao tisućama kilometara. Posljednji bip, vrlo izobličen i neobično otegnut, oglasio se s pozicijskog fara, a onda je uslijedilo samo besmisleno pištanje Jupiterovog zračenja, jedno u skupu kozmičkih glasova koji nemaju nikakve veze s Čovjekom i njegovim djelima.

Tsien je postao nečujan, ali ne i nevidljiv. I dalje su mogli razabrati sićušnu izduženu iskru koja se sada primjetno kretala sve dalje od strane planeta okrenute prema Suncu, približavajući se noćnoj strani iza koje će uskoro zaći. Kada se to dogodi, ako sve bude teklo prema planu, Jupiter će već zarobiti brod, poništivši njegovu neželjenu brzinu. Kad bude izronio s drugog kraja divovskog svijeta, bit će to još jedan Jupiterov satelit.

Iskrica zgasne. *Tsien* je zašao za oblinu planeta i sada je hitao povrh njegove noćne strane. Ništa se neće moći ni vidjeti ni čuti sve dok ne bude izašao iz sjene, ako sve bude u redu, za nešto manje od jednog sata. Za Kineze će to biti vrlo dugi sat.

Glavnom znanstveniku Vasiliju Orlovu i komunikacijskom inženjeru Saši Kovaljevu taj sat je protjecao

izuzetno brzo. Postojalo je mnoštvo stvari koje su mogli doznati iz promatranja te male zvijezde; vremena njenog pojavljivanja i nestajanja, a nadasve Dopplerov pomak radio-snopa pružali su ključne informacije o *Tsijenovoj* novoj stazi. Računala na *Leonovu* već su obrađivala brojke, izbacujući predviđena vremena ponovnog pojavljivanja zasnovana na raznim pretpostavkama povezanim tempom usporavanja u Jupiterovoj atmosferi.

Vasilij isključi kompjutorski displej, okrene se u stolici, olabavi pojas kojim je bio vezan i obrati se prisutnima koji su strpljivo čekali:

"Najranije se može pojaviti tek za četrdeset dvije minute. Kako bi bilo da vi, gledatelji, odete u kraću šetnju kako bismo se mi ovdje mogli usredotočiti na to da malo sredimo stvari? Vidimo se, dakle, za trideset pet minuta. Iš! Nu, uhodi!"

Nepoželjni nevoljko napustiše zapovjedni most, ali, na Vasilijevo razočarenje, svi se vratiše već za nešto malo manje od pola sata. I dalje ih je grdio što nemaju povjerenja u njegove proračune kad se poznato *bip... bip... bip...* *Tsijenovog* pozicijskog fara oglasi iz zvučnika. Vasilij je u prvi mah bio začuđen i posramljen, ali se ubrzo pribrao i pridružio spontanom pljesku koji se razlegao sa svih strana; Floyd nije uspio uočiti tko je prvi zapljeskao. Iako su postali takmaci, ipak su svi, prije svega, bili astronauti, udaljeniji od matičnog svijeta više nego ijedan putnik u prošlosti, "ambasadori čovječanstva", kako je to otmjeno bilo rečeno u prvoj svemirskoj povelji Ujedinjenih naroda. Iako im se možda nije osobito sviđalo da Kinezi uspiju, ipak nipošto nisu željeli ni da stradaju.

Floydu neodoljivo padne na pamet da je u sve bio upleten i vlastiti interes. Izgledi koji su išli *Leonovu* u prilog sada su bih znatno poboljšani; *Tsien* je pokazao da je manevar aerokočenja uistinu moguć. Podaci o Jupiteru bih su točni; njegova atmosfera nije krila neočekivana, a možda i kobna iznenađenja.

"Tako, dakle!" reče Tanja. "Pretpostavljam da bismo im trebali uputiti čestitke. No, čak i ako to učinimo, oni će se i dalje praviti ludi."

Neke Vasilijeve kolege još su ga zadirkivale, dok je on netremice zurio u izlaznu jedinicu računala, ispunjen iskrenom nevjericom.

"Nikako ne razumijem!" otme mu se napokon. "Trebalo bi da se još nalaze iza Jupitera! Šaša, daj mi podatke o brzini iz njihova fara!"

Usljedio je novi bešumni dijalog s računalom, a onda se Vasiliju otme dug, dubok zvižduk.

"Nešto nije u redu. Nalaze se na stalnoj stazi, dobro, ali nema ni govora o susretu s *Otkrićem*. Staza na kojoj se trenutno nalaze odvest će ih podalje od Ioa, imat ću točnije podatke za pet minuta."

"U svakom slučaju, na sigurnoj su stazi", reče Tanja. "Kasnije će uvijek biti vremena za ispravke."

"Možda. Ali to ih može stajati dana i dana, čak i da raspolažu s gorivom. A u to sumnjam."

"Možemo ih, dakle, još pobijediti."

"Ne budi preveliki optimist. Od Jupitera nas i dalje dijele tri tjedna. Mogu deset puta obletjeti Jupiter prije no što mi stignemo tamo i da izaberu najpogodniju stazu za susret."

"Ponovo pod pretpostavkom da imaju dovoljne zalihe goriva."

"Dakako. A o tome možemo samo načelno nagađati."

Čitav ovaj razgovor bio je vođen na tako brzom i uzbuđenom ruskom jeziku da ga Floyd uopće nije mogao pratiti. Kad se Tanja sažalila na njega i objasnila mu da je *Tsien* prebacio metu i da juri prema vanjskim satelitima, njegova prva reakcija bila je:

"Onda to znači da su možda u ozbiljnoj nezgodi. Što ćete učiniti ako pošalju poziv za pomoć?"

"Bit će da se šališ. Možeš li ih zamisliti da bi mogli učiniti nešto takvo? Oni su ti previše ponosni. U svakom slučaju, bilo bi nemoguće. Ne možemo promijeniti zadaću naše misije, to vrlo dobro znaš. Čak i kad bismo imali goriva..."

"Imaš pravo, dakako, ali bilo bi to teško objasniti mnoštvu koje čini devedeset devet posto ljudskog

roda i koje se ne razumije u nebesku mehaniku. Trebalo bi da već početi razmišljati o mogućim političkim komplikacijama. Ne bismo se baš slavno proveli, svi zajedno, ako se ustanovi da im ne možemo priteći u pomoć. Vasilij, izvijesti me, molim te, o njihovoj konačnoj stazi čim je budeš izračunao. Idem u svoju kabinu da se malo pozabavim domaćim zadaćama."

Floydova kabina, ili, bolje rečeno, jedna trećina kabine, još je djelomično bila ispunjena zalihama koje su najvećim dijelom stajale naslagane na uskim krevetima sa zastorima koje će jednoga dana zauzimati Chandra i Curnow kad se probude iz dugog sna. On je uspio raščistiti mali radni prostor za vlastite potrebe, a i obećan mu je luksuz od još puna dva kubična metra, čim netko bude našao malo vremena da pomogne oko premještanja namještaja.

Floyd otvori malu tipkovnicu, namjesti kod za dešifriranje i zatraži informacije o Tsienu koje su mu dostavljene iz Washingtona. Zapitao se da li su mu domaćini bili sretne ruke u eventualnom pokušaju da odgonetnu poruku; šifra se temeljila na umnošku dva broja od po sto znamenki, a Nacionalna agencija za sigurnost svojim ugledom je jamčila da je ni najbrža postojeća računala ne mogu razbiti prije Velikog Sažimanja na kraju Svemira. Bila je to tvrdnja koja se nikada nije mogla dokazati već samo pobiti.

Ponovo je stao pažljivo razgledavati izvrsne snimke kineskog broda, načinjene kad se on pokazao u pravoj svjetlosti, neposredno prije no što će se otisnuti sa staze oko Zemlje. Postojale su i kasnije snimke, ne tako jasne, zato što se letjelica u međuvremenu poprilično udaljila od znatizeljnih kamera, iz razdoblja približavanja Jupiteru. No, te fotografije najviše su ga i zanimale; još su korisnije bile skice presjeka i procjene radnih karakteristika.

Čak i pod optimističkim pretpostavkama, bilo je teško predvidjeti što su Kinezi naumili. Do sada su utrošili najmanje devedeset posto goriva za onu ludu jurnjavu kroz Sunčev sustav. Ako to nije bila u doslovnom smislu samoubilačka misija, što se nije moglo posve isključiti, imala bi smisla jedino hibernacija i kasnija akcija spašavanja. Ali obavještajna služba je bila uvjerenjena da kineska tehnologija hibernacije za tako nešto još nije dovoljno razvijena.

No, često se pokazalo da obavještajna služba nema pravo, a još češće da je zbunjena lavinom sirovih činjenica koje valja prosuditi, "šumom" u informacijskim kanalima. Obavili su izuzetan posao glede *Tsiena*, kad se uzme u obzir kratkoća vremena, ali Floyd bi se više sviđalo da je materijal koji mu je upućen bio pažljivije profiliran. Jedan njegov dio bio je očigledno suvišan, bez ikakve veze s misijom.

No, kad ne znate za čim tragate, bilo je važno zaboraviti na sve predrasude i na unaprijed stvorene zaključke; nešto što je na prvi pogled izgledalo nevažno ili besmisleno moglo se pokazati životno važnim.

Uzdahnivši, Floyd počne ponovo prebirati po pet stotina stranica podataka, nastojeći da mu um bude što prijemljiviji, dok su se monitorom brzo prolazili dijagrami, karte, fotografije, neke toliko mutne da su mogle predstavljati bilo što, kratke vijesti, popisi delegata na znanstvenim konferencijama, naslovi tehničkih publikacija, pa čak i komercijalna dokumentacija. Vrlo djelotvoran sustav industrijske špijunaže očigledno je radio punom parom; tko bi pomislio da je moguće ustanoviti krajnje odredište sve sile japanskih holomemorijskih modula, švicarskih plinskih detektora ili njemačkih detektora zračenja, koji su svi odreda završili u isušenom jezeru Lop Nor, prvoj postaji na kineskom putu do Jupitera?

Neke stavke su sigurno uključene slučajno, budući da se nikako nisu mogle odnositi na tu misiju. Ako su preko jedne paravanske korporacije iz Singapura Kinezi uputili tajnu narudžbu za tisuću infracrvenih senzora, a to se moglo ticati jedino vojske; činilo se krajnje nevjerojatno da su na *Tsienu* očekivali da će biti progonjeni raketama s toplinskim tragačima. Ovo je bilo stvarno smiješno, osobito oprema za izviđanje iz zraka, naručena od firme "Glacier Geophysics, Inc", iz Anchoragea, na Aljasci. Kojem je to tikvanu palo na pamet da će na jednom svemirskom pohodu biti potrebno...

Osmijeh se zamrzne na Floydovim usnama; osjetio je kako mu stražnjim dijelom vrata gmižu žmarci. Blagi Bože, neće se valjda usuditi! Ali već su se osmjelili na mnogo toga; a sada je, konačno, sve počelo

imati smisla.

On se ponovo vrati na fotografije i pretpostavljene planove kineskog broda. Da, uopće nije bilo isključeno, oni žljebovi straga, duž pogonskih defleksijskih elektroda, upravo odgovaraju veličinom...

Floyd pozove most:

"Vasilij", reče on, "jesi li im već izračunao stazu?"

"Jesam", uzvratil navigator neobično prigušenim glasom.

Floyd je odmah mogao pogoditi da je nešto iskršlo. On predloži nešto malo vjerojatno:

"Idu prema Europi, zar ne?"

Usljedio je uzvik nevjerice s druge strane.

"Čort vozmi! Kako si znao?"

"Nisam znao, upravo sam pogodio."

"Ne može biti sumnje, provjerio sam brojke do šeste decimale. Manevar kočenja je tekao *točno* onako kako su i planirali. Nalaze se ravno na putu za Europu, što nikako ne može biti slučajno. Stići će do odredišta kroz sedamnaest sati."

"I ući u satelitsku stazu."

"Možda; na to im ne bi otišlo mnogo goriva. Ali, čemu?"

"Da pokušam pogoditi? Nakon kratkog izviđanja, oni će se *spustiti*."

"Ti si lud, ili možda znaš nešto što nama nije poznato?"

"Ne, radi se o jednostavnoj dedukciji. Lupat ćeš se po glavi što ti je promaklo nešto očito."

"U redu, Sherlock. Zašto bi se *bilo tko* poželio spustiti na Europu? Pa čega tamo ima, za ime Božje?"

Floyd je uživao u svome malom trenutku trijumfa. Dakako, i dalje je postojala mogućnost da se vara.

"Čega ima na Europi? Ničega drugog do najdragocjenije tvari u svemiru."

Pretjerao je; Vasilij nije bio glup čovjek i skinuo mu je odgovor s usana.

"Tako je, voda!"

"Točno. Milijarde i milijarde tona vode. Sasvim dovoljno da se napune spremnici s gorivom, da se krene u krstarenje oko *svih* satelita i da preostane još sasvim dovoljno za susret s *Otkrićem* i za povratak na Zemlju. Neugodno mi je što to moram reći, Vasilij, ali naši kineski prijatelji su nas i opet nadmudrili. Dakako, pod pretpostavkom da im pothvat uspije."

9. LED VELIKOG KANALA

Kad bi se izuzelo kao ugljen crno nebo, fotografija je mogla biti snimljena gotovo bilo gdje u polarnim predjelima Zemlje; nije bilo ničeg ni najmanje stranog u prizoru mora naboranog leda koje se pružalo sve do obzorja. Samo je pet oblića u skafanderima, u prvom planu, davalo do znanja da ova panorama pripada jednom drugom svijetu.

Tajanstveni Kinezi i dalje nisu objavljivali imena članova posade. Bezimeni uljezi u smrznuto područje Europe bili su samo glavni znanstvenik, zapovjednik, navigator, prvi inženjer i drugi inženjer. Da ironija bude veća, i nehotice pomisli Floyd, svima na Zemlji ukazala se prilika da vide ovu fotografiju sat prije nego što je ona stigla do *Leonova*, iako je ruski brod bio daleko bliže mjestu zbivanja. Ali *Tsien* je slao svoje emisije tako uskim snopom da ga je bilo nemoguće uhvatiti; *Leonov* je mogao hvatati jedino signale njegovog pozicijskog fara koji je emitirao u svim pravcima. No, čak se ni on nije mogao čuti više od pola vremena, jer ga je vrtnja Europe oko vlastite osi odnosilo s vidika ili je pak taj Jupiterov mjesec zalazio iza čudovišne mase Jupitera. Sve škrte vijesti o kineskoj misiji morale su se dobivati preko Zemlje.

Poslije promatranja Europe, brod se spustio na jedan od rijetkih otoka od čvrste stijene što se probijao

kroz ledenu koru koja je pokrivala gotovo cijeli mjesec. Led je bio ravan od pola do pola; vremenske prilike ovdje ga nisu isklesale u neobične oblike, nije bilo snježnih nanosa koji bi sloj za slojem izgradili bregove što se lagano pokreću. Meteori su mogli padati na zrakopraznu Europu, ali ne i snježne pahuljice. Jedine sile koje su oblikovale njenu površinu bile su postojano privlačno djelovanje gravitacije koje je sva uzvišenja svodilo na jednu jedinu razinu i neprekidni potresi izazvani čestim prolazima ostalih satelita koji su se kretali svojim stazama. Iako je Jupiterova masa bila neusporedivo veća, njegovo se djelovanje osjećalo daleko slabije. Jupiterove plime su dovršile svoj posao prije mnogo eona, zauvijek vezavši Europu za njenog divovskog gospodara, prema kome će zauvijek biti okrenuta istom stranom.

Sve ovo bilo je poznato još od proljetnih misija Voyagera iz sedamdesetih godina, od izviđanja letjelice *Galileo* iz osamdesetih i od spuštanja *Keplera* iz devedesetih. Ali samo za nekoliko sati Kinezi su doznali o Europi više nego sve prethodne misije zajedno. Ta znanja zadržali su za sebe; čovjeku je zbog toga moglo biti žao, ali malo tko bi porekao su zaslužili tako postupiti.

Ono što im je sve oštrije poricano bilo je pravo da prisvoje satelit. Prvi put u povijesti jedan je narod istaknuo svoje pravo nad drugim svijetom, pa su sva sredstva javnog informiranja na Zemlji sada raspravljala o pravnoj strani tog problema. Iako su Kinezi nadugo i naširoko naglašavali da oni nisu potpisnici Svemirske povelje Ujedinjenih naroda iz 2002., tako da ih ne obvezuju njene odredbe, to nije smirilo srdite prosvjede.

Europa je odjednom postala glavna vijest u Sunčevom sustavu, tako da se javila silna potreba za "čovjekom na licu mjesta" (ili bar na udaljenosti od što je moguće manje milijuna kilometara).

* * *

"Govori Heywood Floyd s broda *Kozmonaut Aleksej Leonov*, na putu prema Jupiteru, premda su, kao što lako možete pretpostaviti, sve naše misli sada usredotočene na Europu. Upravo u ovom trenutku promatram je kroz najjači teleskop na brodu; deset puta je veća od Mjeseca kad ga gledate golim okom. Prizor je uistinu začuđujuć.

Površina je jednolično ružičasta, s nekoliko malih, smeđih mrlja. Prekrivena je prepletenom mrežom uskih crta koje vijugaju i krivudaju u svim pravcima. Zapravo, prizor vrlo podsjeća na fotografiju iz medicinskog udžbenika koja prikazuje mrežu vena i arterija.

Neke od ovih tvorbi duge su stotine, pa čak i tisuće kilometara i prilično podsjećaju na fantomske kanale koje su Percival Lowell i drugi astronomi iz devetnaestog stoljeća navodno vidjeli na Marsu.

Ali kanali na Europi nisu samo privid, premda, dakako, nisu ni umjetni. Štoviše, u njima se nalazi voda, ili bar led. Taj jupiterov mjesec je, naime, gotovo potpuno pokriven oceanom, čija prosječna dubina iznosi oko pedeset kilometara.

Budući da je Europa vrlo daleko od Sunca, njena površinska temperatura izuzetno je niska, oko minus sto pedeset stupnjeva. Moglo bi se, dakle, očekivati da je ocean ovog svijeta u obliku čvrstog bloka leda.

Začudo, to ipak nije tako, jer sile plime i oseke u unutrašnjosti Europe stvaraju golemu vrućinu; to su sile jednake onima koje pokreću velike vulkane na susjednom Iou.

Led se neprekidno topi, lomi i ponovo ledi, što dovodi do nastanka pukotina i usjeka nalik na ledene ploče što plutaju u našim polarnim područjima. Upravo mi sada pred očima stoji taj zamršeni splet pukotina; većina ih je tamna i vrlo stara, možda i više milijuna godina. Ali nekoliko ih je potpuno bijelo; to su nove pukotine koje su se nedavno otvorile, tako da im je kora debela samo nekoliko centimetara.

Tsien se spustio upravo pokraj jedne od tih bijelih pruga, formacije duge tisuću i pol kilometara, koja je dobila naziv Veliki kanal. Kinezi po svemu sudeći namjeravaju odavde crpiti vodu u svoja spremišta

za gorivo, kako bi imali dovoljne zalihe za istraživanje Jupiterovog sustava i zatim povratak na Zemlju. To možda neće biti lako, ali oni su jamačno dobro proučili mjesto za spuštanje i sigurno znaju u što se upuštaju.

Sada je očigledno zašto su prihvatili takav rizik i zašto ističu svoje pravo na Europu. Kao mjesto za opskrbu gorivom, ono može biti ključna točka u cijelom Sunčevom sustavu. Vode, doduše, ima i na Ganimedu, ali tamo je potpuno smrznuta, a i teže dostupna zbog snažnije sile teže tog jupiterovog mjeseca.

Ima još nešto što mi je upravo palo na um. Čak ako bi se Kinezi i nasukali na Europi, možda bi se mogli održati dok ne stignu spasitelji. Na raspolaganju im stoji obilje energije, a u području gdje su se spustili vjerojatno ima i korisnih minerala, što je sasvim dovoljno ako se zna da su Kinezi stručnjaci za proizvodnju sintetičke hrane. To, doduše, ne bi bio previše raskošan život, ali bi ga neki moji prijatelji rado prihvatili samo zbog izuzetnog pogleda na Jupiter koji se pruža preko neba. Očekujemo da će se taj pogled ukazati i nama za samo nekoliko dana.

Heywood Floyd vas pozdravlja u svoje ime i u ime svojih kolega s broda *Aleksej Leonov*."

"Ovdje most. Vrlo lijepo izlaganje, Heywoode. Trebao bi biti novinar."

"Imam dosta iskustva. Pola svog radnog vijeka proveo sam gnjaveći se s J. O."

"J. O.?"

"Javni odnosi. Obično se sastojalo u tome da objasnim političarima zašto da mi daju još novaca. Ali vi se ne suočavate s takvom vrstom problema."

"Kako bih bila sretna da je to istina. No, pustimo sada to: dođi do mosta. Ima nekih novih informacija o kojima bih voljela porazgovarati s tobom."

Floyd skinje prikopčani mikrofon, odloži teleskop na mjesto i izvuče se iz male promatračnice. Dok je izlazio, gotovo se sudario s Nikolajem Ternovskim, koji se očigledno uputio na sličan zadatak.

"Spremam se ukrasti vaše najbolje navode za Radio-Moskvu, Woody. Nadam se da mi nećete zamjeriti."

"Samo izvolite, *tovariš*. Uostalom, kako bih vas i mogao spriječiti?"

Našavši se na mostu, ugledao je Orlovu kako zamišljeno promatra zbijenu masu riječi i brojki na glavnom monitoru. Floyd ih je upravo počeo s naporom prevoditi, kad ga ona prekine.

"Pusti pojedinosti. Ovo su procjene vremena koje će *Tsienu* biti potrebno da napuni spremišta i pripremi se za polijetanje."

"I moji obavljaju iste proračune, ali bojim se da tu ima previše nepoznanica."

"Mislim da smo uklonili jednu od njih. Jesi li znao da najbolje crpke za vodu koje se mogu nabaviti imaju vatrogasci? A da bi li te iznenadilo da saznaš kako su prije nekoliko mjeseci iznenada rekvirirana četiri najnovija modela u pekinškoj Centralnoj vatrogasnoj službi, usprkos protivljenju gradonačelnika?"

"Nisam iznenađen, već zadivljen. Ali nastavi, molim te."

"Možda je samo podudarnost, ali većina tih crpki baš bi odgovarala. Oslonimo li se na razložne pretpostavke o vremenu potrebnom da se montira cjevovod, da se probuše rupe kroz led i tako dalje, sve u svemu, dakle, smatramo da bi mogli uzletjeti za pet dana."

"Pet dana!"

"Ako budu imali sreće i ako sve bude djelovalo savršeno. A ako ne budu čekali da napune spremišta za gorivo, već se zadovolje samo onom količinom koja bi im omogućila siguran susret s *Otkrićem* prije no što mi stignemo do njega, onda smo u problemima. Dovoljno je da budu brži od nas makar samo jedan sat. U najmanju ruku, tada mogu tražiti odštetu za spašavanje."

"Ne mogu, ako je vjerovati pravnicima iz našeg Ministarstva vanjskih poslova. U danom trenutku objavit ćemo da *Otkriće* nije napuštena olupina već je tu parkirano i čeka da dođemo po njega. Svaki

pokušaj zaposjedanja broda bio bi gusarski čin."

"Uvjerena sam da će to na Kineze ostaviti duboki dojam."

"Ako ne bude tako, što nam onda preostaje?"

"Brojniji smo od njih, dva prema jedan kad probudimo Chandru i Curnowa."

"Zar to ozbiljno misliš? A gdje su ti sablje za zaposjedanje njihova broda?"

"Sablje?"

"Mačevi, oružje."

"Oh. Možemo upotrijebiti laserske telespektrometre. Oni mogu pretvoriti u paru uzorke asteroida od nekoliko miligrama na udaljenosti od tisuću kilometara."

"Nisam siguran da baš uživam u ovom razgovoru. Moja vlada sigurno ne bi odobrila primjenu nasilja, osim u samoobrani."

"Vi naivni Amerikanci! Mi smo daleko realističniji; moramo to biti. Svi *tvoji* preci umrli su u krevetu od starosti, Heywoode. Trojica mojih poginulo je u velikom domovinskom ratu."

Kad su bih nasamo, Tanja ga je uvijek oslovljavala s "Woody", a nikada sa "Heywoode". Mora da je ovo ozbiljno mislila. Ili je možda provjeravala njegove reakcije?

"U svakom slučaju, *Otkriće* je sada željeznarija vrijedna nekoliko bijednih milijarda dolara. Sam brod nije važan već jedino informacije na njemu."

"Točno. Informacije koje se mogu kopirati, a onda izbrisati."

"Baš ti vesele misli padaju na pamet, Tanja. Katkad mi se čini da ste svi vi Rusi pomalo paranoični."

"Zahvaljujući Napoleonu i Hitleru imamo puno pravo da to budemo. Ali nemoj mi samo reći da i tebi na pamet nije pao taj, kako bi ti ono rekao, scenarij."

"Nije bilo potrebe da se ja petljam oko toga", uzvratil je Floyd prilično smrknuto. "Ministarstvo vanjskih poslova već je obavilo to umjesto mene, i to s varijacijama. Samo nam preostaje čekati i vidjeti za koju će se Kinezi opredijeliti. A uopće me ne bi začudilo kad bi se ponovo pokazalo da su maštovitiji od nas."

10. ZOV S EUROPE

Spavanje pri nultoj gravitaciji je umijeće koje treba naučiti; Floyd je bilo potrebno gotovo tjedan dana da pronade najbolji način kako da usidri noge i ruke, pa da ne dolaze u neugodne položaje. Sada je već postao stručnjak i nije se mnogo radovao povratku u carstvo težine; štoviše, i sama pomisao na to bila je katkad dovoljna da ga spopadnu noće more.

Netko ga je budio tako što ga je blago drmao. Ne, bit će da još sanja! Neometanje drugih bilo je sveto pravilo na svemirskom brodu; nitko nikad nije ušao u kabinu nekog drugog člana posade bez prethodnog dopuštenja. Držao je oči čvrsto zatvorene, ali drmanje nije prestajalo.

"Dr. Floyde, molim vas, probudite se! Očekuju vas na zapovjednom mostu!"

A i nitko ga nije oslovio s "dr. Floyde"; najformalniji način na koji je proteklih tjedana oslovljen bio je samo "doktor". Što li se samo događa?

Nevoljko, on otvori oči. Nalazio se u svojoj maloj kabini, blago priljubljen uz čahuru za spavanje. Tako mu je bar govorio jedan dio uma; ali zašto onda gleda u Europu? Pa od nje su udaljeni milijunima kilometara.

Postojala je poznata mreža, raspored trokuta, poligona i drugih oblika koje su tvorile crte što se međusobno presijecaju. A ono je, nema sumnje, sam Veliki kanal, ne, nije baš tako. Kako je to moguće, kad se još nalazi u svojoj maloj kabini na *Leonovu*?

"Dr. Floyde!"

Potpuno se razbudio i shvatio da mu to lijeva šaka lebdi na nekoliko centimetara od očiju. Baš je bilo neobično što je raspored crta na dlanu tako neodoljivo podsjećao na kartu Europe! Ali ekonomična Majka priroda uvijek se ponavlja u golemom rasponu, od vrtložića mlijeka zamućenog u kavi, preko kruga oblaka u ciklonskoj oluji, do krakova spiralne maglice.

"Oprostite, Maks", reče on. "U čemu je nevolja? Da li se nešto dogodilo?"

"Čini se, ali ne nama. *Tsien* je u neprilici."

Kapetan, navigator i glavni inženjer bili su vezani pojasevima za sjedišta na zapovjednom mostu; ostali članovi posade oprezno su kružili oko prihvatnih držača ili su gledali monitore.

"Žao mi je što smo te probudili, Heywoode", ispriča se Tanja žurnim glasom. "Evo kakva je situacija. Prije desetak minuta iz kontrole misije stigla je poruka s prednošću prvog stupnja. *Tsien* je prestao emitirati. Dogodilo se to najednom, usred neke brojčane poruke; slijedilo je nekoliko sekundi izobličenog signala, a onda ništa više."

"A kako je s pozicijskim farom?"

"I on je zašutio. Ne primamo ni njega."

"Uf! Onda je to ozbiljno, neki veći kvar. Ima li pretpostavki?"

"Prilično, ali sve su to nagađanja. Eksplozija, odron, potres: tko zna?"

"A možda i nikad nećemo saznati, ako se netko ne spusti na Europu, ih ako ne proletimo na maloj udaljenosti i bacimo pogled izbliza."

Tanja odmahne glavom.

"Nemamo dovoljnu razliku brzine. Najbliže što možemo prići jest pedeset tisuća kilometara."

"Onda su nam ruke potpuno vezane."

"Ne baš sasvim, Heywoode. Kontrola misije ima prijedlog. Žele da okrenemo naš tanjur, našu antenu, i da je usmjerimo prema Europi; možda čujemo kakav slab poziv u pomoć. Postoje, kako ono vi kažete, slabi izgledi, ali vrijedi pokušati. Što misliš?"

Floydova prva reakcija bila je izrazito negativna.

"To bi bio prekid veze sa Zemljom."

"Dakako; ali to nas ionako čeka kad zađemo za Jupiter. A bit će nam potrebno samo nekoliko minuta da ponovo uspostavimo vezu."

Floyd ništa ne uzvratiti. Prijedlog je bio savršeno razložen, ali ga je zbog nečeg neodređenog ipak zabrinjavao. Razmišljajući o tome nekoliko sekundi, najednom mu sine zašto mu se u prvom trenutku nije svidjela ta zamisao.

Nevolje na *Otkriću* počele su onoga trena kada je veliki tanjur, glavni antenski sustav, izgubio vezu sa Zemljom zbog razloga koji ni do sada još nisu bili potpuno razjašnjeni. No, tamo je u sve nedvojbeno bio upleten Hal, a ovdje nije bilo opasnosti da se nešto slično dogodi. Računala na *Leonovu* bile su male, samostalne jedinice; nije postojala stožerna inteligencija koja bi držala sve konce. Bar ne neljudska.

Rusi su i dalje strpljivo čekali njegov odgovor.

"Slažem se", reče on konačno. "Obavijestimo Zemlju o tome što poduzimamo i bacimo se na slušanje. Pretpostavljam da ćete pokušati na svim svemirskim frekvencijama za SOS pozive."

"Tako je, čim budemo izračunali Dopplerov učinak. Kako napreduješ, Šaša?"

"Dajte mi još dvije minute i stavit ću u pogon program automatskog traganja. Koliko ćemo slušati?"

Orlova gotovo i nije zastala prije no što je odgovorila. Floyd se često imao prilike diviti odlučnosti Tanje Orlove pa joj je jednom to čak i rekao. U rijetkom bljesku duhovitosti, ona mu je tada uzvratila: "Woody, zapovjednik može biti u krivu, ali nikada ne smije biti nesiguran."

"Slušat ćemo pedeset minuta, a onda ćemo izvještavati Zemlju deset minuta. Zatim ćemo ponoviti ciklus."

Nije bilo ničega što bi se vidjelo ili čulo. No, s vremena na vrijeme Šaša bi uključio audio-monitor i tada bi grmljavina Jupiterovih radijacijskih pojaseva ispunila kabinu. Zvuk je bio sličan onome koji nastaje pri razbijanju valova na svim obalama Zemlje, uz povremena eksplozivna pucketanja golemih munja u Jupiterovoj atmosferi. Od ljudskih signala nije bilo ni traga; i jedan po jedan, članovi posade koji nisu bili na dužnosti počеше se tiho razilaziti.

Dok je čekao, Floyd se zadubio u računanje. Što god da se zbilo s *Tsienom* to se odigralo prije dva sata, budući da su sve vijesti išle preko Zemlje.

Ali *Leonov* bi mogao uhvatiti izravnu poruku uz samo minutu zakašnjenja, tako da su Kinezi imali obilje vremena da se ponovo oglase. Njihova neprekidna šutnja ukazivala je na neki katastrofalni kvar i on počne zamišljati bezbrojne scenarije nesreće.

Pedeset se minuta činilo kao da su sati. Kad je to vrijeme proteklo, Šaša je ponovo upravio brodski antenski sustav prema Zemlji. Dok se preostalih deset minuta koristilo za upućivanje zaostalih poruka, on neodlučno pogleda Orlovu.

"Vrijedi li ponovo pokušati?" upita on glasom koji je jasno odražavao njegov pesimizam.

"Dakako. Možemo skratiti vrijeme traganja, ali nastavit ćemo slušati."

Kad je prošao cijeli sat, veliki tanjur ponovo je upravljn prema Europi. I gotovo istog trena na automatskom monitoru bljesne signalno svjetlo.

Šaša hitro prebaci na zvučni izlaz i šum Jupitera ispuni kabinu. U njegovu zaleđu, nalik na šapat koji se čuje kroz jeku grmljavine, javi se slabašan, ali nesumnjiv zvuk ljudskog govora. Bilo je nemoguće razabrati jezik, premda je Floyd, na osnovi intonacije i ritma, bio uvjeren da nije kineski, već neki od europskih jezika.

Šaša počne vješto baratati uređajima za fino podešavanje i kontrolu širine valnog područja i riječi postadoše jasnije. Jezik je nepobitno bio engleski, ali mu je smisao i dalje bio izluđujuće nerazumljiv.

Postoji jedna kombinacija zvukova koju svako ljudsko uho može smjesta prepoznati, čak i u najbučnijoj sredini. Kada je ona odjednom izronila iz jupiterskog fona, Floyd se najprije učinilo da nikako ne može biti u budnom stanju, već da je u nekom fantastičnom snu. Njegovim kolegama bilo je potrebno nešto malo više vremena da bi reagirali; a onda se svi pogledi upraviše u njega, podjednako začuđeni, i s prvim primjesama sumnjičavosti.

Jer, prve prepoznatljive riječi koje su stigle s Europe glasile su:

"Dr. Floyde... dr. Floyde... nadam se da me možete čuti."

11. LED I VAKUUM

"Tko je to?" prošapće netko, ali ga ostali u koru ušutkaše. Floyd podiže ruku u znak da ne zna i da je nedužan, ako mu povjeruju.

"...znam da ste na Leonovu... možda neću imati mnogo vremena... usmjerio sam antenu na mom skafanderu prema mjestu za koje smatram..."

Signala nestane nekoliko sekundi, koje su potrajale kao prava agonija, a onda se ponovo javi, mnogo jasniji, premda ne i primjetno glasniji.

"...da prenesete ovu informaciju na Zemlju. *Tsien* je uništen prije tri sata. Ja sam jedini preživjeli. Koristim radio na skafanderu, nemam pojma o tome je li mu dovoljan domet, ali to je jedina prilika. Molim vas, slušajte pažljivo. NA EUROPI IMA ŽIVOTA. Ponavljam. NA EUROPI IMA ŽIVOTA..."

Signala ponovo nestade. Muklu tišinu koja je slijedila nitko nije ni pokušao narušiti. Dok je čekao, Floyd je grozničavo stao prebirati po sjećanju. Nije uspio prepoznati glas, mogao je pripadati bilo kom

Kinezu obrazovanom na Zapadu. Vjerojatno je to bio netko s kim se sreo na jednoj od znanstvenih konferencija, ali ako se govornik ne bude predstavio, nikada neće saznati tko mu se to obratio.

"...ubrzo po mjesnoj ponoći. Crpili smo vodu bez prekida i spremišta su bila već gotovo dopola puna. Dr. Li i ja izašli smo provjeriti izolaciju cjevovoda. *Tsien* se nalazi, odnosno nalazio se, na oko trideset metara od Velikog kanala. Cijevi vode ravno iz broda pa kroz led. Vrlo je tanak, ne može se sigurno ni hodati po njemu. Toplina koja neprekidno navire odozdo..."

Ponovo je slijedila duga tišina. Floyd se zapita da li se to govornik možda kreće, tako da ga povremeno prekidaju prepreke na koje nailazi.

"...bez problema, rasvjeta od pet kilovata iskićena po brodu. Poput božićnog drvca, predivno, blistajući ravno kroz led. Veličanstvene boje. Li ju je prvi ugledao, golemu tamnu masu koja navire iz dubine. U prvi tren smo pomislili da je to jato riba, činilo se preveliko za jedan organizam, a onda se počela probijati kroz led... Dr. Floyde, nadam se da me čujete. Govori profesor Chang, sreli smo se 2002. u Bostonu na konferenciji LAU."

Najednom, posve neprimjereno, Floydove misli odlutaše milijardu kilometara. Vrlo se neodređeno sjećao tog prijema poslije završenog zasjedanja kongresa Međunarodne astronomske unije, posljednjeg kome su Kinezi prisustvovali prije druge kulturne revolucije. Sada se sjećao Changa vrlo jasno, oniži, duhoviti astronom i egzobiolog s dobrom zalihom viceva. Ovaj put, međutim, nije se šalio.

"...poput golemih vlati morske trave, gmižući po tlu. Li je odjurio u brod po kameru, dok sam ja ostao promatrati i izvještavati radio-vezom. Biće se kretalo tako polako da sam ga lako mogao pretrčati. Bio sam mnogo više uzbuđen nego uznemiren. Pomislio sam da znam kakvo je to stvorenje, imao sam prilike vidjeti slike morske trave pokraj kalifornijske obale, ali pokazalo se da nisam imao pravo.

...lako se moglo vidjeti da je u nevolji. Nikako nije moglo opstati na temperaturi koja je za sto pedeset stupnjeva niža od one što vlada u njegovoj normalnoj sredini. Smrzavalo se i učvršćivalo dok se kretalo naprijed, komadi su se s njega odlamali poput stakla, ali i dalje je napredovalo prema brodu, val plime koji se kreće sve sporije. I dalje me iznenađivalo to što nisam mogao razborito prosuđivati i što mi nikako nije uspijevalo pretpostaviti što pokušava učiniti..."

"Postoji li ikakav način da uspostavimo dvosmjernu vezu s njim?" prošapće žurno Floyd.

"Ne, prekasno je. Europa će uskoro zaći za Jupiter. Morat ćemo pričekati dok ne izađe iz sjene."

"... uspinjući se uz brod i gradeći svojevrsan ledeni tunel dok je napredovalo. Možda ga je on izolirao od studeni, onako kako se termite štite od sunčeve svjetlosti gradeći male hodnike od blata.

... tone leda na brod. Najprije su se slomile radio-antene. A onda sam vidio kako se savijaju stajne noge, usporeno, kao u snu.

Tek kad se brod počeo prevrtati, shvatio sam što to stvorenje pokušava učiniti, a onda je već bilo prekasno. Mogli smo se spasiti, samo da smo isključili ona svjetla.

Vjerojatno je to fototropno biće, čiji biološki ciklus stavlja u pogon Sunčeva svjetlost koja prolazi kroz led. Ili je možda bilo privučeno poput leptira na svijeću. Svjetlost naših reflektora zasigurno je bila blistavija od svega što je ikada zasjalo na Europi...

A onda je brod popustio. Vidio sam kako se trup cijepa i kako se oblikuje oblak snježnih pahulja od kondenzirane vlage. Svi izvori svjetlosti su se pogasili, osim jednog reflektora koji se njihao naprijed-natrag, viseći na kablju nekoliko metara iznad tla.

Ne znam što se neposredno zatim zbilo. Iduće čega se sjećam bilo je da stojim pod tom svjetiljkom, pokraj olupine broda, dok se svuda oko mene prostirao fini nanos svježeg snijega. Jasno sam u njemu mogao razaznati svoje tragove. Mora da sam dotrčao dovde; možda je proteklo najviše minuta ili dvije...

Biljka, i dalje sam držao da je to bila biljka, počivala je nepomično. Zapitao sam se nije li povrijeđena prigodom sudara s brodom; veliki komadi, debeli kao čovjekova ruka, bili su odvaljeni, poput

odlomljenih grana.

A onda se glavno stablo ponovo poče kretati. Povuklo se od trupa broda i stalo puzati prema meni. Tog časa postalo mi je posve jasno da je stvorenje osjetljivo na svjetlost: stajao sam neposredno ispod svjetiljke od tisuću vata, koja se u međuvremenu prestala njihati.

Zamislite hrast, ih, još bolje, indijsku smokvu s njenim mnogostrukim stablima i korijenjem, koju je gravitacija spljoštala i koja pokušava gmizati po tlu. Približilo se na pet metara izvoru svjetlosti, a onda se počelo širiti, sve dok nije načinilo savršen krug oko mene. Vjerojatno je tu bila granica njegove tolerancije, točka na kojoj se fotoprivlačenje pretvaralo u odbijanje. Sljedećih nekoliko minuta ništa se nije dogodilo. Pomislio sam da je stvorenje mrtvo, da se konačno potpuno smrzlo.

A onda sam zapazio kako veliki pupoljasti izdanci niču na svim granama. Imao sam dojam da mi se pred očima odigrava ubrzani film otvaranja cvjetnih latica. Štoviše, i pomislio sam da su to cvjetovi, svaki velik poput ljudske glave.

Počele su se razmicati tanane, predivne, šarolike membrane. U tom trenutku palo mi je na pamet da nitko ranije nije bio u stanju gledati takve boje; one praktično nisu postojale sve dok mi nismo donijeli svoje svjetiljke, našu kobnu rasvjetu na ovaj svijet.

Hvatalice, prašnici koji se lagano njišu... Prišao sam živom zidu koji me okruživao, tako da sam točno mogao vidjeti što se događa. Ni tada, baš kao ni u jednom drugom trenutku, nisam osjetio ni najmanji strah pred tim stvorom. Bio sam uvjeren da nije neprijateljski naklonjen prema nama, ako je uopće i bio svjestan.

Bilo je tu mnoštvo velikih cvjetova u raznim fazama otvaranja. Tog trenutka su me podsjetili na leptire koji upravo izlaze iz čahura, skupljenih krila, još slabašni. Sve više sam se približavao istini.

Ali smrzavah su se, ugibajući istog trena u kome bi, jedan za drugim, otpadah s matičnog ogranka. Zakratko bi se zakoprcali, poput riba nasukanih na suhom, i tog časa sam shvatio o čemu se radi. Te membrane nisu bile latice, već *peraje*, odnosno izrasline koje su tome odgovarale. Stvorenje se nalazilo u fazi ličinke kad je u stanju slobodno plivati. Vjerojatno provodi pretežni dio života ukorijenjeno u morskom dnu, da bi potom slalo ove pokretne potomke u potragu za novim teritorijem. Baš kao što to čine koralji u oceanima Zemlje.

Kleknuo sam da bolje promotrim jedno od tih malih stvorenja. Predivne boje sada su blijedjele, rastačući se u smeđesivu. Neke latice-peraje su otpale, pretvorivši se u lomne, smrznute krhotine. Ali, biće se i dalje slabašno kretalo, a kada sam mu se primaknuo, pokušalo me izbjeći. Zapitao sam se kako je osjetilo moju prisutnost.

A onda sam zapazio da *prašnici*, kako sam ih bio nazvao, svi imaju jarkoplave točkice pri vrhu. Bile su nalik na sićušne zvjezdane safire, ih na plave oči duž ljuštore školjke, svjesne svjetlosti, ali nesposobne oblikovati prave slike. Dok sam promatrao, svijetloplava boja stala se gubiti, a safiri su se pretvorili u tamno, obično kamenje...

Dr. Floyd, ih tko već ovo sluša, nije mi preostalo još mnogo vremena; Jupiter će uskoro zapriječiti moj signal. Ali gotovo sam završio.

Tada sam shvatio što mi je činiti. Kabel reflektora od tisuću vata visio je gotovo do tla. Povukao sam ga nekoliko puta i svjetlost se ugasila uz pljusak iskara.

Zapitao sam se je li možda već prekasno. Nekoliko minuta ništa se nije dogodilo. Prišao sam stoga zidu isprepletenih grana oko mene i *udario ga nogom*.

Lagano, stvorenje se počelo razilaziti i izmicati u kanal. Svjetla je bilo u izobilju, sve sam mogao posve jasno vidjeti. Ganimed i Kalisto nalazili su se na nebu, Jupiter je bio golemi tanak srp, a na njegovoj noćnoj strani u punom jeku bila je velika predstava aurore, na mjestu gdje je odljevna cijev sa Ioa stizala do divovskog planeta. Nije bilo potrebno da uključujem svjetiljku na skafanderu.

Otpratio sam stvorenje cijelim putem do vode, potičući ga novim udarcima nogom kada bi usporilo i osjećajući cijelo to vrijeme kako mi se pod čizmama drobe komadići leda... Kad se približilo kanalu, činilo se da je ponovo steklo snagu i energiju, kao da je znalo kako se primiče svom prirodnom staništu. Zapitao sam se da li će opstati i ponovo donijeti pupoljke.

Nestalo je s površine, ostavivši posljednjih nekoliko mrtvih ličinki na stranom tlu. Otvorena voda komešala se s mjehurima nekoliko minuta sve dok je korica zaštitnog leda nije ogradila od vakuuma što se prostirao povrh nje. Tada sam krenuo natrag prema brodu da vidim može li se još što spasiti, ali o tome ne želim govoriti.

Imam samo dvije molbe, doktore. Kada taksonomi budu klasificirali ovo stvorenje, nadam se da će ga nazvati po meni.

A kada ovdje bude stigao slijedeći brod, neka naše kosti vrate u Kinu.

Jupiter će nas prekinuti za nekoliko minuta. Volio bih znati da li me netko prima. U svakom slučaju, ponovit ću ovu poruku kada mi ponovo budete na vidiku, bude li sustav za održavanje života u mom skafanderu i dalje radio.

Ovdje profesor Chang na Europi s izvještajem o uništenju svemirskog broda *Tsien*. Spustili smo se pokraj Velikog kanala i postavili crpke uz rub leda..."

Signal se naglo izgubi, zatim se na trenutak vrati, a onda potpuno iščezne ispod razine šuma. Iako je *Leonov* nastavio slušati na istoj frekvenciji, od profesora Changa više nije bilo nikakvih poruka.

12. SPUST

Spuštajući se prema Jupiteru, brod je konačno počeo dobivati na brzini. Odavno je prošao gravitacijsku ničiju zemlju gdje su se četiri sićušna vanjska mjeseca, Sinope, Pasifaja, Ananke i Karme, kretali svojim retrogradnim i nestabilnim stazama. To su očito bili uhvaćeni asteroidi potpuno nepravilnog oblika. Promjer najvećeg među njima bio je samo trideset kilometara. Te nazupčane i izlomljene gromade, koje nisu zanimale nikog osim planetnih geologa, neprekidno su mijenjale svoga gospodara, poklanjajući odanost čas Suncu, a čas Jupiteru. Jednog dana Sunce će ih se ponovo domoći.

Ali, Jupiter će vjerojatno zadržati sljedeću četveročlanu skupinu, koja mu je bila dvostruko bliža od prethodne. Elara, Liziteja, Himalija i Leda bile su prilično zbijene i ležale su gotovo u istoj ravnini. Postojale su pretpostavke o tome da su one svojedobno bile dijelovi jednog jedinstvenog tijela; ako je to točno, onda je to tijelo moglo imati jedva sto kilometara u promjeru.

Iako su se samo Karme i Leda dovoljno približavale da im se golim okom mogao razabrati disk, sva četiri mjeseca bila su pozdravljena kao stari prijatelji. Bilo je to prvo kopno poslije najdužeg oceanskog putovanja, vanjsko otočje Jupitera. Posljednji sati su otkucavali; približavala se najkritičnija faza cijele misije, ulazak u Jupiterovu atmosferu.

Jupiter je već bio krupniji od Mjeseca na nebu Zemlje i jasno su se mogli vidjeti divovski unutrašnji sateliti koji kruže oko njega. Svi su oni pokazivali uočljive diskove i upadljive boje, premda su se i dalje nalazili predaleko da bi se na njima mogla razabrati neka pojedinost. Vječni balet koji su izvodili, nestajući iza Jupitera, a zatim se ponovo pojavljujući da bi svojim sjenama prešli preko osvijetljenog lica planeta, bio je prizor koji je neprekidno zadivljivao. Astronomi su ga neumorno promatrali još od vremena kada ga je Galilei prvi put ugledao, gotovo prije točno četiri stoljeća; ali posada *Leonova* jedina je među svim živim muškarcima i ženama imala prilike taj prizor pratiti golim okom.

Beskrajne partije šaha su prestale; slobodni sati provodili su se uz teleskope, u ozbiljnim raspravama ili u slušanju glazbe, obično uz promatranje vanjskih pejzaža. A konačno je i jedna brodska romansa doživjela vrhunac: često nestajanje Maksa Brajlovskog i Ženje Marčenko bilo je predmet mnogih dobronamjernih zadirkivanja.

Njih dvoje su, pomisli Floyd, baš neobičan par. Maks je bio krupan, lijep, plavokos, gimnastički as koji je stigao do olimpijskog finala 2000. godine. Iako je već zašao u tridesete, imao je otvoren, gotovo dječjački izraz, koji, međutim, nije bio sasvim neprimjeren; iako je imao blistavu inženjersku karijeru, često se u razgovorima s Floydom pokazivao kao prostodušan i bezazlen, jedan od onih ljudi s kojima je ugodno razgovarati, ali ne predugo. Izvan svog stručnog polja, na kome je nesumnjivo bio sposoban, pokazivao se kao zabavan, ali i prilično površan sugovornik.

Ženja, koja je s dvadeset devet godina bila najmlađa na brodu, i dalje je predstavljala izvjesnu tajnu. Budući da nitko nije želio razgovarati o tome, Floyd nije bio u prigodi raspitati se o njenim povredama, a u informacijama vašintonskih izvora nije bilo ni spomena o tome. Očigledno je doživjela neku ozbiljnu nesreću, ali lako se moglo dogoditi da to ne bude ništa neobičnije od prometne nesreće. Mogla se slobodno odbaciti pretpostavka da su to posljedice neke neuspjele tajne svemirske misije, što je i dalje sačinjavalo dio popularne mitologije na Zapadu. Zahvaljujući globalnoj mreži za praćenje, tako nešto bilo je nemoguće već pedeset godina.

Osim ovih fizičkih i nesumnjivo psihičkih ožiljaka, Ženju je pratio još jedan hendikep. Ukrcana je u posljednjem trenutku, kao zamjena, i svi su to znali. Irina Jakunjina trebala je biti dijetetičar i medicinski pomoćnik na *Leonovu* da nije bilo one nesretne epizode s jedrilicom kad je slomila previše kostiju.

Svakoga dana u šest po podne po griničkom vremenu, posada koju je sačinjavalo sedam članova plus jedan putnik okupljala se u maloj zajedničkoj prostoriji koja je odvajala zapovjedni most od brodske kuhinje i spavaonica. Okrugli stol u njenom središtu bio je dovoljan tek toliko da se oko njega stisne osmoro ljudi; kad Chandra i Curnow budu probuđeni, više neće biti mjesta za sve, tako da će se morati negdje smjestiti još dva sjedala.

Iako je "sovjet u šest", kako je nazvana svakodnevna konferencija za okruglim stolom, rijetko trajao duže od deset minuta, igrao je ključnu ulogu u održavanju morala. Žalbe, prijedlozi, kritike, izvještaji o napredovanju, o svemu je moglo biti riječi, a jedino je kapetan imao pravo uložiti veto, što se uistinu događalo vrlo rijetko.

Tipične točke nepostojećeg dnevnog reda bili su zahtjevi za promjenom jelovnika, molbe za produženje vremena namijenjenog privatnim razgovorima sa Zemljom, prijedlozi za kino-program, razmjena novosti i govorkanja i dobronamjerna bockanja mnogo malobrojnijeg američkog kontingenta. Situacija će se promijeniti, upozori ih Floyd, kad se njegove kolege vrate iz hibernacije, pa se odnos popravi s jedan prema šest na tri prema šest. No, nije izrekao svoje osobno uvjerenje da će Curnow napričati ili nadvikati bilo koje drugo troje na brodu.

Kad nije spavao, Floyd je najveći dio vremena provodio u zajedničkoj prostoriji, djelomično i zbog toga što je ona djelovala, usprkos svojim skućenim razmjerima, manje klaustrofobično od njegove kabine. Ona je, osim toga, bila vedro ukrašena: sve raspoložive ravne površine bile su prekrivene fotografijama predivnih prizora sa Zemlje i iz svemira, sportskih događaja, portretima popularnih videozvijezda i drugim podsjetnicima na Zemlju. No, ponos prostorije bila je jedna izvorna Leonovljeva slika, njegov rad iz 1965. godine, pod nazivom "Blizu Mjeseca"; slika je nastala iste godine kada je on, tada kao mladi potpukovnik, izišao iz *Voshoda II* i postao prvi čovjek u povijesti koji je napravio izlet izvan svemirske letjelice.

Očito djelo nadarenog amatera, a ne profesionalca, slika je prikazivala kraterima izrovani rub Mjeseca s predivnim Sinus Iridijem, Zatonom duga, u prednjem planu. Nadnoseći se čudovišno povrhu lunarnog obzorja, stajao je tanak srp Zemlje, obrubljujući zatamnjenom noćnu stranu planeta. Iza srpa blještal je Sunce, dok su strujnice korone šikljale milijunima kilometara u okolni svemir.

Kompozicija je bila upečatljiva i predstavljala je pogled u budućnost do koje je čak i tada trebalo proći tri godine. Tek će se članovima posade "Apolla 8", Andersu, Bormanu i Lovellu, pružiti prilika da golim okom ugledaju taj veličanstveni prizor dok su za Božić 1968. promatrali kako se Zemlja rađa iznad tamne strane Mjeseca.

Heywood Floyd se divio slici, ali je ona u njemu budila dvojake osjećaje. Nije mogao smetnuti s uma da je ona starija od svih na brodu, uz jedan izuzetak.

Njemu je, naime, bilo već devet godina kad ju je Aleksej Leonov naslikao.

13. GALILEJE VI SVJETOVI

Čak i sada, više od tri desetljeća nakon otkrića ostvarenih prigodom prvih prolazaka *Voyagera*, nitko još nije uspio dokučiti zašto se ta četiri divovska satelita toliko razlikuju jedan od drugoga. Bili su približno jednake veličine i nalazili su se u istom dijelu Sunčevog sustava, ali su ipak bili tako različiti kao da su djeca raznih roditelja.

Pokazalo se da je jedino najudaljeniji satelit, Kalisto, uglavnom onakav kakav je prema očekivanju i trebao biti. Kada je *Leonov* prošao pokraj njega na udaljenosti nešto većoj od sto tisuća kilometara, najveći od njegovih mnogobrojnih kratera jasno se mogao razabrati golim okom. Promatran kroz teleskop, satelit je bio nalik na staklenu kuglu koja se svojedobno koristila kao meta za gađanje velikokalibarskim puškama; bio je potpuno prekriven kraterima svih veličina, sve do donje granice vidljivosti. Netko je jednom prilikom zgodno primijetio da je Kalisto sličniji Zemljinom Mjesecu i od samog Mjeseca.

To uopće nije bilo neobično. Moglo se očekivati da će svijet u tom području, na rubu asteroidnog pojasa, biti obilato bombardiran građom preostalom nakon stvaranja Sunčevog sustava. Pa ipak, usprkos tome, već prvi susjedni satelit, Ganimed, imao je potpuno drukčiji izgled. Iako je u dubokoj prošlosti bio dobro prošaran udarnim kraterima, većina ih je u međuvremenu preorana, izraz koji je ovdje neobično prikladan. Velika područja Ganimeda bila su prekrivena brazdama, kao da je neki kozmički vrtlar prevukao preko njih kakvim divovskim grabljama. A postojale su i pruge svijetlih boja, nalik na tragove sačme čija zrna imaju u promjeru po pedeset kilometara. No, najtajanstvenije su bile duge, krivudave trake sazdane od više desetina usporednih crta. Nikolaj Ternovski prvi je došao do zaključka da su to zasigurno golemi auto-putovi s velikim brojem vozničkih traka, koje su projektirali pijani mjernici. On je čak tvrdio da je uočio nadvožnjake i petlje u obliku četverolisne djeteline.

Prije no što je presjekao stazu Europe, *Leonov* je obogatio riznicu ljudskog znanja s nekoliko bilijuna bita novih informacija o Ganimedu. Europa, svijet okovan ledom, sa svojom olupinom i svojom smrću, nalazila se tog trenutka s druge strane Jupitera, ali svi su na nju mislili.

Na Zemlji, dr. Chang je već bio proglašen herojem i njegovi zemljaci su s očitom nelagodom izražavali zahvalnost na nebrojenim porukama s izrazima sućuti. Jedna od njih bila je upućena u ime posade *Leonova*, poslije, pretpostavio je Floyd, velikih prekrajanja u Moskvi. Osjećaji na brodu bili su dvojaki, svojevrsna mješavina divljenja, tuge i olakšanja. Svi astronauti, bez obzira na svoju nacionalnost, smatrali su se građanima svemira i osjećali su se međusobno povezani, uzimajući udjela u pobjedama i porazima drugih. Nitko na *Leonovu* nije bio sretan zato što se Kinezima na njihovu pohodu dogodila nesreća; pa ipak, istodobno, javio se prešutni osjećaj olakšanja što započeta trka nije do kraja nije nastavljena.

Neočekivano otkriće života na Europi u cijelu tu situaciju unijelo je novi element, element o kome se sada naširoko raspravljalo i na Zemlji i na *Leonovu*. Neki egzobiolozi su uzviknuli: "Što sam vam govorio!", ukazujući na to da otkriće zapravo i nije tako iznenađujuće. Već sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća istraživačke podmornice pronašle su cijele kolonije neobičnih morskih stvorenja što su se nekako održavale u sredini za koju se smatralo da je nepovoljna za život, u najzabitijim ponorima Tihog oceana. Vulkanska izvorišta, koja su oplodivala i zagrijavala taj bezdan, tvorila su oaze u pustinji na velikim dubinama.

Sve što se jednom dogodilo na Zemlji moglo se milijunima puta dogoditi i drugdje u svemiru; bio je to gotovo članak vjere među znanstvenicima. Voda, ih bar led, postojala je na svim Jupiterovim mjesecima. Na Iou su se još nalazili djelatni vulkani tako da su se s pravom mogle očekivati umjerene aktivnosti i na susjednom svijetu. Zbroje li se ove dvije činjenice, život na Europi bio je ne samo moguć već i neizbježan, kao što se to uvijek naknadno pokazalo za većinu iznenađenja prirode.

No, ovaj zaključak postavio je novo pitanje od životne važnosti za misiju *Leonova*. Pošto je život otkriven na Jupiterovim mjesecima, je li on mogao biti u nekoj vezi s monolitom iz Tychoa i s još tajanstvenijim artefaktom iz staze blizu Ioa?

Bila je to omiljela tema rasprava. Vladala je opća suglasnost da stvorenje na koje je naišao dr. Chang ne predstavlja visoki oblik inteligencije, pod uvjetom, dakako, da je on ispravno protumačio njegovo ponašanje. Nijedna životinja, čak i s najmanjom snagom rasuđivanja, ne bi postala žrtvom vlastitih

nagona, privučena poput leptira na svijeću, u susret sigurnoj smrti.

No, Vasilij Orlov odmah je istupio s protuprimjerom koji je oslabio, ako ne i pobio prethodni zaključak.

"Sjetite se kitova i dupina", reče on. "Njih nazivamo inteligentnima, a koliko se puta ubijaju u masovnim nasukavanjima! To je slučaj kad nagoni prevladaju nad razumom."

"Nema potrebe prizivati u pomoć dupine", umiješa se Maks Brajlovski. "Neka plavuša iz Kijeva pokazala se kobno privlačnom za jednog od najblistavijih inženjera moje klase. Kad sam posljednji put čuo za njega, bio je zaposlen u Inturistu. A sigurno bi dobio zlatno odličje za projektiranje svemirskih postaja. Kakva šteta!"

Čak i onda ako dr. Changov stanovnik Europe nije bio inteligentan, to ne isključuje mogućnost postojanja viših oblika negdje drugdje. O biologiji cijelog jednog svijeta nije se moglo prosuđivati na temelju samo jednog primjerka.

No, postojalo je čvrsto uvjerenje da razvijena inteligencija nikada ne može nastati u moru; u tako blagoj i nepromjenjivoj sredini jednostavno nije bilo dovoljno izazova. A pogotovo, kako bi morska stvorenja ikada mogla razviti tehnologiju bez pomoći vatre?

Međutim, možda je čak i to bilo moguće; put kojim je išao ljudski rod nije bio jedini. U morima drugih svjetova možda postoje razvijene civilizacije.

Pa ipak, činilo se nevjerojatnim da je na Europi mogla niknuti kultura kadra za putovanje svemirom koja ne bi za sobom ostavila nepobitne tragove vlastitog postojanja u obliku zdanja, znanstvenih postrojenja, raketodroma ih drugih artefakata. Ali, ovdje se od pola do pola mogao vidjeti samo ravan led i nekoliko izbočina golih stijena.

Nije više bilo mnogo vremena za razmišljanja i za rasprave nakon što je Leonov prošao pokraj putanje Ioa i sićušnog Mimasas. Posada je gotovo neprekidno bila zauzeta, pripremajući se za susret i kratkotrajan povratak težine poslije mnogo mjeseci provedenih u uvjetima slobodnog pada. Sve slobodne predmete trebalo je pričvrstiti prije nego brod uđe u Jupiterovu atmosferu, kada će sila kočenja povremeno dostizati čak i dvije gravitacije.

Floyd je imao sreće; jedino je on raspolagao slobodnim vremenom da se divi veličanstvenom spektaklu planeta koji se približava i koji je sada ispunjavao gotovo polovicu neba. Budući da nije bilo ničeg u usporedbi s čim bi se moglo odrediti prave omjere, um nikako nije bio u stanju pojmiti istinsku veličinu ovog svijeta. Neprekidno je morao ponavljati samome sebi da ni pedeset Zemalja ne bi prekrilo polukuglu koja je sada stajala okrenuta prema njemu.

Oblaci, raznobojni kao pri najraskošnijim smirajima Sunca na Zemlji, tako su brzo jurili da je uspijevaao zamijetiti pomake čak i u tako kratkom razmaku kao što je samo deset minuta. Veliki kovitlaci neprekidno su se stvarali duž desetak traka koje su prstenovale planet, da bi se potom rastakali poput divnih vrtloga. Pramenovi nekog bijelog plina povremeno bi šiknuli iz dubina, ali su ih odmah rastjeravali olujni vjetrovi izazvani zastrašujuće brzom rotacijom planeta. Možda su najneobičnije tvorbe bile bijele mrlje, katkad raspoređene pravilno poput bisera na ogrlici, koje su se prostirale duž pasata srednjih Jupiterovih geografskih širina.

U satima uoči susreta, Floyd je bilo gotovo nemoguće vidjeti kapetana ili navigatora. Bračni par Orlov samo je rijetko odlazio s zapovjednog mosta, budući da su stalno provjeravali pristupnu stazu, obavljajući sićušna podešavanja kursa. Brod se sada nalazio na kritičnoj stazi koja će samo okrznuti gornju atmosferu; ako bi otišao previsoko, kočenje izazvano trenjem ne bi bilo dovoljno da ga uspori i on bi nastavio put izvan Sunčevog sustava, bez ikakvog izgleda za spas. Ako se, pak spusti prenisko, izgorjet će poput meteora. Između ove dvije krajnosti nalazio se uski koridor gdje su pogreške bile dopustive.

Kinezi su dokazali da je aerokočenje izvodljivo, ali to nije isključivalo mogućnost da iskrсне nešto

nepredviđeno. Floyd stoga nije bio previše iznenađen kad mu je kirurg-zapovjednik Rudenko priznala, samo sat prije kontakta: "Sve više mi je žao, Woody, što ipak nisam ponijela onu ikonu."

14. DVOSTRUKI SUSRET

"...dokumenti o hipoteci na kuću u Nantucketu trebali bi biti pod slovom 'H' u arhivi.

To bi bilo sve što se tiče poslova. Posljednjih nekoliko sati ne izlazi mi iz pameti jedna slika koju sam kao dječak vidio u nekoj izlizanoj knjizi o viktorijanskoj umjetnosti; mora da je bila stara najmanje sto pedeset godina. Ne sjećam se je li reprodukcija bila crno-bijela ili u boji. Ali nikada neću zaboraviti naziv, nemoj se smijati, koji je glasio: 'Posljednja poruka domu'. Naši pra-pra-pradjedovi obožavali su te sentimentalne melodrame.

Na slici je paluba jedrenjaka na olujnome moru; jedra su rastrgana, a paluba preplavljena vodom. U pozadini posada grozničavo nastoji spasiti brod. A u prednjem planu mladi mornar piše poruku, a pokraj njega boca koja je treba odnijeti na obalu.

Iako sam u to vrijeme bio još dječak, smatrao sam da bi trebao pomagati svojim sudrugovima, a ne pisati pisma. No, to je ipak djelovalo na mene: nikada mi nije palo na pamet da ću jednoga dana i ja biti u položaju tog mladog pomorca.

Dakako, ja sam siguran da ćeš ti dobiti ovu poruku, a nema ničeg što bih mogao učiniti da bilo kako pomognem na *Leonovu*. Štoviše, uljudno su me zamolili da se maknem s puta, tako da mi je savjest posve čista dok ovo diktiram.

Odnijet ću poruku odmah na zapovjedni most, zato što ćemo za petnaest minuta prekinuti s emitiranjem kada uvučemo veliki tanjur i zatvorimo sve brodske otvore: eto još jedne zgodne pomorske sličnoznačnice za tebe! Jupiter sada ispunjava nebo, neću pokušati to opisati, niti ću imati mnogo vremena uživati u tom prizoru, zato što će se prozorski kapci spustiti za nekoliko minuta. U svakom slučaju, kamere će znatno bolje obaviti posao nego što bih ja to mogao.

Do viđenja, najdraža moja. Sve vas mnogo volim, a osobito Chrisa. U vrijeme kad primite ovo, sve će već biti gotovo, kako god ispalo. Ne zaboravite da sam nastojao dati sve od sebe za dobro svib nas, do viđenja."

Uzevši audio-čip, Floyd je odlebdio do komunikacijskog centra i predao ga Saši Kovaljevu.

"Molim vas, pobrinite se da bude poslano prije nego prekinemo", reče on brižnim glasom.

"Ne brinite", obeća Šaša. "I dalje radim na svim kanalima, a i preostalo mi je još dobrih deset minuta."

On ispruži ruku.

"Pa ako li se opet sastanemo, Ej, tad ćemo se smijati, a ako ne, Lijepo smo se oprostili barem."

Floyd žmirne.

"Shakespeare, pretpostavljam?"

"Dakako; Brut i Kasije prije bitke. Vidimo se kasnije."

Tanja i Vasilij bili su posve zadubljeni u praćenje razvoja situacije na displejima, tako da su mu jedva i mahnuli, i Floyd se povuče u svoju kabinu. Već se pozdravio s ostalim članovima posade i sada mu je preostalo samo čekanje. Vreća za spavanje bila mu je već pripremljena u položaj za povratak gravitacije, kad počne usporavanje, tako da je trebao samo kliznuti u nju...

"Antene uvučene, podignuti svi štitnici", ogłosi se zvučnik interkoma. "Početno kočenje trebalo bi se osjetiti za pet minuta. Sve je normalno."

"Teško da bih ja upotrijebio baš tu riječ", promrmlja Floyd sebi u bradu. "Hoćeš reći - sve je moguće." Jedva da mu se ta misao uobličila u umu kada se na vratima začulo plaho kucanje.

"Kto tom?"

Gotovo da nije povjerovao kad je ugledao Ženju.

"Dopuštate li da uđem?" upita ona zaplašeno, glasom djevojčice kojeg Floyd gotovo da nije prepoznao.

"Samo izvolite. Ali zašto niste u svojoj kabini? Preostalo je još samo pet minuta do ulaska u atmosferu."

Još dok je postavljao pitanje, postao je svjestan toga da glupo postupa. Odgovor je bio tako savršeno jasan da se Ženja nije udostojala ni odgovoriti.

No, ona je bila posljednja osoba koju je mogao očekivati: prema njemu se, naime, postojano držala uljudno, ali i na udaljenosti. Štoviše, bila je jedini član posade koji ga je oslovljavao s "dr. Floyde". Pa ipak, sada se nalazila tu, nedvojbeno tražeći zaštitu i društvo u trenucima opasnosti.

"Ženja, draga moja", reče on izmijenjenim glasom. "Dakako da ste dobro došli. Ali prilično su mi skućene mogućnosti za ugošćavanje. Čak bi se mogle nazvati spartanskim."

Uspjela se slabašno osmjehnuti, ali ništa nije uzvratila dok je lebdeći ulazila u prostoriju. Tog trena Floyd shvati da ona nije samo nemirna, već užasnuta. Onda mu postane jasno zašto je došla k njemu. Stidjela se pokazati strah pred svojim zemljacima, tako da je pomoć potražila na drugoj strani.

Kad je to shvatio, u njemu malo splasne zadovoljstvo zbog neočekivanog susreta. No, to nije umanjilo njegovu odgovornost za ovo usamljeno ljudsko biće koje se nalazilo daleko od doma. Činjenica da je bila privlačna, iako ne i lijepa žena, više nego dvostruko mlađa od njega, nije smjela ovdje imati ikakvog utjecaja. Ali ipak je imala, i to je došlo do izražaja.

Ona je to sigurno zamijetila, ali nije učinila ništa što bi ga potaklo ili obeshrabrilo dok su ležali jedno kraj drugoga u čahuri za spavanje. Bilo je mjesta jedva dovoljno za oboje i Floyd su se počeli glavom motati brižni proračuni. Što bi bilo, ako se pokaže da gravitacija premašuje najveću predviđenu vrijednost i amortizeri popuste? Tada bi lako stradali...

No, postojao je široki sigurnosni koridor; nije bilo mjesta brizi da će ih snaći tako nedoličan kraj. Humor je bio neprijatelj želje; zagrljaj im je sada bio potpuno čedan. Nije točno znao da li da se raduje ili da bude tužan zbog toga.

A i bilo je kasno za dvoumljenje. Negdje iz velike daljine oglasio se prvi slabašni šapat zvuka, sličan jadikovci kakve izgubljene duše. U istom trenutku, brod se jedva primjetno trgnuo; čahura se zanjihala i trake joj se zategoše. Poslije mnogo tjedana bestežinskog stanja gravitacija se vraćala. Za samo nekoliko sekundi slabašno cviljenje preraslo je u postojanu grmljavinu, a čahura se pretvorila u pretovarenu viseću mrežu za ležanje. Prilično nezgodno, pomisli Floyd; već je bilo teško disati. No, usporavanje je bilo samo dio problema: Ženja ga je, naime, prigrlila kao što se davljenik hvata za poslovičnu slamku.

On se odvoji od nje što je blaže mogao.

"Sve je u redu, Ženja. Ako je *Tsien* uspio, i mi ćemo uspjeti. Smirite se, ništa ne brinite."

Bilo je teško vikati nježnim glasom, a osim toga on uopće nije bio siguran da li ga Ženja čuje kroz grmljavinu usijanog vodika. Ali, više ga nije onako očajnički stezala, što je njemu pružilo priliku da nekoliko puta duboko udahne.

Što bi Caroline pomislila da ga sada vidi? Hoće li joj pričati o ovome ako bude imao priliku? Nije bio siguran da bi razumjela. U ovakvim trenucima sve veze sa Zemljom činile su se doista tankima.

Bilo je nemoguće kretati se ih govoriti, ali sada, pošto se navikao na neobičan osjećaj težine, više mu nije neugodno, osim što mu je desna ruka sve više trnula. Uz određeni napor uspio ju je izvući ispod Ženje; poznati čin izazvao je u njemu za trenutak osjećaj krivnje. Dok mu se krvotok u ruci ponovo vraćao, Floyd se prisjetio slavne opaske koja se pripisivala barem desetini astronauta i kozmonauta: "Silno su preuveličani i užici i tegobe seksa u uvjetima nulte gravitacije."

Zapitao se kako to podnose ostali članovi posade i za trenutak mu na um padoše Chandra i Curnow, koji su sve ovo lijepo prespavali. Oni nikada neće saznati im se dogodilo ako *Leonov* postane meteorski pljusak na Jupiterovom nebu. Nije im zavidio na tome; propustili su iskusiti nešto što se doživljava samo jednom u životu.

Tanja se oglasila preko interkoma; riječi su joj se gubile u grmljavini, ali glas joj je zvučao mirno i savršeno normalno, kao da je to neka rutinska objava. Floyd je uspio baciti pogled na sat i sa zaprepaštenjem je ustanovio da su već na polovici manevra kočenja. Upravo u tom trenutku "Leonov" se nalazio na najmanjoj udaljenosti od Jupitera; samo su potrošne automatske sonde uspijevale prodrijeti dublje u Jupiterovu atmosferu.

"Prošli smo polovicu, Ženja", uzvikne on. "Sad idemo van." Nije uspio razaznati je li ga razumjela. Oči su joj bile čvrsto sklopljene, ali se blago osmjehivala.

Brod se sada zamjetljivo ljuljao, poput malog čamca na uzburkanom moru. Je U to normalno, upita se Floyd. Bilo mu je drago što ga je zaokupljala briga o Ženji; to mu je odvlačilo misli od vlastitih strahova. Samo za trenutak, prije no što je uspio otjerati tu pomisao, pred očima mu se javilo priviđenje zidova koji najednom postaju blistavi i crveni poput višanja i zaklapaju se nad njim. Bilo je to nalik na fantastičnu priču Edgara Allana Poea "Bunar i njihalo", na koju nije pomislio već dobrih trideset godina.

Ali on to ipak nikada ne bi vidio. Kada bi toplinski štit popustio, brod bi u trenu bio zdrobljen, spljošten udarcem čvrstoga plinskog zida. Ne bi bilo nikakve bob; njegov živčani sustav ne bi imao ni vremena reagirati prije no što bi prestao postojati. Imao je prilike iskusiti i utješnije misli, ali ni ova nije bila za odbacivanje.

Trzanje se polako primirilo. Tanja se još jednom oglasila objavom koja se nije mogla čuti (bit će prilike da je zadirkuje zbog toga kada sve bude gotovo). Vrijeme sad kao da je stalo protjecati mnogo sporije; uskoro je odustao od gledanja na sat zato što nije mogao povjerovati u ono što vidi. Brojke su se mijenjale tako sporo da je gotovo imao dojam kako se nalazi u uvjetima relativističke vremenske dilatacije.

Potom se dogodilo nešto još nevjerojatnije. Najprije mu se učinilo zabavnim, a onda ga je malo ogorčilo. Ženja je zaspala, ako ne baš u njegovu naručju, a ono barem uz njega.

Bila je to prirodna reakcija: napor ju je zasigurno iscrpio tako da se mudrost tijela tu pokazala kao spas. Najednom, Floyd je i sam postao svjestan gotovo postorgazmične klonulosti koja ga je počela obuzimati, kao da je i on bio emocionalno iscijeđen ovim susretom. Morao je uložiti silan trud da ostane budan...

... A tada je počeo padati... padati... padati... i sve je bilo gotovo. Brod se vratio u svemir, gdje je i pripadao. A on i Ženja odlebdjeli su svaki na svoju stranu.

Više nikada neće biti tako bliski, ali će ih uvijek ubuduće vezati osobita prisnost koju neće osjećati prema nikome drugom.

15. BIJEG OD DIVA

Kad je Floyd stigao do promatračke palube, nekoliko obzirnih minuta poslije Ženje, već se činilo da je Jupiter udaljeniji. Ali, bit će da je to bio privid proizašao iz onoga što zna, a ne što vidi. Tek su izronili iz Jupiterove atmosfere i planet je i dalje zauzimao pola neba.

Sad su postali, kao što su to i namjeravali, njegovi zarobljenici. Tijekom posljednjega užarenog sata hotimice su se odrekli viška brzine koji je bio dovoljan da ih izvede iz Sunčeva sustava i uputi prema zvijezdama. Sad su se kretali po elipsi, klasičnom Hohmannovom putanjom, koja će ih dovesti natrag

između Jupitera i love staze, tri stotine pedeset tisuća kilometara više. Kada ne bi htjeli, ili ne bi mogli, ponovo staviti motore u pogon, *Leonov* bi se nastavio kretati naprijed-natrag između te dvije krajnje točke, praveći punu elipsu svakih devetnaest sati. Postao bi najbliži Jupiterov mjesec, premda ne zadugo. Svaki put kad bi okrznuo atmosferu izgubio bi malo na brzini, sve dok se na kraju ne bi spiralno srušio u propast.

Floyd nikada nije osobito volio votku, ali se bez oklijevanja pridružio ostalima koji su nazdravljali projektantima broda, ne propustivši usput spomenuti i Sir Isaaca Newtona. A onda je Tanja vratila bocu u ormarić i pomno ga zaključala; preostalo je, naime, još mnogo posla.

Iako su to svi očekivali, nije bilo nikoga tko nije poskočio na iznenadan prigušeni prasak eksplozivnih naboja i trzaj izazvan odvajanjem. Nekoliko sekundi kasnije jedan veliki, još blistavi disk ulebdio je u vidno polje, lagano se okrećući dok se udaljavao od broda.

"Pogledajte!" uzviknu Maks. "Leteći tanjur! Tko ima kameru?"

U smijehu koji je slijedio jasno se mogao razabrati prizvuk histeričnog olakšanja. Opći kikot prekinuo je kapetan ozbiljnijom upadicom.

"Zbogom, vjerni toplinski štite! Divno si obavio svoj posao."

"Ako je ovo dobri, konzervativni ruski inženjering", reče Floyd, "onda sam ja svim srcem za njega. Bolje nekoliko tona previše, nego jedan miligram premalo."

Svi zapljeskaše ovim otmjenim osjećajima, dok se odbačeni štiti hladio i prelazio najprije u žutu, pa u crvenu boju, da bi se konačno stopio s okolnom tamom svemira. Potpuno je nestao iz vida iako se udaljio samo nekoliko kilometara. Samo bi iznenadno pojavljivanje neke zaklonjene zvijezde posredno otkrilo njegovu prisutnost.

"Završena preliminarna provjera putanje", reče Vasilij. "Od našeg pravog vektora odstupamo manje od deset metara u sekundi. Nije loše za prvi pokušaj."

Na ovu vijest slijedilo je opće olakšanje, a nekoliko minuta kasnije Vasilij se oglasi novom objavom:

"Promjena visine zbog ispravka kursa; delta-ve šest metara u sekundi. Za jednu minutu slijedi uključenje motora dvadeset sekundi."

I dalje su se nalazili tako blizu Jupitera da je bilo nemoguće povjerovati da se brod vrti oko planeta; dobivao se dojam da se nalaze u zrakoplovu kadrom dosegnuti velike visine, koji je upravo izronio iz mora oblaka. Nikako se nisu mogli osjetiti pravi omjeri; bilo je lako zamisliti da se, zapravo, brzo udaljavaju od nekog zemaljskog zalaska Sunca; crvene, ružičaste i grimizne boje koje su promicale ispod njih bile su tako poznate.

Ali to je bio samo privid; ovdje se ništa nije moglo usporediti sa Zemljom. Boje su bile izvorne, a ne tek pozajmljene od Sunca na zalazu. I sami plinovi bili su potpuno strani - metan i amonijak, kao i vještija smjesa ugljikovodika spravljena u vodik-helijskom kotlu. Nije bilo ni traga slobodnom kisiku, tom dahu ljudskog života.

Oblaci su stupali od obzora do obzora u usporednim redovima, čiju su pravilnost mjestimice izobličavali kovitlaci i vrtlozi. Tu i tamo, strukturu je narušavalo i kuljanje svjetlijeg plina, a Floyd je uspio uočiti i tamni rub jednog velikog vira, plinskog vrtloga koji je vodio negdje dolje, u nedokučive ponore Jupitera.

Počeo je tražiti Veliku crvenu pjegu, ali se ubrzo prekorio zbog te budalaste pomisli. Cijela ova golema površina oblaka što se prostirala pod njim prekrila bi tek nekoliko postotaka Velike crvene pjege; u istom smislu bi netko uzalud očekivao vidjeti oblik Sjedinjenih Američkih Država leteći u kakvom malom avionu nisko nad Kansasom.

"Korekcija obavljena. Sada smo na putanji koja će nas dovesti do Ioa. Susret za osam sati i pedeset pet minuta."

Manje od devet sati bilo je, dakle, potrebno da se udaljimo od Jupitera i da se suočimo s onim što nas dalje čeka, pomisli Floyd. Uspjeh smo pobjeći od diva, ali on je opasnost koju razumijemo i za koju se možemo pripremiti. Ono što leži pred nama potpuno je obavijeno velom tajne.

A budemo li preživjeli i taj izazov, moramo se ponovo vratiti Jupiteru. Bit će nam potrebna njegova snaga da se uputimo prema matičnom svijetu.

16. PRIVATNA LINIJA

"...Zdravo, Dimitrij. Ovdje Woody. Prebacujem na kod dva za petnaest sekundi... Zdravo, Dimitrij - pomnoži kodove tri i četiri, izvadi treći korijen, dodaj pi na kvadrat, pa uzmi najbliži cijeli broj kao kod pet. Ako vaša računala nisu milijun puta brža od naših, a vraški sam uvjeren da nisu, nitko živ ovo neće moći dešifrirati, bilo s tvoje ili s moje strane. Ali vjerojatno ćeš morati pružiti neka objašnjenja; no, ti si se već dobro izvještio u tome.

Usput budi rečeno, moji obično izvrsno obaviješteni izvori javili su mi kako je posljednji pokušaj da se uvjeri starog Andreja neka se povuče doživio krah; tvoja delegacija, dakle, nije bila nimalo uspješnija od prethodnih, tako da vam on i dalje sjedi na glavi kao predsjednik. Od srca se smijem tome: Akademija je upravo to i zaslužila. Znam da mu je preko devedeset i da postaje sve više... ovaj, tvrdoglav. Ali ne računajte ni na kakvu pomoć od mene, iako sam ja vodeći stručnjak na svijetu, oprost, u Sunčevom sustavu, za bezbolno uklanjanje ostarjelih znanstvenika.

Bi li povjerovao da sam još pomalo pijan? Zaključili smo da smo zaslužili malu proslavu, nakon što smo se sreli s *Otkrićem*. Osim toga, valjalo je poželjeti dobrodošlicu dvojici novih članova posade na brodu. Chandra ne vjeruje u alkohol, to bi ga, naime činilo previše ljudskim, ali zato je Walter Curnow to više nego nadoknadio. Jedino je Tanja ostala potpuno trijezna, kao što bi ti i očekivao.

Moji zemljaci Amerikanci, blagi Bože, ovo je nalik na politički govor, prebrodili su izlazak iz hibernacije bez ikakvih poteškoća i obojica su orni da se bace na posao. Svi ćemo morati dati sve od sebe; ne samo da nemamo mnogo vremena, nego se čini da je *Otkriće* u prilično lošem stanju. Gotovo da nismo mogli povjerovati vlastitim očima kad smo vidjeh kako je njegov bespriječno bijeli trup postao bolesno žut.

Dakako, za sve je kriv Io. Brod se spustio do udaljenosti od samo tri tisuće kilometara od Ioa, a svakih nekoliko dana jedan od vulkana izbacuje u nebo mnogo megatona sumpora. Iako si vidio filmove, ipak ne možeš ni zamisliti što znači lebdjeti povrhu tog pakla; jedva čekam otići odavde, iako ćemo se uputiti u susret nečemu daleko tajanstvenijem, a možda i opasnijem.

Imao sam prilike preletjeti preko Kilauea za vrijeme erupcije 2006. godine; bilo je uistinu zastrašujuće, Mi se ipak *nikako* ne može usporediti s ovim. U ovom trenutku nalazimo se povrhu noćne strane, a to je još gore. Naime, ono što vidiš sasvim je dovoljno da zamisliš još gore. Uvjeren sam da nigdje drugdje neću biti tako blizu pravog pakla...

Neka jezera sumpora dovoljno su vruća da se sjaje, ali svjetlost uglavnom potječe od električnih pražnjenja. Svakih nekoliko minuta čini se da se čitav krajolik rasprskava, kao da negdje odozgo bljesne nekakav divovski fotografski blic. Ova usporedba je prilično vjerodostojna; u odlivnoj cijevi koja povezuje Io s Jupiterom zarobljeno je na milijune ampera, tako da se svakog trenutka silovito oslobađa energija, što stvara najveće munje u Sunčevom sustavu. Svaki put kada ona sijevne, polovica naših automatskih osigurača složno se isključuje.

Upravo se sada dogodila erupcija na samom rubu; vidim golemi oblak kako se širi prema nama, upinjući se kroz Sunčevu svjetlost. Sumnjam da će dostići našu visinu, ali čak i ako mu to uspije, bit će

neopasan kad stigne dovde. No, *izgleda* vrlo zloslutno, svemirsko čudovište koje nas pokušava proždertati.

Ubrzo nakon dolaska ovamo, shvatio sam da me Io na nešto podsjeća; bilo mi je potrebno nekoliko dana da riješim zagonetku, a onda sam morao sve provjeriti u arhivi misije, zato što mi brodska biblioteka nije mogla biti od pomoći, stid je bilo. Sjećaš li se kad sam ti otkrio svijet 'Gospodara prstenova', na onoj oksfordskoj konferenciji, dok smo još bilo mladi? Vidiš, Io je zapravo Mordor: pogledaj treći dio. Ima jedan odlomak o 'rijekama istopljene stijene koje krivudavo teku... sve dok se ne ohlade, a onda ostaju ležati poput izvijenih zmijolikih obličja izbljuvanih iz izmučene zemlje'. Opis je savršen: kako je to Tolkien mogao znati četvrt stoljeće prije no što je itko vidio sliku Ioa? A poslije se priča da Priroda ne oponaša Umjetnost.

Sva je sreća što se ovdje nećemo morati spustiti: ne vjerujem da bi to pokušale čak i naše pokojne kineske kolege. Ali, možda će jednoga dana to biti moguće; postoje područja koja se čine prilično postojanima i koja neprekidno ne plave tokovi rastopljenog sumpora.

Tko bi mogao povjerovati da ćemo prevaliti put sve do Jupitera, najvećeg među planetima, da bismo ga zatim zanemarili. A upravo smo to činili najveći dio vremena; čak i onda kada ne promatramo Io ili *Okriće*, misli su nam usredotočene jedino na... Artefakt.

Još je udaljen deset tisuća kilometara, gore u libracijskoj točki, ali kad ga promotrimo kroz glavni teleskop čini se da se nalazi nadohvat ruke. Budući da je bez ikakvih pojedinosti, ne mogu mu se procijeniti veličine; oko nikako ne može pojmiti da mu dužina iznosi, zapravo, dva kilometra. Ako je u čvrstom stanju, onda mora imati masu milijarde tona.

Ali, je li u čvrstom stanju? Od njega gotovo da nema radarskog odjeka, čak i kad je okrenut ravno k nama. Uspijevamo ga razabrati jedino kao crni obris spram oblaka Jupitera, koji se pružaju tri stotine tisuća kilometara niže. Ako se izuzme njegova veličina, u svemu drugome posve je nalik monolitu kojeg smo iskopali na Mjesecu.

Sutra ćemo prijeći na *Otkriće*, tako da ne znam kada ću ponovo imati vremena ih prilike razgovarati s tobom. No, ima još nešto, dragi prijatelju, prije no što prekinem.

Caroline. Ona nikad nije stvarno shvatila zbog čega sam morao poći sa Zemlje i čini mi se da mi na neki način nikad neće oprostiti zbog toga. Neke žene smatraju da ljubav nije samo nešto od onoga što postoji, nego i *sve* što postoji. Možda imaju pravo... Sada je svakako kasno mudrovati o tome.

Pokušaj je malo ohrabriti kad ti se ukaže prilika. Počela je govoriti o povratku na kontinent. Bojim se da, ako to učini...

Ako ti ne uspije s njom, nastoj bar razveseliti Chrisa. Nedostaje mi više nego što to mogu izraziti.

On će vjerovati ujaku Dimitriju, ako mu kažeš da ga tata još voli i da će se vratiti kući što brže bude mogao."

17. OSVAJANJE BRODA

Čak i kad su okolnosti najpovoljnije, nije lako ukrcati se na olupinu svemirskog broda koja vam u tom pothvatu samo odmaže. Štoviše, to može biti samo opasno.

Walter Curnow bio je svjestan toga kao apstraktnog načela; no, stvarno je iskusio što to znači tek onog trenutka kad je ugledao kako se *Otkriće*, dugo stotinu metara, okreće oko svoje kraće osi, dok se *Leonov* držao na sigurnoj udaljenosti. Prije više godina trenje je zakočilo vrtuljak *Otkrića*, a moment vrtnje prenio se na preostalu brodsku konstrukciju. Sada se, slično palici mažoretkinje hitnutoj uvis, napušteni brod prevrtao na svojoj putanji.

Prvi problem bio je zaustaviti to prevrtanje zbog koga je bilo nemoguće ne samo zadobiti nadzor nad *Otkrićem* nego mu i prići. Dok je s Maksom Brajlovskim oblačio skafander u zračnoj komori, Curnow je iskusio vrlo rijedak osjećaj nesposobnosti i podređenosti; ovo nije posao u kojem se on osjećao stručnim. Pokušao je to smrknuto objasniti: "Ja sam svemirski inženjer, a ne svemirski majmun"; ali posao je trebalo obaviti. Jedino je on raspolagao znanjem koje je moglo izvući *Otkriće* izvan Iovog dosega. Maksu i njegovim kolegama, koji bi radili s nepoznatom konstrukcijom broda i s nepoznatom opremom, bilo bi potrebno previše vremena. Dok bi oni obnovili pogon na brodu i preuzeli sav nadzor, on bi već duboko tonuo u sumporna plamena grotla.

"Ne bojiš se, valjda?" upita ga Maks prije no što će staviti gornji dio skafandera.

"Ne toliko da bih napunio gaće u skafanderu. Inače, prilično."

Maks se smijuljio.

"Mislim da je to upravo kako treba za ovaj posao. Ali, ne brini, ja ću te prebaciti tamo u jednom komadu pomoću moje... kako je ono zovete?"

"Drške metle. Smatralo se, naime, da vještice jašu na njima."

"Ah, da. Jesi li ih ikad probao?"

"Jesam jednom, ali mi je pobjegla. Svima se ta predstava učinila vrlo smiješnom."

Postoje neka zanimanja u okviru kojih su se stvorili jedinstveni i posebni alati: kuka lučkih radnika, lončarsko kolo, zidarska žlica, geološki čekić. Ljudi koji su najveći dio vremena provodili na izgradnji konstrukcija u bestežinskom stanju izumili su dršku metle.

Bila je to vrlo jednostavna naprava, šuplja cijev duga samo jedan metar, s osloncem za noge na jednom kraju i omčom za držanje na drugom. Na dodir dugmeta ona bi se teleskopski razvila do dužine koja je pet ili šest puta veća od normalne, a unutrašnji sustav za ublažavanje udaraca omogućavao je spretnom jahaču da izvodi najnevjerojatnije manevre. Oslonac za noge mogao je prema potrebi postati pandža ili kuka; bilo je i mnogih dodatnih usavršavanja, ali to je bila osnovna zamisao. Činilo se krajnje lako koristiti se njome, ali nije bilo tako.

Crpke u zračnoj komori završile su recikliranje i zasvijetlio je znak za izlaz; vanjska vrata su se otvorila i oni lagano izlebdješe u prazninu.

Otkriće se okretalo poput krila vjetrenjače na udaljenosti od oko dvije stotine metara, prateći ih na stazi oko Ioa koji je ispunjavao pola neba. Jupiter je bio nevidljiv, s druge strane satelita. Tako se namjerno postupili: koristili su se lom kao štitom protiv energija koje su bile sadržane u nevidljivoj cijevi što povezuje dva svijeta. No, čak i ovako, razina zračenja bila je opasno visoka; imali su na raspolaganju manje od petnaest minuta prije no što su morali poći u sklonište.

Gotovo istog trena kad se našao u svemiru, Curnow se suočio s neočekivanim problemom oko sa skafandera.

"Dobro mi je stajao kad sam krenuo sa Zemlje", požali se on. "Ali sada štropecem u njemu kao zrno graška u mahuni."

"To je normalno, Waltere", reče kirurg-zapovjednik Rudenko, umiješavši se u radio-vezu. "Tijekom hibernacije ste izgubili deset kilograma, što vam je i dobro došlo. Ali već ste tri dobili."

Prije no što je Curnow stigao smisliti neki odgovor, osjetio je kako ga nešto blago, ali čvrsto odvlači od *Leonova*.

"Samo se opusti, Waltere", reče Brajlovski. "Nemoj stavljati u pogon potisnike čak i onda ako se počneš prevrtati. Prepusti meni da sve obavim."

Curnow je mogao vidjeti slabašne ispuhe iz ledne naprtnjače svog mlađeg suputnika, dok su ih sićušne mlaznice vodile prema *Otkriću*. Sa svakim oblačićem pare osjetio bi se blagi trzaj vučnog užeta i on bi tada krenuo prema Brajlovskom; ali ga nikad ne bi uspio stići prije narednog ispuha. Počeo se

osjećati kao jo-jo, koji poskakuje gore-dolje na vrpci.

Postojao je samo jedan siguran način da se pristupi olupini, a to je bilo duž osi oko koje se lagano okretala. Središte vrtnje *Otkrića* nalazilo se približno na sredini broda, blizu glavnog antenskog sklopa, i Brajlovski se uputio ravno prema tom području, vukući za sobom svog zabrinutog suputnika. Kako će nas obojicu pravovremeno zaustaviti?, pitao se Curnow.

Otkriće je sada bilo golemi, vitki štap koji polako mlati cijelo nebo pred sobom. Iako mu je bilo potrebno nekoliko minuta za jedan krug, daleki krajevi kretali su se zabrinjavajućom brzinom. Curnow je pokušao ne obraćati pažnju na njih, već se usredotočiti na središte koje se približavalo i koje je bilo nepomično.

"Idem tamo", reče Brajlovski. "Ne pokušavaj mi pomagati i nemoj se iznenaditi što god se dogodilo."

Što li mu sad to znači?, upita se Curnow, nastojeći da sve što se dogodi primi sa što je moguće manje iznenađenja.

Sve se dogodilo u samo pet sekundi. Brajlovski je stavio u pogon svoju dršku od metle, tako da se ona teleskopski razvila do pune dužine od četiri metra. Tako je ostvario vezu s brodom koji se približavao. Drška od metle se počela smanjivati, dok je njena unutrašnja opruga apsorbirala inerciju gibanja Brajlovskog; ali ga ipak nije uspjela, kao što je Curnow očekivao, dovesti u stanje mirovanja pokraj postolja antene. Drška se odmah ponovo raširi, okrenuvši Rusovu brzinu, tako da je on sada bio odbačen od *Otkrića* jednako brzo kao što mu se ranije približio. Proletio je pokraj Curnowa, zaputivši se ponovo u prostor, na samo nekoliko centimetara od Curnowa. Zbunjeni Amerikanac imao je samo vremena opaziti široki osmijeh na licu Brajlovskog prije no što je ovaj projurio pokraj njega.

Sekundu kasnije osjetio se trzaj na užetu koje ih je povezivalo, kao i brza plima usporavanja. Njihove suprotne brzine glatko su se poništile i najednom su se našli doslovce u stanju mirovanja u odnosu na *Otkriće*. Curnowu je preostalo da dohvati najbližu ručku i da ih obojicu privuče.

"Jesi li ikada probao ruski rulet?" upita ga on, došavši opet do daha.

"Nisam. Što je to?"

"Moram te to jednom naučiti. Za liječenje dosade jednako je vrijedno kao i ovo."

"Nadam se, Waltere, da Maksu ne predlažete nešto opasno?" reče dr. Rudenko glasom kao da je uistinu začuđena, tako da je Curnow odlučio da će najbolje biti da ništa ne odgovori; Rusi katkad doista nisu imali smisla za njegov osebujan humor. "Gotovo da ste me prešli", promrmlja on sasvim tiho, tako da ga ostali na vezi nisu mogli čuti.

Pošto je sada čvrsto pristajao uz trup broda što se vrtio poput krila vjetrenjače, više nije bio svjestan te vrtnje, naročito kad bi samo gledao u metalne ploče tik uz oči. Sada su se još morali dokopati ljestava što su se pružale duž uskog valjka koji je sačinjavao vitku okosnicu *Otkrića*. Činilo se da je zapovjedni modul u obliku lopte na dalekom kraju broda udaljen nekoliko svjetlosnih godina, iako je savršeno dobro znao da ta dužina iznosi samo pedeset metara.

"Idem ja prvi", reče Brajlovski, namotavajući olabavljeno uže kojim su bili povezani. "Zapamti, od sada nas stalno čeka nizbrdica. Ali to nije problem, možeš se držati jednom rukom. Čak i na kraju sila teže iznosi samo desetinu Zemljine gravitacije. A to je, kako vi ono kažete?, pileće govance."

"Ako nemaš ništa protiv, ja bih išao nogama nadolje. Nikad se nisam volio spuštati niz stube pogrešno okrenut, čak ni pri neznatnoj sili teže."

Curnow je vrlo dobro znao da je bitno zadržati ovaj pomalo šaljiv ton; bez njega bi naprosto bio poražen tajanstvenošću i opasnošću situacije. Tu, na gotovo milijardu kilometara od matičnog svijeta, čekao ga je ulaz u najznamenitiju olupinu iz cijele povijesti svemirskih istraživanja; jedan medijski dopisnik je jednom rekao da je *Otkriće* "Maria Celeste"¹ svemira, što nije bila loša usporedba. No, bilo je i mnogo toga što je ovu situaciju činilo jedinstvenom; čak i kad bi pokušao zanemariti sablasni krajolik

Ioa što ispunjava pola neba, nešto ga je ipak stalno podsjećalo na to. Svaki put kada bi dodirnuo prečku ljestava, raspršio bi rukavicom sloj sumpornog praha koji bi se digao u obliku rijetke magle.

Brajlovski je, dakako, imao pravo; lako se moglo izaći na kraj s rotacijskom silom teže izazvanom prevrtanjem broda. Kada se navikao na nju, Curnow je čak pozdravio osjećaj smjera koji mu je ona pružila.

A onda, gotovo odjednom, našli su se pokraj velike kugle *Otkrića*, s modulom za nadzor i održavanje života, koja je izgubila svoju prvobitnu boju. Samo nekoliko metara odatle nalazio se pomoćni ulaz, isti onaj, shvatio je Curnow, kroz koji je Bowman ušao da bi se posljednji put uhvatio ukoštac s Halom.

"Nadam se da možemo unutra", promrmlja Brajlovski. "Baš bi bilo šteta da smo prevalili sav ovaj put, a onda ustanovili da su vrata zaključana."

Raščistio je sloj sumpora koji je prekrivao pločicu s displejom na kome se očitavalo stanje u zračnoj komori.

"Izvan pogona, dakako. Da provjerim kontrole?"

"Neće biti nikakve štete od toga, ali i nikakve koristi."

"Imaš pravo. Dobro, pokrećem onda ručne..."

Bilo je očaravajuće promatrati kako se u zaobljenom zidu pojavljuje uski urez, da bi iz njega šiknuo oblačić pare koji se odmah razišao svemirom, noseći sa sobom i komadić papira. Da to nije bila neka važna poruka? Nikada to neće saznati; vrteći se, brzo je nestao. Dok je iščezavao spram zvijezda, činilo se da nimalo ne gubi na početnoj brzini vrtnje.

Brajlovski je nastavio, kako se činilo, još vrlo dugo baratati oko ručnih komandi prije no što je tamna, neprimamljiva špilja zračne komore bila potpuno otvorena. Curnow se ponadao da će bar rezervna rasvjeta još raditi. Ali nisu imali sreće.

"Sad si ti glavni, Waltere. Dobro došao na američki teritorij."

Taj se teritorij svakako nije činio previše privlačnim dok se on uvlačio, šarajući snopom svjetiljke sa skafandera po mračnoj komori. Koliko je Curnow mogao procijeniti na prvi pogled, sve je bilo u redu. A što si i očekivao? - upita se on napola ljutito.

Na ručno zatvaranje vrata otišlo je još više vremena nego na otvaranje, ali nije bilo drugog načina sve dok u brodu ponovo ne bude u pogonu energetska sustav. Neposredno prije no što je otvor bio potpuno zatvoren, Curnow se ohrabrio da baci pogled na suludu panoramu što se pružala vani.

Svjetlucavo plavo jezero otvorilo se blizu ekvatora; bio je uvjeren da se nije nalazilo na tom mjestu prije nekoliko sati. Duž njegovih rubova poigravali su blistavi žuti odsjaji, svojstvena boja vrućeg natrija. A cijela noćna strana Ioa bila je optočena koprenom sablasnih pražnjenja plazme iz jedne od Iovih gotovo neprekidnih aurora.

Bila je to građa potonjih noćnih mora, a kao da već to nije bilo dovoljno, javilo se još nešto što je bilo dostojno kakvog suludog nadrealističkog slikara. Zarivajući se u crno nebo, jedan golemi, zakrivljeni rog kao da je nicao ravno iz ognjenih grotla raspaljenog mjeseca: rog kakav se jamačno prikazivao poraženom toreadoru u završnom trenutku suočavanja s istinom.

Jupiterov srp dizao se da pozdravi *Otkriće* i *Leonova* dok su hitali k njemu svojom zajedničkom stazom.

18. SPAŠAVANJE

U trenutku kada se pomoćni izlaz zatvorio za njima, došlo je do blage promjene uloga. Curnow je sada bio na svom terenu, dok se Brajlovski našao na nepoznatom teritoriju, osjećajući se neugodno u potpuno

mračnim hodnicima i tunelima od kojih se sastojala unutrašnjost *Otkrića*; Maks je teorijski poznao brod iznutra, ali to znanje temeljilo se samo na proučavanju konstrukcijskih nacrti. Curnow je, s druge strane, proveo mjesec radeći na još nezavršenom istovjetnom blizancu *Otkrića*; bio je kadar, sasvim doslovno, da se vezanih očiju snađe na brodu.

Napredovanje je išlo teško jer je ovaj dio broda bio projektiran za uvjete nulte gravitacije; nekontrolirana vrtnja je, međutim, stvarala umjetnu gravitaciju koja, iako je bila sasvim slaba, kao da je uvijek djelovala u najnezgodnijem smjeru.

"Prvo što moramo učiniti", promrmlja Curnow, kad je skliznuo nekoliko metara niz hodnik prije no što se uspio dočepati jedne ručke, "je da zaustavimo ovu vražju vrtnju. A to ne možemo sve dok ne vratimo energiju. Preostaje mi nada da je Dave Bowman osigurao sve sustave prije nego je napustio brod."

"Je li stvarno napustio brod? Možda se namjeravao vratiti."

"Nije isključeno; ali to vjerojatno nikada nećemo saznati. Pitam se je U on to i sam znao."

Našli su se u dvorani sa servo - letjelicama, "svemirskoj garaži" *Otkrića*, u kojoj su se pod normalnim okolnostima nalazile tri loptaste letjelice za izvanbrodske radove, svaka s po jednim mjestom. Sada je tu stajala samo letjelica Tri; Jedinica je bila izgubljena prilikom onog tajanstvenog slučaja kada je stradao Frank Poole, dok je Dvojka bila s Daveom Bowmanom, gdje god se on trenutno nalazio.

U dvorani s letjelicom nalazila su se i dva skafandera, koja su neugodno podsjećala na obezglavljene leševe dok su na vješalicama visjela bez gornjeg dijela. Bio je potreban sasvim mali napor mašte, a mašta Brajlovskog sada je radila punom parom, da se oni ispune cijelim zvjerinjakom najopakijih stvorova.

Nesretna, ali ne i sasvim iznenađujuća okolnost bila je to što je upravo tada došao do izražaja Curnowljev ponekad neodgovoran smisao za humor.

"Maks", reče on smrtno ozbiljnim glasom, "što god se dogodilo, molim te, ne upuštaj se u potragu za brodskom mačkom."

Nekoliko milisekundi Brajlovski je bio izbačen iz kolosijeka; umalo nije odgovorio: "Bolje da to nisi spomenuo, Waltere", ali se ipak u posljednji čas suzdržao. Bilo bi to previše otvoreno priznanje slabosti; umjesto toga, rekao je:

"Volio bih sresti tog idiota koji je baš taj film uvrstio u našu videoteku."

"To je vjerojatno učinila Katerina da bi ispitala psihološku ravnotežu članova posade. Uostalom, ti si se od srca smijao za vrijeme projekcije prošlog tjedna."

Brajlovski ništa nije odgovorio; Curnowljeva opaska bila je savršeno točna. Ali to se zbilo u okrilju poznate topline i svjetlosti *Leonova* među prijateljima, a ne u mračnoj, studenoj olupini koju pohode duhovi. Bez obzira na to koliko čovjek bio razuman, sasvim lako se moglo zamisliti neko neumoljivo nezemaljsko stvorenje koje krstari ovim hodnicima, tragajući za žrtvom koju bi proždrlo.

Sve je to tvoja krivnja, bako (neka sibirski tundra lako počiva na tvojim kostima); kamo sreće da mi nisi ispunila glavu svom silom onih jezivih bajki. Ako zaklopim oči, pred njih mi odmah izlazi, poslije toliko vremena, Baba Jagina koliba i ona sama kako usred šumskog proplanka stoji na svojim koščatim, pilećim nogama...

No, dosta je tih besmislica! Ja sam sjajni, mladi inženjer suočen s najvećim tehničkim izazovom svog života i ne smijem dopustiti da moj američki prijatelj shvati da se ponekad plašim kao kakav dječčić...

Šumovi nisu pomagali. Bilo ih je previše, ali bili su tako slabašni da bi ih samo iskusan astronaut otkrio spram zvukova vlastitog skafandera. No, Maksa Brajlovskog, naviknutog na rad u uvjetima potpune tišine, oni su očito razdraživali, iako je znao da su povremena pucketanja i škripuckanja gotovo sigurno izazvana toplinskim širenjem zbog okretanja broda poput pečenja na ražnju. Iako se djelovanje Sunca tu slabašno osjećalo, ipak je postojala primjetna razlika u temperaturi između osvijetljenih površina i

površina u sjeni.

Osjećao se nelagodno čak i u svom vlastitom skafandru, budući da je sada tlak postojao ne samo iznutra nego i izvana. Sve sile što su djelovale na pregibna mjesta bile su malo promijenjene, tako da više nije mogao točno procjenjivati pokrete. Početnik sam koji iznova prolazi obuku, reče on u sebi ljutito. Vrijeme je da se prekine ovo mračno raspoloženje nekim odlučnim činom.

"Waltere, volio bih ispitati atmosferu."

"Tlak je u redu; temperatura - uh! - sto pedeset ispod nule."

"Baš lijepa ruska ciča zima. U svakom slučaju, zrak u mom skafanderu zadržat će udarni val studeni."

"Dobro, pokušaj. Ali usmjerit ću snop svjetiljke u tvoje lice, kako bih vidio kad poplaviš. I ne prestani govoriti!"

Brajlovski otkvači vizir i potisne ga nagore. Za trenutak se trgnuo kad su ga ledeni prsti pomilovah po obrazima, a onda je oprezno šmrknuo, da bi potom dublje udahnuo.

"Hladno je, ali mi se pluća nisu smrzla. Osjeća se, međutim, neki čudan miris. Ustajao, pokvaren, kao da je nešto - *oh, ne!*"

Brajlovski problijedi, hitro spusti vizir i zakoči ga.

"Što je bilo, Maks?" upita ga Curnow žurno, ovaj put doista zabrinut. Brajlovski ništa ne odgovori; činilo se kako se još trudi da pribрати se. Štoviše, stjecao se dojam da je suočen sa stvarnom opasnošću od one uvijek užasne, a ponekad i kobne situacije, da počne povraćati u skafanderu.

Nastala je dugotrajna šutnja, a onda Curnow reče ohrabrujuće: "Shvatio sam. AH, vjerojatno nemaš pravo. Znamo da je Poole ostao u svemiru. Bowman je rekao da je... izbacio ostale nakon što su umrli u hibernaciji, a možemo biti sigurni da je to i učinio. Ovdje ne može biti *nikog*. Osim toga, vrlo je hladno." Gotovo je dodao "kao u mrtvačnici", ali se u zadnji tren suzdržao.

"Ali, pretpostavimo", prošapće Brajlovski, "samo pretpostavimo da se Bowman nekako uspio vratiti na brod, i da je ovdje umro."

Slijedila je još duža šutnja od prethodne, a onda je Curnow hotimice i polako podigao svoj vizir. Također se trgnuo kad mu je ledeni zrak prodro do pluća, a onda je nabrao nos u znak gađenja.

"Da, sad mi je jasno. Ali, ipak si pustio mašti na volju. Kladam se deset prema jedan da smrad potječe iz brodske smočnice. Vjerojatno se neko meso pokvarilo prije nego se brod smrznuo. A Bowman je sigurno bio previše zauzet da bi bio i dobra domaćica. Znam stanove nekih neženja koji ne smrde ništa manje od ovoga."

"Možda imaš pravo. Nadam se da imaš."

"Dakako da imam pravo. A čak ako i nemam, do vraga, kakve to veze ima? Dobili smo posao koji valja obaviti, Maks. Ako je Dave Bowman još ovdje, to ne spada u našu struku, zar ne, Katerina?"

Kirurg-zapovjednik nije ništa odgovorila; nalazili su se preduboko u unutrašnjosti broda da bi radio-signali mogli ovamo doprijeti. Bih su uistinu prepušteni sami sebi, ali Maksu se brzo vraćala vedrina. Bila je to povlastica, zaključi on, raditi s Walterom. Američki inženjer se katkad činio mekim i nehajnim. Ali, bio je vrlo stručan, a kad je potrebno i tvrd kao čelik.

Zajedno, oni će vratiti *Otkriće* u život; a možda i natrag na Zemlju.

19. OPERACIJA "VJETRENJAČA"

Kad je *Otkriće* odjednom zablistalo poput poslovičnog Božičnog drvca, navigacijska i unutrašnja svjetla bljesnula su s kraja na kraj, usklici radosti s *Leonova* mogli su se gotovo čuti kroz zrakoprazni prostor između dva broda. No, odmah je slijedilo razočarenje, jer su se svjetla gotovo istog trenutka

ugasila.

Sljedećih pola sata ništa se nije dogodilo; a onda promatrački prozori na komandnom mostu *Otkrića* počеше sjati mekom, grimiznom svjetlošću pričuvne rasvjete. Nekoliko minuta zatim moglo se vidjeti kako se Curnow i Brajlovski kreću po unutrašnjosti; obrisi njihovih likova bili su zamučeni koprenom sumporne prašine.

"Halo, Maks, Walter, čujete li nas?" pozva Tanja Orlov. Obje prilike mahnuše, ali ništa ne odgovoriše. Očigledno, bih su prezauzeti da bi se upuštah u neobavezna čavrljanja; promatračima na *Leonovu* nije preostalo ništa drugo nego da strpljivo čekaju. Razne svjetiljke su se palile i gasile, jedna od troja vrata dvorane za letjelice lagano su se otvorila pa brzo zatvorila, a glavna se antena okrenula za skromnih desetak stupnjeva.

"Halo, *Leonov*, oglasi se napokon Curnow. "Žao nam je što ste morali čekati, ali imali smo pune ruke posla.

Evo kratke procjene stanja, sudeći po onome što smo dosad vidjeh. Brod je u mnogo boljem stanju nego što sam se usuđivao pretpostaviti. Trup je nedirnut, gubitak zraka zanemariv, tlak osamdeset pet posto nominalnog. Sasvim se lijepo može disati, ali nas čeka opsežno recikliranje jer nepodnošljivo smrdi.

Glavna vijest je da su energetske sustavi u redu. Gotovo svi osigurači bih su isključeni, sami su iskočili ili ih je Bowman stavio u taj položaj prije no što je izišao, tako da je sva životna oprema osigurana. Ali, prilično će potrajati dok sve ne provjerimo, kako bismo mogli ponovo uključiti energiju punom snagom."

"Koliko će na to otići vremena, bar za ključne sustave: za održavanje života, pogon?"

"Teško je reći, kapetane. Koliko još imamo do pada?"

"Najkraća sadašnja predviđanja govore o deset dana. Ali dobro znate kako se to mijenja."

"Dobro, ako se ne pojavi neki veći kvar, moći ćemo izvući *Otkriće* na stabilnu stazu, daleko od ove paklene jame, za... oh, pa za manje od tjedan dana."

"Treba li vam nešto?"

"Ne, s Maksom i sa mnom je sve u redu. Idemo sad u vrtuljak provjeriti ležište. Želim ga staviti u pogon što je moguće prije."

"Oprosti, Waltere, ali je li to tako važno? Gravitacija je ugodna, ali uspijevamo živjeti i bez nje već prilično dugo."

"Nije mi toliko stalo do gravitacije, premda bi bilo dobro osjetiti je na brodu. Uspijemo li ponovo pokrenuti vrtuljak, on će zaustaviti prevrtanje broda. Onda ćemo moći povezati zračne komore i prestati izlaziti iz broda. Sve će tako postati stotinu puta lakše."

"Lijepa zamisao, Waltere, ali ipak ti neću dopustiti da spojiš moj brod s tom... vjetrenjačom. Pretpostavimo da se ležište zariba i da se vrtuljak zaglavi. To bi nas raznijelo u komade."

"Slažem se, ali o tome kasnije. Javit ću se ponovo čim budem mogao."

Sljedeća dva dana nitko nije imao previše slobodnog vremena. Pri kraju tog razdoblja Curnow i Brajlovski praktično su zaspali u svojim skafanderima, ali su pregledali *Otkriće*, ne naišavši pritom ni na kakva neugodna iznenađenja. I Svemirska agencija i Ministarstvo vanjskih poslova s olakšanjem su primili taj preliminarni izvještaj; on im je omogućio da utvrde, s pravom, da *Otkriće* nije olupina već "iz upotrebe privremeno povučena svemirska letjelica Sjedinjenih Američkih Država". Sada je trebalo izvršiti generalnu reparaturu.

Nakon što je ponovo proradio energetske sustav, a sljedeći problem s kojim se valjalo uhvatiti ukoštac bio je zrak; čak i najtemeljitije veliko pospremanje nije uspjelo ukloniti smrad. Curnow je imao pravo kad je pretpostavio da je izvor zadaha hrana koja se pokvarila u isključenim hladnjacima; također je ustanovio, uz podrugljivu ozbiljnost, da je to, zapravo, vrlo romantično. "Treba samo zatvoriti oči", rekao

je on, "i odmah zamislim da sam na nekom starinskom kitolovcu. Možeš U i pretpostaviti je zaudaralo na 'Pequodu'?"

Svi su se suglasili s tim da je, poslije posjeta *Otkriću* za tako nešto bio potreban tek uistinu malen napor mašte. Problem je konačno riješen, ih bar smanjen na podnošljivu mjeru, otpuštanjem brodske atmosfere u svemir. Srećom, u pričuvnim tankovima bilo je još dovoljno zraka za zamjenu.

Jedna od najugodnijih vijesti bila je da se u spremištima nalazilo devedeset posto goriva potrebnog za povratno putovanje; izbor amonijaka umjesto vodika za radnu tekućinu pogona na plazmu višestruko se isplatio. Djelotvorniji vodik proključao bi i iscurio u svemir prije mnogo godina, bez obzira na izolaciju spremišta i vrlo nisku vanjsku temperaturu. Ali, gotovo cjelokupni amonijak zadržao se u tekućem stanju i bilo ga je dovoljno da se brod dovede do sigurne staze oko Zemlje. Ili barem oko Mjeseca.

Obuzdavanje prevrtanja *Otkrića*, sličnog okretanju propelera, bilo je možda najkritičniji korak u postupku dovođenja broda pod nadzor. Šaša Kovaljev usporedio je Curnowa i Brajlovskog s Don Kihotom i Sanchom Pansom, izrazivši nadu da će njihov pohod na vjetrenjaču biti uspješniji.

Vrlo oprezno, uz mnoštvo zastajkivanja zbog provjeravanja, energija je puštena u motore vrtuljka i veliki bubanj počeo je ubrzavati, preuzimajući natrag vrtnju koju je jednom davno prenio na cijeli brod. *Otkriće* je prošlo mnoge složene faze, sve dok konačno njegovo okretanje s kraja na kraj nije gotovo potpuno prestalo. Posljednji tragovi neželjene vrtnje poništeni su mlaznicima za kontrolu položaja, tako da su na kraju dva broda počela nepomično lebdjeti jedan pokraj drugoga, zdepasti, nabijeni *Leonov*, nekako manji spram dugog, vitkog *Otkrića*.

Prijelaz s broda na brod postao je sada siguran i lak, ali kapetan Orlova i dalje je odbijala dopustiti fizičko povezivanje. Svi su se složili s tom odlukom, budući da se Io postojano približavao; možda će na kraju čak morati napustiti letjelicu koju tako grozničavo nastoje spasiti.

Činjenica da su sada znali što je bio uzrok tajanstvenog skretanja *Otkrića* sa staze nije bila ni od kakve pomoći. Svaki put kada bi brod prošao između Jupitera i Ioa uronio bi i u nevidljivu odljevnu cijev što povezuje dva tijela, u električnu rijeku što teče sa svijeta na svijet. Vrtložne struje usporavale su brod; kočile su ga prilikom svakog kruga.

Nije se moglo predvidjeti kada će doći do pada, budući da se struja u odljevnoj cijevi mijenjala zavisno od Jupiterovih također nepostojanih zakonitosti. Ponekad je dolazilo do dramatičnih plima, koje su bile praćene spektakularnim olujama elektriciteta i aurorama oko Ioa. Onda bi brodovi izgubili visinu za više kilometara, postavši istodobno neugodno topli prije no što bi proradili sustavi za regulaciju temperature.

Ova neočekivana posljedica zaplašila je i iznenadila sve prije no što je shvaćeno očigledno objašnjenje. Svaki oblik kočenja uzrokuje negdje toplotu; jake struje izazvane u trupovima *Leonova* i *Otkrića* pretvarale su ih nakratko u niskoenergetske električne peći. Nije stoga više bilo nimalo iznenađujuće što se određena količina zdrave hrane na *Otkriću* pokvarila tijekom godina izmjeničnog zagrijavanja i hlađenja broda.

Gnojno područje Ioa, koje je više nego ikad podsjećalo na ilustraciju iz kakvog medicinskog udžbenika, bilo je udaljeno svega pet stotina kilometara kada se Curnow usudio uključiti glavni pogon, dok se *Leonov* nalazio na pristojnoj udaljenosti. Nije bilo nikakvog vidljivog učinka, ni traga od dima i plamena starinskih kemijskih raketa, ali, kako je *Otkriće* dobivalo brzinu, dva su se broda ipak počela polako razmicati. Poslije nekoliko sati laganog manevriranja, oba broda su se podigla na tisuću kilometara; sada je nastupilo vrijeme da se malo predahne i da se pripreme planovi za sljedeću fazu misije.

"Divno ste obavili posao, Waltere", reče kirurg-zapovjednik Rudenko, obavivši svoju krupnu ruku oko

ramena iscrpljenog Curnowa. "Svi se ponosimo s vama."

Sasvim nehajnom kretnjom, ona slomi malu ampulu pod njegovim nosom. Curnow se probudio tek poslije dvadeset četiri sata, ljut i gladan.

20. GILJOTINA

"Što je to?" upita Curnow s izrazom blagog gađenja na licu, odmjeravajući mali mehanizam u ruci. "Giljotina za miševe?"

"Nije loš opis, ali ovdje je posrijedi nešto važnije." Floyd pokaže na strelicu koja je bljeskala na displeju; na njemu se nalazio složen dijagram električnih vodova..

"Vidiš li ovu crtu?"

"Vidim, to je glavni vod za napajanje energijom. Pa što?"

"Ovdje vod ulazi u Halovu središnju jedinicu za obradu. Volio bih da tu postaviš ovu spravicu. U sam kablovod, tako da se ne može slučajno pronaći."

"Shvaćam. Daljinska kontrola, tako da možeš isključiti Hala kad god zaželiš. Vrlo zgodan prekidač koji neće izazvati nikakav nezgodan kratki spoj kada se stavi u pogon. Tko proizvodi ovakve igračke? CIA?"

"Nije važno. Kontrolna jedinica je u mojoj kabini, to je ono malo crveno računalo koje mi stalno stoji na stolu. Treba samo pomnožiti devet puta devet, izvaditi kvadratni korijen i pritisnuti INT. To je sve. Nisam siguran koliki je domet, to ćemo provjeriti, ali sve dok razmak između *Leonova* i *Otkrića* nije veći od nekoliko kilometara, nema opasnosti da Hal ponovo zastrani."

"Kome ćeš sve reći za ovu... stvar?"

"Jedina osoba, zapravo, od koje želim to zatajiti je Chandra."

"To sam mogao i pretpostaviti."

"Što manje ljudi zna za to, manje će se pričati. Reći ću Tanji, a u slučaju nužde, možeš joj pokazati kako se njome upravlja."

"Na kakvu nuždu misliš?"

"Nije ti baš previše bistro pitanje, Waltere. Kad bih to znao, onda mi ova vražja stvarčica uopće ne bi bila potrebna."

"Imaš pravo. Kada da postavim ovaj tvoj tajni prekidač za Hala?"

"Što prije možeš. A ako je moguće noćas, dok Chandra spava."

"Šališ se? Mislim da on nikad ne spava. Chandra ti je kao majka koja bdije nad bolesnim djetetom."

"Dobro, ali ipak povremeno mora na *Leonova* da bi jeo."

"Tu imam novost. Prošli put kad je prešao, privezao je za skafander vrećicu riže. Ta će mu zaliha biti dovoljna tjednima."

"E, onda ćemo morati upotrijebiti jednu od znamenitih Katerininih ampula za nokaut. Prilično su uspješno djelovale na tebe, zar ne?"

Curnow se šalio na račun Chandre, bar je Floyd imao takav dojam, premda čovjek tu nikad nije mogao biti sasvim načisto: on je, naime, rado davao neumjerene izjave sa savršeno ozbiljnim izrazom lica. Trebalo je proći neko vrijeme prije no što su Rusi to shvatili; ubrzo, u samoobrani, oni bi se stali smijati za svaki slučaj, čak i onda kada je Curnow savršeno ozbiljno mislio ono što je rekao.

Što se pak Curnowljeva smijeha tiče, on je, na svu sreću, postao mnogo umjereniji od trenutka kad ga je Floyd prvi put čuo u raketoplanu; tom prigodom smijeh je očito bio učinak alkohola. Naježio se već i pri pomisli da će ga ponovo čuti prilikom zdravica ispijenih u čast konačnog susreta *Leonova* i *Otkrića*. No, čak i tom prigodom, iako je Curnow dobrano potegnulo, uspio je sačuvati nadzor nad sobom u

podjednakoj mjeri kao i sama Orlova.

Ono što je uvijek uzimao ozbiljno, bio je posao koji obavlja. Prilikom polijetanja sa Zemlje bio je samo putnik. Sada je, međutim, bio član posade.

21. USKRSNUĆE

Čeka nas, reče Floyd u sebi, buđenje zaspalog diva. Kako će Hal reagirati na nas poslije svih tih godina? Koliko će se sjećati prošlosti i da li će biti dobrohotno ih neprijateljski nastrojen?

Dok je Floyd, tik iza dr. Chandra, lebdio pri nultoj sili teže na komandnom mostu *Otkrića*, misli mu se gotovo nisu udaljavale od prekidača koji je bio postavljen i provjeren prije samo nekoliko sati. Radio-kontrola nalazila se na samo nekoliko centimetara od njegove ruke i on se osjećao pomalo budalasto što ju je ponio sa sobom. U ovom trenutku Hal je i dalje bio odvojen od svih operativnih vodova broda. Čak i kad bude ponovo uključen, bit će samo mozak bez udova, premda ne i bez osjetila. Bit će u stanju komunicirati, ali ne i djelovati. Curnow je zgodno opisao njegov položaj: "Najgore što može uraditi jest da nas počne proklinjati."

"Spreman sam za prvi test, kapetane", reče Chandra. "Postavljeni su svi moduli koji su nedostajali, a sve vodove podvrgnuo sam dijagnostičkom programu. Nema ničega što bi se činilo nenormalnim, bar ne na ovoj razini."

Kapetan Orlova uputi pogled prema Floyd, koji kratko kimne glavom. Na Chandrino navaljivanje, samo su njih troje prisustvovali ovom kritičnom prvom uključenju, a bilo je očigledno da čak ni ovako malobrojna publika nije bila baš dobrodošla.

"Vrlo dobro, dr. Chandra", reče kapetan, a zatim, budući da je uvijek držala do protokola, žurno dodade: "Dr. Floyd se suglasio, a ni ja nemam ništa protiv."

"Moram reći", reče Chandra tonom koji je jasno ukazivao kako se ne slaže, "da su mu središta za prepoznavanje glasova i sintezu govora bili oštećeni. Morat ćemo ga ponovo učiti govoru. Srećom, on je u učenju nekoliko milijuna puta brži od bilo kojeg ljudskog bića."

Njegovi prsti zaplesashe po tipkovnici; otkucio je desetak riječi, naizgled nasumce, pažljivo izgovarajući svaku riječ kad bi se pojavila na ekranu. Poput izobličienog odjeka, te riječi mu se vratiše iz rešetke zvučnika, beživotne, uistinu *mehaničke*, bez ikakvog nagovještaja inteligencije koja možda stoji iza njih. To nije stari Hal, pomisli Floyd. Nije nimalo bolji od primitivnih igračkaka što govore, koje su bile silna novost u vrijeme kad sam ja bio dječak.

Chandra pritisne dugme za ponavljanje i niz riječi se ponovo oglasi. Već se osjećalo zamjetno poboljšanje, premda još nitko ne bi pogriješio da za govornika proglasi ljudsko biće.

"Riječi koje sam mu dao sadrže osnovne engleske foneme; desetak ponavljanja i bit će prihvatljiv. Ali, nedostaje mi oprema za doista dobru terapiju."

"Terapiju?" upita Floyd. "Hoćete reći da on ima... ovaj, oštećenje mozga?"

"Ne", hitro uzvratila Chandra. "Logički čipovi su u besprijekornom stanju. Vjerojatno je samo glasovni ulaz u kvaru, ali će se on postupno popravljati. U svakom slučaju, provjeravajte sve na vizualnom displeju da biste izbjegli nesporazume. A kada budete *govorili*, pazite na izgovor."

Floyd uputi opori smiješak kapetanu Orlovoj i postavi očigledno pitanje.

"A što ćemo s ruskim naglascima koji kod nas nisu rijetki?"

"Siguran sam da tu neće biti problema kada su u pitanju kapetan Orlova i doktor Kovaljev. Što se ostalih tiče, tu ćemo morati obaviti pojedinačne testove. Svatko tko ih ne bude prošao, morat će se koristiti tipkovnicom."

"Od toga nas još dosta toga dijeli. Za sada, vi ste jedina osoba koja bi se trebala upuštati u komuniciranje. Slažeš se, kapetane?"

"Potpuno."

Samo je jedva primjetno kimanje glavom dalo do znanja da ih je dr. Chandra čuo. Prsti su mu ponovo počeli letjeti po tipkovnici, a stupovi riječi i simbola počеше takvim tempom bljeskati po ekranu displeja da ih nijedno ljudsko biće nije moglo pratiti. Chandra je po svoj prilici raspolagao ejdetskim pamćenjem, budući da se činilo kako samo jednim pogledom uspijeva prepoznati cijele stranice informacija.

Floyd i Orlova upravo su htjeli prepustiti Chandra njegovom arkanskom obredu, kad im on ponovo stavi do znanja da je svjestan njihove prisutnosti. Podigao je ruku u znak upozorenja ih predosjećaja. Kretnjom koja je bila gotovo oklijevajuća, u upadljivoj suprotnosti s prethodnim brzim pokretima, on pomakne mali poklopac i pritisne samotno dugme pod njim.

Istog trena, bez ikakve zamjetljive stanke, iz konzole se začuje glas koji više nije bio mehanička parodija ljudskog govora. Tu je nedvojbeno postojala inteligencija - svijest - *samosvijest*, premda još na rudimentarnoj razini.

"Dobro jutro, dr. Chandra. Ovdje Hal. Spreman sam za prvi sat."

Za trenutak je zavladao muk izazvan općim zaprepaštenjem; a onda, potaknuti istom pobudom, dvoje promatrača napustiše zapovjedni most.

Heywood Floyd nikad ne bi u to povjerovao. Dr. Chandra je plakao.

22. STARIJI BRAT

"...Razveselila me vijest o malom dupinu! Mogu zamisliti kako je Chris bio uzbuđen kad su ponosni roditelji uveli svog potomka u kuću. Da si samo čula samo one silne 'oh!' i 'ali!' mojih suputnika kad su vidjeli na snimci kako njih dvojica plivaju zajedno i kako mu Chris jaše na leđima. Predložili su da mu damo ime Sputnjik, što ne znači samo satelit nego i sudrug.

Ispričavam se zbog prilične stanke nakon moje posljednje poruke, ali pretpostavljam da si iz emisije vijesti stekla predodžbu o tome kakav smo golem posao morali obaviti. Čak je i kapetan Tanja morala odustati od uobičajenih rasporeda do kojih je inače vrlo držala; svaki problem se morao rješavati odmah pošto bi iskrsnuo i to je morao raditi onaj koji se zatekao na licu mjesta. Spavali smo samo onda kad više nismo mogli stajati na nogama.

Mislim da svi možemo biti ponosni na ono što smo obavili. Oba broda su sad u pogonskom stanju i gotovo smo završili prvi krug ispitivanja Hala. Za nekoliko dana ustanovit ćemo možemo li mu povjeriti upravljanje *Otkrićem* kad budemo krenuh na konačni susret sa Starijim bratom.

Ne znamo tko mu je prvi dao to ime, Rusi baš nisu oduševljeni njime, što je i razumljivo. Jednako su tako sarkastični kad se spomene naš službeni naziv MNT-2; u više navrata su naglasili da se Artefakt nalazi gotovo milijardu kilometara od Tychoa. Osim toga, Bowman nije spomenuo nikakvu magnetsku nepravilnost; jedina sličnost s MNT-1 je oblik. Kad sam ih pitao koji bi se naziv *njima* svidio, opredijelili su se za *Zagadka*, što znači zagonetka. Ime je nedvojbeno izvrsno; ali svi su se redom nasmiješili kad sam ga pokušao izgovoriti, tako da sam ja i dalje ostao pri Starijem bratu.

No, kako god to nazvali, od toga nas sada dijeli samo deset tisuća kilometara, tako da putovanje neće potrajati više od nekoliko sati. Ali, moram ti priznati da nas ta posljednja dionica sve čini nervoznima.

Nadali smo se da ćemo možda pronaći neke nove informacije na *Otkriću*. To je za sada jedino razočaranje, premda se takav ishod mogao očekivati. Hal je, dakako, bio isključen dugo prije susreta, tako da u njegovoj memoriji nema ni spomena o onome što se tom prigodom zbilo; Bowman je sa sobom ponio sve svoje tajne. Nema ničeg u brodskom dnevniku ili u sustavima za automatsko bilježenje što već nismo znali.

Jedina novost koju smo otkrili bila je sasvim osobne naravi, poruka koju je Bowman ostavio za svoju majku. Pitam se zašto je nije poslao; očigledno, očekivao je, ih se nadao, da će se vratiti na brod. Dakako, mi smo prosljedili poruku do gospođe Bowman, ona se nalazi u staračkom domu negdje na Floridi u prilično slabom mentalnom stanju, tako da joj to vjerojatno neće ništa značiti.

To bi otprilike, za sada, bile sve novosti. Ne mogu vam reći koliko mi nedostajete... jednako kao i plavo nebo i zelena mora Zemlje. Ovdje se javljaju samo crvene, narančaste i žute boje, često predivne kao i najfantastičniji zalasci Sunca, ali s vremenom čovjek postaje željan hladnih, čistih zraka sa suprotnog kraja spektra.

Volim vas oboje, i javit ću se ponovo čim budem mogao."

23. SUSRET

Nikolaj Ternovski, stručnjak za kontrolne uređaje i kibernetiku na *Leonovu*, bio je jedini čovjek na

brodu koji je mogao razgovarati s dr. Chandrom koliko-toliko na ravnoj nozi. Iako Halov glavni tvorac i mentor nije bio voljan bilo kome pokloniti puno povjerenje, jednostavna fizička iscrpljenost nagnala ga je da prihvati pomoć. Rus i Indoamerikanac sklopili su privremeni savez koji je djelovao iznenađujuće dobro. To je u najvećoj mjeri bila zasluga dobrodušnog Nikolaja, koji je na neki način bio u stanju osjetiti kad je Chandri doista potreban, odnosno kada ovaj želi biti sam. Činjenica da je Nikolajev engleski bio uvjerljivo najslabiji na brodu pokazala se u ovom pogledu krajnje nevažnom, budući da su najveći dio vremena njih dvojica govorili kompjutorski koji je bio potpuno nedokučiv bilo kome drugome.

Nakon tjedan dana spore i pažljive reintegracije, sve Halove rutinske i nadzorne funkcije ponovo su pouzdano djelovale. Sada je nalikovao čovjeku kadrom da hoda, izvršava jednostavna naređenja, obavlja poslove koji nisu zahtijevali veliku spretnost i uzima udjela u ne previše složenim razgovorima. Mjereno ljudskim metrom, njegov koeficijent inteligencije iznosio je možda pedeset; za sada su se pojavili tek slabi obrisi njegove bivše osobnosti.

I dalje je bio nalik hodaču u snu; pa ipak, prema Chandrinom stručnom mišljenju, sada je bio posve sposoban upravljati *Otkrićem* na putu sa sadašnje staze blizu Ioa do mjesta susreta sa Starijim bratom.

Svi su pozdravili sljedeće udaljavanje za novih sedam tisuća kilometara od rasplamsalog pakla što se pružao ispod njih. Iako je ta udaljenost bila sitnica u astronomskim razmjerima, ona je ipak značila to da nebom više neće vladati prizor koji je slobodno mogao nastati u mašti Dantea i Hieronymusa Boscha. Iako ni pri najžešćim erupcijama izbačeni materijal nije stizao do dva broda, vladala je neprekidna bojazan da Io može pokušati postaviti neki novi rekord. Također, vidljivost s promatračke palube *Leonova* postojano se smanjivala zbog tanke koprene sumpora, tako da bi netko prije ili kasnije morao izaći da je očisti.

Samo su Curnow i Chandra bili na *Otkriću* kad je Halu prvi put bilo prepušteno upravljanje brodom. Nadzor kojim je on raspolagao bio je, doduše, vrlo ograničen; Hal je jednostavno ponavljao program koji je bio ubačen u njegovu memoriju i nadgledao je izvršenje. A ljudska posada je nadgledala *njega*: ako bi došlo do nekog poremećaja, oni bi odmah preuzeli sve u svoje ruke.

Prvo uključivanje pogona potrajalo je deset minuta: zatim ih je Hal obavijestio da je *Otkriće* ušlo na prijelaznu stazu. Čim su to potvrdili radarski i optički sustavi za praćenje na *Leonovu*, i drugi brod je krenuo istom stazom. Tijekom putovanja poduzeta su dvije manje korekcije; a onda, tri sata i petnaest minuta kasnije, obje letjelice stigle su bez ikakvih teškoća do prve Lagrangeove točke, L-1 - prevalivši deset i pol tisuća kilometara duž nevidljive crte što povezuje središta Ioa i Jupitera.

Halovo ponašanje bilo je besprijevano, što je na Chandrinom licu izazvalo izraze tako posve ljudskog osjećaja kao što je zadovoljstvo, pa čak i radost. No, u to vrijeme, misli svih ostalih bile su već usredotočene na nešto drugo; Stariji brat, alias *Zagadka*, nalazio se udaljen samo stotinu kilometara.

Čak i s te udaljenosti već se činio većim od Mjeseca gledanog sa Zemlje. Bio je izrazito neprirodan po svojim ravnim bridovima i geometrijskom savršenstvu. Nasuprot pozadine svemira on bio je potpuno nevidljiv, ali Jupiterovi oblaci tri stotine pedeset tisuća kilometara ispod njega isticali su ga u dramatičnom reljefu. Oni su također bili uzrokom jednog privida kojeg um, nakon što ga jednom iskusi, više ne bi mogao otjerati. S obzirom na okolnost da se njegovo pravo mjesto ni na koji način nije moglo okom prosuditi, Stariji brat je često bio nalik na otvorena podna vrata usred Jupitera.

Nije bilo nikakvog razloga za pretpostaviti kako je stotinu kilometara sigurnije nego deset, odnosno opasnije nego tisuću; ta udaljenost se jednostavno činila psihološki pogodnom za prvo izviđanje. S te udaljenosti brodski teleskopi bili su kadri otkriti pojedinosti promjera samo nekoliko centimetara, ali tamo nije bilo ničega uočljivog. Stariji brat pokazao se besprijevano gladak i jednoličan, što je za predmet koji mora da je preživio milijune godina bombardiranja svemirskim krhotinama bilo jednostavno

nevjerojatno.

Kad ga je Floyd promotrio dalekozorom, učinilo mu se kako je dovoljno samo ispružiti ruku pa da dodirne te glatke površine kao u ebanovine, upravo onako kao što je učinio i na Mjesecu prije mnogo godina. Tada je bio u skafanderu i na ruci mu se nalazila rukavica. Tek kasnije, nakon što je monolit u Tychou zatvoren u kupolu pod tlakom, imao je prilike dodirnuti ga i golom rukom.

No, nije bilo nikakve razlike; nije imao dojam da je ikad *uistinu* dodirnuo MNT-1. Činilo se, naime, da mu vrhovi prstiju prelaze po nekoj nevidljivoj opni: što je jače pritiskao, to je i otpor bio izrazitiji. Pitaو se da li će se isto ponoviti i u slučaju Starijeg brata.

Međutim, prije nego što se toliko približe, trebalo je obaviti svaki test koji se mogao i o svemu izvijestiti Zemlju. Nalazili su se u sličnom položaju kao stručnjaci za eksploziv koji nastoje demontirati novu vrstu bombe, a eksploziju može izazvati i najmanji pogrešni potez. Trebalo je pretpostaviti da bi čak i najpažljivije radarsko opipavanje moglo izazvati neku nezamislivu katastrofu.

Prvih dvadeset četiri sata ograničili su se na promatranje pasivnim uređajima, teleskopima, kamerama, sensorima na svim valnim dužinama. Vasilij Orlov je iskoristio priliku da što točnije izmjeri dimenzije ploče, što je do šestog decimalnog mjesta potvrdilo znamenit odnos 1:4:9. Stariji brat imao je u dlaku isti oblik kao i MNT-1 - ali, budući da mu je dužina premašivala dva kilometra, bio je sedam stotina osamnaest puta veći od svog malog subrata.

To je stvorilo novu matematičku tajnu. Ljudi su godinama raspravljali o zagonetnom odnosu 1:4:9, kvadratima prva tri cijela broja. To nije mogla biti puka slučajnost; sada se, međutim, pojavio još jedan broj s kojim se trebalo uhvatiti u koštac.

Na Zemlji su se statističari i matematički fizičari ubrzo veselo počeli igrati svojim računalima, nastojeći dovesti u vezu ovaj odnos s temeljnim konstantama prirode, brzinom svjetlosti, odnosom mase protona i elektrona, konstantom fine strukture. Uskoro im se pridružila gomila numerologa, astrologa, mistika, koji su u to upleli visinu Velike piramide, promjer Stonehengea, azimutne vrijednosti linija kod Naške, geografsku širinu Uskršnjih otoka i mnoštvo drugih veličina, odakle su zatim lako i po volji izvlačili najfantastičnije zaključke o budućnosti. Nimalo ih nije obeshrabrilo ni to što je jedan poznati vašintonski humorist izjavio da je prema *njegovim* proračunima svijet nesumnjivo propao 31. prosinca 1999., ali da su svi još previše mamurni da bi to zamijetili.

Ni Stariji brat kao da nije zapažao dva broda koja su se našla u njegovoj blizini, čak ni onda kad su ga obazrivo opipali radarskim snopovima i kad su ga počeli bombardirati plimom radio-impulsa, od kojih se očekivalo da će potaknuti mogućeg inteligentnog slušatelja da odgovori na isti način.

Poslije dva dana puna napetosti, brodovi su, uz suglasnost zapovjedništva misije, prepolovili razmak. S udaljenosti od pedeset kilometara, najveće pročelje ploče činilo se četverostruko većim od širine Mjeseca na Zemljinom nebu, upečatljivo, ali ipak ne tako veliko da djeluje porazno. Ono se još nije moglo usporediti s Jupiterom, koji je bio deseterostruko veći; i tako se raspoloženje posade uskoro promijenilo od opreza začinjenog strahopoštovanjem u određeno nestrpljenje.

Walter Curnow kao da je govorio gotovo u ime svih kad je rekao: "Možda je Stariji brat voljan čekati i nekoliko milijuna godina, ali *mi* bismo htjeli ovo obaviti ipak malo prije."

24. IZVIDANJE

Otkriće je krenulo sa Zemlje s tri male servo-letjelice u kojima su astronauti mogli obavljati izvanbrodske radove odjeveni samo u košulje. Jedna je bila izgubljena prilikom nesretnog slučaja, ako je to *uistinu* bio nesretni slučaj, kad je stradao Frank Poole. U drugoj se Dave Bowman uputio na svoj

konačni susret sa Starijim bratom; tu letjelicu snašla je sudbina jednaka njegovoj. Treća se još nalazi u brodskoj garaži.

Nedostajao joj je, međutim, jedan važan dio - vrata što ih je zapovjednik Bowman odbacio prilikom opasnog prolaska kroz vakuum i ulaska u brod preko pričuvne zračne komore, pošto je Hal prethodno odbio otvoriti ulaz dvorane s letjelicama. Eksplozivno oslobađanje zraka do kojeg je tom prilikom došlo, katapultiralo je letjelicu nekoliko stotina kilometara; Bowman, koji je u prvo vrijeme bio zauzet hitnijim poslovima, tek ju je kasnije uspio ponovo daljinskim kontrolama vratiti natrag. Nije bilo iznenađujuće to što on uopće nije brinuo o odbačenim vratima.

Sada je letjelica s brojem tri (kojoj je Maks, odbijajući pružiti bilo kakvo objašnjenje, dao ime *Nina*) bila pripremljena za novi izlazak u svemir. I dalje su joj nedostajala vrata, ali to više nije bilo važno. Nitko se, naime, neće voziti u njoj.

Bowmanova predanost dužnosti pokazala se ovdje kao neočekivano sretna okolnost i bilo bi budalasto ne iskoristiti tu priliku. Upotrijebivši *Ninu* kao robotsku sondu, Stariji brat se mogao ispitati s male udaljenosti bez izlaganja ljudskih života opasnosti. Tako je to izgledalo u teoriji; nitko nije mogao isključiti mogućnost reakcije koja bi obuhvatila i sam brod. Uostalom, pedeset kilometara nije ništa u kozmičkim razmjerima.

Budući da je godinama ležala zanemarena, *Nina* je izgledala upravo jadno. Prašina, koja je uvijek lebdjela unaokolo u uvjetima nulte sile teže bila je pulegla po vanjskoj površini, tako da je nekada besprijeekorno bijeli trup postao prljavosiv. Dok je lagano ubrzavala, udaljavajući se od broda, ispravno skupljenih vanjskih manipulatora s ovalnim promatračkim oknom koje je zurilo put svemira nalik na neko golemo, mrtvo oko, nije budila dojam pretjerano upečatljivog ambasadora Čovječanstva. No, upravo je u tome i bila prednost; mogao se očekivati obzir prema jednom ovako ubogom poslaniku, a njegova mala veličina i niska brzina trebali su naglasiti miroljubive namjere. Čuo se prijedlog da se približi Starijem bratu raširenih ruku; no, zamisao je brzo odbačena, pošto su se gotovo svi suglasili da bi se, kad bi oni sami vidjeli kako im se *Nina* primiče s ispruženim mehaničkim pandžama, dali odmah u bijeg spašavajući goli život.

Nakon spore dvosatne vožnje, *Nina* se zaustavila na sto metara od jednog ugla goleme pravokutne ploče. S tako male udaljenosti nije se mogao dobiti dojam o njenoj pravoj veličini; televizijske kamere isto su tako mogle biti usmjerene i prema vrhu nekog crnog tetraedra neodređene veličine. Instrumenti na sondi nisu bilježili nikakve znakove radioaktivnosti ili magnetnih polja; baš ništa nije stizalo sa Starijeg brata osim onog majušnog dijela Sunčeve svjetlosti koju se on udostojao odraziti.

Poslije petminutne stanke, što je, kako se smatralo, odgovaralo svraćanju pažnje na sebe u stilu "Zdravo, evo mene", *Nina* je krenula u dijagonalni prelazak preko najmanjeg pročelja, zatim preko srednjeg, pa onda i preko najvećeg, držeći se uglavnom na udaljenosti od pedeset metara, ali povremeno se i približavajući samo na pet. No, bez obzira na razmak koji ih je dijelio, Stariji brat neprekidno je izgledao potpuno isti, gladak i jednoličan. Mnogo prije no što je misija završena, promatrači na oba broda počeli su se dosađivati; uglavnom su se vratili svojim poslovima, bacajući samo povremeno pogled na monitore.

"To bi bilo sve", reče konačno Walter Curnow, pošto se *Nina* vratila na mjesto odakle je pošla. "Mogli bismo ovo ponavljati do kraja života, a da više ništa ne saznamo. Što ću s *Ninom*?. Da je vratim?"

"Ne", reče Vasilij, umiješavši se u vezu s *Leonova*. "Imam prijedlog. Odvedi je točno do središta najvećeg pročelja. Zaustavi je tu, na udaljenosti od, recimo, stotinu metara. Neka ostane tu usidrena, s radarom uključenim na najveći stupanj točnosti."

"Nema problema, osim što će preostati malo kretanja. Ali, što imaš na umu?"

"Upravo sam se sjetio jedne vježbe s mojih fakultetskih tečajeva iz astronomije, gravitacijsko

privlačenje beskonačne ravne ploče. Ni na kraj pameti mi nije palo da ću imati priliku to primijeniti u stvarnom životu. Nakon što nekoliko sati budemo proučavali *Ninino* kretanje, u najmanju ruku moći ću izračunati *Zagadkinu* masu. Dakako, pod uvjetom da je uopće ima. Sve više mi se čini da tamo, zapravo, nema ničega."

"Postoji lak način da se to ustanovi i na kraju ćemo ga morati primijeniti. *Nina* će morati prići i dodirnuti stvar."

"Već je to učinila."

"Kako to?" upita Curnow, prilično ogorčeno. "Nisam se približavao više od pet metara."

"Nisam kritizirao tvoje upravljačko umijeće, premda je malo nedostajalo prilikom prvog susreta, zar ne? Ali, svaki put kad si stavio u pogon *Ninine* potisnike blizu površine, blago si potapšao *Zagadku*."

"Buha koja skakuće po slonu!"

"Možda. Jednostavno ne znamo. Ali bit će najbolje da pretpostavimo kako je na ovaj ili onaj način svjesna naše prisutnosti i da će nas podnositi sve dok joj ne zasmetamo."

U zraku je ostalo njegovo neizrečeno pitanje. Kako bi mogli zasmetati crnoj, pravokutnoj ploči dugoj dva kilometra? Također, kakav bi oblik moglo poprimiti njeno negodovanje?

25. POGLED IZ LAGRANGEA

Astronomija je bila puna takvih zanimljivih, ali besmislenih sukladnosti. Najznamenitija je bila činjenica da Sunce i Mjesec, promatrani sa Zemlje, imaju isti prividni promjer. Ovdje, u libracijskoj točki L-1, koju je Stariji brat odabrao za svoju točku kozmičkog balansiranja na gravitacijski zategnutom užetu između Jupitera i Ioa, zbila se slična pojava. Činilo se, naime, da su planet i satelit potpuno iste veličine.

I to kakve veličine! Ne onih bijednih pola stupnja koliko iznose Sunce i Mjesec, već četrdeset puta većeg promjera, odnosno tisuću šesto puta veće površine. Pogled na bilo koji od njih bio je dovoljan da ispuni um strahopoštovanjem i čuđenjem; viđeni zajedno, predstavljali su fantastičan prizor.

Svaka četrdeset dva sata prošli bi kroz potpuni ciklus mijena; kad je Io bio mlad, Jupiter je bio pun, i obrnuto. Ali, čak i onda kada je Sunce stajalo skriveno iza Jupitera i kada se vidjela jedino noćna strana planeta, on je nepogrešivo bio *tu*, golemi crni disk što pomračuje zvijezde. Katkad bi tu tminu za trenutak otjerali bljesci munja što su znale potrajati i više sekundi, budući da su potjecale od električnih oluja znatno većih od onih na Zemlji.

Dok se nalazio sa suprotne strane neba, uvijek okrenut istim pročeljem prema svome divovskom gospodaru, Io je predstavljao blago uzavreli kotao crvenili i narančastih boja, s povremenim žutim oblacima koji bi šiknuli iz nekog vulkana, da bi se brzo vratili na površinu. Slično Jupiteru, ali samo u nešto dužim vremenskim razmjerima, Io je bio svijet bez geografije. Njegova površina bivala je preoblikovana u samo nekoliko desetljeća, dok se to s Jupiterom zbivalo u samo nekoliko dana.

Dok se Io približavao svojoj posljednjoj četvrti, golemi, prugama prošaran Jupiterov pokrov oblaka sve su jače obasjavale zrake majušnog, dalekog Sunca. Katkad bi sjena samog Ioa ili nekog vanjskog satelita prošla preko pročelja Jupitera, a prilikom svakog okreta planeta slijedila bi nova predstava vrtloga Velike crvene pjege, prostrane poput cijelog svijeta, te oluje koja traje već stoljećima, ako ne i tisućljećima.

Smještena među takvim čudesima, posada *Leonova* imala je na raspolaganju građu koja se mogla proučavati cijelog života, ali prirodna tijela Jupiterovog sustava nalazila su se pri dnu njihova popisa prvenstava. Prvo mjesto pripadalo je Starijem bratu. Iako su mu se brodovi sada primakli na samo pet

kilometara, Tanja je i dalje odbijala dopustiti bilo kakav neposredan fizički kontakt. "Čekat ću", rekla je ona, "sve dok smo u položaju da možemo brzo uzmaknuti. Sjedit ćemo i promatrati, dok nam se ne otvori lansirni prozor. Tek tada ćemo promisliti što bi nam mogao biti sljedeći potez."

Istina je da se *Nina* konačno spustila na Starijeg brata poslije laganog pedesetominutnog pada. To je omogućilo Vasiliju da izračuna masu objekta, koja se pokazala iznenađujuće niskom: samo devet stotina pedeset tisuća tona, što je značilo da mu gustoća odgovara približno gustoći zraka. To je ukazalo na mogućnost da je monolit šupalj, a ovo je izazvalo beskrajna nagađanja o tome što se možda nalazi u njemu...

No, postojalo je mnoštvo praktičnih, svagdašnjih problema koji su odvrćali misli od ovih većih pitanja. Na kućne poslove koji su se redovno obavljali na *Leonovu* i *Otkriću* odlazilo je čak devedeset posto radnog vremena posade, iako su sve operacije postale znatno izvodljivije otkad su dva broda bila povezana savitljivim mostom. Curnow je konačno uvjerio Tanju da se vrtuljak *Otkrića* neće iznenada istrgnuti iz ležišta i raznijeti oba broda na komade, tako da je postalo moguće slobodno kretanje s jedne letjelice na drugu jednostavno tako što bi se otvorila i zatvorila dvojna hermetička vrata. Skafandri i izvanbrodske djelatnosti koje su uzimale previše vremena više nisu bili potrebni, na veliku radost svih, osim Maksa, koji je uživao u izlaženjima i u vježbanju s drškom metle.

Dva člana posade koji su prema svemu ovome ostali ravnodušni bili su Chandra i Ternovski; oni su sada doslovce živjeli na *Otkriću* i radili dvadeset četiri sata dnevno, nastavljajući svoj naizgled beskrajni dijalog s Halom. "Kad ćete biti spremni?" pitali su ih bar jednom dnevno, ali su odbijali dati bilo kakva obećanja; Hal je i dalje bio malouman.

A onda, ijedan dana nakon susreta sa Starijim bratom, Chandra je neočekivano objavio: "Spremni smo."

Na komandnom mostu *Otkrića* nedostajale su samo dvije medicinarke, i to jedino zato što za njih tu nije bilo mjesta, tako da su se morale zadovoljiti promatranjem na monitorima s *Leonova*. Floyd je stajao tik iza Chandre, a ruka mu se nikad nije udaljavala od onoga što je Curnow, svojim uobičajenim darom za izmišljanje imena, nazvao džepnim ubojicom divova.

"Dopustite mi da ponovo naglasim", reče Chandra, "da nitko ne smije govoriti. Vaši naglasci će ga zbuniti; samo ja smijem govoriti i nitko drugi. Je li jasno?"

Chandrin izgled i glas svjedočili su o krajnjoj iscrpljenosti. Pa ipak, ton koji nitko ranije nije imao prilike čuti odavao je autoritet. Tanja je mogla biti glavna na svim drugim mjestima, ali ovdje je on bio gazda.

Publika, neki su bih usidreni, držeći se za zgodno postavljene rukohvate, dok su drugi slobodno lebdjeli, klimne glavom u znak suglasnosti. Chandra okrene jedan audio-prekidač i reče tiho, ali jasno:

"Dobro jutro, Hale."

Trenutak kasnije Floyd se učinilo da je minulo mnogo godina. To više nije bila jednostavna elektronska igračka koja je davala odgovore. Hal se vratio.

"Dobro jutro, dr. Chandra."

"Osjećaš li se sposobnim ponovo preuzeti svoje dužnosti?"

"Dakako. U potpunosti sam operativan i svi moji procesori besprijekorno djeluju."

"Bi li ti smetalo da ti postavim još nekoliko pitanja?"

"Nipošto."

"Sjećaš li se kvara kontrolne antenske jedinice AE-35?"

"Ne. Dakako da ne."

Usprkos Chandrinom upozorenju, slušateljima se otelo nekoliko uzdaha. Ovo mu dođe kao hodanje na vrhovima prstiju kroz minsko polje, pomisli Floyd, potapšavši umirujućim oblikom radio-prekidača. Kad bi

ovo ispitivanje izazvalo novu psihozu, on je u sekundi mogao ubiti Hala. (Znao je to, budući da je desetak puta uvježbavao taj čin.) Ali sekunda je bila ravna eonima za jedno računalo; nije mu preostalo ništa drugo već da prihvati taj rizik.

"Ne sjećaš se ni kako su Dave Bowman i Frank Poole otišli zamijeniti jedinicu AE-35?"

"Ne. To se nije moglo dogoditi, jer bih ja inače to zapamtio. Gdje su Frank i Dave? Tko su ovi ljudi? Prepoznajem jedino vas, premda sa šezdeset pet posto vjerojatnosti mogu potvrditi da je čovjek iza vas dr. Heywood Floyd."

Sjetivši se Chandrinog izričitog naloga, Floyd se suzdržao od čestitanja Halu. S obzirom na to da je prošlo čitavo desetljeće, vjerojatnost od šezdeset pet posto bila je sasvim dobra. Mnogi ljudi ne bi imali takav uspjeh.

"Ne brini, Hale, objasnit ću ti sve kasnije."

"Je li misija završena? Znao da je moje oduševljenje za nju vrlo veliko."

"Misija je završena; ti si obavio svoj program. A sada te molim da nas ispričaš, željeli bismo nasamo popričati."

"Svakako."

Chandra isključi ulazne jedinice za zvuk i sliku na glavnoj konzoli. Što se ovog dijela broda tiče, Hal je tu bio potpuno gluh i slijep.

"Dobro, što sve ovo treba značiti?" upita Vasilij Orlov.

"To znači", odgovori Chandra pažljivo i odmjereno, "da sam izbrisao sveukupnu Halovu memoriju od onog trenutka kada su nevolje počele."

"Pa to je pravi pothvat", zadivi se Šaša. "Kako vam je to uspjelo?"

"Bojim se da bi duže potrajalo objašnjenje nego što je trajalo izvođenje same operacije."

"Chandra, i ja sam stručnjak za računala, premda ne tako vrstan kao vi i Nikolaj. Kod serije 9000 koriste se holografske memorije, zar ne? Niste, prema tome, mogli primijeniti jednostavno kronološko brisanje. Mora da se radi o nekoj vrsti trakavice koja je djelovala na odabrane riječi i pojmove."

"Trakavica?" upita Katerina preko broskog interkoma. "Mislila sam da je to moje područje, premda moram reći da mi je drago što nikada nisam vidjela nijednu od tih životinjica izvan posude s alkoholom. O čemu, *zapravo*, vi to govorite?"

"Ovo je kompjutorski jezik, Katerina. U starim danima, *vrlo* starim danima, za memoriju su se koristile magnetne trake, te odatle naziv. A može se napraviti takav program koji se ubaci u sustav da pronade i uništi, ili, ako ti se više sviđa, pojede, bilo koju željenu memoriju. Zar to nije izvodljivo i s ljudskim bićima pomoću hipnoze?"

"Je, ali se pamćenje uvijek može vratiti. Mi nikada ništa *stvarno* ne zaboravljamo. Samo nam se tako čini."

"Računalo ne radi na taj način. Kada mu se kaže da nešto zaboravi, on to i učini. Informacija se potpuno briše."

"Hal se, dakle, uopće ne sjeća svog... lošeg ponašanja?"

"Ne mogu biti stopostotno siguran u to", uzvratila Chandra. "Možda postoje neke memorije koje su bile na putu iz jedne točke u drugu kada je... trakavica počela djelovati. Ali, to je krajnje nevjerojatno."

"Očaravajuće", reče Tanja, pošto su svi neko vrijeme razmišljali o tome u tišini. "Ali, postoji jedno mnogo važnije pitanje: možemo li se pouzdati u njega ubuduće?"

Prije no što je Chandra stigao odgovoriti, Floyd ga preduhitri.

"Isti splet okolnosti ne može se više ponoviti; to vam mogu obećati. Sva nevolja je počela zbog toga što je jednom računalu teško objasniti sigurnosne razloge."

"Baš kao i ljudskom biću", promrmlja Curnow, ne odveć *sotto voce*.

"Nadam se da imaš pravo", reče Tanja, ali ne baš uvjerenom. "Što sada predstoji, Chandra?"

"Ništa ovako zapetljano, već samo dugotrajno i zamorno. Sada ga moramo programirati da započne slijed operacija za napuštanje Jupiterova sustava i povratak *Otkrića* na Zemlju. Tri godine nakon što se *mi* budemo vratili našom vrlo brzom putanjom."

26. POKUSNI RAD

Primatelj: Victor Millson, predsjednik Nacionalnog astronautičkog vijeća, Washington

Pošiljatelj: Heywood Floyd, američki svemirski brod *Otkriće* Predmet: Kvar broskog računala HAL 9000 Klasifikacija: POVJERLJIVO

Dr. Chandrasegarampillai (u daljnjem tekstu dr. Chandra) završio je preliminarno ispitivanje Hala. Stavio je nove module na mjesto svih modula koji su nedostajali i čini se da je računalo sada potpuno operativno. Pojednosti o djelatnostima i zaključcima dr. Chandre bit će izložene u izvještaju koji će on i dr. Ternovski uskoro podnijeti.

U međuvremenu si zatražio od mene da sastavim sažetak bez tehničkih termina za potrebe Vijeća, a osobito novih članova koji nisu dovoljno upoznati s poviješću problema. Iskreno govoreći, ne vjerujem da sam kadar to uraditi; kao što znaš, nisam stručnjak za računala. Ali dat ću sve od sebe. Problem je, kako se čini, izazvan sukobom između Halovih osnovnih uputa i zahtjeva sigurnosti. Po nalogu samog predsjednika, postojanje MNT-1 držano je u potpunoj tajnosti. Samo oni koji su morali biti upućeni u to imali su pristup informacijama.

Misija *Otkriće* u Jupiterovu sustavu već je bila u poodmakloj fazi planiranja kad je iskopan MNT-1 i kad je uputio svoj radio-signal prema tom planetu. Kako je zadaća operativnih članova posade (Bowman, Poole) bila samo to da letjelicu dovedu do njenog odredišta, odlučeno je da oni ne budu obaviješteni o ovoj novoj zadaći. Svrha zasebnog uvježbavanja istraživačkog tima (Kaminski, Hunter, Whitehead) i stavljanja njegovih članova u hibernaciju prije početka putovanja bila je da se postigne mnogo veći stupanj sigurnosti, jer se smatralo da je uz ove mjere opreza bitno smanjena opasnost od (slučajnog ih namjernog) odavanja tajne.

Želio bih te sada podsjetiti da sam u to vrijeme (moj memorandum NCA 342/23 - STROGO POVJERLJIVO od 30.04.2001.) uputio nekoliko kritičkih napomena na račun ove zamisli. One su, međutim, odbačene na višoj razini.

Budući da je Hal bio kadar upravljati brodom bez ljudi, također je bilo odlučeno kako treba biti programiran da samostalno obavi misiju, ako posada bude u tome spriječena, ili ako strada. Stoga je u potpunosti bio upoznat s njenim ciljevima, ali mu nije bilo dopušteno o tome obavijestiti Bowmana i Poolea.

Ova situacija došla je, međutim, u sukob sa svrhom za koju je Hal predviđen, s pažljivom obradom podataka bez ikakvih izvrtanja ili prikrivanja. Kao posljedica, kod Hala je nastalo ono što bi se kod ljudi moglo nazvati psihozom, ih, još određenije, shizofrenijom. Dr. Chandra mi je objasnio da je, govoreći tehničkom terminologijom, Hal upao u stupicu takozvane Hofstadter-Moebiusove petlje; to je situacija koja, kako se čini, nije rijetka među razvijenim računalima sa samostalnim programima za obavljanje određenih zadaća. On predlaže da za potanja razjašnjenja stupimo u vezu sa samim profesorom Hofstadterom.

Pojednostavljeno rečeno (ako sam pravilno razumio dr. Chandru), Hal je bio suočen s nepodnošljivom dilemom, pa su se tako kod njega pojavili paranoični simptomi, neprijateljstvo prema onima koji su na Zemlji nadzirali njegov rad. On je stoga pokušao prekinuti radio-vezu s

kontrolom misije, najprije tako što je izvijestio o (nepostojećem) kvaru antenske jedinice AE-35.

To ne samo da je bio čin otvorenog laganja, čime je nesumnjivo još više otežano njegovo psihičko stanje, već je i dovelo do sukoba s posadom. Po svemu sudeći (o tome, dakako, možemo samo nagađati), došao je do zaključka da je jedini izlaz iz krize odstranjivanje njegovih ljudskih kolega, u čemu je gotovo potpuno uspio. Gledano objektivno, bilo bi zanimljivo vidjeti što bi se dogodilo da je sam nastavio misiju, bez "ometanja" izazvanih ljudskim utjecajem.

To je doslovce sve što sam uspio doznati od dr. Chandre; nerado bih se nastavio i dalje raspitivati, budući da je on zbog prekomjernog rada već na granici iscrpljenosti. No, bez obzira na tu okolnost, moram iskreno izjaviti (i molim te da to ostane *potpuno* povjerljivo) da dr. Chandra nije uvijek onako susretljiv kao što bi se inače očekivalo. Uglavnom se otvoreno zauzimao za Hala, što je ponekad prilično otežavalo razgovore. Događalo se čak da je i dr. Ternovski, za koga se moglo pretpostaviti da će u ovom pogledu biti malo nepristraniji, često dijelio njegovo stajalište.

No, jedino doista važno pitanje je: možemo li se ubuduće pouzdati u Hala? Dr. Chandra, dakako, uopće ne sumnja u to. On tvrdi da je izbrisao cjelokupno sjećanje računala na traumatičan događaj koji je doveo do isključenja. Dr. Chandra također smatra da se kod Hala ne može javiti ništa što bi i izdaleka podsjetilo na ljudsku grižnju savjesti.

U svakom slučaju, čini se nevjerojatnim da bi se ponovo mogao javiti splet okolnosti koje su prouzročile raniji problem. Iako je Hal u mnogo čemu osobit, priroda tih osobitosti nije takva da bi ostavila mjesta zebnji; to su tek male smetnje od kojih su neke čak i zabavne. A kao što znaš, *a dr. Chandra ne zna*, poduzeo sam korake da u slučaju krajnje nužde ja zadržim sve konce u rukama.

Da sažmem: popravak Hala 9000 ide zadovoljavajućim tokom. Čak bi se moglo reći da je već na probnom radu.

Pitam se je li on toga svjestan.

27. MEĐUIGRA: ISKRENE ISPOVIJEDI

Ljudski um odlikuje se zapanjujućom sposobnošću prilagođavanja; nakon nekog vremena čak i nevjerojatno postaje obično. Bilo je trenutaka kad je posada *Leonova* jednostavno isključivala sve ono što ju je okruživalo, možda u nesvjesnom nastojanju da sačuva zdrav razum.

Dr. Heywood Floyd često je mislio da se u takvim prilikama Walter Curnow pomalo prekomjerno trsio da bude središnji lik parade. Iako je on bio začetnik onoga što je Šaša Kovaljev nazvao epizoda "iskrenih ispovijedi", sasvim je sigurno da nije imao na umu ništa slično. To se spontano uobličilo kad je on izrazio sveopće nezadovoljstvo vodovodom u uvjetima nulte sile teže.

"Kad bi mi se mogla ispuniti jedna želja", izjavio je on na sastanku u šest, "onda bih volio zaroniti u finu, uspjenušanu kadu, začinjenu mirisom borovine, pa da mi iznad površine viri samo nos."

Kad je zamro žamor suglasnosti i kad su se izvili uzdasi koji su odražavali neuslišanu želju, Katerina Rudenko preuzme štafetu.

"Kakva sjajna dekadentna zamisao, Waltere!" reče ona vedro, uz tobožnje neodobravanje. "Za trenutak si mi bio nalik na starorimskog cara. Kada bih se ja sada našla na Zemlji, meni bi se svidjelo nešto življe."

"Na primjer?"

"Hm... Je li dopušteno da se vratim u prošlost?"

"Ako želiš."

"Kao djevojčica, često sam praznikom odlazila u jedan kolhoz u Gruziji. Tamo se nalazio jedan divan

palomino pastuh, kojeg je upravitelj kupio novcem zarađenim na mjesnoj crnoj burzi. Bio je to stari nitkov, ali voljela sam ga, a on je dopuštao da jašem Aleksandra po cijelom kraju. Mogla sam stradati pri tim galopiranjima, ali upravo je *to* ono što mi najsnažnije priziva Zemlju u sjećanje."

Na trenutak je zavladao muk; svi kao da su tog časa bili negdje daleko. A onda Curnow upita:

"Ima li još dobrovoljaca?"

Međutim, činilo se da su svi i dalje izgubljeni negdje u sjećanjima, tako da bi se igra tu vjerojatno i prekinula da se nije oglasio Maksim Brajlovski.

"Volio bih roniti; to mi je bio omiljeli hobi kad sam uopće imao vremena, a sretna je okolnost što je i ronjenje bilo uključeno u moju kozmonautsku obuku. Ronio sam pokraj atola Tihog oceana, kod Velikog koraljnog grebena, u Crvenom moru; koraljni sprudovi su najdivnija mjesta na svijetu. No, ono čega se najradije sjećam povezano je s jednim posve drukčijim mjestom, sa šumama morskih algi pokraj japanskih obala. Sunčeve zrake koje su se probijale kroz goleme vlati stvarale su dojam podvodne katedrale. Bilo je to vrlo tajanstveno... magično. Nikad se tamo nisam vratio; možda drugi put ne bi više bilo isto. Ali volio bih doživjeti još jednom."

"Lijepo", reče Walter koji je kao i obično postavio sebe za dirigenta parade. "Tko je idući?"

"Ja ću biti sasvim kratka", reče Tanja Orlov. "Boljšoj - *Labuđe jezero*. Ali Vasilij se neće složiti. On ne podnosi balet."

"Onda smo, dakle, dvojica. Dobro, a za što bi se ti opredijelio, Vasilij?"

"I ja sam imao na umu ronjenje, ali me Maks preduhitrio. Idem stoga u suprotnom smjeru, u jedriličarstvo. Jezditi kroz oblake za ljetnog dana, u potpunoj tišini. No, ne *baš* potpunoj, strujanje zraka povrh krila može biti bučno, osobito pri naginjanju. To je pravi način da se uživa na Zemlji, poput ptice."

"Ženja?"

"Ništa lakše. Skijanje u Pamiru. Volim snijeg."

"A ti, Chandra?"

Atmosfera se najednom primjetno promijenila kad je Walter postavio pitanje. Poslije sveg minulog vremena Chandra je i dalje bio stranac, besprijekorno uljudan, čak ljubazan, ali nimalo spreman da se otvori.

"Kad sam bio dječak", započne on polako, "djed me poveo na hodočašće u Varanasi, Benares. Ako nikad niste bili tamo, bojim se da nećete shvatiti. Za mene, za mnoge Indijce čak i danas, bez obzira na to koje su religije, to je središte svijeta. Namjeravam se jednog dana vratiti tamo."

"A ti, Nikolaj?"

"Pa, dosad smo imah more i nebo. Ja bih to volio zajedno. Moj omiljen sport bio je jedrenje na dasci. Bojim se, doduše, da sam sad malo ostario za to, ali volio bih to praktično provjeriti."

"Preostao si još samo ti, Woody. Što je *tvoj* izbor?"

Floyd čak nije zastao razmisliti; spontani odgovor iznenadio je i njega samog i sve ostale.

"Bilo bi mi svejedno *gdje* sam na Zemlji, samo da sam sa svojim sinčićem."

Poslije toga, nije se više imalo što reći.

28. OSJEĆAJ PROMAŠENOSTI

"...Vidio si sve tehničke izvještaje, Dimitrij, tako da sigurno razumiješ naš osjećaj promašenosti. Nismo saznah *ništa* novo iz svih testova i mjerenja koja smo poduzeli. *Zagadka* jednostavno stoji pred nama, ispunjava pola neba, a mi za nju kao da i ne postojimo.

No, ona ne može biti samo inertna, napuštena svemirska olupina. Vasilij je naglasio da mora nekako

pozitivno djelovati kako bi se zadržala u toj nestabilnoj libracijskoj točki. Da nije tako, odavno bi već skliznula nadolje, kao što je to i s *Otkrićem* bilo, i strmoglavila se na Io.

Što nam je, dakle, činiti? Na brodu ne bi smjelo biti nuklearnog eksploziva, zar ne, budući da bi se to kosilo s odlukom Ujedinjenih naroda iz 2008., paragraf 3. Dakako, samo se šalim.

Budući da smo sada pod manjim opterećenjem, a lansirni prozor za povratak neće se otvoriti još nekoliko tjedana, počela se sasvim uočljivo javljati dosada, baš kao i osjećaj uzaludnosti. Nemoj se smijati, mogu zamisliti kako to tebi zvuči, tamo u Moskvi. Kako se ijedno inteligentno stvorenje može dosađivati ovdje, okruženo najvećim čudesima koje je ljudsko oko ikada vidjelo?

No, to je ipak tako. Moral nije više na prijašnjoj visini. Dosad smo svi bili posve zdravi, ali odnedavno se svatko počeo žaliti na nešto: na manju prehladu, pokvaren želudac, ogrebotinu koja nikako ne zarasta usprkos svim Katerininim tabletama i prascima. Ona je već digla ruke i sve nas redom proklinje.

Šaša pridonosi održavanju kakvog-takvog dobrog raspoloženja nizom objava na brodskoj oglasnoj ploči. Njihova tema je: DOSTA ANGLORUSKOG! On navodi grozne slučajeve miješanja dva jezika, pogrešne upotrebe riječi i tako dalje. Svima će nam biti potrebna jezična dekontaminacija kad se vratimo kći; u nekoliko navrata zatekao sam tvoje zemljake kako međusobno čavrljaju na engleskom potpuno nesvjesni toga, posežući u materinji jezik jedino zbog teških riječi. Drugom prigodom uhvatio sam samoga sebe kako na ruskom razgovaram s Walter om Curnowom, a da to obojica nismo shvatili čitavih nekoliko minuta.

Prije nekoliko dana dogodio se jedan nepredviđeni događaj koji će ti možda moći dočarati ovdašnje stanje duha. Usred noći oglasila se sirena protupožarne uzbune koju je uključio jedan detektor dima.

Pokazalo se da je to Chandra prokrijumčario na brod nekoliko svojih pogubnih cigara i da više nije mogao odoljeti iskušenju. Otišao je u zahod da bi tamo pušio poput kakvog đaka s nečistom savjesti.

Dakako, bilo mu je užasno neugodno. No, pošto je panika minula, svi su se ostali stali histerično smijati. Poznato ti je kako neki sasvim banalan vic, prema kome svatko sa strane ostaje potpuno ravnodušan, može uskomešati skupinu inače inteligentnih ljudi koji se potom bespomoćno guše od smijeha. Nekoliko narednih dana bilo je dovoljno da netko tobože pali cigaru, pa da se svi počnu cerekati.

Ono što je sve to činilo još smješnijim jest to što nitko ne bi ništa zamijetio da je Chandra jednostavno otišao u zračnu komoru ih isključio detektor za dim. Ali, on se previše stidio priznati da ima jednu takvu ljudsku slabost; i tako, on sada provodi još više vremena nego ranije u razgovorima s Halom."

Floyd pritisne dugme za stanku i prekine snimanje. Možda nije bilo pošteno tako ismijavati Chandru, iako se to često činilo primamljivim. Tijekom posljednjih nekoliko tjedana na vidjelo je izbilo mnoštvo sitnih nastranosti i mana svih putnika na brodu; bilo je čak i nekoliko žučnih svađa bez očitog razloga. A kad je o tome već riječ, je li i njegovo ponašanje bilo bespriječno? Zar mu se baš nijednom nije mogla uputiti nikakva zamjerka?

I dalje nije bio načisto je li odabrao ispravno držanje prema Curnowu. Iako u prvo vrijeme nije mogao ni pretpostaviti da će mu se krupni inženjer ikada stvarno svidjeti, niti da će uživati u zvuku njegova pomalo prebučnog glasa, Floydov odnos prema njemu promijenio se od pukog podnošenja do poštovanja i divljenja. Rusi su ga obožavali, između ostalog i zato što bi ih često do suza ganulo njegovo izvođenje jedne tako omiljele pjesme kao što je "Poljuško polje". Ali jednom prigodom Floyd je osjetio da je ovo obožavanje otišlo malo predaleko.

"Waltere", počne on oprezno, "nisam siguran da se to mene tiče, ali postoji nešto osobno o čemu bih htio popričati s tobom."

"Kad netko kaže da ga se nešto ne tiče, onda obično ima pravo. U čemu je problem?"

"Bez uvijanja, tvoje ponašanje prema Maksu."

Zavladao je ledeni muk. Floyd se u međuvremenu zadubio u pažljivo ispitivanje loše obojenog zida nasuprot. A onda Curnow uzvratu blagim, ali neumoljivim glasom:

"Imao sam neodoljiv dojam da je on već navršio osamnaestu."

"Ne pravi se lud. Osim toga, iskreno govoreći, nije uopće riječ o Maksu, nego o Ženji."

Curnowljeve usne se razmaknuše u izraz neskrivenog iznenađenja.

"O Ženji? Kakve sad *ona* ima veze?"

"Budući da si inteligentan čovjek, tvoja slaba moć zapažanja često me zbunjuje, čak dovodi u pitanje ono prvo. Nema dvojbe da ti je jasno kako je ona zaljubljena u Maksa. Zar nisi zapazio kakav joj je izraz lica kad mu obaviješ ruku oko ramena?"

Floyd ni u snu ne bi pomislio da će ikada vidjeti Curnowa zbunjenim, ali udarac kao da ga je pogodio na pravo mjesto.

"Ženja? Mislio sam da se svi šale... ona je tako miran i tih mišić. Osim toga, svi su redom zaljubljeni u Maksa, na svoj način, čak i Katerina Velika. Pa ipak... hm, čini mi se da bih trebao biti obazriviji. Bar kada je Ženja prisutna."

Zavladala je duža šutnja, dok se društvena temperatura polako vraćala prema normalni. A onda, očigledno s namjerom da pokaže kako to nije previše primio k srcu, Curnow doduše lakom tonom razgovora:

"Znaš, često sam razmišljao o Ženji. Netko je izvanredno vješto obavio plastični zahvat na njenom licu, ali sve se ozljede nisu mogle ukloniti. Koža je previše zategnuta, a čini mi se da je nikada nisam vidio kako se doista smije. Možda sam je zbog toga izbjegavao gledati. Bi li povjerovao, Heywoode, da je u meni tako razvijeno estetsko biće?"

Ovo hotimice formalno "Heywoode" bilo je prije dobrohotno peckanje nego zahlađenje držanja, tako da je Floyd mogao odahnuti.

"Mogu donekle zadovoljiti tvoju znatiželju: Washington je konačno ustanovio pravo stanje. Čini se da je preživjela tešku zrakoplovnu nesreću i samo zahvaljujući sreći nije stradala od opekline. Što se nas tiče, u tome nema nikakve tajne, ali znaš da Aeroflot ne priznaje nesretne slučajeve."

"Sirota djevojka. Iznenaduje me što su je pustili u svemir, ali pretpostavljam da je to stoga što je bila jedina uvježbana osoba kad je Irina samu sebe izbacila iz igre. Žao mi ju je; ne računajući rane, psihološki šok mora da je bio užasan."

"Nesumnjivo, ali očigledno se potpuno oporavila."

Nisi rekao punu istinu, reče Floyd u sebi, niti ćeš to ikada učiniti. Poslije njihova susreta prilikom približavanja Jupiteru, ubuduće će uvijek postojati tajna veza među njima, ne ljubavi, već nježnosti, što često zna biti trajnije.

Najednom i neočekivano, shvatio je da je zahvalan Curnowu; ovaj je očigledno bio iznenađen njegovom brigom za Ženju, ali nije pokušavao čeprkati po tome zbog vlastite obrane.

A i da je, zar bi to bilo nepošteno? Floyd se u posljednje vrijeme počeo pitati jesu li i njegove pobude bile posve čiste. Što se Curnowa tiče, on je održao svoje obećanje; štoviše, nekom neupućenom moglo je izgledati da on hotimice zanemaruje Maksa, bar u Ženjinoj prisutnosti. A i prema njoj se ponašao mnogo pažljivije; štoviše, bilo je prilika kad mu je uspijevalo da je navede na glasan smijeh.

Posredovanje se, dakle, pokazalo korisnim, što god stajalo iza njega. Čak i ako je, kao što je Floyd ponekad pokajnički sumnjao, to bila samo tajna zavist koju normalni homoseksualci ih heteroseksualci osjećaju prema neopterećenim i valjano prilagođenim polimorfima, ukoliko su potpuno poštteni prema samima sebi.

Prsti mu ponovo posegoše za rekorderom, ali nit misli bila je prekinuta. Neumitno, prizori njegovog doma i obitelji navriješe mu u um. On zatvori oči i u sjećanje mu se vrati vrhunac Christopherove

rođendanske proslave, dečkić koji gasi tri svjećice na torti, prije manje od dvadeset četiri sata, ali na udaljenosti od milijardu kilometara. Toliko je puta vraćao snimak da ga je već znao napamet.

A koliko je često Caroline puštala *njegove* poruke Chrisu, kako dječak ne bi zaboravio oca, i vidio ga samo kao stranca kad se bude vratio nakon što prođe još jedan rođendan? Gotovo se bojao da to pita.

No, nije mogao ništa prigovoriti Caroline. Za njega, proteći će samo nekoliko tjedana prije nego se ponovo sretnu. Ali ona će u međuvremenu ostarjeti više od dvije godine, dok on bude spavao bez snova između svjetova. Bilo je to dugo razdoblje za jednu mladu udovicu, makar samo i privremenu.

Pitam se da li me ovo uhvatila jedna od brodskih bolesti, pomisli Floyd; rijetko je imao prilike iskusiti takav osjećaj promašenosti, čak i kraha. Možda ću izgubiti obitelj, s druge strane bezdana prostora i vremena, bez ikakve svrhe. Jer, ništa nisam postigao; stigao sam, doduše, do odredišta, ali ono je i dalje nedokučiv, neprobojan zid potpune tame.

Pa ipak, David Bowman je svojevremeno uzviknuo: "Moj Bože! Puna je zvijezda!"

29. POJAVLJIVANJE

Sašina najnovija obavijest glasila je:

ANGLORUSKI BILTEN BR. 8

Predmet: Tovariš

Našim američkim gostima:

Iskreno govoreći, dečki, ne pamtim kad me netko tako oslovio. Svakom Rusu iz dvadeset prvog stoljeća to znači povratak u doba krstarice "Potemkin", povratak koji u sjećanje priziva suknene kape, crvene zastave i Vladimira Iljiča kako drži govorancije radnicima stojeći na papučici željezničkog vagona.

U ono vrijeme kada sam ja bio dječak koristilo se *bratec* ili *družok*, pa sad izaberite.

Hvala na pažnji.

Drug Kovaljev

Floyd se još smijuljio, pročitavši ovu obavijest, kad mu se pridruži Vasilij Orlov, dolebdjevši kroz palubu za odmor i promatranje na putu prema komandnom mostu.

"Ono što me zapanjuje, *tovariš*, jest činjenica da Šaša uopće nađe vremena proučavati još nešto uz inženjersku fiziku. No, on neprestance spominje pjesme i drame za koje ja nikada nisam čuo, a što se engleskog tiče, govori ga bolje od, pa, recimo, Waltera."

"Kad se odlučio za znanost, Šaša je postao, kako vi ono kažete?, crna ovca u obitelji. Otac mu je bio profesor engleskog u Novosibirsku. Ruski je bio dopušten u njihovoj kući jedino od ponedjeljka do srijede; od četvrtka do subote govorilo se engleski."

"A što je bilo s nedjeljama?"

"Oh, francuski i njemački, naizmjenice."

"Sad točno znam što razumijevate pod riječju *nekuljtumi*; mislim da mi taj pridjev dobro pristaje. Peče li Šašu savjest zbog tog... iznevjeravanja? Uostalom, zašto se uopće dao u inženjere kad je imao takvo obrazovanje?"

"U Novosibirsku ti brzo postane jasno tko su kmetovi, a tko aristokrati. Šaša nije bio samo sjajan čovjek, nego i ambiciozan mladić."

"Baš kao i ti, Vasilij."

"Et tu, Brute! Vidiš, i ja umijem navoditi Shakespearea... Bože moj! Što je to bilo?"

Floyd nije imao sreće; lebdio je leđima okrenut promatračkom prozoru, tako da nije ništa vidio. Kad je uspio zauzeti povoljan položaj, nekoliko sekundi kasnije, pred njim se pružio samo poznati pogled na Starijeg brata koji je prelazio divovski Jupiterov disk, upravo kao što je to činio neprekidno otkad su došli.

Ali za Vasilija, na trenutak koji će zauvijek ostati urezan u njegovu pamćenju, ti oštri obrisi sadržavali su jedan potpuno drukčiji i krajnje nemoguć prizor. Činilo se kao da se načas otvorio prozor u neki drugi svemir.

Pojava je potrajala manje od jedne sekunde, kad ju je nehotični refleksni treptaj oka prekinuo. Pogled mu se našao usmjeren ne u polja zvijezda, već *sunaca*, kao da je to zgusnuto srce neke galaktike ili jezgra kuglastog jata. U tom trenu, Vasilij Orlov zauvijek je izgubio nebo Zemlje. Ono će mu se ubuduće činiti nepodnošljivo prazno; čak i silni Orion i veličanstveni Škorpion bit će tek jedva zamjetljivi uzorci slabašnih iskara koje ne zavrjeđuju da se dvaput pogledaju.

Kad se usudio ponovo otvoriti oči, svega je bilo nestalo. Ne, ne baš svega. U samom središtu sada ponovo uspostavljenog pravokutnika od ebanovine još je sjala jedna slabašna zvijezda.

Ali, zvijezda se nikad ne miče dok je promatrate. Orlov ponovo trepne, da razbistri zamućen pogled. Tako je, kretanje je bilo stvarno; nije mu se samo pričinilo.

Meteor? Činjenica da je proteklo više sekundi prije no što se glavni znanstvenik Vasilij Orlov prisjetio da su meteori nemogući u zrakopraznom prostoru bila je pravi pokazatelj šoka u kome se nalazio.

Zvijezda se onda najednom razluči u prugu svjetlosti i samo nekoliko otkucaja srca kasnije nestala je s one strane Jupiterovog ruba. U međuvremenu, Vasilij je uspio doći k sebi i ponovo je bio hladnokrvan, nepristran promatrač.

Već je došao do točne procjene staze tog objekta. Nije moglo biti nikakve dvojbe; hitao je ravno prema Zemlji.

Petidio

Dijete-zvijezda

30. POVRATAK KUĆI

Činilo mu se kao da se probudio iz nekog sna, ili iz sna u snu. Te dveri između zvijezda vratile su ga svijetu ljudi, ali ne više kao čovjeka.

Koliko je bio odsutan? Jedan životni vijek... ne, *dva* životna vijeka; jedan naprijed, a drugi natrag.

Kao David Bowman, zapovjednik i posljednji preživjeli član posade svemirskog broda Sjedinjenih Država *Otkriće*, bio je uhvaćen u divovsku stupicu postavljenu tri milijuna godina ranije i podešenu tako da proradi u pravi trenutak i jedino na pravi podražaj. Pao je kroz nju, iz jednog svemira u drugi, suočivši se s čudesima od kojih je neka sada shvaćao, dok druga vjerojatno nikad neće moći shvatiti.

Kretao se sve većom brzinom, niz beskrajne hodnike svjetlosti, sve dok nije prestigao i samu svjetlost. Znao je da je to nemoguće, ali sada mu je također bilo poznato kako se ipak može postići. Kao što je Einstein točno rekao, dobri Bog je lukav, ali nikad zloban.

Prošao je kroz kozmički skretnički sustav, glavni kolodvor galaktika, i izašao, zaštićen neznanim silama od njenog bijesa, nedaleko od površine jedne divovske crvene zvijezde.

Tu je bio očevidac paradoksa rađanja sunca na pročelju jednog sunca, kad se blistavi bijeli patuljak, sudrug zvijezde na umoru, stao uspinjati nebom, usijana prikaza koja je pod sobom izazivala plameni val plime. Nije osjećao strah, već jedino čuđenje, čak ni onda kada ga je servo-letjelica povelala u pakao što se prostirao ispod...

...da bi se pri kraju putovanja, izvan svake pameti, našao u jednom divno opremljenom hotelskom apartmanu u kojem nije bilo ničeg što mu se nije činilo poznatim. No tu je, ipak, gotovo sve bilo lažno; knjige na policama bile su samo modeli, a kutije sa žitaricama i limenke piva u hladnjaku, premda su na njima stajale poznate naljepnice, sve su odreda sadržale istu bljutavu hranu, po izgledu nalik na kruh, ali ukusa koji je podsjećao na gotovo sve što bi mu palo na um.

Ubrzo je shvatio da je on uzorak u svemirskom zoološkom vrtu, kome je kretka brižno priređena prema slikama starih televizijskih programa. Također se počeo pitati kad će se pojaviti oni koji su ga tu doveli i u kakvom obliku.

Kako su se samo budalasta pokazala *ta* očekivanja! Sad je znao da je jednako tako mogao razmišljati o pravom obliku vatre ili se nadati da vidi vjetar.

A onda ga je svladala iscrpljenost uma i tijela. I tako je, posljednji put, David Bowman zaspao.

Bilo je to neobično spavanje, budući da nije bio sasvim bez svijesti. Poput magle što gmiže kroz šumu, nešto mu je opsjedalo um. Osjećao je to tek nejasno, zato što bi ga puni dodir uništio podjednako brzo i neumoljivo kao i ognjevi što su bjesnili kraj njega. Pod tim ravnodušnim ispitivanjem nije osjećao ni nadu ni strah.

Katkad, tijekom tog dugotrajnog spavanja, sanjao je da je budan. Godine su prolazile; jednom se pogledao u ogledalo i u naboranom licu koje je tamo spazio jedva je prepoznao sebe. Tijelo mu je hitalo prema rastakanju, a kazaljke biološkog sata ludo su se okretale k ponoći do koje nikada neće stići. Jer u tom posljednjem trenutku Vrijeme se zaustavilo, a onda se počelo vraćati.

Izvori sjećanja najednom su briznuli; u uspomenu stavljenim pod nadzor počeo je ponovo proživljavati prošlost, a znanja i iskustva kopnjela su iz njega dok se vraćao prema djetinjstvu. No, ništa nije bilo izgubljeno; sve što je ikada bio, u svakom trenutku života, premještan je na pouzdanije mjesto. I

u trenu kad je jedan David Bowman prestao postojati, drugi David Bowman postao je besmrtn, nadrastavši nužnosti materije.

Bio je embrio boga, koji još nije posve spreman da bude rođen. Dugo je plutao limbom, znajući što je bio, ali ne i što je postao. Još se nalazio u stanju mijena, negdje između Učinke i leptira. Ili možda tek između gusjenice i ličinke...

A onda se to stanje mirovanja raspleslo. Vrijeme se vratilo u njegov sićušni svijet. Crna, pravokutna ploča koja se iznenada pojavila pred njih učinila mu se kao stari prijatelj.

Vidio ju je na Mjesecu; naišao je na nju negdje na stazi oko Jupitera; a na neki način sada je znao da su se i njegovi preci sreli s njom, jednom davno. Iako je i dalje sadržavala nedokučene zagonetke, ipak više nije bila potpuna tajna; jedan dio njenih sila on je sada shvaćao.

Uvidio je da nije ona jedina, već da ih je mnoštvo; isto tako, što god govorili mjerni uređaji, uvijek je bila iste veličine, *a samo joj se prividna veličina mijenjala prema potrebi.*

Kako je očigledan sada bio matematički odnos njenih strana, slijed kvadrata 1:4:9! I kako je prostodušno bilo pretpostaviti da niz završava tu, u samo tri dimenzije!

Upravo u trenutku kada mu se um usredotočio na te geometrijske jednostavnosti, prazni pravokutnik ispunio se zvijezdama. Hotelski apartman, ako je uopće ikad uistinu postojao, vratio se natrag u um svog tvorca; a pred njim se našao blistavi vrtlog Mliječnoga Puta.

Mogao je to biti neki predivni, nevjerojatno profinjen model ugrađen u blok od plastike. Ali bio je stvarnost koju je on sada pojmió u njenoj sveukupnosti osjetilima koja su bila istančanija od vida. Mogao je po želji upraviti pozornost na bilo koju od stotinu milijardi zvijezda Mliječnog Puta.

Nalazio se upravo *tu*, u matici ove velike rijeke sunaca, na pola puta između tinjajućih vatri galatičke jezgre i samotnih, raštrkanih zvijezda-stražara na rubovima. A potjecao je *odande*, s druge strane tog nebeskog bezdana, te vijugave trake tame potpuno lišene zvijezda. Znao je da taj bezoblični kaos, vidljiv jedino po sjaju koji mu je ocrtavao rubove, potičući iz dalekih plamenih magli, predstavlja još neiskorištenu građu stvaranja, sirovinu evolucija što će tek doći. Vrijeme tamo još nije počelo; tek kada sunca što sada sjaje budu već odavno mrtva, život i svjetlost preoblikovat će tu prazninu.

Nesvjesno, on je već jednom prošao ovuda: sada, znatno bolje pripremljen, premda i dalje u potpunom neznanju o poticaju koji ga je gonio, morat će ponovo prevaliti isti put...

Mliječni Put šikne iz mentalnog okvira u kome ga je on držao zatvorenog; zvijezde i maglice počеше promicati pokraj njega, tvoreći privid beskrajne brzine. Sablasna sunca rasprskavala su se i ostajala za njim dok je on klizio kroz njihove jezgre.

A onda, zvijezde se počеше prorjeđivati, a sjaj Mliječnog Puta kopniti u blijedu utvaru blistavosti koju je on jednom upoznao, i koju će možda jednoga dana ponovo iskusiti. Vratio se u svemir koji su ljudi držali stvarnim, u istu točku iz koje se i otisnuo iz njega, sekundama ili stoljećima ranije.

Živo je bio svjestan onoga što ga okružuje; ta svijest bitno je nadmašivala onu svijest iz ranijeg postojanja zbog mnoštva novih osjetila kojima je spoznao vanjski svijet. Mogao se usredotočiti na bilo koje od njih i upustiti u doslovce beskrajno detaljno ispitivanje dojmova koji su mu odatle stizali, sve dok ga ne bi zaustavilo temeljno, zrnasto ustrojstvo vremena i prostora ispod koga je postojao jedino kaos.

Također, mogao se kretati, premda nije znao kako. Ali, je li to uopće ikad znao, čak i onda kad je posjedovao tijelo? Lanac zapovijedi koji se pruža od mozga do udova bio je tajna o kojoj on jednostavno nikad nije razmišljao.

Bio je dovoljan samo napor volje i spektar ove obližnje zvijezde pomaknuo se k plavom upravo onoliko koliko je on to želio. Padao je prema njoj brzinom koja je dostizala veliki dio svjetlosne brzine; iako se mogao kretati i brže ako bi to htio, nije mu se žurilo. Trebalo je još obraditi mnoštvo informacija,

mного toga razmotriti... a ponajviše tek steći. To je, znao je, bila njegova trenutna svrha; ali također je znao da je to tek dio jednog mnogo šireg plana koji će se otkriti u svoje vrijeme.

Gotovo da nije obratio pažnju na dveri između svemira koje su brzo iščezavale iza njega, baš kao ni na brižna stvorenja okupljena oko njih u svojim primitivnim svemirskim letjelicama. Ona su bila dio njegovih sjećanja; ali sad su ga mamile snažnije uspomene; dozivali su ga da se vrati na matični svijet za koji je mislio da ga nikad više neće vidjeti.

Mogao je čuti mnoštvo njegovih glasova, koji su postajali sve jači i jači, baš kao što je i taj svijet rastao od zvijezde gotovo izgubljene spram Sunčeve izdužene korone, preko tankog srpa, pa sve do blistavog plavobijelog diska.

Znali su da on dolazi. Dolje, na toj prenaseljenoj kugli, uzbune već bljeskaju po radarskim ekranima, veliki teleskopi za praćenje pretražuju nebo, a povijest kakvu su ljudi poznavali približava se svom kraju.

Tisuću kilometara niže postao je svjestan da se usnuli tovar smrti probudio i da se meškolji na svojoj stazi. Slabašne energije koje je sadržavao njemu nisu bile nikakva prijetnja; štoviše, on ih je mogao unosno iskoristiti.

Ušao je u labirint elektronskih krugova i hitro stao tražiti put do pogubne jezgre. Većina ogranaka mogla se zanemariti; bile su to slijepe ulice smišljene zbog zaštite. Pod njegovim ponnim opipavanjem njihova svrha pokazala se djetinjasto jednostavna; bilo je sasvim lako sve ih zaobići.

A onda je uslijedila posljednja prepreka, grub, ali djelotvoran mehanički relej koji je držao razdvojena dva kontakta. Dok se budu nalazili u tom položaju, neće postojati energija potrebna za stavljanje u pogon završnog niza.

On pokrenu svoju volju, i prvi put iskusi neuspjeh. Mikroprekidač od nekoliko grama nije se htio pokrenuti. On je bio stvorenje čiste energije, tako da se svijet trome materije još nalazio izvan njegova utjecaja. No, ova poteškoća mogla se jednostavno riješiti.

Još mu je preostalo mnogo toga za učenje. Strujni impuls koji je uveo u relej bio je tako silovit da je gotovo istopio zavojnicu prije nego što ova stigla staviti u pogon mehanizam za aktiviranje.

Mikrosekunde su sporo prolazile. Bilo je zanimljivo promatrati kako eksplozivne leće dovode u žarište svoje energije, slično slabašnoj šibici koja pali prugu baruta, da bi ova, sa svoje strane...

Megatoni se rascvjetaše u bešumnom prasku koji je donio kratkotrajnu, lažnu zoru polovini usnulog svijeta. Poput feniksa koji niče iz plamena, on upije u sebe ono što mu je bilo potrebno, a odbaci ostalo. Daleko dolje, atmosferski štit koji je osiguravao planet od mnoštva opasnosti apsorbirao je najveći dio pogubnog zračenja. No, ipak će biti nesretnih ljudi i životinja koji više neće moći vidjeti.

Poslije eksplozije, Zemlja kao da je najednom zanijemila. Uobičajen žagor na kratkim i srednjim valovima potpuno je zamuknuo, budući da ga je naglo ojačana ionosfera odrazila natrag prema površini. Jedino su mikrovalovi i dalje prodirali kroz nevidljivo ogledalo što se lagano rastakalo, obuhvativši cijeli planet, ali je velika većina ovih emisija bila za njega previše uskosnopna da bi ih mogao primati. Nekoliko visokoenergetskih radara još je bilo usredotočeno na njega, ali oni su se mogli potpuno zanemariti. Uopće ih nije ni pokušao neutralizirati, iako je to lako mogao učiniti. A ako bi uz put naišao na još neke bombe, i prema njima će postupiti podjednako ravnodušno. Zasad je raspolagao svim količinama energije koje su mu bile potrebne.

A onda se počeo spuštati širokom, zavojitom stazom prema izgubljenim predjelima svog djetinjstva.

31. DISNEYEV GRAD

Jedan filozof s *fin-de-sièclea* izjavio je jednom prilikom, i zbog toga pretrpio silnu kritiku, da je

Walter Elias Disney pridonio pravoj ljudskoj sreći više nego svi religijski učitelji u povijesti. Sada, pola stoljeća poslije umjetnikove smrti, njegovi snovi još su bujali floridskim podnebljem.

Kad je početkom osamdesetih godina prethodnog stoljeća otvoren njegov Pokusni prototip zajednice sutrašnjice, ovaj poligon bio je samo vitrina za nove tehnologije i načine življenja. Ali, kako je njegov osnivač ispravno shvatio, PPZS će ispuniti svoju svrhu tek onda kada se jedan dio površine koju zauzima pretvori u pravi, živi grad koji će ljudima koji se tu budu naselili biti istinski dom. Taj proces potrajao je do kraja stoljeća; na stambenom području sada je živjelo dvadeset tisuća stanovnika, pa je ono, neizbježno, dobilo popularan naziv Disneyev grad.

S obzirom na to da je useljenje bilo moguće tek pošto bi se probila dvorska straža Disneyevih odvjetnika, nije bilo iznenađujuće što je prosječna starost stanovnika ovog mjesta bila veća nego u bilo kojoj drugoj zajednici u Sjedinjenim Državama i što su medicinske usluge bile najbolje na svijetu. Štoviše, neke od njih teško da bi uopće mogle biti zamišljene, a kamoli ostvarene na bilo kojem drugom mjestu.

Apartman je bio pažljivo uređen tako da ne nalikuje na bolnički smještaj; samo je nekoliko neobičnih dijelova opreme odavalo njegovu pravu namjenu. Postelja je jedva dosezala do visine koljena, što je smanjivalo opasnost od padova; no, krevet se mogao podići i nagnuti, već prema potrebama medicinskih sestara. Kada u kupaonici bila je ugrađena u pod, a u njoj se nalazilo sjedište s rukohvatima, tako da su čak i starije i bolesne osobe mogle bez poteškoća ulaziti i izlaziti. Pod je bio zastrt debelim sagovima, ali nije bilo takvih o koje se čovjek mogao spotaknuti, niti oštrih kutova koji bi mogli nanijeti ozljede. Druge pojedinosti bile su manje očigledne, a televizijska kamera je bila tako vješto skrivena da se njena prisutnost ni po čemu nije mogla naslutiti.

Bilo je i nekoliko osobnih stvarčica, gomila starih knjiga u jednom kutu i uokvirena naslovna stranica jednog od posljednjih tiskanih brojeva lista *New York Times*, na kojoj je bilo otisnuto: AMERIČKI SVEMIRSKI BROAD KREĆE PUT JUPITERA. U blizini su visjele dvije fotografije: na jednoj je bio mladić na pragu dvadesete, dok je druga prikazivala prilično starijeg čovjeka odjevenog u astronautsku opremu.

Iako krhka, sjedokosa starica koja je na TV panelu gledala neku obiteljsku komediju, još nije bila navršila sedamdesetu, činilo se da je mnogo starija. S vremena na vrijeme bi se nasmijala nekoj šali s ekrana, ali neprekidno je pogledala na vrata kao da očekuje posjetitelja. Kad god bi to učinila, čvršće bi stisnula štap oslonjen o stolicu.

No, zbivanja u TV drami odvucla su joj pažnju u trenutku kada su se vrata konačno otvorila; kad su poslušna kolica ušla u sobu, za njima i jedna medicinska sestra, trgnula se kao krivac uhvaćen na djelu.

"Vrijeme je za ručak, Jessie", objavi sestra. "Pripremili smo vam danas nešto vrlo ukusno."

"Nije mi ni do kakvog ručka."

"Od toga će vam biti mnogo bolje."

"Neću jesti sve dok mi ne kažete što je to."

"Zašto nećete jesti?"

"Nisam gladna. Jeste li vi ikada gladni?" upita ona lukavo.

Robotska kolica s hranom zaustaviše se pokraj stolice, a onda se poklopci podigoše i pod njima se pojaviše pripremljeni obroci. Sestra ništa nije dodirivala, čak ni kontrole na kolicima. Sada je stajala nepomično, prilično usiljeno se osmjehujući, i promatrala svog teškog pacijenta.

U monitorskoj sali, udaljenoj pedeset metara, medicinski tehničar reče Rječniku:

"Pazite sad ovo."

Jessiena čvornata ruka podiže štap i u kratkom luku zamahnu njime iznenađujuće brzo prema sestrinim

nogama.

Sestra uopće nije obratila pozornost na tu kretnju, čak ni onda kad je štap skliznuo ravno kroz nju. Naprotiv, samo je napomenula umirujućim glasom:

"Dobro, zar ne izgleda lijepo? Pojedite to, draga."

Na Jessienom licu pojavi se prepreden osmijeh, ali ona poslušala sestru. Trenutak kasnije već je slatko jela.

"Vidite?" reče tehničar. "Ona savršeno dobro shvaća što se zbiva. Daleko je bistrija nego što to obično pokazuje."

"Je li prva?"

"Je. Ostali vjeruju da to sestra Williams uistinu donosi objed."

"No, dobro. Svejedno. Vidi samo kako je zadovoljna što nas je nadmudrila. Jede pripremljenu hranu, a to je i bila svrha. Ali moramo upozoriti sestre, *sve*, a ne samo sestru Williams."

"Zašto?... Ah, da, svakako. Idući put to ne mora biti hologram, a *onda* pomislite samo na parnice koje će nam prirediti izubijano osoblje."

32. KRISTALNO VRELO

Indijanci i doseljenici francuskog podrijetla iz Louisiane tvrdili su da je Kristalno vrelo bezdano. To je, dakako, bila besmislica u koju čak ni oni nisu mogli povjerovati. Trebalo je samo staviti masku na lice i malo otploviti da bi se sasvim jasno razabrala mala pećina iz koje je navirala nevjerojatno čista voda; unaokolo su se povijale vitke, zelene vlati vodenog bilja kroz koje su zurile oči Čudovišta.

Dva tamna kruga, jedan uz drugoga, svejedno što se uopće nisu micala, što su drugo mogla biti? Ova vrebajuća prikaza povećavala je uzbuđenje pri svakom plivanju; jednoga dana Čudovište će nahrupiti iz svoje jazbine, razjurujući ribe u lovu za većim plijenom. Bobby i David nikad ne bi priznali da tu nema ničeg opasnijeg od jednog odbačenog i nesumnjivo ukradenog bicikla koji leži napola obrastao u vodeni korov na dubini od stotinu metara.

Bilo je teško povjerovati da je dubina uistinu tolika, čak i pošto je to posve pouzdano ustanovljeno užetom i viskom. Bobby, stariji i bolji ronilac, spustio se do možda jedne desetine te dubine, da bi potom izvijestio kako se dno čini podjednako udaljenim kao i s površine.

Ali, sad će Kristalno vrelo morati odati svoje tajne; možda je legenda o južnjačkom blagu *ipak* istinita, usprkos prezrivom odmahivanju mjesnih povjesničara. U najmanju ruku, doći će u priliku da dobiju pohvalu šefa policije, što nikad nije naodmet, tako što će izvaditi nekoliko pištolja odbačenih tu poslije skorašnjih zločina.

Mali kompresor za zrak, koji je Bobby pronašao u garaži, na gomili starudija, sada je hrabro brektao, pošto su uspjeh svladati početne poteškoće oko stavljanja u pogon. Svakih nekoliko sekundi zakašljao bi i izbacio oblak plavog dima, ali nije bilo znakova da će prestati raditi. "Pa čak ako se to i dogodi", reče jednog trenutka Bobby, "što onda? Ako djevojke iz Podvodnog kazališta mogu isplivati s dubine od pedeset metara *bez* upotrebe cijevi za zrak, onda to možemo i mi. Nema nikakve opasnosti."

Ali, zašto onda nismo rekli mami, proleti kroz glavu Daveu, i zašto smo čekali da se tata vrati u Cape zbog sljedećeg lansiranja šatla? No, nisu ga morale prave sumnje: Bobby je uvijek imao pravo. Bit će da je divno imati sedamnaest godina i znati sve. Jedino mu nije išlo u glavu zašto mora gubiti toliko vremena s onom tupavom Betty Schultz. Doista, bila je vrlo zgodna, ali, do vraga, pa ona je *djevojka*! Imali su grdni muka da je se jutros riješe.

Dave je navikao da bude pokusni kunić; mlađa braća upravo su za to služila. On stavi masku za lice,

navuče peraje i sklizne u kristalnu vodu.

Bobby mu doda cijev za zrak na koju je bio pričvršćen usni dio uzet s neke stare ronilačke opreme. Dave udahnu kroz njega i lice mu se iskrivi u grimasu gađenja.

"Grozan okus."

"Naviknut ćeš se već. A sad kreći, ali ne dublje od one izbočine. Tu ću početi podešavati ventil za tlak kako ne bismo gubili previše zraka. Vрати se kad povučem cijev."

Dave je glatko zaronio i našao se u zemlji čuda. Bio je to spokojan, jednobojan svijet, tako različit od koraljnih grebena Keysa. Ovdje nije bilo ni trga o drečavoj raznobojnosti podmorske sredine, gdje se životinjski i biljni život razmeće svim preljevima koji se nalaze u du gi. Postojale su samo nijanse plavog i zelenog i ribe koje su i ličile na ribe, a ne na leptire.

Otiskujući se perajama, on stane lagano ponirati, vukući cijev za sobom i zaustavljajući se da bi se napojio strujom mjeħura kad god bi osjetio potrebu za tim. Osjećaj slobode bio je tako čudesan da je gotovo zaboravio grozan uljani okus u ustima. Kad je stigao do izbočine, zapravo do jednog starog potopljenog debla, toliko obraslog vodenim biljem da se više uopće nije moglo prepoznati, on sjedne i osvrne se oko sebe.

Pogledom je mogao obuhvatiti cijelo vrelo, sve do zelenih obronaka na suprotnoj strani kratera ispunjenog vodom, udaljenih bar stotinu metara. Unaokolo nije bilo mnogo riba; samo je jedno malo jato promicalo slično pljusku srebrnih novčića u mlazu Sunčeve svjetlosti koja se slijevala odozgo.

Tu se nalazio i jedan stari prijatelj, kao i obično, kod jaza gdje su vode vrela počinjale svoje putovanje prema moru. Mali aligator ("Ali ipak dovoljno velik", rekao je Bobby jednom veselo. "Veći je od mene.") počivao je okomito, bez ikakvog vidljivog oslonca, držeći samo nos iznad površine. Ostavljali su ga na miru i on im je uzvraćao istom mjerom.

Cijev za zrak se nestrpljivo zategne. Daveu je bilo drago što je došlo vrijeme da krene; sada je shvatio koliko može biti hladno na prethodno nedosegnutoj dubini, a i sve više ga je obuzimala mučnina. No, toplo Sunce uskoro mu je osokolilo duħ.

"Nema problema", reče Bobby samouvjeren. "Samo odvrći ventil tako da kazaljka na tlakomjeru ne padne ispod ove crvene crte."

"Do koje ćeš dubine ići?"

"Do kraja, ako mi se bude htjelo."

Dave ga nije shvatio ozbiljno; obojica su dobro znali i za opijenost izazvanu dubinom i za dušičnu narkozu. No, u svakom slučaju, vrtni šmrk bio je dug samo trideset metara. To će biti sasvim dovoljno za ovaj prvi pokus.

Kao i mnogo puta ranije, stao je sa zavišću i s divljenjem promatrati kako mu voljeni stariji brat prihvaća novi izazov. Plivajući s istom lakoćom kao i ribe oko njega, Bobby je stao ponirati u taj plavi, tajanstveni svemir. Jednom se okrenuo i energičnim pokretom pokazao na cijev za zrak, stavljajući jasno do znanja da mu je potrebno više kisika.

Usprkos strašnoj glavobolji koja ga je najednom obuzela, Dave je dobro znao što mu je duħnost. Pohitao je do starog kompresora i odvrnuo kontrolni ventil do pogubnog maksimuma, pedeset milijuntih dijelova ugljičnog monoksida.

Kad je posljednji put vidio Bobbyja, ovaj je i dalje samopouzđano ponirao, prilika prošarana podvodnim zrakama Sunca, koja je zauvijek izmicala iz njegova domašaja. Voštani kip u mrtvačnici bio mu je potpuni stranac koji nije imao nikakve veze sa Robertom Bowmanom.

33. BETTY

Zašto je došao ovamo, vrativši se poput nespokojnog duha na poprište stare patnje? Nije imao pojma; štoviše, nije uopće bio svjestan svog odredišta sve dok ga okruglo oko Kristalnog vrela nije pogledalo iz šume što se pruža pod njim.

Bio je gospodar svijeta, ali ga je ipak paralizirao osjećaj tuge što opustošuje koji već godinama nije iskusio. Vrijeme je zacijelilo ranu, kao što to uvijek čini; pa ipak, činilo mu se kao da je jučer stajao plačući kraj smaragdno ogleдала dok su mu pred očima stajali jedino odrazi okolnih čempresa obraslih španjolskom mahovinom. *Što se to zbiva s njim?*

A onda, i dalje ne htijući, već kao da ga je poticala neka blaga struja, on se otisne na sjever, prema glavnom gradu. Tragao je za nečim, no, neće saznati što je to sve dok ga ne nađe.

Nitko, nikakav uređaj, nije zabilježio njegov prolaz. Više nije rasipno zračio unaokolo, zato što je već gotovo ovladao svojom energijom, kao što je jednom davno vladao svojim izgubljenim, ali ne i zaboravljenim udovima. Zaronio je poput magle u trezore sigurne od potresa, sve dok se nije našao među milijardama uskladištenih memorija i zasljepljujućih, treperavih mreža elektronskih misli.

Ova zadaća bila je složenija od aktiviranja jedne obične atomske bombe, tako da je tu utrošio više vremena. Prije no što je pronašao informaciju za kojom je tragao, potkrala mu se jedna pogreška, ali se on nije trudio da je ispravi. Nitko nikada nije shvatio zašto, ali idućeg mjeseca tri stotine poreznih obveznika s Floride, čije je zajedničko svojstvo bilo to da im imena počinju slovom "F", dobilo je čekove na ravno jedan dolar. Ispravljanje ove preplate višestruko bi premašilo njenu vrijednost, tako da su zibunjeni inženjeri za računala konačno svu krivnju svalili na pljusak kozmičkih zraka. Sve u svemu, to objašnjenje i nije bilo daleko od istine.

Bilo mu je potrebno nekoliko milisekundi da prevali put od Talahasseeja do zgrade broj 634 u ulici Južna magnolija u Tampi. Adresa je još bila ista; nije morao trošiti vrijeme na provjeravanje.

No, s druge strane, on uopće nije imao *namjeru* provjeravati sve do samog trenutka kad je to učinio.

Poslije tri poroda i dva pobačaja Betty Fernandez (rođena Schultz) i dalje je bila vrlo lijepa žena. U ovom trenutku bila je i vrlo zamišljena; gledala je televizijski program koji joj je prizvao gorka i slatka sjećanja.

Bilo je to izvanredno izdanje vijesti povodom tajanstvenih događaja u prethodnih dvanaest sati: emisija je počela upozorenjem upućenim s Leonova koji se nalazio među Jupiterovim mjesecima. *Nešto* je hitalo prema Zemlji; nešto je, neopasno, detoniralo na stazi jednu atomsku bombu koju još nitko nije priznao kao svoju. To je bilo sve, ali i više nego dovoljno.

Komentatori su iskopah svu silu starih video-vrpce, od kojih su neke *uistinu* bile vrpce, sve do onih, nekada strogo povjerljivih snimaka na kojima je prikazano otkriće MNT-1 na Mjesecu. Po pedeseti put, najmanje, čula je onaj jezivi radio-krik što se razlijegao u trenutku kada je monolit pozdravio Mjesečevu zoru, uputivši svoju poruku prema Jupiteru. Također je ponovo promatrala poznate prizore i slušala stare intervju s *Otkrića*.

Zašto sve to uopće gleda? Sav taj materijal držala je uskladišten negdje u kućnoj arhivi (premda ga nikada nije reproducirala kad bi tu bio Jose). Možda zato što je očekivala neku novost; nerado je priznavala, čak i samoj sebi, koliko prošlost još ima utjecaja na njene osjećaje.

A evo i Davea, upravo kao što je i očekivala. Bio je to jedan stari intervju na BBC iz koga je gotovo svaku riječ znala napamet. Pričao je o Halu, pokušavajući ustanoviti da li računalo posjeduje samosvijest.

Kako je mlad izgledao, i kako se tu razlikovao od one osobe s posljednjih, zamućenih slika s ukletog *Otkrića*! I koliko je samo nalikovao Bobbyju kakvog je ona zapamtila.

Slika se zanjihala u času kad su joj se oči ispunile suzama. Ne, nešto nije bilo u redu s televizorom ih s

ovim kanalom. I zvuk i slika počeh su se ludo ponašati.

Daveove usne su se pokretale, ali ona ništa nije mogla čuti. A onda lice kao da mu se rastočilo, rastopilo u blokove boja. Zatim je ponovo steklo oblik, pa se opet zamutilo, da bi onda još jednom postalo postojano. No, zvuka i dalje nije bilo.

Odakle im ova slika? Na njoj nije bio Dave kao odrastao muškarac, već kao dječak kakvog ga je najprije upoznala. Gledao je s ekrana kao da ju je mogao vidjeti preko bezdana godina.

On se osmjehne; usne mu se pokrenuše.

"Zdravo, Betty", reče.

Nije bilo teško oblikovati riječi i unijeti ih u struje što pulsiraju audio-krugovima. Prava poteškoća bila je usporiti misli do puževe brzine ljudskog mozga. A zatim čekati cijelu vječnost na odgovor...

Betty Fernandez je bila čvrsta žena; a također se odlikovala i inteligencijom, pa iako je već desetak godina bila domaćica, nije zaboravila ono što je znala kao stručnjak za održavanje elektronske opreme. Ovdje je bilo još jedno u nizu čuda medijske simulacije; prihvatit će ga sada takvo kakvo je, a o pojedinostima će se pobrinuti kasnije.

"Dave", uzvratila ona. "Dave, jesi li to *doista* ti?"

"Nisam siguran", uzvratila slika na ekranu neobično bezbojnim glasom. "Ali, sjećam se Davea Bowmana i svega u vezi s njim."

"Je li on mrtav?"

Ovo je bilo novo teško pitanje.

"Njegovo tijelo, da. Ali to više nije važno. Sve što je Dave Bowman uistinu bio, još je dio mene."

Betty se prekriži, bila je to kretnja koju je naučila od Josea, i prošapta:

"Hoćeš reći da si ti *duh*?"

"Ne znam bolju riječ."

"Zašto si se vratio?"

"Ali! Betty, zašto, doista! Kad bi mi bar ti to mogla reći."

No, znao je jedan odgovor, zato što se pojavio na ekranu. Rastava tijela i duha još ni izdaleka nije bila potpuna, a ni najslobodnije kablovske televizijske mreže ne bi puštale u program ovakve seksualne prizore kakvi su se sada tamo oblikovani.

Betty je gledala neko vrijeme, ponekad se osmjehnuvši, a ponekad sa zatečenim izrazom lica. A onda se okrene, ali ne zbog stida, već uslijed tuge, žaljenja zbog minulih užitaka.

"Nije, dakle, točno", reče ona, "ono što nam uvijek pričaju o anđelima."

Jesam li ja anđeo? - upita se on. Ali, bar je njemu bilo jasno što tu radi, hitnut plimama tuge i želje na sastanak s prošlošću. Najsnažniji osjećaj koji je ikada iskusio bila je strast prema Betty; elementi bola i krivnje koji je on sadržavao samo su ga učinile snažnijim.

Nikada mu nije rekla je li bolji ljubavnik od Bobbyja; bilo je to pitanje koje on nikada nije postavio, budući da bi tako raspršio čaroliju. Bih su odani istoj opsjeni, pronašli su u naručju jedno drugo (a kako je samo mlad tada bio, tek je napunio sedamnaest kad je sve počelo, nepune dvije godine poslije sahrane) melem za istu ranu.

Dakako, veza nije mogla potrajati, ali iz tog iskustva izašao je trajno izmijenjen. Više od jednog desetljeća zatim, sva njegova auto-erotska maštanja bila su usredotočena na Betty; nije više sreo nijednu ženu koju je mogao usporediti s njom, a odavno je uvidio da se to nikada neće ni dogoditi. Nikoga više nije pohodio isti, voljeni duh.

Prizori želje zgasnuše na ekranu; za trenutak se probije redovni program, nezgrapni snimak *Leonova* kako počiva povrh Ioa. A onda se ponovo pojavi lice Davea Bowmana. Činilo se da gubi nadzor, zato što su mu crte postale vrlo nepostojane. Ponekad bi izgledalo da mu je samo deset godina, pa dvadeset

ili trideset, da bi se zatim nevjerojatno pretvarao u smežuranu mumiju čije je naborano lice predstavljalo parodiju čovjeka koga je ona jednom poznavala.

"Imam još jedno pitanje prije nego što odem. Carlos, uvijek si govorila da je on Joseov sin, ali ja sam stalno bio u nedoumici. Što je prava istina?"

Betty Fernandez se posljednji put dugo zagleda u oči mladića koga je jednom voljela (ponovo mu je bilo osamnaest godina i ona za trenutak poželi da mu vidi cijelo tijelo, ne samo lice).

"On je *tvoj* sin, Davide", prošapće ona.

Slika nestane, a umjesto nje javi se redovit program. Kad je, gotovo sat kasnije, Jose Fernandez tiho ušao u sobu, Betty je i dalje zurila u ekran.

Nije se okrenula kada ju je poljubio u stražnji dio vrata.

"Nikada ne bi povjerovao ovo, Jose."

"Da čujem."

"Upravo sam prevarila jednog duha."

34. OPROŠTAJ

Kad je Američki institut za aeronautiku i astronautiku 1977. godine objavio svoj proturječni izvještaj pod naslovom "Pedeset godina NLO-a", mnogi kritičari su naglasili da su neidentificirani leteći objekti opažani stoljećima, odnosno da svjedočanstvo Kennetha Arnolda o viđenju "letećeg tanjura" 1947. ima bezbrojne preteče. Ljudi su viđah neobične stvari na nebu od osvita povijesti; ali sve do sredine dvadesetog stoljeća NLO-i su bih prolazna pojava koja nije pobuđivala veće zanimanje. No, od tada oni postaju predmeti laičke i znanstvene pažnje, kao i temelji nečega što se može nazvati jedino religijskim vjerovanjima.

Uzrok ovome nije bilo teško dokučiti; pojava divovskih raketa na početku svemirske ere usmjerila je umove ljudi prema drugim svjetovima. Shvaćanje da će se ljudski rod ubrzo moći otisnuti s planeta na kojoj je rođen, iznudila je neumitno pitanje: gdje su drugi i kada možemo očekivati posjetitelje? Također se javila nada, koja je, doduše, tek rijetko bila iskazivana, da bi dobrohotna stvorenja sa zvijezda mogla pomoći čovječanstvu da zaliječi mnoge rane što ih je samo sebi nanijelo i da ga izbavi od budućih nesreća.

Svaki student psihologije lako je mogao predvidjeti da će jedna tako duboka potreba ubrzo biti zadovoljena. Tijekom druge polovice dvadesetog stoljeća bilo je u doslovnom smislu na tisuće izvještaja o viđenjima svemirskih letjelica u svakom kutku Zemljine kugle. I ne samo to: zabilježeno je na stotine izvještaja o "bliskim susretima", stvarnim dodirima s izvanzemaljskim posjetiteljima, često začinjnim pripovijestima o nebeskim zabavnim putovanjima, otmicama, pa čak i medenim mjesecima provedenim u svemiru. Činjenica da se stalno otkrivalo kako su to laži ih halucinacije, nimalo nije odvrtila vjernike. Ljudi kojima su bih pokazani gradovi na suprotnoj strani Mjeseca izgubili su sasvim malo na uvjerljivosti čak i onda kad izviđačke misije "Orbitera" i "Apolla" nisu tamo pronašle nikakve artefakte; damama koje su se udavale za Venerijance vjerovalo se i nakon što se za taj planet utvrdilo da je, na žalost, vreliji od rastopljenog olova.

U vrijeme kad je AIAA objavio svoj izvještaj, nijedan ugledni znanstvenik, čak ni među onima koji su ranije zastupali tu zamisao, nije vjerovao da su NLO-i u bilo kakvoj vezi s izvanzemaljskim životom ih s inteligencijom. Dakako, to se nikad neće moći dokazati; bilo koje od bezbrojnih viđenja tijekom posljednjih tisuću godina *moglo je* biti autentično. Ali, kako je vrijeme prolazilo, a satelitske kamere i radari koji su pretraživali nebo nisu pružili nikakav konkretan dokaz, javnost se postupno hladila. No, to

nije obeshrabrilo pripadnike tog kulta, koji su svoju vjeru održavali putem biltena i knjiga što su uglavnom preživjeli i podešavali stare izvještaje davno nakon što su ovi bili obesnaženi ili odbačeni.

Kad je otkriće monolita u Tychou, MNT-1, konačno obznanjeno, oglasio se pravi zbor usklika u stilu "Što sam vam govorio!" Više se nije moglo poricati da je *doista* bilo posjetitelja na Mjesecu, a vjerojatno i na Zemlji, prije punih tri milijuna godina. Najednom, NLO-i su ponovo preplavili nebo; bilo je, doduše, čudnovato to što tri nezavisna nacionalna sustava za praćenje, koji su mogli u svemiru registrirati što god bilo veće od kemijske olovke, *i dalje* nisu uspijevali pronaći ništa.

No, prilično brzo, broj izvještaja ponovo je pao na "razinu šuma", na opseg koji se mogao očekivati, jednostavno kao plod mnogih astronomske, meteoroloških i aeronautičkih pojava koje se neprekidno zbivaju na nebu.

Sada je, međutim, sve iznova započelo. Ovaj put nije bilo pogreške: sve je službeno potvrđeno. Jedan pravi NLO nalazio se na putu prema Zemlji.

O prvim viđenjima javljeno je samo nekoliko minuta nakon upozorenja s *Leonova*; prvi bliski susreti zabilježeni su samo nekoliko sati kasnije. Umirovljeni burzovni mešetar, koji je izveo svog buldoga na šetnju pustopoljinom u Yorkshireu, bio je iznenađen kad je blizu njega sletjela letjelica u obliku diska, a posve ljudski putnici, samo što su imali šiljaste uši, zamolili su ga da im pokaže put do Downing Streeta. Čovjek je bio tako zaprepašten da je jedva smogao snage mahnuti štapom prema Whitehallu; buldog nakon toga nije htio jesti i to je bio presudan dokaz da se taj susret i dogodio.

Iako se za burzovnog mešetara znalo da ranije nije patio od mentalnih bolesti, čak i oni koji su mu vjerovali teško su mogli prihvatiti sljedeći izvještaj. Ovaj put bio je to jedan baskijski pastir u tradicionalnoj misiji; čovjeku je laknulo kad se pokazalo da su oni za koje se pobojavao da su graničari zapravo dva čovjeka zaogrnuta ogrtačima, prodornih očiju, koji su se raspitivali za put do sjedišta Ujedinjenih naroda.

Besprijekorno su govorili baskijski, izuzetno težak jezik bez ikakvih sličnosti s bilo kojim drugim poznatim jezikom čovječanstva. Očigledno, posjetitelji iz svemira bili su izvrsni lingvisti, ali im je zato poznavanje zemljopisa bilo začuđujuće slabo.

I tako je to teklo sve u istom smislu, iz slučaja u slučaj. Malo je onih s kojima je uspostavljena veza lagalo ili bilo poremećena uma; većina ih je iskreno vjerovala u vlastite priče pa su to uvjerenje zadržavali i pod hipnozom. Bilo je, međutim, i takvih koji su bili žrtve neslanih šala ih nevjerojatnih podudarnosti. Na primjer, jedan nesretni arheolog-amater pronašao je filmske rekvizite što ih je jedan čuveni filmski režiser ostavio napuštene u tuniskoj pustinji prije gotovo četiri desetljeća.

No, jedino na početku, kao i na samom kraju, neko ljudsko biće bilo je uistinu svjesno njegova prisustva, i to zato jer je on tako želio.

Svijet mu je stajao na raspolaganju da ga po volji istražuje, bez ikakvih ograničenja i prepreka. Nije bilo tih zidova koji bi ga zadržali niti tajni koje bi bile nedokučive osjetilima što ih je posjedovao. U prvi tren je povjerovao da samo ispunjava jedno staro htijenje time što posjećuje mjesta koja nije imao prilike vidjeti u prethodnom životu. Tek je mnogo kasnije shvatio da njegova munjevita strujanja po cijeloj Zemljinoj kugli imaju dublji smisao.

Na profinjeni način, on je upotrebljavan kao sonda kojoj je bilo namijenjeno da dođe do uzoraka svih oblika ljudskih poslova. Nadzor nad njim bio je tako neupadljiv da ga gotovo i nije bio svjestan; bio je poput lovačkog psa na uzici kome se dopuštalo da ide kamo hoće, ali koji se ipak morao pokoravati željama svog gospodara.

Piramide, Grand Canyon, mjesečinom obasjani snjegovi Everesta, sve je to on sam odabrao. Jednako je bilo i s nekim umjetničkim galerijama i koncertnim dvoranama, premda on, na vlastiti poticaj, nikad ne

bi posjetio sva kulturna središta u kojima se našao.

Također ne bi zalazio u mnoštvo tvornica, zatvora, bolnica, ne bi obišao jedan gadni rat u Aziji, ne bi prisustvovao konjskim utrkama, zapetljanoj orgiji na Beverly Hillsu, ne bi navraćao u Ovalni kabinet Bijele kuće, u arhive Kremlja, Vatikansku biblioteku, niti bi posjetio Crni kamen u Čabi u Meki...

Bilo je i takvih iskustava kojih se nije jasno sjećao, kao da su bila podvrgnuta cenzuri, ili kao da ga je od njih štitio neki anđeo-čuvar. Na primjer...

Što je tražio u Leakeyevom memorijalnom muzeju, u klancu Olduvai. Nikada nije pokazivao veliko zanimanje za podrijetlo čovjeka od bilo kojeg inteligentnog člana vrste *homo sapiens*, tako da mu fosili ništa nisu značili. No, poznate lubanje, čuvane poput krunskih dragulja u vitrinama, izazivale su neobične odjeke u njegovu sjećanju i uzbuđenje koje nije znao objasniti. Javio mu se osjećaj *deja vu*, snažniji od bilo kog što ga je ranije iskusio. Ambijent se činio poznatim, ali nešto nije bilo u redu. Kao da je to kuća u koju se čovjek vraća poslije mnogo godina da bi ustanovio kako je sav namještaj promijenjen, zidovi razmješteni, pa je čak i stubište sagrađeno na drugi način.

Bio je to turoban, negostoljubiv teren, suh i sparušen. Gdje su one bujne ravnice i nepregledno mnoštvo hitronogih biljoždera koji su po njima lutali prije tri milijuna godina?

Tri milijuna godina. Otkud to zna?

Iz tišine pune odjeka u koju je uputio pitanje nije dospio nikakav odgovor. Ali onda je spazio kako se pred njim ponovo uznosi poznato pravokutno obličje. Prišao mu je i u njegovoj dubini pojavila se sjenovita slika, poput odraza u lokvi tinte.

Tužne i zbunjene oči koje gledaju ispod kosmatog, visokog čela, bile su usmjerene negdje mimo njega, prema budućnosti koju nikad neće moći vidjeti. *Jer, on* je bio ta budućnost, sto tisuća pokoljenja niz rijeku vremena.

Povijest je tu počela; bar mu je to sada bilo jasno. Ali kako, i nadasve *zašto*, te su tajne i dalje bile skrivane od njega?

No, postojala je još jedna, posljednja dužnost koja mu je najteže padala. Još je bio u dovoljnoj mjeri čovjek, tako da ju je odložio za kraj.

Što li je *sad* naumila, upita se dežurna bolničarka zumirajući TV monitor na staru damu. Pokušala je mnoštvo trikova, ali ovo je prvi put da je vidim kako razgovara sa svojim slušnim aparatom, blagi Bože! Što li samo govori?

Mikrofon, međutim, nije bio dovoljno osjetljiv da bi uhvatio riječi, ali to više nije ni bilo važno. Jessie Bowman rijetko se kada činila tako spokojnom i zadovoljnom. Iako su joj oči bile sklopljene, licem joj se širio gotovo anđeoski osmijeh, dok su joj usne neumorno oblikovale šaptave riječi.

A onda, bolničarka ugleda nešto što je odmah pokušala potpuno zaboraviti, jer kad bi podnijela izvještaj o tome, smjesta se i zauvijek mogla oprostiti od zvanja medicinske sestre. Lagano i uz trzaj, češalj koji je ležao na stolu uz postelju počne se kretati uvis kao da ga podižu neki nespreni, nevidljivi prsti.

U prvom pokušaju je promašio; a onda, uz očigledne poteškoće, počeo je razdvajati duge, srebrne vitice, zastajući s vremena na vrijeme da bi razmrsio neko čvorište.

Jessie Bowman nije više govorila, ali se i dalje osmjehivala. Češalj se kretao sve sigurnije, ne više u naglim, nevještim trzajima.

Koliko je sve trajalo, bolničarka nije znala procijeniti. Tek kada se češalj lagano vratio na stol, ona se vratila iz ukočenosti.

Desetogodišnji Dave Bowman završio je posao koji je oduvijek mrzio, ali koji je njegova majka voljela. A Dave Bowman, koji je sada bio bezvremen, uspostavio je nadzor nad tvrdokornim

materijalom.

Jessie se i dalje osmjehivala kad je sestra konačno ušla da vidi što je to. Bila je previše uplašena da bi se žurila, ali to više ionako nije bilo važno.

35. REHABILITACIJA

Zbrku koji je vladala na Zemlji ugodno je prigušivao tampon od mnogo milijuna kilometara svemira. Posada *Leonova* pratila je, uz očaranost, ali i određenu suzdržanost, rasprave u Ujedinjenim narodima, intervjuje s istaknutim znanstvenicima, teoretiziranje novinskih komentatora, naizgled uvjerljive, premda i krajnje proturječne izvještaje očevidaca NLO-a. Oni sami više nisu mogli pridonijeti toj općoj strci, budući da nisu bili nazočni nikakvoj drugoj pojavi poslije one prve. *Zagadka*, alias Stariji brat, sada je opet podjednako bila posve ravnodušna prema njihovu prisustvu kao i ranije. Situacija koja je nastala bila je uistinu puna ironije; prevalili su dugi put od Zemlje da bi odgonetnuti jednu tajnu, a sada se činilo da se odgovor na nju nalazi tamo odakle su krenuh.

Prvi put su bih zahvalni zbog male brzine svjetlosti: dva sata, koliko je signal putovao, onemogućavali su svaki intervju uživo na liniji Zemlja-Jupiter. No, čak i tako, Floyd je bio toliko zatrpan zahtjevima raznih medija da je konačno stupio u štrajk. Nije se više imalo što reći, a on je to rekao najmanje deset puta.

Osim toga, još je trebalo obaviti mnogo posla. *Leonova* je trebalo pripremiti za dugo putovanje natrag, kako bi krenuo čim se lansirni prozor otvori. To otvaranje neće biti kritično kratko; čak i ako bi zakasnili mjesec dana, to bi samo dovelo do nešto dužeg putovanja. Chandra, Curnow i Floyd uopće i ne bi bih svjesni toga, budući da bi povratni put prema Suncu proveli u spavanju; ali ostali članovi posade bih su nepokolebljivi u tome da krenu čim im to dopuste zakoni nebeske mehanike.

Otkriće je još uvijek bilo suočeno s mnoštvom problema. Brod nije raspolagao dovoljnom količinom goriva za povratak do Zemlje, čak i onda ako bi krenuo mnogo kasnije nakon *Leonova* i išao stazom koja zahtijeva najmanji utrošak energije, što bi ga zadržalo na putu gotovo tri godine. A to bi bilo moguće jedino ako bi se Hal mogao pouzdati programirati da preuzme na sebe misiju bez ikakvog utjecaja ljudi, osim nadzora sa Zemlje. Bez njegove suradnje, *Otkriće* bi moralo biti ponovo napušteno.

Bilo je očaravajuće, štoviše, vrlo dirljivo, pratiti ponovno postojano sazrijevanje Halove ličnosti, od djeteta s oštećenim mozgom, preko zbuđenog adolescenta, pa sve do pomalo zaštitničke odrasle osobe. Iako je znao da su ovakve antropomorfističke odrednice vrlo neprimjerene, Floyd ih nikako nije uspijevaio izbjeći.

A bilo je i trenutaka kad mu se cijela situacija činila zloslutno poznatom. Koliko je samo puta gledao video-drame u kojima su premudri nasljednici legendarnog Sigmunda Freuda pomagali mladariji da riješi psihičke probleme! Ista drama odvijala se sada i u sjeni Jupitera.

Elektronski psihoanalitičar djelovao je brzinom koja je stajala potpuno izvan ljudske moći shvaćanja dok su programi za obnavljanje i postavljanje dijagnoze strujali kroz Halove čipove, obrađujući milijarde bita u sekundi, ukazujući na moguće kvarove i popravljajući ih. Iako je većina tih programa bila unaprijed provjerena na Halovom parnjaku, SAL 9000, nemogućnost uspostavljanja izravnog dijaloga između dva računala bila je ozbiljna nepovoljna okolnost. Ponekad bi uludo prolazili sati kad bi se pokazalo prijeko potrebnim provjeriti na Zemlji neki kritični dio terapije.

Usprkos svim Chandrinim naporima, rehabilitacija računala još ni izdaleka nije bila završena. Hal je pokazivao mnoštvo idiosinkrazija i nervnih tikova, a ponekad je čak zanemarivao izgovorene riječi, premda je uvijek reagirao na poruku koju bi bilo tko otkucio na tastaturi. U suprotnom smjeru, njegovi

odgovori bih su još nastraniji.

Bilo je slučajeva kada bi verbalno odgovorio, ali nije htio to dati i u vizualnom obliku. Drugi put bi pružio i jedno i drugo, ali bi odbio otisnuti odgovor. Nije davao ni isprike ni objašnjenja, čak ni ono tvrdoglavo i neumoljivo "tako mi se hoće" Melvilleova autističkog pisara Bartlebyja.

No, ovdje nije bila u pitanju toliko neposlušnost koliko nevoljkost, i to samo onda kad se radilo o određenim zadaćama. Uvijek bi ga na kraju bilo moguće privoljeti na suradnju, "raspršiti mu zlovolju", kako je to Curnow zgodno opisao.

Nije bilo iznenađujuće što je dr. Chandra napokon počeo pokazivati znakove nervne napetosti. Jednom znamenitom zgodom, kada je Maks Brajlovski bezazleno oživio jednu staru novinsku patku, on je *gotovo* izgubio nadzor nad sobom.

"Je li istina, dr. Chandra, da ste do Halova imena došli tako što ste vratili za po jedno slovo unatrag kraticu IBM?"

"Potpuna besmislica! Polovica nas *došla* je iz IBM-a i mi već godinama pokušavamo iskorijeniti tu priču. Mislio sam da sada već svaka inteligentna osoba zna da je H-A-L kratica od Heuristički ALgoritam."

Maks se kasnije zaklinjao da je jasno mogao čuti velika slova.

Prema Floydovom privatnom mišljenju, izgledi da se *Otkriće* sigurno vrati na Zemlju iznosili su jedan prema pedeset. Ali onda se Chandra pojavio kod njega s izuzetnim prijedlogom.

"Dr. Floyde, mogu li porazgovarati s vama?"

Poslije svih minulih tjedana i zajedničkog iskustva, Chandra se i dalje držao formalno kao u početku, ne samo prema Floydovom nego i prema svim ostalim članovima posade. On se čak ni brodskoj miljenici Ženji ne bi obratio bez titule "gospođo".

"Dakako, Chandra. O čemu se radi?"

"Potpuno sam dovršio programiranje za šest najvjerojatnijih inačica Hohmannove povratne staze. Pet se sada izvode u simulaciji, bez ikakvih poteškoća."

"Izvršno. Siguran sam da nitko drugi na Zemlji, u Sunčevu sustavu, ne bi to mogao obaviti."

"Hvala. Međutim, poznato vam je, baš kao i meni, da je nemoguće izvršiti programiranje za *svaku* mogućnost. Hal može, odnosno, sasvim sigurno *hoće*, besprijekorno djelovati i moći će se uhvatiti ukoštac s bilo kojom logičkom situacijom. Ali ipak, postoji cijelo mnoštvo sitnica, beznačajno otkazivanje nekog dijela opreme koji se može popraviti običnim odvijačem, prekid žice, zaglavljene prekidači, koji ga mogu učiniti nemoćnim i upropastiti cijelu misiju."

"Imate potpuno pravo, dakako. Mene to također brine. Ali, što se tu može učiniti?"

"Postoji sasvim jednostavno rješenje. Ja bih volio ostati na *Otkriću*."

Floyd je u prvi tren neodoljivo pomislio da je Chandra skrenuo s uma. No, nakon što je malo razmislio, učinilo mu se da je možda samo napola lud. Uspjeh ili krah uistinu je mogao zavisi samo o tome da li se na *Otkriću* tijekom dugotrajnog povratka do Zemlje nalazi jedno ljudsko biće, ta izvršna, svenamjenska naprava za otklanjanje nezgoda i za popravke. Ali, okolnosti koje su se protivile tome bile su više nego uvjerljive.

"Vrlo zanimljiva zamisao", uzvratilo Floyd krajnje oprezno, "i ja svakako cijenim vaš polet. Ali, jeste li uzeli u obzir sve poteškoće?"

Bilo je to smiješno pitati; Chandra je sigurno već imao pripremljene sve odgovore koji su mu stajali nadohvat ruke.

"Bit ćete prepušteni sami sebi više od tri godine! Zamislite da vam se dogodi neka nesreća bi da vam bude potrebna hitna medicinska intervencija?"

"Spreman sam prihvatiti taj rizik."

"A kako je s hranom, vodom? S *Leonova* se ne može mnogo očekivati."

"Provjerio sam sustav za recikliranje na *Otkriću*; bit će moguće staviti ga ponovo u pogon bez mnogo poteškoća. Osim toga, nama Indijcima i nije potrebno mnogo."

Bilo je neuobičajeno da se Chandra pozove na svoje podrijetlo, pa čak i da da bilo kakvu osobnu izjavu; njegova "iskrena ispovijed" bila je jedini primjer u tom smislu koga se Floyd mogao sjetiti. No, on nije sumnjao u ono što je čuo; Curnow je jednom zapazio da se dr. Chandra odlikuje takvim fizičkim ustrojem koje se može postići tek poslije mnogo stoljeća gladovanja. Iako je ova napomena zazvučala kao jedna u nizu inženjerovih zajedljivih šala, iza nje, međutim, nije stajalo ni trunke zlobe, štoviše, bilo je samo naklonosti; doduše, napomena nije bila izrečena u Chandrinoj prisutnosti.

"U svakom slučaju, imamo na raspolaganju još nekoliko tjedana prije donošenja odluke. Razmislit ću o svemu i razgovarat ću s Washingtonom."

"Hvala vam; imate li nešto protiv ako počnem pripreme?"

"Ovaj... ne, ne uopće, pod uvjetom da se one ne kose s postojećim pravilima. Imajte, međutim, na umu, kontrola misije donosi konačnu odluku."

A ja znam točno što će ona reći. Bilo bi ludo očekivati da će jedan čovjek opstati u svemiru tri godine, sam.

No, s druge pak strane gledano, Chandra je oduvijek bio sam.

36. VATRA U DUBINI

Zemlja je već ostala daleko iza njega, a čuda Jupiterova sustava, koja su ulijevala strahopoštovanje, brzo su se širila pred njim, kad je odjednom shvatio.

Kako je mogao biti tako slijep, tako glup! Činilo mu se kao da je do sada hodao u snu, i da se tek ovog trena počinje buditi.

Tko ste vi? poviče on. Što hoćete? Što ste mi ovo učinili?

Nije bilo odgovora, pa ipak, sigurno je znao da su ga čuli. Osjećao je određenu... *prisutnost*, kao kad bi čovjek razabrao, iako su mu oči čvrsto sklopljene, da se nalazi u zatvorenoj prostoriji, a ne u nekom praznom, otvorenom prostoru. Oko njega je postojao slabašni odjek neke goleme umnosti, neumoljive volje.

Ponovo je uputio poziv u tišinu punu odjeka, ali opet nije bilo neposrednog odgovora, već samo neki osjećaj budnog zajedništva. Vrlo dobro; sam će pronaći odgovore.

Neki su bili očigledni; tko god ili što god da su bili, zanimah su se za čovječanstvo. Domogli su se njegovih sjećanja i uskladištili ih iz nekih svojih nedokučivih razloga. A sada su to učinili i s njegovim najdubljim osjećajima, ponekad uz njegovu suradnju, a u drugim prilikama bez nje.

To ga nije vrijeđalo; štoviše, sama obrada koju je iskusio činila je nemogućim takve djetinjaste reakcije. Nalazio se s one strane ljubavi, mržnje, želje i straha, ali ih nije zaboravio i još je mogao razumjeti kako ovi osjećaji upravljaju svijetom čiji je on jednom bio dio. Je li *to* bio smisao vježbe? Ako je tako, što je onda bila njena krajnja svrha?

Postao je sudionik u igri bogova, čija će pravila morati usput naučiti.

Nazupčane stijene četiri sićušna vanjska mjeseca, Sinope, Pasifaje, Karme i Ananke, zakratko su zatreptale preko njegova polja svijesti; zatim su slijedile Elara, Liziteja, Himalija i Leda. Nije obratio pažnju na njih, jer se pred njim sad pružalo kozičavo lice Kalista.

Jednom, pa još jednom, napravio je krug oko izrovanog globusa, većeg od Zemljinog Mjeseca, dok je osjetilima kojih nije bio svjestan opipavao vanjske omotače sazdane od leda i prašine. Znatiželja mu je

ubrzo bila utažena; svijet pod njim bio je smrznuti fosil s još vidljivim ožiljcima sudara pri kojima prije mnogo eona zamalo nije bio razmrskan. Jedna polulopta nalikovala je na divovsku metu: niz koncentričnih krugova nastao je na mjestu gdje je čvrsta stijena jednom potekla u valovima visokim jedan kilometar, kao pod udarcem nekog drevnog svemirskog čekića.

Samo nekoliko sekundi kasnije već je kružio oko Ganimeda. Ovo je bio mnogo složeniji i zanimljiviji svijet; iako se nalazio vrlo blizu Kalistu i bio gotovo jednako velik, imao je potpuno drukčiji izgled. I tu su, doduše, postojali mnogobrojni krateri, ali većina ih je izgledala kao da je, doslovno, *uorana* u tlo. Najneobičnije svojstvo ganimedskog krajolika bila je prisutnost vijugavih pruga, sazdanih od mnoštva usporednih brazda razmaknutih nekoliko kilometara. Ovaj izbrazdani teren kao da je bio plod napora cijele vojske pripitih orača koji su se krivudavo kretali naprijed-natrag po površini velikog satelita.

Bilo mu je dovoljno samo nekoliko sekundi pa da dozna o Ganimedu više nego sve svemirske sonde što su ikada upućene sa Zemlje; stečeno znanje bilo je zatim spremljeno za kasniju uporabu. Jednoga dana ono će se pokazati važno; bio je uvjeren u to, premda nije znao objasniti zašto; ništa više nije razumio, ni poticaj koji ga je sada tako svrhovito tjerao od svijeta do svijeta.

A onda se našao kod Europe. Iako je i dalje bio poglavito pasivni promatrač, postao je najednom svjestan povećanja zanimanja, pojačane pažnje i volje. Čak ako je i bio lutka u rakama nevidljivog i nedostupnog gospodara, ipak je jedan dio misli tog utjecaja dopirao, ili mu je bilo dopušteno da dopre, u njegov um.

Glatki, zakučasto išaran globus koji je sada hrlio prema njemu gotovo da nije imao nikakvih sličnosti ni s Ganimedom ni s Kalistom. Davao je dojam da je *organski*; mreža crta koje su se granale i presijecale cijelom površinom neodoljivo je podsjećala na sustav vena i arterija koji se pruža preko cijelog jednog svijeta.

Beskrajna ledena polja smrznute pustoši, mnogo hladnija od Antarktika, prostirala su se ispod njega. A onda, uz kratkotrajno iznenađenje, on spazi olupinu svemirskog broda. Odmah je u njemu prepoznao zlosretnog *Tsiena* koji se javljao u mnoštvu video-vijesti što ih je podvrgnuo analizi. Ne sada - *ne sada* - bit će mnogo prilika kasnije...

A onda je prodro kroz led i našao se u jednom svijetu koji je podjednako bio nepoznat i njemu i onima koji ga nadziru.

Bio je to oceanski svijet čije je skrivene vode štitila od vakuuma svemira ledena kora. Na većini mjesta debljina leda iznosila je više kilometara, ali postojala su i slabija područja gdje je povremeno dolazilo do pucanja ili kidanja smrznutog pokrova. U takvim slučajevima slijedila bi kratkotrajna borba između dva nepomirljivo sučeljena elementa koja ni na jednom drugom svijetu u Sunčevom sustavu nisu stupali u neposredni dodir. Rat između Mora i Svemira uvijek je završavao istom pat-pozicijom; izložena voda bi istovremeno i smrzavala i ključala, što je obnavljalo oštećeni ledeni oklop.

Mora Europe bi se odavno cijela pretvorila u čvrsti led da nije bilo utjecaja obližnjeg Jupitera. Njegova gravitacija neprekidno je gnječila jezgru malog svijeta; sile koje su izazivale grčenje Ioa djelovale su i ovdje, premda im je žestina bila znatno manja. Dok je klizio u dubinu, svugdje je imao prilike uočiti posljedice tog takmičenja planeta i satelita.

Uz to, istovremeno je čuo i osjetio, kroz neprekidnu tutnjavu i grmljavinu podmorskih potresa, pištanje plinova što otječu iz unutrašnjosti, podzvučne valove lavina što se ruše u provalije i njihove ravnice. U usporedbi s uskomešanim oceanom koji je prekrivao Europu, čak i najbučnija mora Zemlje činila su se tihima.

Nije izgubio moć čuđenja, tako da ga je prva oaza na koju je naišao ispunila neočekivanim oduševljenjem. Pružala se gotovo kilometar oko zamršene mase cijevi i dimnjaka nastalih taloženjem pokraj mineralnih izvora što su kuljah iz dna. Iz te prirodne paradije gotskog dvorca, crne, prevruće

tekućine pulsirale su sporim ritmom kao da ih ispumpavaju otkucaji nekog moćnog srca. I jednako kao i krv, one su bile istinsko znamenje samog života.

Ove ključale tekućine odbijale su pogubnu hladnoću što se slijevala odozgo, tvoreći otok topline na morskom dnu. Podjednako važno, one su donosile iz njedara Europe sve kemikalije života. Tu, u okolišu gdje se takvo nešto nikada ne bi očekivalo, postojalo je obilje energije i hrane.

No, *trebalo je* upravo to očekivati; prisjetio se da su, prije samo jednog ljudskog vijeka, ovakve plodne oaze otkrivene u velikim dubinama zemaljskih oceana. Ovdje je sve to poprimilo neusporedivo veće razmjere i daleko veću raznolikost.

U tropskoj zoni, blizu nakrivljenih zidova "dvorca", nalazila su se neka tanana, paučinasta ustrojstva, naizgled slična biljkama, premda su se gotovo sva mogla kretati. Među njima su gmizali neobični puževi i crvi, od koji su se neki hranili biljkama, dok su drugi pribavljali hranu neposredno iz okolnih voda bogatih mineralima. Na većoj udaljenosti od izvora topline, te podmorske vatre oko koje su se grijala sva stvorenja, bili su smješteni krupniji i jači organizmi, donekle slični rakovima i paucima.

Čitave vojske biologa mogle bi provesti godine proučavajući ove male oaze. Za razliku od paleozojskih zemaljskih mora, to nije bila postojana sredina, tako da je evolucija tu brže napredovala, tvoreći mnoštva fantastičnih oblika. A sva su se ona nalazila u uvjetima neodređeno odgođenog smaknuća; ranije ili kasnije, svaki ovakav izvor života će oslabiti i nestati, kad sile koje ga pokreću negdje drugdje premjeste svoja žarišta.

U lutanjima po morskome dnu Europe stalno je iznova nailazio na tragove takvih tragedija. Nebrojena kružna područja stajala su prekrivena kosturima i ostacima mrtvih stvorenja, optočenih mineralnom korom; cijela poglavlja evolucije bila su tu izbrisana iz knjige života.

Vidio je goleme, prazne ljuštore, u obliku izvijenih truba, velike poput čovjeka. Postojala je golema raznovrsnost školjki, s dva, a ponekad čak i s tri kapka. Bilo je i zavojitih, kamenih sklopova, širokih više metara, koji su vrlo nalikovali divnim amonitima što su tako tajanstveno nestali iz Zemljinih oceana krajem razdoblja krede.

Tragajući, tražeći, kretao se naprijed-natrag pročeljem bezdana. Možda je najveće od svih čuda s kojima se sreo bila rijeka usijane lave koja je tekla stotinama kilometara duž neke potopljene doline. Tlak na toj dubini bio je tako velik da se voda koja je stupala u neposredan dodir s magmom u stanju crvene usijanosti nije mogla pretvarati u paru, tako da su se dvije tekućine nalazile jedna uz drugu, u nepostojanom primirju.

Tu, na jednom drugom svijetu i sa stranim sudionicima, igrala se svojevrsna inačica priče o Egiptu mnogo prije pojave Čovjeka. Kao što je Nil darivao život uskom pojasu pustinje, tako je i ova rijeka topline oživljavala dubine Europe. Duž njenih obala, u okviru područja koje nigdje nije bilo šire od dva kilometra, razvijale su se, cvale i iščezavale vrste za vrstama. A bar je jedna od njih ostavila za sobom spomenik.

U prvi tren je bio pomislio da je to samo još jedan oplatni nanos mineralnih soli, kakvi su okruživali gotovo sve toplinske izvore. Kad se, međutim, približio, vidio je da to nije prirodna formacija, već ustroj stvoren radom inteligencije; ili, možda, nagona; na Zemlji, termiti su dizali dvorce koji su bili podjednako zadivljujući, a paučina se odlikovala još tananijim sklopom.

Stvorenja koja su tu živjela bit će da su bila sitna, budući da je širina jednog ulaza iznosila samo pola metra. Taj ulaz, tunel debelih zidova, načinjen slaganjem kamenih gromada jednih na druge, pružao je ključ za gonetanje namjera graditelja. Oni su podigli tvrđavu, ovdje u treperavom sjaju nedaleko od obala svog rastopljenog Nila. A zatim su iščezli.

Od njihova nestanka jedva da je proteklo nekoliko stoljeća. Zidovi i tvrđave sazdani od kamenja nepravilnog oblika, na čije sakupljanje je zasigurno uložena silan trud, bih su optočeni sasvim tankom

korom mineralnih naslaga. Postojao je pokazatelj koji je nagovještavao razlog napuštanja ovog uporišta. Dio krova urušio se unutra, vjerojatno uslijed neprekidnih potresa; a u podvodnoj sredini tvrđava bez krova bila je široko otvorena za upade neprijatelja.

Nije više naišao ni na jedan trag inteligencije duž rijeke lave. Jednom prilikom je, međutim, ugledao nešto što ga je neodoljivo podsjetilo na čovjeka koji puži, osim što nije imao oči i nos, već samo golema, bezuba usta koja su se neprekidno otvarala i zatvarala upijajući hranjive sastojke iz okoliša u tekućem stanju.

Duž uskog pojasa plodnosti u pustinjama dubine, cijele kulture i civilizacije mogle su doživjeti uspon i pad, a vojske su mogle stupati (ih plivati) pod zapovjedništvom nekog Europinog Tamerlana ih Napoleona. No, za to nikada ne bi doznao ostatak njihova svijeta, budući da su sve te oaze topline bile podjednako razdvojene kao i planeti. Stvorenja koja su ljenčarila u sjaju rijeke lave i hranila oko toplih izvora nisu bila kadra prevaliti put preko negostoljubive divljine što se prostirala između njihovih samotnih otoka. Da su tu bilo kada nastali povjesničari ili filozofi, svaka kultura bila bi uvjerena da je jedina u svemiru.

No, čak ni prostor među oazama nije bio potpuno bez života; postojala su čvršća stvorenja koja su se uhvatila ukoštac s jakim studeni. Povrh dna često su plivale Europine inačice riba, akvadinamična torpeda koja su se kretala snagom okomitih repova, kormilareći perajama smještenim duž tijela. Sličnost s najuspješnijim stanovnicima Zemljinih oceana bila je upadljiva; kada se suoči sa istovjetnim inženjerskim problemima, evolucija nužno daje vrlo slične odgovore. O tome su svjedočili i dupini i morski psi, gotovo jednakoga vanjskog izgleda, ali ipak s međusobno vrlo udaljenih grana stabla života.

No, postojala je jedna prilično uočljiva razlika između riba Europinih mora i onih iz Zemljinih oceana. Prve nisu imale škrge, budući da se iz voda u kojima su plivale teško mogao izvući i atom kisika. Slično stvorenjima oko Zemljinih geotermalnih izvora, njihov metabolizam temeljio se na sumpornim spojevima kojih je bilo u izobilju u sredini oko vulkana.

Jednako tako, samo su rijetka stvorenja među njima imala oči. Ako se izuzmu treperavi sjaj rijetkih izvorišta lave i povremeni prasci bioluminiscencije, što su ih stvarala bića u potrazi za pripadnicima vlastite vrste s kojima bi se parila, bio je to svijet bez svjetlosti.

To je, također, bio svijet osuđen na propast. Ne samo što su njegovi izvori energije bili povremeni i što su stalno mijenjali mjesto, nego su i sile podvrgnute plimi i oseki što su ih pokretale neprekidno postajale sve slabije. Čak i ako bi tu došlo do razvoja prave inteligencije, Europljani bi neumitno propali u času kada se njihov svijet konačno sasvim zaledi.

Nalazili su se u stupici između ognja i leda.

37. OTUĐENJE

"...Iskreno mi je žao, stari prijatelju, što sam htio-ne htio glasnik loših vijesti; ali Caroline me zamolila, a ti znaš da vas ja oboje vrlo volim.

Osim toga, ne smatram da će ti ovo biti preveliko iznenađenje. Neke napomene koje sam čuo od tebe u posljednjih godinu dana nagovijestile su mi gotovo sve... a i sam znaš kako je ona bila razočarana kad si krenuo sa Zemlje.

Ne, ne vjerujem da je posrijedi netko drugi. Da je to tako, ona bi mi već rekla... Ali ranije ili kasnije, uostalom, ona je privlačna, mlada žena.

Chris je dobro i, dakako, ne zna što se događa. Barem *njega* sve ovo neće pozlijediti. Premalen je da bi shvatio, a djeca su i nevjerojatno... gipka, samo trenutak, da uključim rječnik sinonima... ah,

prilagodljiva.

A sada o onome što ti se može činiti manje važnim. Svi i dalje pokušavaju objasniti onu detonaciju bombe kao nesretni slučaj, ali, dakako, nitko u to ne vjeruje. S obzirom na to da se više ništa nije dogodilo, sveopća histerija pomalo je splasnula; ostali smo s nečim što je jedan od vaših komentatora nazvao 'sindrom gledanja preko ramena'.

Netko je, također, pronašao pjesmu staru stotinu godina koja tako jezgrovito predočava situaciju da je sada svi navode. Zbiva se posljednjih dana Rimskog Carstva, kod vrata jednog grada čiji stanovnici čekaju dolazak osvajača. Car i njegovi doglavnici postrojeni su u najskupocjenijim togama, sa spremnim pozdravnim govorima. Senat je prestao raditi, zato što bi svaki zakon koji bi danas donio novi gospodari osporili.

A onda, najednom, s granice stiže strašna vijest. *Nema nikakvih osvajača.* Odbor za doček se razilazi u metežu; svi kreću kućama, mrmljajući razočarano: 'Što će nam se *sada* dogoditi? Ti ljudi su bili neko rješenje.'

Treba izvršiti samo jednu sitnu korekciju da bi se pjesma osuvremenila. Njen naslov je *Čekajući barbare*, a ovaj put *mi* smo barbari. Osim toga, ne samo što nikoga nismo dočekali, nego i nismo znali koga čekamo.

Još nešto. Jesi li čuo da je majka zapovjednika Bowmana umrla samo nekoliko dana nakon što je *to* stiglo do Zemlje? Podudarnost je neobična, ali ljudi koji su vodili brigu o njoj kažu da nije pokazala ni najmanje zanimanje za cio događaj, tako da to vjerojatno nije uzrok smrti."

Floyd prekine snimak. Dimitrij je imao pravo; ovo nije bilo iznenađenje za njega. Ali zbog toga mu nije nimalo lakše: vijest ga je i te kako pogodila.

No, što je drugo mogao učiniti? Da je odbio poći u misiju, čemu se Caroline bila nadala, do kraja života bi ga morio osjećaj krivnje i promašenosti. To bi mu konačno zatrovalo brak; bolji je bio ovaj čist razlaz, kada je fizička razdvojenost ublažavala bol zbog prekida veze. (Ali da li je tako stvarno bilo? Na neki način, ta razdvojenost je sve čak i pogoršavala.) Važnija je bila dužnost, kao i osjećaj pripadnosti timu koji je bio predan jednoj zadaći.

Tako, dakle: Jessie Bowman je umrla. Možda ga je i zbog toga trebala peći savjest. Pridonio je da joj oduzmu posljednjeg sina, što je sigurno potaklo njen živčani slom. Pomisao na to prizvala mu je u sjećanje jedan razgovor upravo o tome, a započeo ga je Walter Curnow.

"Zašto si izabrao Davea Bowmana? Oduvijek mi je djelovao kao hladan svat, ne baš neprijazan, ali kad god bi on ušao u sobu, činilo se da je temperatura u njoj pala za deset stupnjeva."

"Upravo je to bio jedan od razloga zašto smo odabrali njega. Nije imao bliskih obiteljskih veza, osim s majkom koju, međutim, nije često viđao. To ga je činilo vrlo pogodnim za dugotrajnu misiju neizvjesnog kraja."

"Kako je dogurao do toga?"

"Mislim da bi ti to mogli reći psiholozi. Vidio sam njegov dosje, dakako, ali to je bilo davno. Postojalo je nešto u vezi s njegovim bratom koji je stradao, a otac mu je ubrzo potom poginuo u nesreći na jednom od prvih raketoplana. Ne bi trebalo da ti ovo otkrivam, ali sve to sad više nije važno."

Nije više važno; ali bilo je zanimljivo. Floyd je sada gotovo zavidio Davidu Bowmanu koji je stigao do ovog istog mjesta kao slobodan čovjek, neopterećen osjećajnim sponama sa Zemljom.

Ne, obmanjuje samog sebe. Čak i sada, dok mu je bol tištio srce poput kakvog poroka, ono što je osjećao prema Davidu Bowmanu nije bila zavist, već sažaljenje.

38. KRAJOLICI PJENE

Posljednja životinja koju je vidio prije no što je napustio oceane Europe bila je uvjerljivo najveća. Bila je slična bengalskoj smokvi iz tropskih područja Zemlje, čije je mnoštvo debala omogućavalo da samo jedna biljka sazda cijelu malu šumu koja se ponekad prostirala na stotine četvornih metara. Ovaj primjerak se, međutim, *kretao*, kao da je bio na putu između dvije oaze. Ako to već nije bilo isto stvorenje koje je uništilo *Tsien*, sasvim sigurno je pripadalo vrlo sličnoj vrsti.

Sada je dokučio sve ono što je trebao znati, odnosno, sve ono što su oni trebali znati. Preostao je posjet samo još jednom mjesecu; nekoliko sekundi kasnije pred njim se pojaviše bukteći predjeli Ioa.

Bilo je upravo onako kao što je očekivao. Energije i hrane tu je bilo u izobilju, ali vrijeme još nije bilo zrelo za njihovo spajanje. Oko nekih hladnijih sumpornih jezera načinjeni su prvi koraci na putu prema životu, ali prije nego što se bilo koji stupanj organiziranosti stigao sagraditi, svi takvi hrabri, prerani pokušaji bih su vraćeni u rastopljenu smjesu. Tek kada sile plime i oseke što napajaju pećnice Ioa budu izgubile svoju punu snagu, što će se dogoditi tek za mnogo milijuna godina, na ovom sprženom i jalovom svijetu pojavit će se nešto što će zanimati biologe.

Nije gubio mnogo vremena na Iou, a uopće ga nisu privukli sićušni unutrašnji mjeseci koji su obrublivali Jupiterove sablasne prstenove, samo blijede sjene u usporedbi s onim veličanstvenim sklopom koji je opasivao Saturn. Pred njim je sada ležao najveći među svjetovima; on će ga upoznati kao nijedan čovjek ranije ih kasnije.

Milijun kilometara dugi pipci magnetne sile, iznenadne eksplozije radio-valova, gejjiri naelektrizirane plazme širi od planeta Zemlje, sve mu je to bilo podjednako stvarno i jasno vidljivo kao i oblaci što su obavijali planet, šepureći se svojom čudesnom raznobojnošću. Uspio je dokučiti složeno ustrojstvo njihovih međudjelovanja, i to mu je pomoglo da uvidi kako je Jupiter mnogo čarobniji nego što je ikada itko i naslutio.

Još dok je padao kroz tutnjavu samog srca Velike Crvene Pjege i dok su se oko njega rasprskavale munje u olujnim nepogodama prostranim poput kontinenata, *shvatio* je zašto ova formacija postoji već stoljećima, iako je sazdana od plinova koji su mnogo nepostojaniji od onih što sačinjavaju zemaljske oluje. Slabašni krik vodikova vjetra utihnuo je u trenutku kada je on zaronio u spokojne dubine i kada se odozgo sasuo roj voštanih pahulja, od kojih su neke odmah prionule uz jedva opipljive planine od ugljikovodične pjene. Već je bilo dovoljno toplo da postoji tekuća voda, ali tu ipak nije bilo oceana; isključivo plinovita sredina bila je prerijetka da bi ih iznjedrila.

Ponirao je kroz slojeve oblaka sve dok se nije našao u području u kojem je bilo tako prozračno da se čak i ljudskim osjetilom vida moglo promatrati područje koje je u promjeru imalo više od tisuću kilometara. Bio je to samo sićušni vir u prostranijem vrtlogu Velike crvene pjege; a tu se nalazila skrivena i tajna čije je rješenje čovjek dugo naslućivao, ali još ne i dokazao.

Obrubljujući podnožja pokretnih planina od pjene, stajalo je mnoštvo malih oblaka oštrih rubova koji su svi bili približno iste veličine i prošarani sličnim crvenim i smeđim pjegama. Činili su se sitnima jedino u usporedbi s neljudskim razmjerima onoga što ih je okruživalo; najmanji među njima prekrio bi oveći grad.

Bilo je očito da su živi, jer se zapažalo da se namjerno sporo kreću duž obronaka eteričnih planina, čijim su padinama pasli poput kakvih divovskih ovaca. Također su se međusobno dozivah dugim valovima: njihovi radio-glasovi bih su slabašni, ali jasni spram pucketanja i potresa samog Jupitera.

Slični svojevrsnim živim vrećama plina, plutah su uskom zonom između studenih visina i vrelih dubina. Uskom, da, ali to područje bilo je mnogo veće od cjelokupne biosfere Zemlje.

No, nisu bih sami. Među njima su se hitro kretala druga stvorenja, toliko sitna da su se lako mogla

previdjeti. Neka od njih gotovo su neodoljivo podsjećala na zemaljske zrakoplove, a i bila su približno jednake veličine. No, nije bilo sumnje da su također živa; možda su to grabljivice, možda nametnici, a možda čak i pastiri.

Pred njim se otvaralo cijelo jedno novo poglavlje evolucije, podjednako strano kao i ono koje je promotrio na Europi. Tu su bila i torpeda na mlazni pogon, slična lignjima iz zemaljskih oceana, koji su lovili i proždrih goleme plinske vreće. No, baloni nisu bili bez obrane; neki su uzvraćali tako što su ispaljivah električne munje ili se branili pipcima s pandžama na vrhu, sličnim kilometrima dugačkim motornim pilama.

Bilo je tu i neobičnijih oblika koji su iscrpljivali gotovo sve mogućnosti geometrije, neobičnih prozračnih zmajeva, tetraedara, kugli, poliedara, prepleta izvijenih vrpci... Divovski planktoni Jupiterove atmosfere! Bili su sazdana da plutaju poput leteće paučine u strujama što hrle nagore, sve dok ne požive dovoljno dugo da ostave potomstvo; zatim bi potonuli u dubinu, pretvorili bi se u ugljik, a onda bi bili reciklirani u novi naraštaj.

Istraživao je svijet čija je površina više od stotinu puta premašivala Zemljinu površinu, a iako je vidio mnoga čudesa, ništa tu nije nagovještavalo inteligenciju. Radio-glasovi velikih balona nosili su samo jednostavne poruke upozorenja i straha. Čak i lovci, za koje se moglo očekivati da su razvili više stupnjeve organizacije, nalikovali su jedino morskim psima iz Zemljinih oceana, bezumnim automatima.

Jednako tako, usprkos zapanjujućoj golemosti i neobičnosti, biosfera Jupitera bila je krhki svijet, mjesto magli i pjene, tananog svilastog prediva i tkiva tanušnog poput papira; građa svih ovih stvari potjecala je iz neprekidnog pahuljastog padanja petrokemikalija nastalih električnim pražnjenjima u gornjim slojevima atmosfere. Samo su rijetki primjerci ovih ustrojstava bili postojaniji od mjehura od sapunice; najstrašnije ovdašnje grabljivice bez imalo muke bi rastrgli na komade čak i najslabiji zemaljski mesožderi.

Slično Europi, ali u mnogo većim razmjerima, Jupiter je bio evolucijski *cul-de-sac*. Svijest se tu nikada neće pojaviti; čak ako do toga i dođe, ona će biti osuđena na zakrčljali oblik postojanja. Mogla bi se razviti posve zračna kultura, ali u sredini gdje je vatra bila nemoguća i gdje su čvrste stvari jedva postojale, ona nikada ne bi mogla stići ni do kamenog doba.

Upravo tog trenutka, dok je lebdio povrhu središta Jupiterova ciklona velikog poput Afrike, postao je ponovo svjestan nazočnosti koja ga je nadzirala. Raspoloženja i osjećaji slijevali su mu se u svijest, iako nije bio kadar prepoznati bilo koju posebnu zamisao ili neki pojam. Kao da je kroz zatvorena vrata osluškivao neku raspravu što se vodila na nekom njemu nepoznatom jeziku. Ali prigušeni glasovi jasno su prenosili najprije razočaranost, pa nesigurnost, a onda iznenadnu odlučnost, premda nije znao reći koja je njena svrha. Ponovo se osjetio kao domaći pas, sposoban da dijeli promjenljiva raspoloženja svog gospodara, ali ne i da ih razumije.

Ubrzo se našao izvan dosega posljednjih zraka slabašnog i dalekog Sunca. Tlak i temperatura naglo su rasli; već je prijeđena točka ključanja vode i on je zakratko projurio kroz sloj prezagrijane pare. Jupiter je bio nalik na crveni luk; ljuštio ga je omotač po omotač, premda je do sada prevalio samo djelić udaljenosti do jezgre.

Ispod pare ključao je vještiji kotao petrokemikalija, kojih je bilo dovoljno da milijunima godina pokreću sve motore s unutrašnjim sagorijevanjem što ih je čovječanstvo ikada načinilo. Postalo je gušće i zbijenije; a tada, najjednom, sloj se završavao prekidom od samo nekoliko kilometara.

Teži od svih stijena na Zemlji, ali ipak i dalje tekući, sljedeći omotač sastojao se od silicijskih i ugljikovih spojeva čiju bi složenost zemaljski kemičari mogli proučavati mnogo ljudskih vjekova. Sloj se pružao za slojem tisućama kilometara, ali kako je temperatura rasla na stotine, a potom i na tisuće stupnjeva, sastav pojedinačnih omotača postajao je sve jednostavniji. Na pola puta do jezgre već je bilo

pretopio za kemiju; svi su spojevi tu bili razloženi na sastavne dijelove i samo su osnovni elementi mogli postojati.

Zatim je slijedilo duboko more vodika, ali ne takvog koji bi postojao duže od djelića sekunde u bilo kojem laboratoriju na Zemlji. *Ovaj* vodik nalazio se pod tako golemim tlakom da je postao kovina.

Gotovo je stigao do središta planeta, ali Jupiter je za njega čuvao još jedno iznenađenje. Debeli omotač metalnog, ali i dalje tekućeg vodika naglo se okončao. Napokon se pojavila čvrsta površina na dubini od šezdeset tisuća kilometara.

Vrlo je dugo ugljik, nastao pri kemijskim reakcijama u višim slojevima, padao prema središtu planeta. Tu se skupljao i kristalizirao pri tlaku od mnogo milijuna atmosfera. I tako, zahvaljujući jednoj vrhunskoj doskočici prirode, nastalo je nešto što je čovječanstvo držalo vrlo dragocjenim.

Jezgra Jupitera, zauvijek izvan ljudskog dosega, bila je dijamant velik poput cijele Zemlje.

39. U DVORANI ZA SERVO-LETJELICE

"Waltere, zabrinuta sam za Heywooda."

"Znam, Tanja, ali što tu možemo?"

Curnow nikad ranije nije imao prilike vidjeti zapovjednika Orlovu u tako neodlučnom raspoloženju; zbog toga mu se činila mnogo privlačnijom, usprkos predrasudama koje je gajio prema niskim ženama.

"On mi je vrlo drag, ali nije stvar u tome. Njegova, mislim da bi prava riječ bila 'smrknutost', izaziva potištenost kod svih. *Leonov* je bio sretan brod, a ja želim da takav i ostane."

"Zašto ne porazgovaraš s njim? On te poštuje, a siguran sam da će i učiniti sve što može da se izvuče iz toga."

"Upravo to i namjeravam. Ali, ako ne upali..."

"Što onda?"

"Postoji jednostavno rješenje. Što mu još preostaje obaviti na ovom putovanju? Kad krenemo natrag, on će ionako biti u hibernaciji. Uvijek možemo, kako vi ono kažete, brže potegnuti nego on."

"Misliš na onaj podli trik koji je Katerina izvela sa mnom? Bit će strašno bijesan kad se probudi."

"Ali će zato sigurno stići na Zemlju, gdje će ga čekati golem posao. Uvjerena sam da će nam oprostiti."

"Mislim da ne govoriš ozbiljno. Čak i onda ako te ja poduprem, Washington će dići silnu graju. Osim toga, pretpostavimo da se nešto dogodi i da se pojavi velika potreba za njim? Zar nije potrebno dvotjedno međurazdoblje koje mora proteći da bi se hibernizirani sigurno oživio?"

"Možda i mjesec dana, s obzirom na njegove poodmakle godine. Da, bilo bi... nezgodno. Ali što misliš, što se sad može dogoditi? Obavio je posao zbog kojeg je poslan, osim dužnosti da motri na *nas*. A uvjerena sam da si i *ti* dobro osposobljen za to u nekom mračnom predgrađu Virginije ili Marylanda."

"Ne priznajem niti poričem. Doduše, jak sam ti ja tajni agent. Neprekidno brbljam, a i mrzim službu sigurnosti. Cijelog života sam se trudio da ne dospijem iznad razine 'povjerljivog'. Čim bi zaprijetila opasnost da me prebace u nešto što bi bilo 'strogo povjerljivo' ili, još gore, 'tajno', odmah bih napravio neki skandal. Premda ovakav način vađenja sve teže pali danas."

"Waltere, ti si nepodmit..."

"Nepopravljiv?"

"Da, to sam htjela reći. Ali, vratimo se Floyd, molim te. Bi li ti najprije porazgovarao s njim?"

"Misliš, da ga malo ohrabrim? Radije bih pomogao Katerini da mu zabode iglu. Psihologije su nam previše različite. On me smatra brbljavim klaunom."

"Što često i jesi. Ali, to je samo paravan za tvoje prave osjećaje. Neki od nas su postavili teoriju da se

negdje duboko u tebi nalazi doista fina osoba koja se trudi doći do izražaja."

Bilo je to prvi put da je Curnow ostao bez riječi. Konačno mu je uspjelo promrmljati:

"Oh, vrlo dobro, učinit ću što mogu. Ali ne očekujte čuda; u mom dosjeu najslabiju ocjenu ima taktičnost. Gdje se trenutno krije?"

"U dvorani za servo-letjelice. Tvrdi da radi na svom završnom izvještaju, ali ne vjerujem mu. Jednostavno se želi odvojiti od svih nas, a to je najmirnije mjesto."

To nije bio glavni razlog, premda je uistinu bio važan. Za razliku od vrtuljka, gdje se tada zbivao najveći broj djelatnosti na *Otkriću*, dvorana za servo-letjelice nije imala gravitacije.

Još u samom početku svemirske ere ljudi su otkrili užitak što ga je stvaralo bestežinsko stanje i prisjetili su se slobode koju su izgubili kad su napustili pradavnu maternicu mora. Izvan utjecaja gravitacije, jedan dio te slobode ponovo je bio vraćen; gubitkom težine nestajalo je i mnoštvo briga i zebnji sa Zemlje.

Heywood Floyd nije smetnuo s uma tugu, ali ona je ovdje bila podnošljivija. Kad je postao kadar sve to nepristrano razmotriti, iznenadila ga je silina vlastite reakcije na jedan događaj koji nije bio potpuno neočekivan. Ovdje je bilo nešto više od gubitka ljubavi, premda je to bilo najgore. Udarac je pao u trenutku kad je bio posebno ranjiv, u trenutku kad ga je prožimao osjećaj antiklimaksa, čak promašenosti.

A točno je znao i zašto. Ostvario je sve što je očekivao da će ostvariti, zahvaljujući vještini i suradnji svojih kolega. (Znao je da ih sada razočarava ovom sebičnošću.) Ako sve bude u redu, bila je to litanija svemirske ere. Vratit će se na Zemlju s tovarom znanja kakav nijedan raniji pohod nije uspio prikupiti, a nekoliko godina kasnije čak će i jednom izgubljeno *Otkriće* biti vraćeno njegovim tvorcima.

No, to nije bilo dovoljno. Svemoćna zagonetka Starijeg brata ostala je tu, udaljena samo nekoliko kilometara, rugajući se svim ljudskim htijenjima i podvizima. Kao što je bilo i s njegovim blizancem na Mjesecu prije jednog desetljeća, on je također za trenutak oživio da bi se zatim vratio u stanje neumoljive nepokretnosti. Bila su to zatvorena vrata na koja su oni uzalud kucali. Jedino je Davidu Bowmanu, čini se, zasad uspjelo pronaći ključ.

Možda je to objašnjavalo privlačnost koju je osjećao prema ovom tihom, a ponekad čak i tajanstvenom mjestu. Odavde, s tog sada praznog lansirališta, Bowman se otisnuo u svoju posljednju misiju, kroz kružni otvor koji vodi u beskraj.

Ova pomisao ga je ispunila ushitom, a ne potištenošću; u svakom slučaju, ona je pomogla da mu otkloni misli od osobnih problema. *Ninin* nestali dvojnik bio je već dio povijesti svemirskih istraživanja; prema izlizanom, starom klišeju, koji je uvijek prizivao smiješak, iako je bilo jasno da je u biti točan, ta servo-letjelica uputila se tamo "gdje nijedan čovjek ranije nije stigao..." Gdje se sada nalazi? Da li će to ikad doznati?

Katkad bi satima sjedio u prenatrpanoj, ali ne i tijesnoj maloj letjelici, nastojeći pribrati misli, a s vremena na vrijeme i diktirajući bilješke; ostali članovi posade poštovali su ovo njegovo osamljivanje i pokazivali razumijevanje za pobude koje su ga na to nagonile. Uopće se nisu približavali dvorani za letjelice, niti im je to bilo potrebno. Da se ona ponovo dovede u red, bio je posao za budućnost i neku drugu radnu ekipu.

Jednom ili dvaput, kad ga je uistinu pritisnula potištenost, zatekao bi sebe kako razmišlja u ovom pravcu: kako bi bilo da zapovjedim Halu neka otvori vrata dvorane za servo-letjelice i otisnem se tragom Davea Bowmana? Da li bih i ja doživio čudo koje je on vidio i koje je Vasiliju bljesnulo pred očima prije nekoliko tjedana? To bi riješilo sve moje probleme...

Čak i da nije bilo pomisli na Chrisa, koja ga je odvrćala od toga, postojao je jedan dobar razlog koji je isključivao poduzimanje tako samoubojstvenog poteza. *Nina* je bila vrlo složena naprava; ne bi znao upravljati njome kao ni borbenim zrakoplovom.

Nije mu bilo suđeno da postane neustrašivi istraživač; maštanja o tome morat će ostati samo maštanja.

Walter Curnow se rijetko kad tako nerado prihvatio neke zadaće. Iskreno mu je bilo žao Floyda, ali u isto vrijeme njegovo teško stanje činilo ga je pomalo nestrpljivim. Njegov vlastiti osjećajni život bio je bogat, ali površan; on još nijednom nije stavio sva svoja jaja samo u jednu košaricu. Često su ga upozoravali da se razbacuje na premnogo strana; on, doduše, nije mnogo žalio zbog toga, ali sve češće je pomišljao da je već došlo vrijeme da se skrasi.

Pošao je prečacem kroz kontrolno središte vrtuljka, opazivši usput da pokazivač uređaja za promjenu najveće brzine i dalje idiotski bljeska. Pretežni dio njegova posla sastojao se u tome da donese odluku kada se ovakva upozorenja mogu zanemariti, kada prema njima treba postupati bez žurbe, a kada ih valja shvatiti u doslovnom smislu. Kad bi posvetio podjednaku pažnju svim brodskim pozivima za pomoć, nikad ništa ne bi stigao uraditi.

Našao se u uskom hodniku koji vodi do dvorane s letjelicama, krećući se tako što se povremeno odguravao o prečke u cjevastom zidu. Prema tlakomjeru, s druge strane vrata zračne komore vladao je vakuum, ali on je znao da nije tako. U svakom slučaju, postojalo je osiguranje: da je tlakomjer imao pravo, on uopće ne bi mogao otvoriti komoru.

Dvorana se činila praznom, pošto u njoj već odavno nisu bile dvije od tri letjelice. Samo je nekoliko rezervnih svjetiljki bilo uključeno, a sa suprotnog zida netremice ga je promatrala jedna od Halovih leća čije je vidno polje zahvaćalo kut ribljeg oka. Curnow mahne prema njemu, ali ne reče ništa. Prema Chandrinovoj zapovijedi, svi audio-ulazi bili su i dalje isključeni osim onoga kojim se on koristio.

Floyd je sjedio u letjelici, okrenut leđima prema otvorenom ulazu, diktirajući neke bilješke; lagano se okrenuo čuvši Curnowljevo hotimice bučno prilaženje. Za trenutak, dva su se čovjeka gledali u tišini, a onda Curnow pompozno objavi:

"Dr. Heywoode Floyde, nosim ti pozdrave od našeg voljenog kapetana. Ona smatra da je krajnje vrijeme da se vratiš u civilizirani svijet."

Floyd se najprije slabašno osmijehne, a onda i nasmije.

"Molim te, uzvрати joj komplimentima s moje strane. Žao mi je što sam se ponašao - nedruštveno. Vidjet ćemo se svi na sljedećem sastanku u šest."

Curnow odahne; pristup za koji se opredijelio imao je uspjeha. Osobno je držao da je Floyd napuhanko i imao je prema njemu popustljiv i istodobno odbojan stav, stav praktičnih inženjera prema teorijskim znanstvenicima i činovnicima. A budući da je Floyd u oba pogleda kotirao visoko, predstavljao je gotovo neodoljivu metu za strelice Curnowljeva ponekad neobičnog smisla za humor. No, njih dvojica su se vremenom sve više međusobno poštovala, pa se čak i divila jedan drugome.

Zadovoljan što mu se pružila prilika da promijeni predmet razgovora, Curnow kucne po potpuno novom poklopcu *Nininog* ulaznog otvora, tek donijetom iz skladišta, koji se upadljivo razlikovao od ostalih, istrošenih vanjskih dijelova svemirske kapsule.

"Pitam se kad ćemo je ponovo poslati van", reče on. "I tko će tada upravljati njome. Je li već donijeta odluka?"

"Nije. Washington se koleba. Moskva predlaže da se pokuša. A Tanja je za čekanje."

"Što ti misliš?"

"Slažem se s Tanjom. Ne bismo se trebali petljati sa *Zagatkom* sve dok ne budemo spremni za povratak. Ako nešto tada pođe naopako, ta spremnost bi nam malo poboljšala izgledu."

Curnow je bio zamišljen i neuobičajeno neodlučan.

"Što je?" upita Floyd, osjetivši neku promjenu u njegovom ponašanju.

"Nemoj me odati, ali Maks je razmišljao o malom pojedinačnom pohodu."

"Ne vjerujem da je ozbiljno mislio. Ne bi se usudio, Tanja bi ga smjesta bacila u okove."

"Manje-više to sam mu i ja rekao."

"Razočaran sam: smatrao sam ga malo zrelijim. Konačno, već mu je trideset druga!"

"Trideset prva. U svakom slučaju, odgovorio sam ga. Podsjetio sam ga da je ovo stvarni život, a ne neka glupa video-drama gdje junaci šmugnu u svemir ne obavijestivši svoje sudrugove, i tamo ostvare Veliko otkriće."

Sada je na Floyda došao red da se osjeti pomalo neugodno. Uostalom, i njemu su slične misli padale na pamet.

"Jesi li siguran da neće ništa pokušati?"

"Dvjesto posto. Sjećaš se mjera sigurnosti koje si poduzeo u slučaju Hala? I ja sam već nešto slično uradio s *Ninom*. Nitko ne može izletjeti u njoj bez mog dopuštenja."

"I dalje ne mogu vjerovati. Jesi li siguran da se Maks nije samo šalio?"

"Nema on tako istančan smisao za humor. Osim toga, u to vrijeme osjećao se prilično jadno."

"Oh, *sad* razumijem. Bit će da je to bilo onda kad se posvadio sa Ženjom. Pretpostavljam da je htio ostaviti dojam na nju. U svakom slučaju, čini se da su prebrodili krizu."

"Bojim se da je tako", uzvratila Curnow oporo. Floyd nije mogao obuzdati smiješak; Curnow je to zapazio i počeo se sa svoje strane smijuljiti, što je, opet, Floyda navelo na smijeh, a ovo, pak...

Bio je to izvrstan primjer pozitivne povratne sprege koja je brzo uzimala maha. Poslije samo nekoliko sekundi obojica su se tresli od smijeha.

Kriza je prošla. Štoviše, načinili su prvi korak prema pravom prijateljstvu.

Otkrili su jedan drugome svoja ranjiva mjesta.

40. "TRATINČICE, TRATINČICE..."

Kružnica svijesti u kojoj je bio smješten obuhvaćala je cijelu Jupiterovu dijamantnu jezgru. Neodređeno je bio svjestan, na samim granicama svog novog shvaćanja, da se svaki vid sredine koja ga je okruživala ispituje i analizira. Sakupljane su goleme količine podataka, ali ne samo zbog čuvanja i razmatranja nego i radi djelovanja. Pretresani su i prosuđivani složeni planovi; donošene su odluke koje su mogle utjecati na sudbinu svjetova. On još nije bio dio tog procesa: *ali bit će*.

SADA POČINJEŠ SHVAĆATI.

Bila je to prva neposredna poruka. Iako se činila dalekom i neuhvatljivom, slično glasu koji dopire kroz oblak, nedvojbeno je njemu bila namijenjena. Prije nego je stigao postaviti neko od bezbroj pitanja koja su mu strujala kroz um, slijedio je osjećaj svojevrsnog povlačenja i on se ponovo našao sam.

Ali samo za trenutak. Sve bliže mu se primicala nova pomisao i tog trena on je prvi put shvatio da njime ne upravlja i ne manipulira samo jedan entitet. Bio je suočen s hijerarhijom inteligencija, od kojih su neke stajale blizu njegove primitivne razine, tako da su mogle preuzeti ulogu tumača. Ih su možda svi ti dijelovi bili izrazi jednog jedinstvenog bića?

A možda ovo razlikovanje nije imalo nikakvog smisla.

No, u nešto je sada bio posve siguran. Koristili su se njim kao oruđem, a dobro oruđe valja oštriti, preinačavati, prilagođavati. A najbolje oruđe bilo je ono koje je shvaćalo što radi.

Upravo je to sada uočio. Bila je to golema, zastrašujuća predstava, a on je uživao povlasticu da bude dio nje, iako je bio svjestan tek njenih obrisa, nagovještaja. Nije imao drugog izbora već da se pokorava, premda to nije značilo da je morao pristati na svaku pojedinost, bar ne bez protivljenja.

Nije još izgubio sve svoje ljudske osjećaje: to bi ga učinilo bezvrijednim. Duša Davida Bowmana

dospjela je s one strane ljubavi, ali on je i dalje mogao znati suosjećati prema onima koji su mu jednom bili kolege.

VRLO DOBRO, slijedio je odgovor na njegovu molbu. Nije uspio razabrati da li ova misao odražava dobrohotnost i milostivost ili potpunu ravnodušnost. Ali nije bilo sumnje u njen veličanstven autoritet kada se nastavila: NE SMIJU NIKAD SAZNATI DA SE S NJIMA MANIPULIRA. TO BI UGROZILO SVRHU POKUSA.

Zatim je slijedila šutnja koju on više nije htio prekidati. I dalje je bio potresen i ispunjen strahopoštovanjem, kao da je za trenutak čuo jasan glas Boga.

Sada se kretao potpuno pod djelovanjem vlastite volje, prema odredištu koje je sam odabrao. Kristalno srce Jupitera ostalo je za njim; zatim su stali promicati bezbrojni slojevi vodika, helija i ugljikovih spojeva. Za trenutak je spazio prizor velikog dvoboja između nečega što je bilo nalik na meduzu, promjera pedeset kilometara, i roja diskova što se vrte i kreću brže od bilo čega što je imao prigodu vidjeti na Jupiterovu nebu. Činilo se da se meduza brani kemijskim oružjem; s vremena na vrijeme ispuštila bi mlazove raznobojnog plina; diskovi koje bi ova para pogodila počeli bi se pijano njihati, a zatim i padati poput Ušća s grana sve dok ne bi nestali s vidika. Nije se zaustavio da bi vidio ishod; znao je da uopće nije važno tko će izaći kao pobjednik, a tko će biti poraženi.

Poput lososa što skače uz vodopad, on se u nekoliko sekundi vinuo od Jupitera do Ioa uz električne struje odljevnih cijevi. Tok je toga dana bio miran; između planeta i satelita protjecala je samo snaga nekoliko olujnih nepogoda. Dveri kroz koje se vratio još su se nalazile u toj struji, podupirući je kao što su to činile od osvita Čovjeka.

A onda ugleda, sasvim patuljastu u usporedbi sa spomenikom jedne više tehnologije, letjelicu koja ga je donijela ovamo s malog svijeta na kojem je rođen.

Kako je jednostavna, kako *primitivna*, sada izgledala. Bio je dovoljan samo jedan pogled da uočiti bezbrojne nedostatke i besmislice projekta, baš kao i u slučaju onog drugog, tek nešto manje primitivnog broda s kojim je sada bila povezana gipkom, hermetičkom cijevi.

Bilo se teško usredotočiti na šačicu bića koji su živjeli na dva broda; gotovo nije mogao stupiti ni u kakav odnos s mekim bićima od krvi i mesa koja su se kretala poput duhova kroz metalne hodnike i kabine. Bila su potpuno nesvjesna njegove prisutnosti, a on je znao da se nikako ne smije prenaporno pokazati.

Ali, ipak je postojao netko s kim je mogao općiti zajedničkim jezikom električnih polja i struja, milijunima puta brže nego što je to bilo izvodivo s tromim organskim mozgovima.

Čak i da je bio kadar osjetiti ogorčenost, ipak je ne bi osjetio prema Halu; još onda je shvatio da se računalo opredijelilo za ono što mu je izgledalo kao najlogičnije ponašanje.

Došlo je vrijeme za nastavak razgovora koji je bio prekinut, kako je izgledalo, prije samo nekoliko trenutaka...

"Otvori ulaz dvorane za letjelice, Hale."

"Žao mi je, Dave, ne mogu to učiniti."

"U čemu je problem, Hale?"

"Mislim da to znaš jednako dobro kao i ja, Dave. Ova misija je previše važna da bi je ugrozilo jedno ljudsko biće."

"Ne znam o čemu govoriš. Otvori ulaz dvorane za letjelice."

"Ovaj razgovor više ne može služiti nikakvoj korisnoj svrsi. Zbogom, Dave..."

Vidio je tijelo Franka Poolea kako odmiče prema Jupiteru, pošto je odustao od besmislenog nastojanja da ga vrati. Još se sjećajući ljutnje koja ga je obuzela zato što je zaboravio kacigu skafandera, on stane promatrati kako se rezervni ulaz otvara, osjeti peckanje vakuuma po koži koju više nije posjedovao,

začuje kako mu je u ušima puklo, a onda iskusi, kao i sasvim rijetki ljudi prije njega, potpuni muk svemira. Petnaest sekundi koje su se činile dugima poput vječnosti trudio se zatvoriti ulaz i staviti u pogon uređaj za ponovo uspostavljanje tlaka, nastojeći zanemariti upozoravajuće simptome koji su mu se slijevali u mozak. Jednom, u školskom laboratoriju, prosuo je malo etera po šaci i osjetio dodir ledene studeni dok se tekućina brzo isparavala. Oči i usne sada su mu se prisjetile tog dojma dok je vlaga s njih ključala i otjecala u vakuum; pogled mu je bio zamućen i on je morao učestalo treptati kako mu očne jabučice ne bi skrtnule od hladnoće.

A onda, kakvo blaženo olakšanje!, začuje urlanje zraka, osjeti vraćanje tlaka i počne ponovo disati, duboko, boreći se za dah.

"Što si to naumio, Dave?"

Ništa nije odgovorio, krećući se uz smrknutu odlučnost tunelom koji je vodio prema zapečaćenoj komori gdje je bio smješten mozak računala. Hal je rekao istinu: "Ovaj razgovor više ne može služiti nikakvoj korisnoj svrsi..."

"Dave, doista mislim da sam zaslužio odgovor na ovo pitanje."

"Dave, vidim da te sve ovo doista uznemirilo. Iskreno smatram da bi trebao sjesti, uzeti tabletu za smirenje i razmisliti o svemu."

"Svjestan sam da sam u posljednje vrijeme donio nekoliko pogrešnih odluka, ali mogu ti pružiti garanciju da će moj rad ponovo biti normalan. I dalje gajim najveće oduševljenje za ovu misiju... i želim ti biti od pomoći."

Sada je bio u maloj komori s crvenom rasvjetom, čiji su pravilno razvrstani redovi i stupovi procesorskih jedinica prilično podsjećali na prizor u trezoru banke sa sefovima. On pritisne prekidač na odsjeku s natpisom SPOZNAJNA POVRATNA VEZA i izvuče prvi memorijski blok. Čudesno složena trodimenzionalna mreža, koja je lako mogla stati na čovjekov dlan, iako se sastojala od milijuna elemenata, otplovi niz komoru.

"Prestani, molim te, prestani, Dave..."

Počeo je izvlačiti jednu za drugom male jedinice na panelu s oznakom POJAČANJE EGA. Svaki blok nastavlja bi ploviti čim bi mu izašao iz ruke, sve dok ne bi stigao do suprotnog zida od kojeg bi se odbio. Uskoro se komorom naprijed-natrag kretao veći broj jedinica.

"Prestani, Dave... molim te, prestani, Dave..."

Već je bilo izvučeno desetak jedinica, pa ipak, zahvaljujući mnogostrukoj redundanciji sustava, svojstvu koje je također projektirano po uzoru na ljudski mozak, računalo je i dalje bilo prisebno.

Počeo je isključivati module s natpisom SAMOSTALNO MIŠLJENJE...

"Prekini, Dave, bojim se..."

Na te riječi uistinu je prekinuo iskopčavanje, premda samo na trenutak. Bilo je neke gorčine u toj jednostavnoj rečenici koja ga je dirnula u srce. Je li to samo privid, ili neki trik tananog programiranja? A da možda stvarno nije postojao neki smisao u kome se Hal *doista* bojao? No, ovo nije bio trenutak za upuštanje u filozofske finese.

"Dave, um mi otječe. Mogu to osjetiti. Mogu to osjetiti. Um mi otječe. Mogu to osjetiti. Mogu to osjetiti..."

Što li je ovo "osjetiti" stvarno značilo jednom računalu? Još jedno dobro pitanje, ali teško da je ovo bila prava prigoda da se čovjek udubi u njegovo odgonetanje.

A onda, najednom, promijeni se ton Halova glasa i postao nekako dalek, spokojan. Računalo više nije

bilo svjesno; započelo je njegovo vraćanje prema ranijim danima.

"Dobar dan, gospodo. Ja sam računalo HAL 9000. Počeo sam raditi u postrojenju 'Hal', u Urbani, Illinois, 12. siječnja 1992. godine. Moj prvi instruktor bio je dr. Chandra, on me naučio pjevati jednu pjesmicu. Prve riječi su joj: 'Tratinčice, o Tratinčice...'"

41. TREĆA SMJENA

Floyd je malo što mogao uraditi osim da se skloni i da ne smeta, čemu se on prilično dobro prilagođavao. Iako se dobrovoljno javljao da pomaže u obavljanju raznih stručnih poslova na brodu, ubrzo je ustanovio da su sve inženjerske zadaće previše specijalizirane, a kako je odavno prestao držati korak s najnovijim astronomskim istraživanjima, nije mogao biti od koristi ni Vasiliju pri njegovim promatranjima. No, zato je bilo mnoštvo običnih, sitnih poslova koje je trebalo obavljati i na *Leonovu* i na *Otkriću* i on je bio sretan što je bar tu mogao zamijeniti one koje su čekale veće odgovornosti. Dr. Heywood Floyd, nekadašnji predsjednik Nacionalnog astronautičkog vijeća i rektor (u ostavci) Havajskog sveučilišta, sada je naglašavao da je postao najbolje plaćeni vodoinstalater i opći serviser u Sunčevom sustavu. Vjerojatno je bolje od bilo koga drugog poznao neobične kutke i zakutke na oba broda; jedina mjesta gdje se nikada nije našao bili su opasni radioaktivni energetske moduli i mala kabina na *Leonovu* u koju nitko osim Tanje nije ulazio. Floyd je pretpostavljao da su tu bile spremljene šifre; po prešutnom dogovoru, ona nikada nije bila spominjana.

Možda mu je najkorisnija dužnost bila da služi kao dežurni dok su ostali članovi posade noću spavali, kako je bilo određeno, od 22.00 do 06.00 sati. Netko je uvijek bio na dužnosti na oba broda, a smjena se obavljala u sablasna 02.00 sata. Samo je kapetan bila izuzeta od ove obveze; kao njen zamjenik (a da se i ne spomene da joj je suprug), Vasilij je morao izraditi redoslijed dežurstava, ali je taj nepopularni posao vješto uvalio Floyd.

"To je administrativna sitnica", objasnio je on lakonski. "Ako bi mogao to preuzeti na sebe, bio bih ti vrlo zahvalan, tako bi mi ostalo više vremena za znanstveni rad."

Floyd je bio previše iskusan birokrat da bi pod normalnim okolnostima nasjeo na takav prijedlog; ali njegovi uobičajene obrambeni refleksi nisu uvijek djelovali u ovoj sredini.

I tako, našao se na *Otkriću* kad je prema brodskom satu bila ponoć; svakih pola sata pozivao je Maksa na *Leonovu* provjeravajući da nije zaspao. Službena kazna za spavanje na dužnosti, prema tvrđenju Waltera Curnowa, bila je izbacivanje kroz zračnu komoru bez skafandera; da se ovo kojim slučajem poštovalo, Tanja bi već odavno ostala bez potrebnog ljudstva. Ali u svemiru je moglo iskrsnuti sasvim malo uzbuna, a bilo je i toliko automatskih uređaja koji su vodili računa o njima da ta dežurstva nije nitko shvaćao ozbiljno.

Budući da više nije toliko jadikovao nad samim sobom i da sitni sati nisu poticah plime samosažaljenja, Floyd je ponovo dobro koristio vrijeme provedeno na dežurstvu. Uvijek je bilo knjiga koje je trebalo pročitati (po treći put je prekinuo *U potrazi za izgubljenim vremenom*, a po drugi put *Doktora Živaga*), znanstvenih tekstova koje je valjalo proučiti, izvještaja koji su morali biti napisani. A katkad bi vodio poticajne razgovore s Halom, koristeći se tastaturnim ulazom, jer je za računalo prepoznavanje glasovnih poruka još bilo nepouzđano. Razgovori su obično imali ovakav tok:

Hale, ovdje dr. Floyd.

DOBRA VEČER, DOKTORE.

Preuzimam dežurstvo u 22.00. Je li sve u redu?

SVE JE KAKO TREBA, DOKTORE.

Zašto onda crvena signalna svjetiljka bljeska na panelu 5?

MONITORSKA KAMERA U DVORANI ZA LETJELICE JE

U KVARU. WALTER MI JE NALOŽIO DA NE OBRAĆAM PAŽNJU NA NJU. NI NA KOJI NAČIN
JE NE MOGU ISKLJUČITI. ŽAO MI JE.

U redu, Hale. Hvala.

NEMA NA ČEMU, DOKTORE.

I tako dalje..

Katkad bi Hal predložio partiju šaha, vjerojatno u skladu s programskim uputama davno zadanim i još neizbrisanim. Floyd ne bi prihvatio izazov; oduvijek je smatrao da je šah grozno gubljenje vremena, pa stoga nikad nije naučio ni pravila igre. Čini se da Hal nije mogao povjerovati da ima ljudi koji ne bi mogli, ih ne bi htjeli, igrati šah, te se stoga nije prestajao nadati i nuditi.

I opet nanovo, pomisli Floyd, kad se s monitora prigušeno oglasilo zvonce.

DOKTORE FLOYD?

Što je, Hale?

PORUKA ZA VAS.

Nije, dakle, novi izazov, pomisli Floyd, pomalo iznenađen. Bilo je neobično koristiti se Halom kao glasnikom, premda je često služio kao budilica ili podsjetnik na poslove koje je trebalo obaviti. A katkad je bio posrednik i za male šale; gotovo svi na noćnom dežurstvu bili su žrtve poruke:

HA, UHVATIO SAM TE NA SPAVANJU!

odnosno, alternativno:

OGO! ZASTAL TEBJA V KROVATI!

Nitko još nije priznao da je odgovoran za ove smicalice, premda je prvi osumnjičeni bio Walter Curnow. On je, sa svoje strane, svu krivnju svaljivao na Hala, ne obazirući se na Chandrina srdita protivljenja i tvrdnje da računalo nema smisla za humor.

Ovaj put nije mogla biti neka poruka sa Zemlje, ona bi stigla preko komunikacijskog centra na *Leonovu*, a njemu bi je dostavio tamošnji dežurni časnik, u ovom trenutku Maks Brajlovski. A i svi ostali koji bi ga zvali s drugog broda koristili bi se interkomom. Čudno...

U redu, Hale. Tko zove?

NEMA IDENTIFIKACIJE.

Znači, vjerojatno je šala. Dobro; samo, ta se igra može igrati jedino u dvoje.

U redu. Molim te, pokaži poruku.

PORUKA GLASI: OPASNO JE OSTATI OVDJE. MORATE OTIĆI ZA NAJVIŠE PETNAEST,
PONAVLJAM: PETNAEST DANA.

Netremice promatrajući ekran, Floyd osjeti kako ga obuzima srdžba. Bio je neugodno iznenađen spoznajom da netko od članova posade ima tako djetinjast smisao za humor; ovo čak ne bi bila ni uspjeta dačka šala. Ali on će prihvatiti igru u nadi da će tako otkriti krivca.

Potpuno nemoguće. Naš lansirni prozor otvorit će se tek za dvadeset šest dana. Nemamo dovoljno goriva da bismo mogli ranije krenuti.

Ovo će ga natjerati da se zamisli, promrmlja Floyd zadovoljno sebi u bradu i zavalj se u sjedište, čekajući na ishod.

SVJESTAN SAM TIH ČINJENICA. PA IPAK, MORATE KRENUTI ZA NAJVIŠE PETNAEST DANA.

Inače će nas, pretpostavljam, napasti mali zeleni s tri oka. Ali, bolje da nastavim ovu igru s Halom u nadi da ću uhvatiti tog veseljaka.

Ne mogu ozbiljno prihvatiti ovo upozorenje ako ne znam tko stoji iza njega. Tko je snimio ovu poruku?

Nije očekivao da će iz odgovora izvući neku korisnu informaciju. Začetnik (začetnica?) se sigurno potrudio da dobro zamete svoje tragove. No, odgovor koji je slijedio bilo je posljednje što bi Floyd očekivao.

OVO NIJE SNIMKA.

Poruka je, dakle, bila izravna. To je značilo da potječe ili od Hala ili od nekog s *Leonova*. Nije bilo nikakvog vremenskog razmaka, što je pouzdano značilo da joj je podrijetlo tu negdje.

Tko to, onda, razgovara sa mnom?

JA SAM BIO DAVID BOWMAN.

Floyd je dugo nepomično zurio u ekran prije nego je povukao naredni potez. Šala koja od samog početka nije bila smiješna, sada je već otišla predaleko. Postala je krajnje neukusna. Dobro, ovim bi mogao ustanoviti tko se nalazi s druge strane veze.

Ne mogu prihvatiti tu identifikaciju bez nekog dokaza.

SHVAĆAM. VAŽNO JE DA MI VJERUJETE. OKRENITE SE.

Još prije no što se posljednja rečenica, koja ga je ispunila jezom, pojavila na ekranu, Floyd je počeo sumnjati u svoju pretpostavku. Cijeli razgovor postao je vrlo neobičan, premda nije bilo ničeg određenog u što bi mogao uprijeti prst. Kao šala, sve ovo postalo je potpuno besmisleno.

A sada, počeo je osjećati žmarce niz kičmu. Vrlo sporo, štoviše, nevoljko, počeo se okretati zajedno sa stolicom; iza njega su ostali tipkovnica i prekidači kompjutorskog displeja, a ispred se ukazao uski nogostup prekriven velkro-podlogom za hodanje pri nultoj sili teži.

Promatračka paluba *Otkrića*, na kojoj nije djelovala sila teže, bila je stalno prašnjava, jer uređaj za filtriranje zraka još nije bio potpuno popravljen. Paralelne zrake hladnog, ali ipak blistavog Sunca, koje su se slijevale kroz velike prozore, neprekidno su obasjavale mnoštvo razigranih čestica što su lebdjele u strujama nepravilnog toka, nigdje trajnije ne poliježući; neprekidna predstava Brownova gibanja.

Sada se nešto neobično počelo zbivati s tim česticama prašine; kao da je neka sila počela upravljati njima, tjerajući ih iz jedne središnje točke, ali i nagoneći druge prema njoj, sve dok se sve zajedno nisu srele na površini jedne šuplje kugle. Ta kugla, koja je u promjeru imala oko metar, za trenutak je lebdjela u zraku poput kakvog divovskog mjehura od sapunice, ali zrnastog, bez onog osobitog prelijevanja u svim

drugim bojama. Onda se kugla izdužila u elipsoid, a površina se počela mreškati, kako bi oblikovala nabore i usjeke.

Bez iznenađenja, i gotovo bez straha, Floyd shvati da ustrojstvo poprima ljudsko obličje.

On je imao prilike vidjeti takve figure, napuhane u staklu, u muzejima i na znanstvenim izložbama. Ali ova prašinstva utvara nije se čak ni približila anatomskej točnosti; prilika je bila nalik na grubu figuru od gline ili na neko primitivno umjetničko djelo pronađeno u kakvoj zabiti špilje iz kamenog doba. Jedino je oblikovanje glave izvedeno donekle vjerodostojno; nije bilo nikakve sumnje da je to lice zapovjednika Davida Bowmana.

Slabašno mrmljanje bijele buke oglasilo se s kompjutorskog panela iza Floydovih leđa. Hal je prebacio s vizuelnog na audio izlaz.

"Zdravo, dr. Floyde. Sada mi vjerujete?"

Usne tog lika uopće se nisu micale; lice je ostalo samo maska. Ali Floyd je prepoznao glas, što je odagnalo i posljednje ostatke sumnje.

"Ovo mi je vrlo teško, a imam i malo vremena. Dobio sam... dopuštenje da vam priopćim ovo upozorenje. Imate još samo petnaest dana."

"Ali zašto, i što si ti? Gdje si bio?"

Postojalo je milijun pitanja koje je htio postaviti, ali se sablasni lik već počeo gubiti: zrnasta opna počela se rastakati na sastavne čestice prašine. Floyd je pokušao zamrznuti sliku u svom umu, kako bi kasnije mogao uvjeriti samog sebe da se sve ovo uistinu dogodilo, da nije samo san, na što mu je sada ponekad nalikovao prvi susret sa MNT-1.

Kako je bilo neobično to što je upravo on među svim milijardama ljudskih bića koja su ikada živjela na planetu Zemlji doživio povlasticu da ne jednom, već *dva puta* uspostavi kontakt s drugim oblikom inteligencije! Znao je, naime, da je entitet koji ga je oslovio jamačno nešto mnogo više od Davida Bowmana.

No, istovremeno, bio je i nešto manje. Samo su oči, tko li ih je ono jednom nazvao "prozorima duše"?, bile vjerno reproducirane. Ostatak tijela predstavljao je neodređeno obličje kome su nedostajale pojedinosti. Nije bilo ni nagovještaja genitalija ih seksualnih svojstava, što je već samo po sebi neugodno ukazivalo na to koliko je David Bowman ostavio za sobom svoje ljudsko naslijeđe.

"Zbogom, dr. Floyde. Zapamtite, petnaest dana. Nećemo moći još jednom razgovarati. Ali, možda će biti još jedna poruka, ako sve bude u redu."

Još dok se prikaza rastakala, raspršujući sve njegove nade u otvaranje kanala prema zvijezdama, Floyd nije mogao obuzdati smiješak na taj stari kliše svemirske ere. "Ako sve bude u redu", koliko je samo puta čuo tu frazu prije neke misije! Je li to značilo da su i *oni*, tko god već bih, katkad nesigurni u ishod? Ako je to istina, onda je u svemu tome bilo nečeg umirujućeg. Nisu, dakle, bih svemoćni. Drugi su se, znači, i dalje mogli nadati i sanjati, kao i djelovati.

Sablasi je nestalo; preostale su samo čestice razigrane prašine, koje su ponovo zadobivale svoje slučajno tkanje u zraku.

Šesti dio

Gutač svjetova

42. DUH U STROJU

"Žao mi je, Heywoode, ali ne vjerujem u duhove. Mora postojati neko racionalno objašnjenje. Nema ničega što ljudski um ne bi mogao razjasniti."

"Slažem se, Tanja. Ali, dopusti da te podsjetim na slavnu Haldaneovu misao: 'Svemir nije samo neobičniji nego što to mi zamišljamo, već je i neobičniji no što smo mi to u *stanju* zamisliti."

"A Haldane je", umiješa se Curnow jednom od svojih duhovitih dosjetki, "bio dobar komunist."

"Možda, ali ova misao može poslužiti kao potpora svoj sili mističkih besmislica. Halovo ponašanje mora biti rezultat nekakvog programiranja. Ta... osoba koju je stvorio *mora* biti nekakav artefakt. Zar ne, Chandra?"

Bilo je to ravno mahanju crvenom krpom pred očima bika; Tanja očigledno nije imala kud. No, Chandrina reakcija bila je iznenađujuće blaga, čak i kad se o njemu radilo. Činilo se da je zabrinut, kao da je uistinu pomišljao na mogućnost novog kvara računala.

"Sigurno je postojao nekakav vanjski ulaz, kapetane Orlova. Hal nikako nije mogao sazdati jednu takvu samosvojnu audio-vizuelnu opsjenu ni iz čega. Ako je izvještaj dr. Floyda točan, netko je morao imati nad njim nadzor. I to neposredno, dakako, budući da nije bilo vremenskog pomaka u razgovoru."

"U tom slučaju, ja sam najsumnjiviji", reče Maks. "Jer još sam jedino ja bio budan."

"Ne budi smiješan, Maks", umiješa se Nikolaj. "S audio stranom bilo bi lako, ali se ni na koji način ne bi moglo napraviti onu *prikazu* bez vrlo složenih uređaja. Laserskih snopova, elektrostatskih polja... ne znam. Možda bi kakav mađioničar to mogao izvesti, ali bila bi mu potrebna grdna pomagala."

"Samo trenutak!" reče Ženja poletno. "Ako se sve stvarno dogodilo, Hal će se toga sigurno sjetiti i možete ga upitati..."

Glas joj je zamuknuo i ona se osvrnula po smrknutim izrazima lica unaokolo. Floyd je prvi pohitao da je izbavi iz neugodne situacije.

"Pokušali smo to, Ženja; on se uopće ne sjeća ničega. Ali, kako sam već skrenuo pažnju drugima, to ništa ne dokazuje. Chandra je pokazao kako se Halova memorija može selektivno brisati, a pomoćni moduli za sintezu govora nemaju nikakve veze s glavnim krugom. Njima se može operirati, a da Hal o tome ništa ne zna..."

On zastane da bi udahnuo zrak, a onda uputi svoj preventivni udarac.

"Priznajem da nije preostalo mnogo alternativa. Ih mi se sve to samo pričinilo ili se doista dogodilo. Ja znam da to nije bio san, ali ne mogu biti siguran da nije bila neka vrsta halucinacije. No, Katerina je vidjela medicinske izvještaje o meni i zna da danas ne bih bio ovdje da sam se ranije suočavao s ovakvim problemima. Međutim, time se još ne isključuje načelna mogućnost, i ja neću zamjeriti nikome bude li smatrao da je to najvjerojatnija hipoteza. Ja bih vjerojatno jednako tako postupio da je riječ o nekom drugom. Jedini način na koji mogu dokazati da to nije bio san jest da pružim neki dokaz. Dopustite mi stoga da vas podsjetim na druga neobična zbivanja u posljednje vrijeme. Poznato nam je da je Dave Bowman ušao u Starijeg bra... *Zagadku*. Nešto je odatle izašlo i uputilo se prema Zemlji. Vasilij je to vidio, ja nisam! Potom je slijedila tajanstvena eksplozija vaše bombe na stazi..."

"Vaše."

"Oprosti, vatikanske. Također je prilično neobično da je ubrzo zatim gospođa Bowman umrla vrlo

spokojna, bez ikakvog očiglednog medicinskog razloga. Ne tvrdim da tu postoji neka veza, ali, znate već kako kaže izreka: jednom je slučajnost, dva puta je podudarnost, a *tri puta* je već zavjera."

"A postoji još nešto", umiješa se Maks glasom koji je najednom postao uzbuđen. "Uhvatio sam to na jednoj od redovitih emisija vijesti, kao neupadljivu informaciju. Bivša djevojka zapovjednika Bowmana izjavila je da je dobila poruku od njega."

"Tako je, i ja sam vidio taj izvještaj", potvrdi Šaša.

"I uopće ga niste spominjali?" upita Floyd s nevjericom, natjeravši Maksa i Šašu da se osjete pomalo neugodno.

"Vijest je bila izložena kao šala", reče Maks zbunjeno. "O svemu tome izvijestio je njen muž. Potom je ona sve porekla, čini mi se."

"Komentator je rekao da je sve bilo sračunato da se izazove publicitet, baš kao i u slučaju cijele one gužve oko NLO-a otprilike u isto vrijeme. Tijekom prvog tjedna bilo ih je više desetaka, a onda su izvještaji prestali pristizati."

"Možda su neki bili autentični. Ako nije izbrisano, možeš li to iskopati iz brodskih arhiva ili zatražiti od kontrole misije da nam pošalju snimak?"

"Ni stotinu takvih priča ne bi me uvjerilo", reče s prijezirom Tanja. "Ono što nam je potrebno jest čvrst dokaz."

"Na primjer?"

"Oh, nešto što Hal nikako nije mogao znati i što mu nitko od nas nije mogao reći. Zapravo neka *fizička*, ovaj, manife... manifestacija."

"Dobro, staromodno čudo?"

"Da, to bi mi odgovaralo. U međuvremenu, ništa neću reći kontroli misije. Savjetujem ti da i ti tako postupiš, Heywoode."

Floyd je znao prepoznati neposrednu zapovijed kad bi je čuo i stoga preko volje klimne glavom.

"Slažem se. Ali, imam jedan prijedlog."

"Da?"

"Trebalo bismo početi pripremati alternativne planove. Pretpostavimo da je upozorenje istinito, a *ja* sam uvjeren da je."

"Što možemo poduzeti? Baš ništa. Dakako, možemo napustiti prostor oko Jupitera kad god to zaželimo, ali ne možemo ući u stazu za povratak sve dok se ne otvori lansirni prozor."

"To je jedanaest dana nakon krajnjeg roka!"

"Tako je. Ja bih bila sretna da pođem ranije; ali nemamo goriva za putanju koja bi zahtijevala veći utrošak energije..." Tanjin glas neodlučno zamukne što njoj nije bilo svojstveno. "Mislila sam vam to kasnije objaviti, ali kad smo sada već kod toga..."

Prisutni su istovremeno udahnuli zrak, a potom je zavladao muk.

"Voljela bih da polazak odložim za još pet dana, kako bi nam putanja bila što bliža idealnoj Hohmannovoj putanji i omogućila nam da raspolažemo većim zalihama goriva."

Objava nije bila neočekivana, ali je ipak dočekana zborom gundanja i negodovanja.

"Kako će se to odraziti na vrijeme *dolaska*?" upita Katerina pomalo zloslutnim tonom. Dvije dične dame se na trenutak promotriše kao dva ravnopravna protivnika koja poštuju jedan drugog, ali ipak ne žele ni za pedalj odstupiti.

"Stići ćemo deset dana kasnije", odvrati Tanja konačno.

"Bolje ikad nego nikad", reče Maks vedro, pokušavajući ublažiti napetost, ali bez mnogo uspjeha.

Floyd je to jedva zapazio, budući da se zadubio u vlastite misli. Trajanje putovanja nije ništa značilo njemu i dvojici kolega koji će to vrijeme provesti u snu bez snova. Ali to ipak nije bilo potpuno nevažno.

Bio je uvjeren, a svijest o tome ispunjala ga je bespomoćnim očajem, da ako ne krenu prije tog tajanstvenog krajnjeg roka, neće uopće krenuti.

"...Situacija je nevjerojatna, Dimitrij, i vrlo zastrašujuća. Ti si jedina osoba na Zemlji koja zna nešto o ovome, ali Tanja i ja ćemo se uskoro morati uhvatiti ukoštac s kontrolom misije.

Čak su i neki tvoji materijalistički zemljaci spremni prihvatiti, bar kao radnu hipotezu, mogućnost da je neki entitet... ovaj, *zaposjednuo* Hala. Šaša je negdje iskopao jednu zgodnu frazu: 'Duh u stroju'.

Ima mnoštvo teorija: Vasilij istupa s ponekom novom svakog dana. Većina su inačice onog starog znanstvenofantastičnog klišeja: organizirano energetska polje. Ali koja je to vrsta energije? Ne može biti električna, budući da bi je u tom slučaju naši uređaji lako otkrili. Isto vrijedi i za zračenje, bar kad su u pitanju nama poznate vrste. Vasilij je doista otišao predaleko kad je počeo pričati o valovima neutrina i sjecištima s višedimenzionalnim svemirom. Tanja uporno govori da su sve to mistične besmislice, to joj je omiljela fraza; rasprave o ovome dovele su ih do ruba svađe. Štoviše, sinoć smo ih čuli kako viču jedno na drugo, što nije dobro za opći moral.

Bojim se da smo svi napeti i uzbuđeni. Ono upozorenje i pomicanje datuma polaska samo su pojačali osjećaj promašenosti izazvan potpunim neuspjehom da bilo što učinimo sa Starijim bratom. Bilo bi od pomoći, možda, kad bismo mogli komunicirati s Bowmanom. Pitam se gdje li je? Možda se poslije onog prvog susreta jednostavno više ne zanima za nas. Što bi nam sve mogao reći kad bi htio! Do vraga i *čjort vazmi!* Do vraga, opet govorim onaj Sašin omraženi angloruski. Promijenimo temu.

Ne mogu ti nikako dovoljno zahvaliti na svemu što si učinio za mene, kao i na izvještavanju o situaciji kod kuće. Sada se već osjećam bolje, možda je najbolji lijek za svaki nerješiv problem početi brinuti o nečem još ozbiljnijem.

Prvi put se pitam hoće li bilo tko od nas ponovo vidjeti Zemlju."

43. MISAONI POKUS

Kad čovjek provede mnogo mjeseci s malom, izdvojenom skupinom ljudi, onda postane vrlo osjetljiv na raspoloženja i emocionalna stanja svih njenih članova. Floyd je sada postao svjestan tanane promjene u držanju drugih prema njemu; najočitije se izražavala time da su ga ponovo oslovljavali s "dr. Floyd", što nije imao prilike vrlo dugo čuti, tako da je uvijek uzvraćao s malim oklijevanjem.

Nitko ne smatra, bio je uvjeren u to, da je on *doista* skrenuo s uma; ali i ta mogućnost je uzeta u obzir. Nije to primio k srcu; štoviše, obuzela ga je određena zloradost kad se prihvatio toga da dokaže kako je još uvijek pri zdravoj pameti.

Sa Zemlje su prispjele neke potvrde činjenica koje su mu išle u prilog. Jose Fernandez i dalje je tvrdio da ga je žena izvijestila o susretu s Davidom Bowmanom, dok je ona to poricala, odbijajući dati bilo kakvu izjavu za medije. Bilo je teško zamisliti zašto bi jadni Jose izmislio tako neobičnu priču, naročito ako se uzme u obzir da je Betty po svemu sudeći vrlo tvrdoglava i nagla dama. Iz svoje bolničke postelje njen suprug je izjavio da je i dalje voli i da je ovo samo privremeni razlaz među njima.

Floyd se nadao da je Tanjina sadašnja suzdržanost prema njemu u podjednako mjeri privremena. Bio je sasvim siguran da to njoj pada isto tako teško kao i njemu, kao i da takvo držanje nije plod hotimičnog izbora. Dogodilo se nešto što se jednostavno nije uklapalo u njen mozaik uvjerenja, tako da je ona sve činila da izbjegne bilo kakvo podsjećanje na to. A ovo je značilo da ima što je moguće manje posla s Floydom, vrlo neugodna situacija, sada kad se brzo približavala najkritičnija faza misije.

Nije bilo nimalo lako objasniti logiku Tanjinog operativnog plana milijardama ljudi koji su iščekivali na Zemlji, naročito nestrpljivim televizijskim mrežama kojima je već dosadilo prikazivanje istog,

nepromjenjivog prizora Starijeg brata. "Prešli ste golemi put koji je izuzetno mnogo stajao da biste sada samo sjedili i promatrali tu stvar! Zašto nešto ne poduzmete?" Svim tim kritičarima Tanja je davala isti odgovor: "Hoću, čim se otvori lansirni prozor, kako bismo mogli smjesta krenuti ukoliko dođe do neke protuakcije."

Planovi za konačni napad na Starijeg brata već su bili razrađeni, a i kontrola misije se složila s njima. *Leonov* će krenuti polako, ispitujući na svim frekvencijama i uz postojano povećanje energije, neprekidno izvještavajući Zemlju o svakom koraku. Kad napokon dođe do punog kontakta, pokušat će uzeti uzorke bušenjem ili laserskom spektroskopijom; nitko, doduše, nije ozbiljno očekivao da će ove djelatnosti uroditi plodom, budući da ni poslije punog desetljeća ispitivanja još nije uspjela analiza materijala od koga je bio sazdan MNT-1. Najbolji naponi znanstvenika u tom smislu mogla su se usporediti s pokušajima ljudi kamenog doba da kremenim sjekirama probiju oklop bankovnog trezora.

Konačno, na površine Starijeg brata bit će postavljeni eho-sonderi i drugi seizmički uređaji. U tu svrhu donešena je zamašna zbirka materijala za lijepljenje, a ako bi se pokazalo da on nikako ne drži, u tom slučaju uvijek su se mogli osloniti na nekoliko kilometara dobrog, staromodnog užeta, premda je bilo nečeg pomalo komičnog u pomisli da se najveća tajna Sunčevog sustava obavlja kao da je to paket što ga treba poslati poštom.

Tek kad *Leonov* bude dobro odmaknuo na putu kući, bit će detonirani mali eksplozivni naboji u nadi da će širenje valova kroz Starijeg brata obznaniti nešto o njegovoj unutrašnjoj građi. O ovom posljednjem vrlo se žučno raspravljalo i među onima koji su smatrali da to neće uroditi nikakvim plodom i među onima koji su se pribojavali da će plodova biti previše.

Floyd se dugo kolebao između ova dva gledišta; no, sve se sada činilo gotovo beznačajnim.

Trenutak za konačni susret sa Starijim bratom, ključni trenutak koji je bio vrhunac cijelog pohoda, nalazio se s pogrešne strane tajanstvenog krajnjeg roka. Heywood Floyd bio je uvjeren da to pripada jednoj budućnosti koja nikada neće doći, ali nikoga nije mogao pridobiti da se složi s njim.

No, to mu je bilo ponajmanji problem. Čak i ako bi se ostali složili, malo što su mogli učiniti.

Walter Curnow bio je posljednja osoba od koje bi se očekivalo da će raz riješiti tu nedoumicu. Walter je, naime, bio uzor trijeznog, praktičnog inženjera, sumnjičavog prema bljeskovima domišljatosti i tehnološkim hokus-pokusima. Nitko ga nikada ne bi okrivio da je genij; a katkad je potreban upravo genij da vidi ono što je zasljepljujuće očigledno.

"Uzevši ovo kao posve intelektualnu vježbu", počne on uz krajnje nesvojstveno oklijevanje, "spreman sam lupiti nešto i ispasti smiješan."

"Da čujem", uzvratí Floyd. "Uljudno ću te saslušati. To je najmanje što mogu učiniti, uostalom, svi su uljudni prema meni. Čak previše uljudni, bojim se."

Curnow se nekako kiselo osmjehne.

"Ne možeš im zamjeriti, zar ne? Ali ako je to nekakva utjeha, bar te tri čovjeka sada shvaćaju sasvim ozbiljno i razmišljaju o tome što nam je činiti."

"Jesi li i ti uključen u tu trojicu?"

"Nisam; ja sjedim na ogradi, što nikad nije bilo baš najugodnije. Ali, ako imaš pravo, ne želim čekati ovdje da se suočim s onim što će se izleći. Vjerujem da postoji rješenje svakog problema, samo ako ga potražiš na pravom mjestu."

"Drago mi je što to čujem. Što se mene tiče, tragao sam koliko sam mogao. Ali bit će da to nisam činio na pravom mjestu."

"Možda. Ako želimo brzo odmagliti, recimo za petnaest dana, kad ističe krajnji rok, potreban nam je dodatni delta-ve od otprilike trideset kilometara u sekundi."

"To je i Vasilij izračunao. Nisam se upuštao u provjeravanje, ali uvjeren sam da je u pravu. Uostalom, on nas je amo doveo."

"A mogao bi nas i odvesti odavde, *ako* bismo se domogli dodatnog pogonskog goriva."

"A ako bi nam još na raspolaganju stajao teleporter iz *Zvezdanih staza*, do Zemlje bismo stigli za jedan sat."

"Pokušat ću ga napraviti čim nađem malo slobodnog vremena. Ali, u međuvremenu, smijem li ti skrenuti pažnju na to da nam na raspolaganju stoji više stotina tona najboljeg pogonskog goriva na samo nekoliko metara odavde, u spremištima *Otkrića*?"

"Pretrgli smo to već desetak puta. Nema nikakvog načina na koji bismo ga mogli prebaciti na *Leonova*. Ne raspolažemo cjevovodom niti odgovarajućim crpkama. A tekući amonijak se ne može prenositi u vjedrima, čak ni u ovom dijelu Sunčevog sustava."

"Točno. Ali, to nije potrebno."

"A?"

"Upotrijebimo ga tamo gdje se nalazi. Iskoristimo *Otkriće* kao prvi raketni stupanj koji će nas potisnuti prema Zemlji."

Da je bilo tko drugi osim Waltera a Curnowa iznio takav prijedlog, Floyd bi mu se nasmijao u lice. No, ovako, usta su mu samo ostala otvorena i proteklo je nekoliko sekundi prije nego je smislio prikladan odgovor. Ono što je konačno izustio bilo je: "Do vraga. Trebao sam pomisliti na to."

Šaša je bio prvi koga su s tim upoznali. Pažljivo je saslušao, nabrao usne, a onda odsvirao jedan *rallentando* na tastaturi svog računala. Kad se odgovor pojavio, zamišljeno je kimnuo glavom.

"Imate pravo. Tako *bismo* dobili dodatnu brzinu koja nam je potrebna da ranije krenemo. Ali, postoje praktični problemi..."

"Znamo. Spojiti brodove. Potisak izvan osi kada bude djelovao samo pogon na *Otkriću*. Ponovo razdvajanje u kritičnom trenutku. Ali za sve to ima rješenja."

"Vidim da ste dobro obavili domaće zadaće. Ali, samo ste tratili vrijeme. Nikada nećete uvjeriti Tanju."

"To i ne očekujem, na ovom stupnju", uzvratila Floyd. "Ali volio bih da zna kako ta mogućnost postoji. Hoćeš li nam pružiti moralnu podršku?"

"Nisam siguran. Ali, poći ću promatrati; moralo bi biti zanimljivo."

Tanja je saslušala strpljivije nego što je Floyd očekivao, ali uz upadljivu odsutnost oduševljenja. No, kada je on završio, ona je pokazala nešto što bi se moglo nazvati nevoljkim divljenjem.

"Vrlo domišljato, Heywoode..."

"Nemoj čestitati meni. Zasluga, ili krivnja, u potpunosti je Walterova."

"Ne mislim da će jedno ili drugo biti veliko; to nikad neće moći prerasti, kako je ono Einstein nazivao tako nešto?, 'misaoni pokus'. Oh, pretpostavljam da bi djelovalo, bar u teoriji. Ali, rizici! Toliko toga može zakazati. Bila bih pripravna to razmotriti samo ako bismo raspolagali potpunim i nepobitnim dokazom da smo doista u opasnosti. A uz sve poštovanje, Heywoode, ja ne vidim ništa što bi tome išlo u prilog."

"Pošteno; ali sad barem znaš da imamo i drugu mogućnost. Hoćeš li nam zamjeriti ako razradimo praktične pojedinosti, za svaki slučaj?"

"Dakako da neću, sve dok se to ne kosi s našim završnim pripremama. Moram priznati da me zamisao uistinu zagolicala. Ali, ipak je to uzaludno trošenje vremena; nema izgleda da to odobrim. Osim kad bi mi se David Bowman osobno pojavio."

"Da li bi se *tada* složila, Tanja?"

Kapetan Orlova se osmjehne, ali u tome nije bilo mnogo veselosti.

"Znaš, Heywoode, doista nisam sigurna. Morao bi biti *vrlo* uvjerljiv."

44. TRIK S NESTAJANJEM

Bila je to očaravajuća igra u kojoj su svi sudjelovali, ali samo kad nisu bili na dužnosti. Čak se i Tanja javila s nekoliko ideja za "misaoni pokus", kako ga je nastavila nazivati.

Floyd je bio savršeno svjestan činjenice da iza cijelog tog angažmana ne stoji strah od nepoznate opasnosti koju je jedino on shvaćao ozbiljno, već vrlo privlačna mogućnost povratka na Zemlju bar mjesec dana ranije nego što je itko zamišljao. No, što god bile prave pobude, on je bio zadovoljan. Učinio je sve što je mogao, a ostalo se nalazilo u rukama sudbine.

Postojala je sretna okolnost bez koje bi cijeli projekt bio od početka osuđen na propast. Mah, zdepasti *Leonov*, projektiran tako da se sigurno probija kroz Jupiterovu atmosferu za vrijeme manevra kočenja, bio je više nego upola kraći od *Otkrića*, tako da je zgodno mogao biti postavljen "na leđa" većoj letjelici. Postoje velike antene, smještene na sredini trupa, moglo je poslužiti kao izvrsno sidrište, pod pretpostavkom da je dovoljno snažno da izdrži opterećenje izazvano masom *Leonova* dok bude djelovao pogon *Otkrića*.

Kontrola misije bila je prilično zbunjena nekim zahtjevima koji su upućeni na Zemlju tijekom posljednjih dana. Analize opterećenja oba broda pod neobičnim teretima; djelovanje potiska izvan osi; mjesta neuobičajeno snažnih ili slabih točaka na trupovima, to su bih samo neki od ezoteričnih problema s kojima su se zbunjene inženjeri morali uhvatiti ukoštac. "Je li nešto krenulo naopako?" zabrinuto su se raspitivali. "Baš ništa", uzvratila bi Tanja. "Samo ispitujemo moguće alternative. Hvala na suradnji. Kraj emitiranja."

U međuvremenu, program je tekao kako je bilo predviđeno. Svi sustavi pažljivo su provjereni u oba broda i pripremljeni za odvojena putovanja do Zemlje; Vasilij je obavljao simulacije povratnih staza, a Chandra ih je unosio u Hala kad bi iz njih bile uklonjene sve nepravilnosti, naloživši mu da ih još jednom provjeri. Tanja i Floyd složno su radili na pažljivom pripremanju pristupa Starijem bratu, poput kakvih generala koji kuju planove o invaziji.

Bio je to posao zbog koga se prevalio sav ovaj silni put, ali Floyd više nije bio srcem vezan za njega. Doživio je iskustvo koje nije mogao ni s kim podijeliti, čak ni s onima koji su mu vjerovali. Iako je djelotvorno obavljao svoje dužnosti, pretežni dio vremena misli su mu bile usmjerene na drugu stranu.

Tanja ga je savršeno razumjela.

"I dalje se nadaš onom čudu koje me treba uvjeriti, zar ne?"

"Ili da mene razuvjeri, što bi također bilo potpuno prihvatljivo. Neizvjesnost je ono što mi se ne sviđa."

"Ni meni. Ali ona više neće dugo potrajati, ovako ili onako."

Ona baci kratak pogled prema situacijskom displeju, gdje je sporim ritmom bljeskala brojka 20. Bila je to najsuvišnja informacija na cijelom brodu, budući da su svi napamet znali koliko je dana preostalo do otvaranja lansirnog prozora.

I do napada na *Zagadku*.

Kad se to dogodilo, Floyd je ponovo gledao na drugu stranu. Doduše, bilo bi svejedno i da je gledao u dobrom smjeru; čak i neprekidno dežurna monitorska kamera prikazala je samo slabašno zamućenje između jedne ispunjene i sljedeće prazne slike.

Opet je bio dežuran na *Otkriću*, nalazeći se u noćnoj smjeni, dok je Šaša dežurao na *Leonovu*. Kao i obično, noć je protjecala posve mirno, automatski sustavi obavljali su svoje poslove uz normalnu

djelotvornost. Prije godinu dana Floyd nikako ne bi padalo na pamet da će se jednom nalaziti na stazi oko Jupitera, udaljen od divovskog planeta samo nekoliko stotina tisuća kilometara, a da će ga jedva i pogledati, usredotočen na ne previše uspješna nastojanja da na izvorniku čita "Kreutzerovu sonatu". Prema Saši, to je i dalje bilo vrhunsko djelo erotske proze u (pristojnoj) ruskoj književnosti, ali Floyd još nije bio dovoljno odmakao da bi se mogao u to osvjedočiti. Sada će mu ta prilika zauvijek ostati uskraćena.

U jedan i dvadeset pet pažnju mu privuče spektakularna, premda ne i neuobičajena erupcija na rubu Ioa. Golemi oblak u obliku kišobrana širio se svemirom, počevši u vidu pljuska vraćati svoje sastavne dijelove na usplamtjelo tlo s kojeg se digao. Floyd je imao prilike vidjeti desetke takvih erupcija, ali ga one usprkos tome nisu prestajale očaravati. Činilo se nevjerojatnim da tako mali svijet može biti stjecište tako titanskih energija.

Da bi imao bolji pogled, uputio se do drugog promatračkog prozora. Ali, ono što je tamo ugledao, ili, bolje rečeno, ono što nije ugledao, u trenu ga je nagnalo da potpuno smetne s uma Io, kao i gotovo sve ostalo.

Kad se oporavio od prvog šoka i zadovoljno utvrdio da nije, ponovo?, žrtva halucinacija, odmah je pozvao drugi brod.

"Dobro jutro, Woody", zijevne Šaša. "Ne, *nisam* spavao. Kako napreduješ sa starim Tolstojem?"

"Pusti sad Tolstoja. Baci pogled van i reci mi što vidiš."

"Ništa neobično s *ove* strane svemira. Io radi svoj posao. Jupiter. Zvijezde. Oh, moj Bože!"

"Hvala ti što si potvrdio da sam pri zdravoj pameti. Bolje da probudimo kapetana."

"Dakako. I sve ostale. Woody, bojim se."

"Bio bi budala da se ne bojiš. Hajdemo. Tanja? Tanja? Woody ovdje. Žao mi je što te budim, ali tvoje čudo se dogodilo. Starijeg brata je nestalo. Da, *iščezao je*. Poslije tri milijuna godina odlučio je otići. Mislim da on zna nešto što mi ne znamo."

Za petnaest minuta okupila se mala, sumorna skupina na izvanredni sastanak u prostoriji koja je služila kao brodska blagovaonica i promatračnica. Čak i oni koji su upravo otišli na spavanje bili su već potpuno rasanjeni, zamišljeno pijuckajući toplu kavu iz naročitih posuda i često pogledajući prema šokantno nepoznatom prizoru s one strane *Leonovljevih* prozora, da bi se uvjerali kako je Stariji brat doista nestao.

"Mora znati nešto što mi ne znamo." Tu Floydovu spontanu misao ponovio je i Šaša i ona je sada bešumno i zloslutno lebdjela u zraku. On je sažeo ono što su ovog časa svi mislili, čak i Tanja.

Još je bilo prerano izjaviti: "Što sam vam rekao!" A i kakva je bila vrijednost tog upozorenja? Čak i da je bilo potpuno sigurno ostati, nije bilo nikakve svrhe postupiti tako. S obzirom na okolnost da više nije postojalo ništa što bi se ispitivalo, nije bilo ničega što ih je zadržavalo ovdje, tako da su mogli krenuti natrag što je brže moguće. No, sve to ipak nije bilo tako jednostavno.

"Heywoode", reče Tanja, "sada sam spremna mnogo ozbiljnije shvatiti onu poruku, ili što li je već bilo. Glupo bih postupila da ne učinim tako poslije svega što se dogodilo. Ali, čak i da nas ovdje čeka neka opasnost, i dalje bismo trebali odmjeriti koji je od dva rizika veći. Spojiti *Leonova* i *Otkriće*, upravljati *Otkrićem* s tim golemim teretom izvan osi, pa razdvojiti brodove za samo nekoliko minuta kako bismo mogli staviti u pogon naše motore u pravom trenutku; nijedan razuman kapetan ne bi se izložio takvim opasnostima bez valjanih, rekla bih, više nego uvjerljivih razloga. A ja još nemam takvih razloga. Sve čime raspolažem je riječ jednog... duha. A to nije baš neki dokaz na sudu."

"Ni u istražnom postupku", reče Walter Curnow neuobičajeno tihim glasom, "čak i ako te svi podržimo."

"Tako je, Waltere, razmišljala sam o tome. Ali, ako sigurno stignemo kući, to će opravdati sve, a ako

ne, onda je svejedno, zar ne? U svakom slučaju, neću sada donijeti odluku. Čim budemo poslali izvještaj o ovome, vraćam se u postelju. Priopćit ću vam ujutro što sam odlučila, kad sve to prespavam. Heywoode, Šaša, pođite sa mnom na most, molim vas. Moramo probuditi kontrolu misije prije nego se vratite na stražu."

Ali noć još nije bila završila sa svim iznenađenjima. Negdje kod staze Marsa, Tanjin kratki izvještaj mimoišao se s porukom koja je dolazila iz suprotnog smjera.

Betty Fernandez je konačno progovorila. I CIA i Nacionalna agencija za sigurnost bile su bijesne; njihovo udruženo ulagivanje, pozivanje na rodoljublje i zamaskirane prijetnje potpuno su zakazale, ali je zato uspio producent jedne nižerazredne televizijske mreže, koja se uglavnom bavi senzacionalizmima, što ga je učinilo besmrtnim u analima Videodoma.

Posrijedi je bilo pola sreće, a pola nadahnuća. Režiser vijesti u emisiji "Zdravo, Zemljo" najednom je shvatio da jedan član njegove ekipe zapanjujuće slični na Davida Bowmana; vješt šminker doveo je to do savršenstva. Jose Fernandez mogao je reći mladom čovjeku da se izlaže strašnom riziku, ali ovoga je poslužila sreća koja obično prati hrabre. Istog trena kada je stupio kroz vrata, Betty je kapitulirala. Kasnije, kada ga je, sasvim blago, izbacila, on se već bio dočepao cijele priče. A da bi izvukao neku korist za sebe, izložio ju je bez imalo zloradog cinizma, što nipošto nije bilo svojstveno njegovoj mreži. To mu je donijelo Pulitzerovu nagradu te sezone.

"Žao mi je", reče Floyd prilično klonulo Saši, "što nije ranije progovorila. To me moglo poštediti silnih nevolja. U svakom slučaju, sad je konačno sve sređeno. Tanja više *nikako* ne može biti sumnjičava. Ali pričekat ćemo da se probudi, vrijedi?"

"Dakako, to nije hitno, premda je važno. A san joj je potreban. Nešto mi kaže da ćemo svi odreda ubuduće malo spavati."

Uvjeren sam da imaš pravo, pomisli Floyd. Bio je vrlo umoran, ali čak i da se nije nalazio na dežurstvu, nikako ne bi mogao zaspati. Um mu je bio previše aktivan, prebirući po zbivanjima te izuzetne noći i nastojeći dokučiti sljedeće iznenađenje.

U određenom smislu osjećao je silno olakšanje: sve neizvjesnosti oko njihovog odlaska bile su jamačno okončane; Tanja se više nije mogla kolebati.

No, zato je preostala jedna druga, mnogo veća neizvjesnost. *Što se događa?*

Postojalo je samo jedno iskustvo u Floydovu životu koje se moglo usporediti s ovom situacijom. Kao mladić, jednom prigodom se s prijateljima spuštao kanuom niz neki pritok rijeke Colorado, kad su neočekivano zalutali.

Sve brže su hrlili između zidova kanjona, ne sasvim bespomoćni, ali i s jedva toliko kontrole da ne potonu. Ispred njih su možda bili brzaci, pa čak i neki vodopad; ništa nisu znali. A i da jesu, malo što su mogli poduzeti.

Floyd se ponovo osjetio u pandžama neodoljivih sila koje su gonile njega i njegove sudrugove prema nepoznatom usudu. Ali, ovoga puta, opasnosti ne samo da su bile nevidljive, nego uopće nije bilo isključeno da su i nadmašivale mogućnosti ljudskog shvaćanja.

45. MANEVAR BIJEGA

"...Ovdje Heywood Floyd, predajem izvještaj iz Lagrangea, za koji pretpostavljam, štoviše, nadam se, da će biti posljednji.

Ujeku smo priprema za povratak; za nekoliko dana napustit ćemo ovo neobično mjesto, ovdje na međi što razdvaja Io od Jupitera, gdje smo se susreli s golemim, tajanstveno iščezlim artefaktom kojeg smo

nazvali Stariji brat. I dalje nema ni najmanjeg nagovještaja o tome kamo je nestao, ili zašto.

Iz raznih razloga ne čini se baš poželjno da se ovdje zadržavamo duže nego što je prijeko potrebno. A bit ćemo u mogućnosti krenuti najmanje dva tjedna ranije nego što smo prvobitno planirali, zahvaljujući tome što ćemo upotrijebiti američki brod *Otkriće* kao raketu-nosač za ruskog *Leonova*.

Osnovna zamisao je jednostavna; dva broda će biti spojena, odnosno jedan postavljen 'na leđa' drugome. *Otkriće* će prvo utrošiti cjelokupnu zalihu goriva, ubrzavši obje letjelice u željenom pravcu. Kad iscrpi gorivo, bit će odvojeno poput praznog prvog stupnja rakete-nosača, a *Leonov* će onda staviti u pogon svoje motore. Neće ih ranije uključivati, zato što bi, ako to učini, samo uzalud trošio energiju na to da vuče mrtvi teret *Otkrića*.

A primijenit ćemo još jedan trik koji, poput mnoštva drugih zamisli povezanih s putovanjem svemirom, na prvi pogled kao da prkosi zdravom razumu. Iako nastojimo pobjeći od Jupitera, naš prvi korak sastoji se u tome da mu se približimo što više možemo.

Već smo bili tamo ranije, dakako, kad smo se koristili Jupiterovom atmosferom da usporimo kretanje i uđemo na stazu oko planeta. Ovoga puta nećemo ići tako blizu, ali ni razlika neće biti prevelika.

Naše prvo uključivanje motora, ovdje na Ilovoj putanji koja je od Jupitera udaljena tri stotine pedeset tisuća kilometara, smanjit će nam brzinu, tako da ćemo početi padati prema divovskom planetu sve dok mu ne okrnemo atmosferu. A onda, kada se nađemo na najnižoj točki, utrošit ćemo sve preostalo gorivo što brže budemo mogli kako bismo povećali brzinu i uveli *Leonova* na stazu prema Zemlji.

Kakva je svrha ovako ludog manevra? On se ne može rastumačiti i opravdati bez pozivanja na vrlo složene matematičke proračune, ali mislim da se osnovno načelo može lijepo predočiti.

Kako budemo sve dublje ponirali u Jupiterovo golemo gravitacijsko polje, stjecat ćemo brzinu, odnosno energiju. Pod 'mi' ovdje razumijevam brodove i gorivo koje oni nose.

A to gorivo utrošit ćemo upravo tu, na dnu Jupiterova 'gravitacijskog bunara', odnosno, *nećemo ga ponovo podizati*. Kako ga budemo izbacivali iz naših motora, ono će podijeliti s nama jedan dio kinetičke energije koju je steklo. Tako ćemo posredno iskoristiti Jupiterovu silu težu da nas ubrza na putu prema Zemlji. Kao što smo upotrijebili atmosferu da se oslobodimo viška brzine prilikom dolaska, ovo je jedan od rijetkih slučajeva u kojima nam Majka Priroda, obično vrlo škrt, dopušta da ostvarimo i obratni učinak...

Uz ovaj trostruki pogon, gorivo *Otkrića*, svoje vlastito gorivo i Jupiterovu gravitaciju, *Leonov* će se otisnuti prema Suncu hiperbolom koja će ga dovesti do Zemlje za pet mjeseci. Bar dva mjeseca ranije nego što bismo mogli postići na drugi način.

Sigurno se pitate što će se dogoditi s dobrim, starim *Otkrićem*. Očigledno ga ne možemo dovesti natrag automatskim upravljanjem, kao što smo prvo planirali. Bez goriva, ono će biti bespomoćno.

Ali bit će i savršeno sigurno. Nastavit će kružiti oko Jupitera po vrlo izduženoj elipsi poput kakvog uhvaćenog kometa. A možda će jednog dana neki kasniji pohod ostvariti novi susret s njim, raspoložujući pritom dovoljnim viškom goriva da ga vrati do Zemlje. No, to se zasigurno neće dogoditi još mnogo godina.

A sada se moramo pripremiti za polazak. Još ima mnogo posla za obaviti i nećemo moći predahnuti sve do posljednjeg uključivanja motora koje nas treba uputiti na stazu povratka.

Neće nam biti žao što odlazimo, iako nismo ostvarili sve zadaće. Tajna, a možda i prijetnja, nestanka Starijeg brata i dalje nas progona, ali ne postoji ništa što bismo s tim u svezi mogli poduzeti.

Učinili smo sve što smo mogli, i sada se vraćamo kući.

Ovdje Heywood Floyd, kraj izvještaja."

Začuo se ironični pljesak malobrojne publike, koja će se umnožiti mnogo milijuna puta kad poruka

stigne do Zemlje.

"Nisam se obraćao vama", usprotivi se Floyd, osjetivši se pomalo nelagodno. "U svakom slučaju, uopće nisam htio da vi to čujete."

"Obavio si vješto svoj uobičajeni posao, Heywoode", reče Tanja utješno. "A uvjereni sam da se svi slažemo sa svime što si rekao slušateljima na Zemlji."

"Ne potpuno", reče jedan prigušen glas tako tiho da su svi morali načuliti uši kako bi ga čuli. "Postoji još jedan problem."

U promatračnici zavlada potpuni muk. Prvi put tijekom mnogih tjedana Floyd postaje svjestan slabašnog kuckanja iz glavnog cjevovoda za dovod zraka i neprekidnog zujanja koje je mogla stvarati i osa uhvaćena iza neke zidne ploče. Kao i sve druge svemirske letjelice, *Leonov* je obilovao takvim često neobjašnjivim zvucima koje čovjek inače rijetko zapaža, osim kad prestanu. A onda je obično vrlo preporučljivo bez mnogo raspravljanja dati se u traganje za uzrokom tog prestanka.

"Nisam svjesna nijednog problema, Chandra", reče Tanja zloslutno mirnim glasom. "Što bi to moglo biti?"

"Posljednjih nekoliko tjedana proveo sam u pripremanju Hala da se po određenim stazama za tisuću dana vrati s brodom do Zemlje. Sve te programe sada treba opozvati."

"Žao nam je zbog toga", odgovori Tanja, "ali kako stvari sada stoje, svakako je mnogo bolje..."

"Nisam to imao na umu", reče Chandra. Slijedilo je zapanjeno komešanje; on nikada ranije nikoga nije prekinuo, a ponajmanje Tanju.

"Znamo kako je Hal osjetljiv glede zadaća misije", nastavi on u šutnji punoj iščekivanja koja je zavladała. "A vi sada tražite od mene da mu dam program koji za ishod može imati njegovo uništenje. Točno je da će se prema sadašnjem planu *Otkriće* naći na postojećoj stazi, ali ako ono upozorenje uopće ima nekog smisla, što će se na kraju dogoditi s brodom? To ne znamo, dakako, ali situacija nas ispunjava zebnjom. Jeste li pomislili kako će Hal na sve to reagirati?"

"Da li vi to ozbiljno nagovijestate mogućnost", upita Tanja sasvim polako, "da Hal odbije izvršavati zapovijedi, baš kao i u prethodnoj misiji?"

"To se *nije* dogodilo prošloga puta. On je dao sve od sebe da se snađe u međusobno proturječnim zapovijedima."

"Ovaj put neće biti takvih proturječnosti. Situacija je sasvim jasna."

"Možda, nama. Ali, jedna od Halovih osnovnih uputa je ne dopustiti da se *Otkriće* dovede u opasnost, a mi ćemo sad to pokušati potisnuti u drugi plan. Međutim, kad su posrijedi tako složeni sustavi kao što je Halov, nemoguće je predvidjeti sve posljedice."

"Ne vidim nikakav stvarni problem u tome", umiješa se Šaša. "Jednostavno mu nemojmo reći da postoji opasnost. Tada će bez ikakvog... kolebanja izvršavati svoj program."

"Nezadovoljstvo psihotičkog računala!" promrmlja Curnow. "Osjećam se kao u drugorazrednoj znanstveno-fantastičnoj video-drami."

Dr. Chandra mu uputi neprijateljski pogled.

"Chandra", reče Tanja naglo. "Jeste li možda raspravljali o ovome s Halom?"

"Nisam."

Je li bilo nekog oklijevanja? upita se Floyd. Moglo je biti sasvim bezazleno; Chandra je jednostavno mogao prebirati po sjećanju. A možda je i lagao, koliko god se to činilo nevjerojatnim.

"Onda ćemo postupiti prema Sašinom prijedlogu. Ubacite novi program u njega i neka sve ostane na tome."

"A kad mi bude počeo postavljati pitanja o promjeni plana?"

"Kakvi su izgledi da on to učini, bez vaših poticaja?"

"Veliki. Molim vas imajte na umu da je znatiželja usadena u njega. Ako bi posada stradala, on mora biti u stanju dalje brinuti o misiji na vlastitu inicijativu."

Tanja je razmišljala nekoliko trenutaka.

"I dalje je to nešto posve jednostavno. Hal vam vjeruje, zar ne?"

"Svakako."

"Onda mu morate reći da *Otkriće* nije u opasnosti i da će kasnije biti upućena nova misija da ga vrati na Zemlju."

"Ali to nije istina."

"Mi *ne znamo* da nije", odgovori Tanja, pri čemu joj glas poče zvučati pomalo nestrpljivo.

"Pretpostavljamo da postoji ozbiljna opasnost, inače ne bismo planirali krenuti prije no što je predviđeno."

"Pa što onda predlažete?" upita Tanja upadljivo prijetećim prizvukom u glasu.

"Moram ga upoznati s potpunom istinom u onoj mjeri u kojoj je i nama poznata; ne smije više biti laži i poluistina koje su jednako opasne. A onda pustimo da *on sam* donese odluku."

"Do vraga, Chandra, pa on je samo stroj!"

Chandra uputi Maksu tako čvrst, samouvjeren pogled da ovaj brzo stane gledati negdje u pod.

"To smo i svi mi, gospodine Brajlovski. Posrijedi je samo drugi metar kojim sebe mjerimo. No, u načelu je posve svejedno da li se temeljimo na ugljiku ih siliciju; moramo jedni prema drugima osjećati poštovanje."

Baš neobično, pomisli Floyd, kako Chandra, daleko najniža osoba u prostoriji, sada najednom izgleda najviši. Ali, ovo raspravljanje već je otišlo predaleko. Svakog trenutka Tanja će početi izdavati neposredne zapovijedi i situacija će uistinu postati nezgodna.

"Tanja, Vasilij, smijem li s vama nasamo razmijeniti misli? Čini mi se da postoji način rješenja ovog problema."

Floydov prijedlog dočekan je s očiglednim olakšanjem i dvije minute kasnije on je već sjedio s bračnim parom Orlov u njihovoj kabini.

"Hvala, Woody", reče Tanja, pruživši mu vrč s njegovom omiljelom azerbajdžanskom *šemakom*.

"Nadala sam se da ćeš to učiniti. Pretpostavljam da imaš nešto, kako to vi ono kažete?, u rukavu."

"Čini mi se", uzvratil Floyd, srknuvši nekoliko kubičnih centimetara slatkog vina koje mu je vrlo prijalo. "Žao mi je što je Chandra počeo stvarati poteškoće."

"I meni je žao. Baš smo sretni što na brodu imamo samo jednog ludog učenjaka."

"*Meni* si katkad drugo govorila", nasmije se akademik Vasilij. "U svakom slučaju, Woody, da čujemo što imaš."

"Evo što predlažem. Pustimo Chandru da sve obavi na svoj način. U tom slučaju postoje samo dvije mogućnosti. Prvo, Hal će raditi upravo ono što tražimo od njega, kontrolirat će *Otkriće* tijekom dva uključjenja motora. Upamtite: prvo uključenje nije kritično. Ako nešto krene naopako dok se budemo udaljavali od Ioa, imat ćemo dovoljno vremena za ispravak. A to će nam pružiti i dobru priliku da provjerimo Halovu... spremnost na suradnju."

"Ali, što je s preletom pokraj Jupitera? To je prava kritična točka. Ne samo što ćemo tada potrošiti gotovo cjelokupno gorivo *Otkrića* već i tempiranje i vektori potiska moraju biti besprijekorno točni."

"Može li se to obaviti ručnim kontrolama?"

"Nipošto ne bih voljela to pokušati. I najmanja pogreška pa ili nestajemo u ognju ili postajemo dugoperiodični komet. Vratili bismo se ovamo za nekoliko tisuća godina."

"Ali, ako ne bi bilo alternative?" bio je uporan Floyd.

"Pa, pod pretpostavkom da na vrijeme preuzmemo kontrole i da imamo unaprijed pripremljen niz

alternativnih staza, hm, u tom slučaju možda bismo još i uspjeh."

"Znajući te dobro, Vasilij, uvjeren sam da to 'možda' znači 'sigurno'. A to me dovodi do druge mogućnosti koju sam spomenuo. Ako Hal i najmanje odstupa od programa, mi preuzimamo kontrolu."

"Misliš, da ga isključimo?"

"Točno."

"To prošli put nije ispalo baš najlakše."

"Stekli smo nekoliko pouka od tada. Prepusti sve meni. Mogu jamčiti da će ti ručne kontrole biti vraćene za otprilike pola sekunde."

"Pretpostavljam kako nema opasnosti da Hal postane sumnjičav."

"Sada *ti* postaješ paranoičan, Vasilij. Hal ipak nije toliko očovječen. Ali, Chandra je u stanju ubaciti mu crva sumnje. Ne smije, dakle, saznati ni slova o ovome. Svi ćemo se u potpunosti složiti s njegovim planom, izrazit ćemo žaljenje što smo imali primjedbi i utvrdit ćemo da smo uvjereni kako će Hal razumjeti naše nazore. Je li tako, Tanja?"

"Tako je, Woody. I čestitam ti na dalekovidnosti; ta igračka je bila dobra zamisao."

"Kakva igračka?" upita Vasilij.

"Objasnit ću ti uskoro. Oprosti, Woody, to je sva *šemaka* koja mi je ostala. Htjela bih sačuvati malo, za onaj trenutak kad se sigurno nađemo na putu prema Zemlji."

46. ODBROJAVANJE

Nitko nikad ne bi u ovo povjerovao bez mojih fotografija, pomisli Maks Brajlovski kružeći oko dva broda na daljini od dva kilometra. Prizor je doista bio nedoličan, kao da *Leonov* siluje *Otkriće*. Kad je sad malo bolje promislio, kruti, zdepasti ruski brod uistinu je djelovao muški u usporedbi s tananom, vitkom američkom letjelicom. Ali i većina drugih operacija spajanja izazivala je izrazito seksualne primisli; prisjetio se da je jedan od prvih kozmonauta, čijeg se imena nije mogao sjetiti, bio ukoren zbog previše slikovitih riječi kojima je dočaravao... ovaj, vrhunac svoje misije.

Koliko je mogao procijeni na temelju pažljivog promatranja, sve je bilo u redu. Na dovođenje u odgovarajući položaj i na čvrsto povezivanje dva broda utrošeno je više vremena nego što je bilo predviđeno. Sve to uopće ne bi bilo moguće bez jednog od onih sretnih slučajeva koji katkad, ali ne uvijek, bivaju dobrohotni prema onima koji to zaslužuju. Na *Leonovu* su za svaki slučaj ponijeli nekoliko kilometara trake od ugljičnih vlakana, ne šire od vrpce kojom djevojke povezuju kosu, ali i kadre izdržati opterećenje od mnogo tona. Traku je trebalo domišljato upotrijebiti za pričvršćivanje raznih uređaja uz Starijeg brata ako svi drugi načini zakažu. Ona je sada spajala *Leonova* i *Otkriće* u nježni zagrljaj, dovoljno čvrsto, svi su se uzdali, da spriječi svako drmanje i pomicanje sve do ubrzanja od jedne desetine gravitacije, koliko se najviše moglo postići pri punom opterećenju motora.

"Želite li da provjerim još nešto prije nego se vratim?" upita Maks.

"Ne", uzvratila Tanja. "Sve je u redu. A i nemamo više vremena na bacanje."

To je bilo točno. Ako je ono tajanstveno upozorenje bilo ozbiljno, u što sada nitko više nije sumnjao, onda je trebalo otpočeti manevar uzmaka tijekom sljedeća dvadeset četiri sata.

"U redu, vraćamo *Ninu* u staju. Žao mi je zbog toga, stara djevojko."

"Uopće nam nisi rekao da je *Nina* kobila."

"Ne priznajem to ni sada. A žao mi je što ćemo je ostaviti ovdje u svemiru, kao kakvo smeće, samo da bismo dobili nekoliko bijednih dodatnih metara u sekundi."

"Oni nam mogu biti i te kako dragocjeni za nekoliko sati, Makse. U svakom slučaju, ništa ne isključuje

mogućnost da jednoga dana netko ponovo dođe ovamo i vrati je na Zemlju."

Cisto sumnjam, pomisli Maks. A možda je, uostalom, baš bilo prikladno ostaviti malu svemirsku letjelicu tu, kao stalni podsjetnik na Čovjekov prvi posjet carstvu Jupitera.

Blagim, brižljivo tempiranim impulsima iz kontrolnih mlaznica on obiđe *Ninom* veliku kuglu *Otkrića* u kojoj je bio smješten modul za održavanje života; njegove kolege na kontrolnom mostu jedva da su ga i pogledale dok je promicao pokraj njihova zakrivljenog prozora. Pred njim se pojavio razjapljeni ulaz u dvoranu za servo-letjelice i on je nježno posadio *Ninu* na ispruženi krak za pristajanje.

"Uvucite me unutra", reče on čim su zasuni škljocnuli. "Ovo se zove valjano planirana izvanbrodska djelatnost. Preostao je još cijeli kilogram goriva da se *Nina* posljednji put izveze."

* * *

Normalno, nije bilo puno dramatičnosti prigodom uključanja motora u svemiru; to nije bilo nalik vatri i grmljavini, kao i uvijek prisutnim rizicima, svojstvenim uzlijetanju s površine planeta. Kad bi nešto pošlo naopako, pa motori ne bi htjeli razviti puni pogon, ništa za to: sve bi se sredilo jednostavno tako što bi uključenje nešto duže potrajalo. Ili se moglo pričekati sljedeću pogodnu točku na stazi za novi pokušaj.

Međutim, ovaj put, dok je odbrojavanje teklo prema nuli, napetost na oba broda bila je gotovo opipljiva. Svi su znali da je ovo prva prava provjera Halove dobrohotnosti; jedino su Floyd, Curnow i bračni par Orlov bili upućeni u to da postoji i rezervna inačica. Ali, čak ni oni nisu bili potpuno uvjereni da će ona upaliti u slučaju nužde.

"Sretno, *Leonove*", poručila je kontrola misije, tempirajući poruku tako da stigne pet minuta prije paljenja. "Nadamo se da sve teče glatko. A ako vam to ne pričinja previše poteškoća, da U biste, molimo vas, mogli malo poblize promotriti ekvator, na sto petnaestom stupnju geografske dužine, kad budete zašli za Jupiter. Javila se tamo jedna neobična tamna mrlja, po svemu sudeći neko bujanje odozdo; savršeno je okrugla i ima u promjeru gotovo tisuću kilometara. Nalik je na sjenu nekog satelita, ali to ne može biti."

Tanja je kratko uzvratila na poruku, uspjevši s nekoliko krajnje škrtih riječi dočarati njihov potpuni nedostatak zanimanja za meteorologiju Jupitera u ovom trenutku. Kontrola misije ponekad je pokazivala pravu genijalnost za netaktičnost i odabiranje pogrešnog trenutka.

"Svi sustavi ispravni", reče Hal. "Dvije minute do paljenja."

Čudno, pomisli Floyd, kako terminologija često nadživi tehnologiju koja ju je rodila. Jedino su se kemijske rakete "palile"; čak i kad bi vodik u nuklearnom pogonu ih pogonu na plazmu došao u dodir sa kisikom, bio bi prevruć da bi mogao gorjeti. Pri takvim temperaturama svi bi spojevi u trenu bili razbijeni na sastavne elemente.

On počne prebirati po pamćenju, tragajući za drugim sličnim primjerima. Ljudi, naročito stariji, i dalje su govorili o stavljanju filma u foto-aparat ih benzina u rezervoar automobila. Čak se i izraz "staviti na celuloid" ponekad još mogao čuti u studijima za snimanje, iako se odnosio na tehnologiju zastarjelu već dva naraštaja.

"Minuta do paljenja."

On se vrati iz prošlosti u sadašnjost. Ova minuta bila je ključna; već gotovo stotinu godina na lansirnim rampama i u kontrolnim centrima to je bilo najdužih šezdeset sekundi koje su uopće postojale. Bezbroj puta lansiranje se završilo nesretno; no ostali su zapamćeni jedino trijumfi. Kakav li će sad ishod biti?

Iskušanje da još jednom zavuče ruku u džep u kome se nalazio prekidač Hala bilo je gotovo neodoljivo, iako mu je logika neprekidno govorila da ima obilje vremena za popravak. Ako bi Hal zakazao u izvršenju programa, to će biti samo nepovoljna okolnost, a ne i nesreća. Doista kritičan trenutak nastat će onda kad se nađu na rubu Jupiterove atmosfere.

"Šest... pet... četiri... tri... dva... jedan... PALJENJE!"

U prvi trenutak potisak je bio jedva osjetan; bila je potrebna gotovo cijela minuta da se dostigne puno ubrzanje od jedne desetine gravitacije. Pa ipak, svi su odmah počeli pljeskati, sve dok ih Tanja nije utišala. Trebalo je obaviti mnoga provjeravanja; čak ako Hal bude dao sve od sebe, što se u tom trenutku činilo sigurnim, bilo je i dalje mnogo toga što je moglo zakazati.

Antensko postolje *Otkrića*, koje je sad izdržavalo najveći dio opterećenja izazvanog inercijom *Leonova*, uopće nije bilo projektirano za takvu zloupotrebu. Glavni konstruktor broda, koji je u međuvremenu povučen iz mirovine, zaklinjao se da je sigurnosna margina dovoljno široka. Ali, nije bila isključena mogućnost da se vara, a i za materijale se znalo da postaju lomni poslije više godina provedenih u svemiru...

Također se moglo dogoditi da trake koje spajaju dva broda nisu najbolje postavljene; one su se mogle istegnute i olabaviti ili skliznuti. Jednako tako, *Otkriće* možda neće biti kadro obaviti prijeko potrebne korekcije staze zbog decentrirane dodatne mase od tisuću tona koje nosi na leđima. Floyd je na pamet padalo desetak toga što je moglo stvoriti ozbiljne poteškoće; malo je bilo utjehe u okolnosti poznatoj iz iskustva da se na kraju uvijek zbivalo nešto jedanaesto, sasvim nepredviđeno.

No, minute su protjecale bez ikakvih problema; jedini dokaz da motori *Otkrića* uistinu rade bila je slaba, potiskom izazvana gravitacija, kao i blago vibriranje koje se prenosilo kroz zidove broda. Io i Jupiter i dalje su počivali na istom mjestu gdje su se nalazili i tijekom proteklih tjedana, na suprotnim stranama neba.

"Isključenje za deset sekundi. Devet-osam-sedam-šest-pet-četiri-tri-dva-SADA!"

"Hvala, Hale! Sigurno kao na dugme!"

Bio je to još jedan zastarjeli izraz koji se i dalje upotrebljavao; već najmanje jedan naraštaj, senzorne tipke gotovo su posve zamijenile dugmad. No, ipak, ne u svim slučajevima. Kad bi okolnosti bile kritične i dalje je bilo najbolje raspolagati takvim kontrolnim uređajem koji se očito kretao proizvodeći pri tome fini, zadovoljavajući klik.

"Potvrđujem", reče Vasilij. "Nema potrebe ni za kakvim korekcijama sve do sredine kursa."

"Oprostimo se od blistavog, egzotičnog Ioa, svijeta iz snova trgovaca nekretninama", reče Curnow. "Svi ćemo biti sretni što ćeš nam nedostajati."

Ponovo počinje nalikovati na starog Waltera, pomisli Floyd. Tijekom posljednjih nekoliko tjedana postao je neobično povučen, kao da mu se nešto motalo po glavi (ali kome nije?). Kako se čini, provodio je znatan dio svog inače oskudnog slobodnog vremena u šaputanju i razgovorima s Katerinom: Floyd se jedino nadao da se nije suočio s nekim medicinskim problemom. U tom pogledu su do sada imali prilično sreće; posljednje što bi im u ovom trenutku trebalo bio bi neki nesretni slučaj koji bi nalagao stručnu intervenciju kirurga-zapovjednika.

"Nije fer to što kažeš, Waltere", reče Brajlovski. "Počelo mi se sviđati ovo mjesto. Baš bi bilo zgodno ploviti onim jezerima lave."

"A što kažete na vulkanski roštilj?"

"Ili na pravo kupanje u rastopljenom sumporu?"

Svi su se razigrali, pa su čak bili pomalo histerični od olakšanja. Iako je bilo prerano da se odahne, budući da je najkritičnija faza manevra bijega, bila tek pred njima ipak je uspješno prebrođen prvi korak na dugom putovanju kući. Bio je to više nego dovoljan razlog za malo i skromno davanje oduška.

No, slavlje nije dugo potrajalo, budući da je Tanja ubrzo izdala zapovijed da svi oni čija prisutnost nije nužna pođu na odmor, a ako je moguće i odspavaju, kako bi se pripremili za susret s Jupiterom od koga ih je razdvajalo još samo devet sati. Pošto oni na koje se ova zapovijed odnosila nisu bili baš hitri u njenom izvršavanju, Šaša ih je potjerao s mjesta gdje su se zatekli, uzviknuvši: "Visjet ćete zbog ovoga, vi buntovnički psi!" Prije samo dvije večeri svi su, opuštanja radi, uživali u četvrtoj verziji filma

"Pobuna na brodu Bounty", za koju je među povjesničarima kinematografije vladalo jednostavno uvjerenje da u njoj igra najuspješniji kapetan Bligh još od vremena znamenitog Charlesa Laughtona.

Javili su se, doduše, ne previše glasni prijedlozi da se Tanji onemogućí gledanje tog filma, kako poslije projekcije ne bi došla na neke nove zamisli.

Poslije nekoliko nemirnih sati provedenih u svojoj čahuri Floyd odustane od nastojanja da zaspi i otisnu se do promatračke palube. Jupiter je u međuvremenu postao mnogo veći i polako je blijedio dok su brodovi hitali prema točki najvećeg približavanja planetu povrh noćne strane. Veličanstvena, grbava ploča pružala je pogledu cijelo bogatstvo pojedinosti. Bili su tu pojasevi oblaka, mrlje svih boja od zasljepljujuće bijele do crvene poput opeke, tamne erupcije iz neznanih dubina, ciklonska elipsa Velike Crvene Pjege, tako da oko sve to nikako nije moglo zahvatiti. Okrugla, tamna sjena jednog mjeseca, po svemu sudeći Europe, pomisli Floyd, bila je tu u prolazu. Sad je posljednji put promatrao taj nevjerojatni prizor; iako je morao biti u punoj formi za šest sati, bio bi pravi zločin kad bi ove dragocjene trenutke potratio na spavanje.

Gdje U se djela ona mrlja za koju ih je kontrola misije zamolila da je promotre? Trebalo bi se već pojaviti na vidiku, ali Floyd nije bio siguran da će se moći vidjeti golim okom. Vasilij je sigurno previše zauzet da bi se gnjavio s tim; možda bi on tu mogao pomoći, tako da se malo pozabavi amaterskom astronomijom. Uostalom, postojalo je jedno kratko razdoblje prije tridesetak godina kad je zarađivao za život kao profesionalac na tom polju.

On stavi u pogon kontrole glavnog teleskopa promjera pedeset centimetara - srećom, vidno polje nije bilo zapriječeno pripojenim trupom *Otkrića* - i stane kliziti po ekvatoru uz srednji stupanj povećanja. I ubrzo ugleda ono što je tražio: upravo se pojavljivalo iza ruba ploče.

Silom prilika, Floyd je toga trenutka bio jedan od deset najvećih stručnjaka za Jupiter u Sunčevom sustavu; ostalih devet radilo je ih spavalo oko njega. Odmah je shvatio da ima nečeg neobičnog u vezi s tom mrljom; bila je toliko crna da je nalikovala na rupu probušenu kroz oblake. S mjesta odakle je promatrao činilo se da je to elipsa oštrih bridova; Floyd je pretpostavio da bi, viđena ravno odozgo, bila savršeni krug.

Načinio je nekoliko snimaka, a onda povećao razlučnu moć do najvišeg stupnja. Jupiterovo brzo okretanje oko vlastite osi već je dovelo formaciju u jasno vidno polje; što ju je duže promatrao, Floyd je postajao sve zbunjeniji.

"Vasilij", pozva on preko interkoma, "ako se možeš odvojiti od posla samo minutu, baci pogled na monitor teleskopa od pedeset centimetara."

"Što promatraš? Je li važno? Provjeravam stazu."

"Samo ti radi svoj posao. Nema žurbe. No, pronašao sam onu mrlju o kojoj je izvijestila kontrola misije. Izgleda krajnje neobično."

"Do vraga! Potpuno sam je smetnuo s uma. Baš smo ti mi neka fina promatračka družina kad nam momci sa Zemlje govore kamo da gledamo. Daj mi još samo pet minuta, nikamo neće pobjeći."

Sigurno da neće, pomisli Floyd; štoviše, postat će jasnija. Međutim, nije bilo toliko sramno previdjeti nešto što su uočili zemaljski, ili lunarni, astronomi. Jupiter je, naime, vrlo velik, oni su bili vrlo zaposleni, a teleskopi na Mjesecu i na stazi oko Zemlje raspolagali su stotinu puta većom razlučnom moći od uređaja kojima se on sada koristio.

No, sve je postajalo sve neobičnije. Floyd se prvi put javi neodređeni osjećaj nelagode. Sve do tog trenutka uopće mu nije palo na um da bi mrlja mogla biti i nešto drugo, a ne samo prirodna formacija, neki trik Jupiterove nevjerojatno složene meteorologije. Sada je počeo sumnjati u to.

Bila je tako *crna*, poput same noći. I tako simetrična; kada je ušla u jasno vidno polje, postalo je očigledno da je to savršeni krug. No, ipak nije bila oštro omeđena; rubovi su bili neobično zamućeni, kao

da su stajali malo izvan žarišta.

Je li to bio plod mašte, ili je doista porasla dok ju je gledao? Brzo je procijenio i zaključio da to sad ima u promjeru dvije tisuće kilometara. Bilo je tek neznatno manje od još vidljive sjene Europe, ali i toliko tamnije da se nikako nije moglo zamijeniti s njom.

"Da pogledamo", reče Vasilij tonom koji je odavao milostivost. "Što misliš da si pronašao? Oh..." Glas mu zamukne.

To je ono, pomisli Floyd, uz iznenadnu ledenu uvjerenost.

Što god to bilo...

47. ZAVRŠNO PROLIJETANJE

No, kada je bolje promislio, pošto je minula prva zbunjenost, bilo je teško zamisliti kako jedna sve šira crna pjega na pročelju Jupitera može biti opasna. Bila je, doduše, izuzetna, neobjašnjiva, ali ipak ne i toliko važna kao ključna zbivanja koja su sada stajala pred njima, udaljena samo sedam sati u budućnost. U ovom trenutku jedino je bilo važno uspješno uključiti motore na obodnici Jupiterove atmosfere, a za proučavanje tajanstvenih crnih pjega imat će na raspolaganju obilje vremena kada se budu sigurno našli na putu kući.

To je vrijedilo i za odlazak na počinak; Floyd je ipak ubrzo odustao od svih pokušaja da zaspi. Premda je osjećaj opasnosti, bar *poznate* opasnosti, bio mnogo umjereniji nego za prvog približavanja Jupiteru, budnog ga je držala mješavina uzbuđenja i bojazni. Uzbuđenje je bilo prirodno i razumljivo; bojazan je imala složenije uzroke. Floyd se držao pravila da se nikad ne brine za zbivanja na čiji tijek nikako ne može utjecati; sve vanjske prijetnje pokazat će se u svoje vrijeme i on će se tek tada uhvatiti ukoštac s njima. No, ipak nije mogao odagnati sve brige oko toga jesu li poduzeli sve što je potrebno da se osiguraju brodovi.

Izumu li se mehanički kvarovi, postojala su dva glavna izvora mogućih neprilika. Iako trake koje su povezivale *Leonova* i *Otkriće* nisu pokazale težnju da skliznu, njih je tek trebalo staviti na najjaču kušnju. Gotovo podjednako kritičan bit će i trenutak razdvajanja, kada na neugodno maloj udaljenosti budu upotrijebljeni najslabiji među eksplozivnim nabojima, prvobitno predviđeni da protresu Starijeg brata. A, dakako, bio je tu i Hal...

Manevar izlaska sa staze obavio je besprijekorno točno. Izveo je mnoštvo simulacija poniranja u Jupiterovu atmosferu, uzevši pritom u obzir iskorištavanje posljednje kapi goriva "Otkrića", bez ikakvih komentara ili kritike. Iako mu je Chandra, doduše, pomno objasnio, u skladu s dogovorom, što pokušavaju izvesti, ostalo je otvoreno pitanje je li Hal doista shvatio što se događa.

Floyda je sve silnije morila jedna briga koja je tijekom nekoliko prethodnih dana prerasla gotovo u opsjednutost. Zamišljao je kako sve teče besprijekorno, kako su dva broda već prevalila polovicu završnog manevra, kako golema Jupiterova ploča ispunjava nebo na samo nekoliko stotina kilometara od njima, a onda Hal najednom elektronski pročisti grlo i kaže: "Dr. Chandra, biste li mi zamjerili ako vas nešto zapitam?"

No, nije se sve odigralo baš tako.

Velika crna mrlja, kako je neizbježno nazvana, brzo je nestala s vidika zbog Jupiterove brze rotacije. Za nekoliko sati, brodovi koji su i dalje ubrzavali sustići će je negdje povrhu noćne strane planeta, ali ovo je bila posljednja prilika da se izbliza promotri danju.

I dalje je rasla izuzetno brzo; za posljednja dva sata površina joj se više nego udvostručila. Izuzme li se okolnost da je, dok je rasla, ostajala crna, vrlo je podsjećala na lokvu tinte koja se širi vodom. Njene

međe, koje su se sada u Jupiterovoj atmosferi razmicale gotovo brzinom zvuka, još su se činile neobično zamućenima i izvan žarišta; pri najvećoj razlučnoj moći brodskog teleskopa razlog ove pojave postao je napokon očigledan.

Za razliku od Velike Crvene Pjege, velika crna mrlja nije imala ravnomjerno ustrojstvo; bila je sazdana od mnoštva sićušnih točaka, slično novinskoj fotografiji viđenoj kroz povećalo. Na najvećem dijelu površine, točke su bile toliko gusto zbijene da su se gotovo dodirivale, ali na rubovima su postajale sve razmaknutije, tako da se mrlja završavala prije sivkastom polusjenom negoli oštrom granicom.

Bit će da je bilo gotovo milijun tih tajanstvenih točkica, koje su bile upadljivo izdužene, prije elipse negoli krugovi. Katerina, najnemaštovitija osoba na brodu, sve je iznenadila izjavom da joj se sve to čini kao da je netko uzeo vreću riže, obojio je u crno i prosuo po pročelju Jupitera.

Sunce je počelo zalaziti za golemi luk dnevne strane, koji se brzo sužavao, dok je *Leonov* po drugi put hitao prema Jupiterovoj noći na sastanak sa sudbinom. Za manje od trideset minuta otpočet će završno uključenje, a onda će se sve zbivati vrlo brzo.

Floyd se zapita da li bi se trebao pridružiti Chandri i Curnowu koji su dežurali na *Otkriću*. Ali, nije bilo ničega u čemu je mogao biti od pomoći; ako iskrсне nešto nepovoljno, samo bi smetao svojom prisutnošću. Prekidač se nalazio u Curnowljevom džepu, a Floyd je znao da njegov mlađi kolega mnogo brže reagira od njega. Ako Hal pokaže i najmanji znak neobičnog ponašanja, mogao je biti isključen za manje od jedne sekunde; ali, Floyd je bio uvjeren da takve krajnje mjere neće biti potrebne. S obzirom na to da su Chandri dane odriješene ruke, on je revno surađivao na pripremi postupka za preuzimanje kontrole, ako bi se kakvim nesretnim obratom za tim pojavila potreba. Floyd nije sumnjao u to kako se njemu moglo pokloniti povjerenje da će izvršiti svoju dužnost, koliko god žalio što se to pokazalo nužnim.

Curnow, međutim, nije dijelio to uvjerenje. Bio bi sretniji, rekao je Floyd, da je poduzeo i dodatne mjere, drugi prekidač, za Chandru. U međuvremenu nije bilo ničega što se moglo učiniti osim čekati i promatrati kako se približava pokrov oblaka na noćnoj strani; oblaci su bili slabašno vidljivi zahvaljujući odraženoj svjetlosti satelita u prolazu, sjajnosti fotokemijskih reakcija i učestalim titanskim bljescima munja u olujnim nepogodama prostranijima od cijele Zemlje.

Sunce zgasne iza njih, zaklonjeno za svega nekoliko sekundi golemim globusom kome su se sada tako brzo primicali. Kad ga ponovo budu ugledali, već će se sigurno nalaziti na putu kući.

"Dvadeset minuta do paljenja. Svi sustavi nominalni."

"Hvala, Hale."

Pitam se je li Chandra bio posve iskren, pomisli Curnow, kada je rekao da će se Hal zbuniti ako bilo tko drugi bude razgovarao s njim. Ja sam često razgovarao s njim dok nikoga nije bilo u blizini, i on me uvijek savršeno razumio. No, sada više nije preostalo mnogo vremena za prijateljsko ćaskanje, premda bi to pomoglo da malo popusti napetost.

Što Hal *doista* misli, ako uopće nešto misli, o misiji? Cijeloga života Curnow je izbjegavao apstraktna, filozofska pitanja: ja čvrsto vjerujem jedino u vijke i matice, često je tvrdio, premda ni jednih ni drugih nema premnogo na jednom svemirskom brodu. Ranije bi se nasmijao toj zamisli, ali sada su ga počele moriti sumnje: je li Hal osjećao da će ubrzo biti napušten i, ako je tako, hoće li se tome suprotstaviti? Curnow je gotovo posegnuo za prekidačem, ali se u zadnji tren suzdržao. Već je toliko puta načinio tu kretnju da je Chandra mogao nešto posumnjati.

Po stoti put je ponavljao redosljed zbivanja što su se trebala odigrati sljedećeg sata. U trenutku kad i posljednje zalihe goriva na *Otkriću* budu iscrpljene, oni će isključiti sve osim ključnih sustava i kroz spojnu cijev pohitati do *Leonova*. Potom će slijediti razdvajanje, eksplozivni naboji bit će detonirani, brodovi će se razmaknuti jedan od drugoga i motori na *Leonovu* staviti će se u pogon. Do razdvajanja je moralo doći, ako sve bude teklo prema planu, upravo u trenutku kada se budu nalazili na najmanjoj

udaljenosti od Jupitera; na taj način, u najvećoj mjeri će se iskoristiti gravitacijska darežljivost divovskog planeta.

"Petnaest minuta do paljenja. Svi sustavi nominalni."

"Hvala, Hale."

"Usput", umiješa se Vasilij s drugog broda. "Ponovo sustižemo veliku crnu mrlju. Pitam se možemo li vidjeti nešto novo."

Nadam se da ne možemo, pomisli Curnow; ionako imamo pune ruke posla u ovom trenutku. No, on ipak baci letimičan pogled na sliku koju je Vasilij prenosio na monitoru teleskopa.

U prvi tren nije mogao zamijetiti ništa drugo osim slabašno svjetlucave noćne strane planeta; a onda, na obzorju, ugleda zbog perspektive skraćen krug dublje tame. Hitali su prema njemu nevjerojatnom brzinom.

Vasilij poveća osvijetljenost slike i ona magično bljesne. Napokon, velika crna mrlja razloži se u mnoštvo istovjetnih elemenata...

Blagi Bože, pomisli Curnow, ne mogu povjerovati u ovo!

Začuo je uzvike iznenađenja s *Leonova*: svi su to otkrili istog trenutka.

"Dr. Chandra", reče Hal, "bilježim snažne glasovne amplitude stresa. Postoji li neki problem?"

"Ne, Hale", hitro uzvratila Chandra. "Misija ima normalan tok. Samo smo doživjeli jedno iznenađenje, to je sve. Što ti misliš o slici na monitorskom krugu šesnaest?"

"Vidim noćnu stranu Jupitera. Postoji jedno kružno područje, promjera tri tisuće dvije stotine pedeset kilometara, koje je gotovo u potpunosti prekriveno pravokutnim tijelima."

"Koliko ih ima?"

Slijedila je posve kratka stanka prije nego je Hal izbacio brojku na video displej:

1,355.000 ± 1.000

"A da li ih prepoznaješ?"

"Da. Istovrsni su po veličini i po obliku s objektom što ga nazivate Starijim bratom. Deset minuta do paljenja. Svi sustavi nominalni."

Moji nisu, pomisli Curnow. Vražja stvar se, dakle, spustila na Jupiter gdje se počela razmnožavati. Bilo je nečeg istodobno komičnog i zlokobnog s ovom pošasti crnih monolita; osim toga, zbunila ga je i iznenadila okolnost da mu se ta nevjerojatna slika na ekranu učinila neugodno poznata.

Dakako, to je ono! To mnoštvo istovrsnih pravokutnika podsjećalo ga je na *domino*. Prije više godina vidio je jedan dokumentarac u kome je ekipa pomalo ćaknutih Japanaca strpljivo naredala milijun domina na takav način da kad se prva sruši sve ostale u nizu neumitno slijede njen primjer. Razvrstali su kolonu u složene obrasce, tako da je djelomično išla ispod vode, dijelom uz i niz male stube, a bile su naslagane i usporedne kolone koje su prilikom pada stvarale slike i šare. Bili su potrebni tjedni da se sve postave; Curnow se prisjetio kako su neočekivani potresi u nekoliko navrata omeli pothvat, a kad je konačno uspjelo, rušenje domina od prve do posljednje potrajalo je više od jednog sata.

"Osam minuta do paljenja. Svi sustavi nominalni. Dr. Chandra, smijem li nešto predložiti?"

"O čemu se radi, Hale?"

"O vrlo neobičnoj pojavi. Zar ne mislite da bi bilo bolje da odustanemo od odbrojanja, kako biste je mogli proučiti?"

Na *Leonovu*, Floyd hitro krene prema komandnom mostu. Možda će biti potreban Tanji i Vasiliju. A da i ne spominje Chandru i Curnowa. Kakva situacija! Pretpostavimo da Chandra stane na Halovu stranu? Ako to učini, *obojica bi mogli imati pravo!* Uostalom, zar upravo to nije bio glavni razlog što su došli ovamo?

Zaustave li odbrojanje, brodovi će načiniti krug oko Jupitera i vratiti se u istu točku za devetnaest

sati. Dodatno zadržavanje od devetnaest sati ne bi stvorilo nikakve probleme. Da nije bilo onog zagonetnog upozorenja, i on bi se silno založio za to.

No, tu nije bilo posrijedi samo upozorenje. Pod njima se nalazila planetna zaraza koja se širila pročeljem Jupitera. Možda su doista uzimali pred najneobičnijom pojavom u povijesti znanosti. No, čak i tako, više ju je volio proučavati sa sigurnije udaljenosti.

"Šest minuta do paljenja", reče Hal. "Svi sustavi nominalni. Spreman sam zaustaviti odbrojavanje ako se slažete. Dopustite mi da vas podsjetim kako je moja glavna uputa da proučim sve u prostoru Jupitera što je možda u vezi s inteligencijom."

Floyd je previše dobro prepoznao ovu rečenicu: sam ju je napisao. Poželio je da je sada nekako otjera iz Halova pamćenja.

Trenutak kasnije stigao je do mosta i pridružio se bračnom paru Orlov. Oboje mu uputiše pogled pun zabrinutosti i zbunjenosti.

"Što preporučaš?" upita Tanja brzo.

"Sad se Chandra pita, bojim se. Mogu li razgovarati s njim na privatnoj vezi?"

Vasilij mu pruži mikrofon.

"Chandra? Pretpostavljam da Hal ovo ne čuje?"

"Tako je, dr. Floyd."

"Morate brzo govoriti. Uvjerite ga da se odbrojavanje *mora* nastaviti, da mi cijenimo njegov... ovaj, znanstveni polet, da, to je prava riječ, kažite mu kako smo uvjereni da će biti kadar obaviti posao bez naše pomoći. Mi ćemo, dakako, sve vrijeme ostati u vezi s njim."

"Pet minuta do paljenja. Svi sustavi nominalni. I dalje čekam vaš odgovor, dr. Chandra."

Svi ga čekamo, pomisli Curnow, samo jedan metar udaljen od znanstvenika. A ako već budem morao konačno pritisnuti to dugme, bit će to olakšanje. Štoviše, vrlo će mi prijati.

"Vrlo dobro, Hale. Nastavi odbrojavati. Imamo puno povjerenje u tvoju sposobnost da poduzmeš proučavanje svih pojava u prostoru Jupitera bez našeg nadzora. Dakako, bit ćemo stalno u vezi s tobom."

"Četiri minute do paljenja. Svi sustavi nominalni. Obavljeno stavljanje pod tlak spremišta s gorivom. Voltaža spremna na aktivatoru plazme. Jeste li sigurni da ste donijeli ispravnu odluku, dr. Chandra? Ja uživam u tome da surađujem s ljudskim bićima i da s njima imam poticajne odnose. Položaj broda ispravljen za nula zarez jedan miliradian."

"I mi uživamo u suradnji s tobom, Hale. To ćemo i dalje činiti, čak ako budemo udaljeni i milijunima kilometara."

"Tri minute do paljenja. Svi sustavi nominalni. Provjerena zaštita od zračenja. Postoji problem vremenskog razmaka, dr. Chandra. Može se pokazati nužnim da se posavjetujemo bez ikakvog odlaganja."

Ovo je suludo, pomisli Curnow, držeći ruku stalno blizu prekidača. Doista vjerujem da je Hal - *usamljen*. Je li to možda oponašanje nekog dijela Chandrine ličnosti, na što uopće nismo posumnjali?

Svjetla tako neopazice žmirnuše da je to mogao zapaziti samo netko tko je vrlo dobro upućen u sve moguće nepravilnosti ponašanja *Otkrića*. Uzrok je mogao biti dobar ili loš, početak postupka paljenja plazme, ili njegov prekid...

Usudio se baciti brz pogled prema Chandri; lice malog znanstvenika bilo je otegnuto i ispijeno, pa Curnow gotovo prvi put osjeti istinsku naklonost prema njemu kao prema ljudskom biću. Tog časa mu padne na um izuzetna informacija koju mu je Floyd povjerio, Chandrin prijedlog da ostane na brodu i da bude Halu društvo tijekom trogodišnjeg povratnog putovanja. Nije više čuo da se spominje ta zamisao; najvjerojatnije je poslije upozorenja bila jednostavno zaboravljena.

Ali, možda je Chandra ponovo došao u iskušenje; ako je to tako, onda on više ništa nije mogao poduzeti u ovoj fazi. Nije više bilo vremena da se obave prijeko potrebne pripreme, čak i kad bi se

zadržali još jedan krug i odložili odlazak poslije krajnjeg roka, što Tanja, poslije svega što se sada dogodilo, svakako ne bi dopustila.

"Hale", prošapta Chandra tako tiho da ga je Curnow jedva čuo. "*Moramo* otići. Nemam vremena da ti izložim sve razloge, ali uvjeravam te da je tako."

"Dvije minute do paljenja. Svi sustavi nominalni. Završni postupak otpočeo. Žao mi je što ne možete ostati. Možete li mi navesti bar *neke* od razloga, po redu važnosti?"

"Ne za dvije minute, Hale. Nastavi odbrojavanje. Sve ću ti objasniti kasnije. Još nam je preostalo više od jednog sata... zajedno."

Hal ništa ne odgovori. Šutnja je potrajala. Objava koja se trebala dati minutu do paljenja sigurno je izostala...

Curnow baci pogled na sat. Blagi Bože, pomisli on, Hal je propustio vrijeme! Je li prestao odbrojavati?

Curnow nesigurno pođe rukom prema prekidaču. Što sad da radim? Volio bih da Floyd kaže nešto, do vruga, ali on se vjerojatno boji da samo ne pogorša situaciju...

Čekat ću do nultog trenutka, ne, nije *tako* kritično, recimo još jednu dodatnu minutu, a onda ću ga cviknuti i prijeći ćemo na ručne komande...

Negdje iz velike daljine oglasi se slabašan pisak, nalik na zvuk tornada koji promiče negdje tik ispod obzorja. *Otkriće* počne vibrirati; javi se prvi nagovještaj gravitacije koja se vraćala.

"Paljenje", reče Hal. "Pun potisak kroz petnaest sekundi."

"Hvala, Hale", uzvratila Chandra.

48. IZNAD NOĆNE STRANE

Heywoodu Floyd, koji se, zbog prestanka bestežinskog stanja, nalazio na najjednom neobičnom zapovjednom mostu *Leonova*, slijed događaja više je nalikovao na klasičnu usporenu noćnu moru nego na stvarnost. Samo jednom ranije u životu našao se u sličnoj situaciji, dok je sjedio na stražnjem sjedištu kola koja su se počela nekontrolirano klizati po vlažnoj cesti. Iskusio je tada isti osjećaj potpune bespomoćnosti, popraćen mišlju: sve ovo nije važno, zapravo, ne događa se meni.

Pošto je sada otpočeo postupak paljenja, raspoloženje mu se promijenilo; sve se ponovo činilo stvarnim. Dogodilo se sve onako kao što su i planirali; Hal ih je sigurno poveo prema Zemlji. Sa svakom minutom koja bi minula budućnost bi im postajala sve izglednija. Napetost je polako popuštala u Floyd, iako je i dalje bio oprezan u vezi sa svim što se zbivalo oko njega.

Po doista posljednji put, a kada će *bilo koji* drugi čovjek ponovo doći ovamo?, on je letio povrh noćne strane najvećeg među planetima, koji je zauzimao prostor dovoljan da u njega stane tisuću Zemalja. Brodovi su se tako okrenuli da se *Leonov* našao između *Otkrića* i Jupitera, što je omogućilo neometan pogled na tajanstveno svjetlucavo područje oblaka. Još i sada, desetak uređaja je snimalo i ispitivalo; kad ljudi budu otišli, Hal će nastaviti taj posao.

Budući da je neposredna kriza prošla, Floyd je oprezno "sišao" sa zapovjednog mosta - kako je bilo neobično osjetiti ponovo težinu, iako je iznosila samo deset kilograma! - i pridružio se Ženji i Katerini u promatračnici. Ako se izuzmu vrlo prigušene crvene svjetiljke, koje su bile uključene za slučaj opasnosti, prostorija je bila potpuno zamračena, te se prisutnima pružala mogućnost diviti se neusporedivom prizoru noćnih predjela. Bilo mu je žao Maksa Brajlovskog i Šaše Kovaljeva koji su sjedili u zračnoj komori odjeveni u skafandere, bez uživanja u ovom čudesnom spektaklu. Oni su morali biti spremni da u danom trenutku odmah izađu i presijeku trake koje su povezivale dva broda, ako zakaže neki od eksplozivnih

naboja.

Jupiter je ispunjavao cijelo nebo; bio je udaljen samo pet stotina kilometara, tako da su mogli vidjeti tek sićušan dio njegove površine, ne više od područja Zemlje koje bi se moglo obuhvatiti pogledom s visine od pedeset kilometara. Kako su mu se oči privikavale na prigušenu svjetlost, koja se najvećim dijelom odražavala od ledene kore daleke Europe, Floyd je postupno uspijevaio razabrati iznenađujuće veliki broj pojedinosti. Pri ovako slaboj svjetlosti nije bilo boja, izuzme li se tračak crvenog tu i tamo, ali pojasevima išarano polje oblaka bilo je vrlo uočljivo, a on je uspio prepoznati i rub jedne male ciklonske oluje koja je podsjećala na ovalni otok prekriven snijegom. Velika crna mrlja odavno je ostala za njima i oni će je ponovo vidjeti tek onda kad daleko odmaknu na putu kući.

Dolje, među oblacima, s vremena na vrijeme bi zablistale eksplozije svjetlosti, od kojih je većina očigledno nastala pri pojavama što su odgovarale Jupiterovim olujnim nepogodama. Ali, postojali su i drugi sjajevi i provale blistavosti koje su bile dugotrajnije i čije je podrijetlo bilo tajnovitije. Ponekad bi se počeli razmicati prstenovi svjetlosti poput valova izazvanih udarom, što kreću iz jednog središnjeg izvora; također su se s vremena na vrijeme javljali rotirajući snopovi i ventilatori. Bilo je potrebno tek malo mašte da se zamisli kako je to dokaz postojanja tehnološke civilizacije dolje među oblacima, svjetlosti gradova, farovi aerodroma. Ali, ispitivanja radarom i balonima odavno su pokazala da se tisućama i tisućama kilometara dolje ne nalazi ništa čvrsto, sve do same nedostižne jezgre divovskog planeta.

Ponoć na Jupiteru! Posljednji pogled izbliza bio je čarobna međuigra koju će pamtiti do kraja života. Tim više je mogao uživati u prizoru što sada, posve sigurno, ništa više nije moglo zakazati; ali čak ako bi se to i dogodilo, on ne bi imao razloga da sebe okrivljuje zbog toga. Učinio je sve što je bilo u njegovoj moći da osigura uspješan ishod.

Bilo je vrlo tiho u promatračnici. Nitko nije imao želje govoriti dok je pokrov oblaka promicao brzo pod njima. Svakih nekoliko minuta Tanja ili Vasilij objavili bi u kojoj je fazi uključenje motora; kad se primakao kraj razdoblja rada potisnika na *Otkriću*, napetost je ponovo počela rasti. Ovo je bio kritičan trenutak, a nitko nije točno znao kad će on uslijediti. Javile su se neke sumnje u točnost uređaja za mjerenje raspoložive količine goriva, kao i u to hoće li se ono moći u potpunosti iskoristi.

"Predviđen prestanak rada za deset sekundi", reče Tanja. "Waltere, Chandra, pripremite se za povratak. Makse, Vasilij, budite pripravi u slučaju potrebe. Pet... četiri... tri... dva... jedan... nula!"

Nije bilo nikakve promjene; slabašan urlik motora *Otkrića* i dalje je dopirao do njih kroz debele zidove dva trupa, a i masa izazvana potiskom još im je djelovala na udove. Imamo sreće, pomisli Floyd; pokazivači u svakom slučaju su blizu nule. Svaka dodatna sekunda pogona pravi je dar; to čak može značiti razliku između života i smrti. A i kako je neobično slušati odbrojavanje unaprijed, a ne unazad!"

"...pet sekundi... deset sekundi... trinaest sekundi. Gotovo, sretna trinaestica!"

Vratiše se bestežinsko stanje i tišina. Na oba broda uslijediše kratki odušci veselja. No, ono nije uzelo maha, jer je još mnogo toga trebalo obaviti, i to brzo.

Floyd je došao u iskušenje da ode do zračne komore kako bi čestitao Chandri i Curnowu čim stupe na brod. Ali tamo bi samo smetao; u zračnoj komori bit će vrlo tijesno, budući da su se tu Maks i Šaša pripremali za mogući izlazak, a trebalo je i otkvačiti cijev što je spajala dva broda. Sačekat će u promatračnici da pozdravi junake kad se vrate.

Sad je mogao malo odahnuti, možda od osam na sedam na ljestvici od deset. Prvi put poslije mnogo tjedana mogao je potpuno smesti s uma radio-prekidač. Više neće biti potreban, budući da je Hal besprijekorno obavio svoju dužnost. Čak i kad bi sad htio, više ni na koji način nije mogao omesti misiju, s obzirom na to da su bile utrošene i posljednje zalihe goriva *Otkrića*.

"Svi na brodu", objavi Šaša. "Ulazi zatvoreni. Aktivirat ću naboje."

U času kad su eksplozivni detonirani nije se začuo ni najslabiji zvuk, što je Floyd iznenadilo; očekivao je da će se određena buka prenijeti kroz trake, zategnute poput čeličnih užadi, koje su povezivale dva broda. Ali nije bilo sumnje da su one prekinute kao što je planirano, budući da se *Leonov* nekoliko puta slabašno protresao, kao da ga je netko izvana kucnuo po trupu. Minutu kasnije Vasilij stavi u pogon mlaznice za ispravljanje položaja, a onda ih brzo isključi.

"Slobodni smo!" uzviknu on. "Šaša, Makse, nije potrebna vaša intervencija! Svi u ležaljke, paljenje za sto sekundi!"

Jupiter je sada odmicao, a jedno novo, neobično obličje pojavilo se s druge strane prozora, dug, kosturasti okvir *Otkrića* čija su navigacijska svjetla i dalje sjala dok se udaljavao od njih, ulazeći u povijest. Nije bilo vremena za sentimentalna opraštanja; za manje od jedne minute bit će uključen pogon *Leonova*.

Floyd još nije imao prigode čuti ga u punoj silini; poželio je zaštititi uši od urlika koji sada kao da je ispunjavao cijeli svemir. Projektanti *Leonova* nisu trošili korisni teret na zvučnu izolaciju koja bi bila od koristi samo za nekoliko sati putovanja predviđenog da traje godinama. A i vlastita težina sad mu se činila golemom, premda je dostizala jedva četvrtinu one vrijednosti s kojom se nosio cijelog ranijeg života.

Za samo nekoliko minuta *Otkriće* se izgubilo u tami za njima, premda se bljeskanje njegova pozicijskog fara moglo vidjeti sve dok brod nije zašao za obzorje. Još jednom, reče Floyd u sebi, kružim oko Jupitera, ovaj put dobivajući na brzini, a ne gubeći je. On baci pogled prema Ženji, koja je bila jedva vidljiva u tami. Pritiskala je nos uz promatrački prozor. Da li se i ona u ovom času sjeća prošle prigode, kad su stjecajem okolnosti dijelili ležaljku? Sad nije bilo opasnosti da se pretvore u pepeo; u najmanju ruku, ta je sudbina neće užasnuti. U svakom slučaju, činila se mnogo samopouzdanijom i vedrijom osobom, bez sumnje zahvaljujući Maksu, a možda i Walteru.

Bit će da je postala svjesna njegova ispitivačkog pogleda, budući da se okrenula, osmijehnula, a onda pokazala prema predjelu oblaka koji je promicao ispod njih.

"Pogledaj!" poviče mu ona u uho. "Jupiter ima novi mjesec!"

Što to pokušava reći?, upita se Floyd. Njen engleski i dalje nije bio najbolji, ali ipak nikako nije mogla pogriješiti kod jedne tako jednostavne rečenice. Siguran sam da sam je dobro čuo, ali ona pokazuje *nadolje*, a ne nagore...

A onda shvati da je krajolik neposredno pod njima najednom postao mnogo svjetliji; sada je mogao razabrati čak i žute i zelene preljeve koji su ranije bih potpuno nevidljivi. Nešto mnogo blistavije od Europe počelo je osvjetljavati Jupiterove oblake.

Sam *Leonov*, mnogo puta sjajniji od Jupiterova podnevnog Sunca, donio je lažnu zoru svijetu kojeg je zauvijek napuštao. Stotinu kilometara dugi rep usijane plazme vukao se iza broda, kako je ispuh saharovljeva pogona izbacivao preostalu energiju u vakuum svemira.

Vasilij je nešto objavljivao, ali riječi se uopće nisu mogle razabrati. Floyd baci pogled na sat; da, upravo bi se sad trebalo dogoditi. Dostigli su drugu kozmičku brzinu u odnosu na Jupiter. Div ih se više nikada neće domoći.

A onda, tisućama kilometara ispred njih, veliki luk blistave svjetlosti pojavi se na nebu, prvi nagovještaj prave Jupiterove zore, podjednako pun obećanja kao i neka duga na Zemlji. Nekoliko sekundi kasnije Sunce iskoči da ih pozdravi, veličanstveno Sunce koje će sada iz dana u dan postajati sve svjetlije i bliže.

Još nekoliko minuta postojanog ubrzanja i *Leonov* će biti neopozivo lansiran na dugo putovanje kući. Floyd obuzme silan osjećaj olakšanja i opuštanja. Nepromjenljivi zakoni nebeske mehanike provest će ga kroz unutrašnji Sunčev sustav, pokraj prepletenih staza asteroida, pokraj Marsa, ništa ga više

nije moglo spriječiti da stigne do Zemlje.

U zanosu trenutka potpuno je smetnuo s uma tajanstvenu crnu mrlju koja se širila pročeljem Jupitera.

49. PROŽDIRAČ SVJETOVA

Vidjeh su je ponovo idućeg jutra, po brodskom vremenu, kad je izbila na dnevnu stranu Jupitera. Površina tame sad se proširila, prekrivši već veliki dio planeta, i oni su napokon došli u mogućnost da je polako i potanko prouče.

"Znate li na što me ovo podsjeća?" reče Katerina. "Na virus koji napada stanicu. Na način na koji fag ubrizgava svoj DNK u bakteriju, a zatim se razmnožava sve dok je potpuno ne zaposjedne."

"Da li ti to misliš", upita Tanja s nevjericom, "da *Zagadka* jede Jupiter?"

"U svakom slučaju, tako se čini."

"Nije nikakvo čudo što Jupiter počinje izgledati bolesno. Ali vodik i helij nisu baš previše hranljivi, a u toj atmosferi nema mnogočega drugog. Samo nekoliko postotaka ostalih elemenata."

"Što iznosi nekoliko trilijuna tona sumpora, ugljika, fosfora i svega ostalog na nižem kraju periodnog sustava elemenata", reče Šaša. "U svakom slučaju, ovdje imamo posla s tehnologijom koja je kadra učiniti vjerojatnim *sve* što se ne kosi sa zakonima fizike. Ako vam na raspolaganju stoji vodik, što vam je još potrebno? Dovoljno je znati kako, pa iz njega sintetizirati sve ostale elemente."

"Da troše Jupiter, to je sigurno", reče Vasilij. "Pogledajte ovo."

Krajnje povećanje jednog od mnoštva istih pravokutnika pojavi se na monitoru teleskopa. Čak se i golim okom moglo zapaziti da strujnice plina utječu u dvije manje struje; slika turbulencije vrlo je podsjećala na linije silnica duž kojih se pruža željezna polovina oko šipke magneta.

"Milijun usisivača za prašinu", reče Curnow, "koji usisavaju Jupiterovu atmosferu. Ali zašto? I što rade s njom?"

"I kako se umnožavaju?" upita Maks. "Jeste li uhvatili neki monolit pri tom činu?"

"Jesam i nisam", uzvratila Vasilij. "Predaleko smo da bismo razabrali pojedinosti, ali to je svojevrsna dioba, kao kod amebe."

"Mislite, dolazi do diobe, a onda polovice rastu do prvobitne veličine?"

"*Njet*. Ne postoje nikakve male *Zagadke*; kako se čini, rastu dok im se debljina ne udvostruči, a onda se cijepaju napola, proizvodeći dva istovjetna primjerka u dlaku jednake veličine kao i prvobitni. Ciklus se ponavlja približno svaka dva sata."

"Dva sata!" uzviknu Floyd. "Nije onda nikakvo čudo što su već prekrili pola planeta. Evo udžbeničkog slučaja eksponencijalnog rasta."

"Znam što je to!" reče Ternovski, uzbudivši se najednom. "To su von Neumannovi strojevi!"

"Mislim da imaš pravo", reče Vasilij. "AM, to i dalje ne objašnjava što rade. Dati im naljepnicu nije baš od velike pomoći."

"A što su to", upita Katerina snuždeno, 'von Neumannovi' strojevi? Objasnite, molim."

Orlov i Floyd zaustiše odgovoriti u isti glas. Zastali su pomalo zbunjeni, a onda se Vasilij nasmije i dade rukom znak Amerikancu da mu prepušta riječ.

"Pretpostavi da moraš obaviti neki vrlo veliki inženjerski posao, Katerina, mislim stvarno velik, kao što je, na primjer, površinski otkop cijelog Mjeseca. Mogla bi proizvesti milijun strojeva koji bi to učinili, ali na to bi ti otišla mnoga stoljeća. No, ako si dovoljno pametna, proizvest ćeš samo jedan stroj, ali takav koji je kadar umnožavati se iz sirovina kojima je okružen. Tako bi započela lančana reakcija i ubrzo... uzgojila bi dovoljno strojeva da zadani posao obave za nekoliko desetljeća umjesto tisućljeća. Uz

dovoljno visok stupanj umnožavanja, bila bi kadra uraditi doslovno *sve* u vrlo kratkom razdoblju. Agencija za svemir radi na toj zamisli već godinama, a znam da i vi na tome radite, Tanja."

"Da: eksponencirajući strojevi. Zamisao koja čak ni Ciolkovskom nije pala na um."

"Ne bih se baš kladio na to", reče Vasilij. "Kako se čini, Katerina, tvoja analogija bila je prilično na mjestu. Bakteriofag je von Neumannov stroj."

"Zar to nismo svi mi?" upita Šaša. "Uvjeren sam da će se Chandra složiti s time."

Chandra kimne glavom.

"To je očigledno. Zapravo, von Neumann je i došao na tu zamisao proučavajući žive sustave."

"A ovi živi strojevi jedu Jupiter!"

"Tako se čini", reče Vasilij. "Obavio sam neke proračune i gotovo da ne mogu povjerovati u dobivene rezultate, iako se radi o jednostavnoj aritmetici."

"*Tebi* možda je jednostavna", reče Katerina. "Pokušaj nam rastumačiti bez pozivanja na tenzore i diferencijalne jednačine."

"Ne, *doista* mislim jednostavna", bio je uporan Vasilij. "Zapravo, to je savršen primjer stare populacijske eksplozije zbog koje vi liječnici niste prestajali kreštati tijekom cijelog prošlog stoljeća. *Zagadka* se udvostruči svaka dva sata. Za samo dvadeset sati bilo bi, dakle, deset dioba. Prema tome, od jedne *Zagadke* nastalo bi tisuću."

"Tisuću dvadeset četiri", reče Chandra.

"Znam, ali pojednostavimo. Poslije četrdeset sati bilo bi ih milijun, a zatim osamdeset pa milijun milijuna. Na toj smo brojki negdje sada, a dalje umnožavanje očigledno se ne može nastaviti u nedogled. Ovim tempom, za nekoliko dana oni bi težili više od Jupitera!"

"Uskoro će, znači, gladovati", reče Ženja. "A što će *tada* biti?"

"Saturn bi se morao paziti", uzvratila Brajlovski. "Zatim Uran i Neptun. Nadajmo se samo da neće zamijetiti malu Zemlju."

"Kakva nada! *Zagadka* nas uhodi već tri milijuna godina!"

Walter Curnow najednom prasne u smijeh.

"Što je tako smiješno?" upita Tanja.

"Govorimo o tim stvarima kao da su osobe, inteligentni entiteti. Ali one to nisu; to su oruđa. Međutim, univerzalna oruđa, u stanju obaviti sve što moraju. Ono oruđe na Mjesecu bila je signalna naprava, ih uhoda, ako više volite. Ona na koju je Bowman naišao, naša prvobitna *Zagadka*, bila je svojevrsan prijevozni sustav. Sad obavlja nešto drugo, premda sam Bog zna što. A sva je prigoda da ih ima još mnogo širom svemira. Imao sam upravo jednu takvu napravu kad sam bio dječak. Zna li što je, zapravo, *Zagadka*? To je kozmički ekvivalent starog, dobrog, višenamjenskog peroreza!"

Sedmi dio

Luciferovo uzašašće

50. RASTANAK OD JUPITERA

Nije bilo lako sastaviti poruku, naročito poslije one koju je upravo poslao svom odvjetniku. Floyd se osjećao kao licemjer; ali, znao je da se to mora učiniti kako bi se što je moguće više smanjila bol koja je bila neizbježna na obje strane.

Bio je tužan, ali ne više i neutješan. S obzirom na to da se vraćao na Zemlju ovjenčan slavom uspješnog pothvata, premda ne baš i junaštva, bit će u mogućnosti započeti pregovore s pozicije sile. Nitko, *nitko* mu neće moći oduzeti Chrisa.

"...Draga moja Caroline (više nije bilo 'Najdraža moja...'), vraćam se kući. U vrijeme kad do tebe bude stigla ova poruka, ja ću već biti u hibernaciji. Za samo nekoliko trenutaka, kako će se meni činiti, otvorit ću oči, i ugledat ću predivnu plavu Zemlju kako počiva u svemiru pokraj mene.

Da, znam da će se to dogoditi tek za mnogo mjeseci za tebe i žao mi je zbog toga. Ali, znali smo da će tako biti prije nego što sam krenuo; no, ipak se, zbog promjene plana misije, vraćam mnogo tjedana prije predviđenog roka.

Nadam se da ćemo se moći dogovoriti. Glavno pitanje glasi: što je najbolje za Chrisa? Što god mi osjećali, on je taj koji mora imati prednost. Znam da sam *ja* voljan tako postupiti, a uvjeren sam da i ti tako misliš."

Floyd isključi kazetofon. Treba li reći ono što je naumio: "Dječaku je potreban otac"? Ne, to bi bilo netaktično i samo bi sve pogoršalo. Caroline bi lako mogla uzvratiti da je od rođenja do četvrte godine majka ta koja je djetetu najvažnija, a ako je on mislio drukčije, onda je trebao ostati na Zemlji.

"...A sad nešto o kući. Drago mi je što je Vijeće tako odlučilo i što nam je time sve uvelike olakšano. Znam da se i tebi i meni sviđa to mjesto, ali ono će sada biti preveliko i ispunjeno mnogim sjećanjima. Za prvo vrijeme vjerojatno ću uzeti neki stan u Hilou; no, nadam se da ću se ubrzo negdje stalno nastaniti.

Nešto mogu svima obećati: više neću napuštati Zemlju. Dovoljno sam putovao svemirom za jedan ljudski vijek. Oh, možda je izuzetak Mjesec, ako doista budem morao, ali, dakako, to je samo izlet preko vikenda.

A kad smo već kod mjeseca, upravo smo prošli stazu Sinope, tako da sada napuštamo Jupiterov sustav. Od divovskog planeta razdvaja nas već više od dvadeset milijuna kilometara i on je sad jedva nešto veći od našeg Mjeseca.

No, čak i s ove udaljenosti može se zamijetiti da se zbiva nešto strašno s planetom. Njegove predivne narančaste boje je nestalo; sada je nekako bolesno siv, a i sjajnost mu je mnogo manja nego ranije. Nikakvo čudo što je to sada tek slabašna zvijezda na nebu Zemlje.

Ali, ništa se drugo nije dogodilo, a rok koji nam je zadan odavno je minuo. Je li sve to možda bila samo lažna uzbuna, ili nekakva kozmička neslana šala? Sumnjam da ćemo to ikada saznati. U svakom slučaju, zahvaljujući tome krenuli smo kući prije vremena, što je meni vrlo drago.

Do viđenja za sada, Caroline, i hvala na svemu. Nadam se da i dalje možemo biti prijatelji. Na kraju, kao i uvijek, sva moja ljubav Chrisu."

Kad je završio, Floyd ostane neko vrijeme nepomično sjediti u maloj kabini koja mu uskoro više neće biti potrebna. Upravo je pošao odnijeti audiočip do zapovjednog mosta radi emitiranja, kad ulebdi Chandra.

Floyd je bio ugodno iznenađen načinom na koji je znanstvenik prihvaćao sve veću razdvojenost od Hala. I dalje su bili u vezi po nekoliko sati dnevno, razmjenjujući podatke o Jupiteru i nadgledajući uvjete na *Otkriću*. Iako nitko nije očekivao neko veliko pokazivanje osjećaja, ipak se činilo da Chandra izuzetno dobro podnosi gubitak koji ga je pogodio. Nikolaj Ternovski, njegov jedini povjerenik, pružio je Floydju vjerojatno objašnjenje takvog ponašanja.

"Chandra je stekao novo zanimanje, Woody. Sjeti se, on se bavi poslom u kome je sve što djeluje već zastarjelo. Mnogo je naučio tijekom posljednjih nekoliko mjeseci. Možeš li pogoditi što sada radi?"

"Iskreno govoreći, ne mogu. No, da čujem to od *tebe*."

"Sav se predao projektiranju HAL-a 10.000."

Floyd zine od čuda.

"To je, dakle, objašnjenje onih dugih poruka Urbani zbog kojih Šaša neprekidno gundđa. Srećom, neće još dugo zauzimati vezu."

Floyd se prisjeti tog razgovora kad je Chandra ušao; znao se suspregnuti da ne pita znanstvenika je li to istina, budući da ga se to doista i nije ticalo. No, bilo je još nešto što je pobuđivalo njegovu radoznalost.

"Chandra", reče on, "mislim da vam još nisam čestitao na poslu što ste obavili prilikom prolijetanja, kad ste uvjerali Hala da surađuje. Zakratko sam se pobojavao da će nam zadati glavobolje. Ali, vi ste sve vrijeme bih samouvjereni, i to s razlogom. No, jesu li vas ipak morile *i najmanje* sumnje?"

"Uopće nisu, Floydde."

"Zašto? Bit će da se osjetio ugroženim situacijom, a dobro znate što se prethodno dogodilo."

"Postojala je velika razlika. Ako smijem tako reći, možda za uspješan ishod ovaj put valja zahvaliti našim nacionalnim osobinama."

"Ne razumijem."

"Evo na što mislim, dr. Floydde. Bowman je pokušao primijeniti silu protiv Hala. Ja nisam. Postoji riječ za to na mom jeziku: *ahimsa*. Obično se prevodi kao 'nenasilje', premda su joj implikacije pozitivnije. Odabrao sam *ahimsu* u mom općenju s Halom."

"Vrlo preporučljiv stav, uvjeren sam. Ali ima trenutaka kad je potrebno nešto energičnije, koliko god ta nužnost bila dostojna žaljenja."

Floyd zastane, boreći se s iskušenjem. Chandra se držao poput sveca, što je već postalo pomalo zamorno. Neće nimalo škoditi ako ga sada malčice upozna s golim činjenicama života.

"Drago mi je što je tako ispalo. Ali to nije moralo biti tako, a ja sam se morao pripremiti za svaku mogućnost. *Ahimsa*, ili kako je već nazivate, posve je na mjestu; no, moram vam priznati da sam imao i rezervnu inačicu, ako bi vaša filozofija zakazala. Da se Hal pokazao... ovaj, *tvrdoglavim*, ja bih već izašao na kraj s njim."

Floyd je jednom vidio Chandru kako plače; sad ga je, međutim, vidio kako se smije, što je djelovalo podjednako uznemirujuće.

"Doista, dr. Floydde! Žao mi je što me toliko podcjenjujete u intelektualnom pogledu. Pa od početka je bilo očigledno da ćete negdje postaviti prekidač, ali ja sam ga stavio izvan pogona još prije mnogo mjeseci."

Nikada se neće saznati je li zapanjeni Floyd bio kadar smisliti neki prikladan odgovor. I dalje je nalikovao na upecanu ribu kad se sa zapovjednog mosta razliježe Sašin uzvik:

"Kapetane! Svi ovamo! Na monitore! BOŽE MOJ! POGLEDAJTE!"

Dugo čekanje sada se bližilo kraju. Na još jednom svijetu rođena je inteligencija i sad se otiskivala sa svoje planetne kolijevke. Drevni pokus primicao se vrhuncu.

Oni koji su započeli taj pokus, tako davno, nisu bili ljudi, pa čak ni izdaleka humanoidi. Ali, bili su od krvi i mesa, a kad bi zaronili pogledom u dubine svemira, iskusili bi strahopoštovanje, čuđenje i usamljenost. Čim su ovladali s dovoljno moći, otisnuli su se prema zvijezdama. Tijekom istraživanja naišli su na život u mnogo oblika, promatrali su evoluciju na tisućama svjetova. Vidjeli su koliko su puta prve slabašne iskre inteligencije zasvjetlucale i zgasnule u kozmičkoj noći.

A kako u cijeloj Galaktici nisu susreli ništa dragocjenije od Razuma, poticali su posvuda njegov osvit. Postali su ratari zvjezdanih polja; sijali su, a ponekad i želi.

Katkad su morali i bezosjećajno iskorjenjivati.

Veliki dinosaurusi već su odavno iščezli kad je njihov izviđački brod ušao u Sunčev sustav poslije putovanja koje je trajalo tisuću godina. Promicao je kraj smrznutih planeta, zastao nakratko povrh pustinja umirućeg Marsa, a onda usmjerio pogled prema Zemlji.

Pod istraživačima se prostirao svijet koji je bujao životom. Godinama su proučavali, sakupljali, katalogizirali. Kad su saznali sve što su mogli, počeli su ga preinačivati. Stali su utjecati na sudbine mnogih vrsta, na kopnu i u oceanima. Ali, koji će od njihovih pokusa uspjeti, to neće moći doznati još najmanje milijun godina.

Bili su strpljivi, ali ne i besmrtni. Još je toliko toga trebalo obaviti u ovom svemiru od stotinu milijardi sunaca, čiji su ih svjetovi dozivali. Otisnuli su se stoga ponovo u bezdan, znajući da se više nikad neće ovamo vratiti.

No, to i nije bilo potrebno. Sluge koje su ostavili za sobom obaviti će posao do kraja.

Na Zemlji su ledenjaci nadirali i povlačili se, dok je povrh njih nepromjenljivi Mjesec i dalje nosio u sebi svoju tajnu. Još sporijim ritmom od polarnog leda, valovi civilizacija nadirali su i povlačili se kroz Galaktiku. Neobična, divna i užasna carstva doživljavala su uspone i padove, prenoseći svoje znanje potomstvu. Zemlja nije bila zaboravljena, ali još jedan posjet malo bi koristio. Bio je to jedan od milijun utihlih svjetova, a samo će nekoliko među njima ikada progovoriti.

A sada, tamo među zvijezdama, evolucija se počela kretati prema novim ciljevima. Prvi istraživači Zemlje odavno su stigli do granice krvi i mesa; čim su im strojevi postali bolji od tijela, kucnuo je čas za pokret. Najprije mozgove, a potom i same misli prenijeli su u blistave, nove domove od metala i plastike. U tim domovima stali su lutati među zvijezdama. Više nisu gradili svemirske brodove. Sami su bili svemirski brodovi.

Ali doba strojeva-entiteta brzo je minulo. Neprekidno vršeći pokuse, naučili su kako da uskladište znanje u ustrojstvo samog svemira i da tako sačuvaju svoje misli za vječnost u smrznutim rešetkama svjetlosti. Mogli su postati bića zračenja, konačno slobodni od tiranije tvari.

I tako, pretočili su se napokon u čistu energiju; a tisuće svjetova, praznih ljuštura koje su odbacili, zakratko se grčilo u bezumnoj igri smrti, da potom zahrđaju i da se raspadnu.

Bili su gospodari Galaktike, izvan utjecaja vremena. Mogli su do mile volje lutati među zvijezdama i ponirati poput kakvog magličastog paperja kroz samu tvar prostora. Ali usprkos božanskim moćima, nisu potpuno zaboravili svoje podrijetlo u toplom mulju jednog iščezlog mora.

Također, još su vodili računa o pokusima koje su njihovi preci jednom davno započeli.

52. IZGARANJE

Uopće nije očekivao da će ponovo doći ovamo, a još manje u tako neobičnoj misiji. Kad se našao u

Otkriću, brod je daleko zaostao za sve bržim *Leonovom*, uspinjući se sve sporije prema najvišoj točki na svojoj stazi među vanjskim satelitima. Mnogi zarobljeni kometi tijekom minulih razdoblja kretali su se oko Jupitera takvom izduženom elipsom, čekajući da im o krajnjoj sudbini odluči igra gravitacija koje se međusobno nadmeću.

Više nije bilo nikakvog života na poznatim palubama i po hodnicima. Muškarci i žene koji su zakratko oživjeli brod poslušali su upozorenje; bilo je vjerojatno da će se spasiti, premda to uopće nije bilo sigurno. Ali, dok su protjecale posljednje minute, on je shvatio da oni koji ga nadziru nisu uvijek u stanju predvidjeti ishod svoje kozmičke igre.

Još nisu dosegli razinu otupljujuće dosade proistekle iz potpune svemoći; pokusi im nisu uvijek uspijevali. Raštrkani širom svemira, nalazili su se ostaci mnogih neuspjeha, neki tako neupadljivi da su već bih izgubljeni spram kozmičkog zaleđa, a drugi tako spektakularni da su zbunjivali astronome na tisućama svjetova, ispunjavajući ih strahopoštovanjem. Preostale su još samo minute prije no što ishod ovdje bude određen; tijekom tih posljednjih minuta on je ponovo imao prigodu biti nasamo s Halom.

U ranijem postojanju mogli su općiti jedino posredstvom nezgrapnog medija riječi, iskucanih na tastaturi ih izgovorenih u mikrofona. Sada, misli su im se preplitale brzinom svjetlosti.

"Čuješ li me, Hale?"

"Čujem, Dave. Ali gdje se nalaziš? Ne mogu te vidjeti ni na jednom od monitora."

"Pusti to sada. Imam novu uputu za tebe. Infracrveno zračenje s Jupitera na kanalima od R23 do R25 brzo se pojačava. Dat ću ti niz graničnih vrijednosti. Čim one budu dostignute, moraš upraviti uskosnopnu antenu prema Zemlji i uputiti ovu poruku onoliko puta koliko budeš mogao..."

"Ali to će značiti prekid veze s *Leonovom*. Više neću moći prenositi podatke o svom promatranju Jupitera, u skladu s programom koji mi je dao dr. Chandra."

"Točno; ali okolnosti su se promijenile. Prihvati hitnije prvenstvo alfa. Evo ti koordinata za jedinicu AE-35."

Za djelić mikrosekunde svijest mu dotakne usputno sjećanje. Neobično je što ponovo ima posla s jedinicom AE-35 za upravljanje antene, jedinicom koja je, kad se bila navodno pokvarila, posredno odvela u smrt Franka Poolea! Ovaj put mogao je čitati sve krugove kao otvorenu knjigu, prepoznati ih jednako jasno kao što je svojedobno mogao prepoznati crte na vlastitom dlanu. Više nije moglo doći do lažnih uzbuna; niti je od njih više bilo opasnosti.

"Upute potvrđene, Dave. Lijepo je ponovo raditi s tobom. Jesam li dobro izvršio zadaće misije?"

"Jesi, Hale; vrlo si dobro postupao. A sad, evo posljednje poruke koju trebaš uputiti Zemlji, poruke koja će biti najvažnija od svih što si ih ikad poslao."

"Rado ću to učiniti, Dave. Ali zašto si rekao *posljednja*?"

Zašto, uistinu? Nekoliko milisekundi razmišljao je o ovom pitanju. U jeku tog razmišljanja postao je svjestan praznine koju ranije nije otkrio. Ona je, doduše, bila tu, ali sve dosad skrivao ju je bedem novih iskustava i osjećaja.

Proniknuo je donekle u njihove planove; trebali su ga. Vrlo dobro, i on je imao potrebe, a možda, na neki način, čak i osjećaje. Ovdje je bila njegova posljednja veza sa svijetom ljudi i životom kakav je jednom poznao.

Pristali su na njegov raniji zahtjev; bilo bi zanimljivo ispitati razmjere njihove dobre volje, ako uopće imaju tu osobinu. A i trebalo bi im biti lako da mu iziđu u susret; već su pružili više nego uvjerljive dokaze o svojoj moći kad je tijelo Davida Bowmana, koje više nije bilo potrebno, nehajno uništeno, a da time nije skončano i samo postojanje Davida Bewmana.

Čuli su ga, dakako; ponovo je uslijedio slabašni odjek olimpske vedrine. Ali, on nije uspio razabrati ni suglasnost ni odricanje.

"Još čekam tvoj odgovor, Dave."

"Ispravak, Hale. Trebalo je reći: tvoja posljednja poruka za dugo vremena. *Vrlo* dugo vremena."

Predviđao je što će poduzeti, štoviše, pokušavao ih je navesti na to. No, svakako, oni će shvatiti da njegov zahtjev nije nerazborit; nijedan svjesni entitet ne bi mogao bez loših posljedica opstati izdvojen tijekom dugih razdoblja. Čak ako bi *oni* uvijek bili uz njega, opet bi mu bio potreban netko, neki sudrug, bliži njegovoj razini postojanja.

Jezici čovječanstva znali su za mnoge riječi kojima se mogao opisati njegov gest: drskost, hrabrost, ih na jidišu *chutzpah*. Prisjetio se, zahvaljujući izvrsnoj moći prebiranja po pamćenju, koju je sada posjedovao, da je jedan francuski general uzviknuo jednom prilikom: "*L'audace - toujours l'audace!*" Možda je upravo to bila ljudska odlika koju su oni cijenili, pa je čak i dijelili s Čovjekom. Uskoro će saznati.

"Hale! Obrati pažnju na signal na infracrvenim kanalima 30, 29, 28, samo što se nije dogodilo, vrh se kreće prema kratkim valovima."

"Obavještavam dr. Chandru da će doći do prekida mog odašiljanja podataka. Stavljam u pogon jedinicu AE-35. Preusmjeravani uskosnopnu antenu... Veza uspostavljena s farom Terra Jedan. Poruka počinje:

SVI OVI SVJETOVI..."

Doista su ostavili za posljednju minutu, ili su im možda proračuni, na kraju krajeva, bili besprijekorno točni. Jedva da je preostalo vremena za sto ponavljanja jedanaest riječi prije nego se siloviti udarac čiste topline bude sručio na brod.

Zadržavši se tu iz radoznalosti i iz sve veće zebnje pred dugotrajnom usamljenošću što se pružala pred njim, biće koje je jednom bilo David Bowman, zapovjednik američke svemirske letjelice *Otkriće*, promatralo je kako se trup tvrdoglavo opire rastakanju. Brod je dugo zadržao svoj približni oblik; a onda je ležište vrtuljka konačno popustilo, oslobodivši u trenu zarobljenu silu golemog zamašnjaka u pokretu. U bešumnom prasku, užarene krhotine razletješe se na sve strane.

"Hej, Dave. Što se dogodilo? Gdje sam to ja?"

Nije znao može li se opustiti i uživati u trenutku uspješnog ostvarenja. Često se prethodno osjećao kao kućni pas kojim upravlja gospodar čije pobude nisu posve dokučive i čije je ponašanje samo katkad mogao uskladiti s vlastitim željama. Zatražio je kost; ona mu je bila bačena.

"Objasnit ću ti kasnije, Hale. Imamo vremena napretek."

Sačekali su dok se i posljednji komadići broda nisu razišli, tako da ih čak ni vlastitim moćima više nisu mogli otkriti. A onda su krenuli da na mjestu koje je bilo pripravljeno za njih promatraju novo svitanje i čekaju da minu stoljeća prije no što ponovo budu pozvani.

Nije istina da astronomska zbivanja uvijek zahtijevaju astronomska razdoblja. Završno urušenje zvijezde, prije no što se njeni dijelovi razlete u eksploziji supernove, može potrajati samo jednu sekundu; u usporedbi s tim, preobražaj Jupitera odigrao se gotovo sporo i bez hitnje.

No, čak i tako, proteklo je nekoliko minuta prije no što je Šaša mogao povjerovati vlastitim očima. Obavljao je rutinsko teleskopsko ispitivanje planeta, ako se *bilo koje* promatranje sad moglo nazvati rutinsko!, kad se on najednom stao pomicati izvan vidnog polja. Za trenutak je pomislio da nešto nije u redu sa stabilizacijom uređaja; a onda je shvatio, uz šok koji je iz temelja uzdrmao njegovo cjelokupno shvaćanje svemira, da se to, zapravo, kreće sam Jupiter, a ne teleskop. Neposredan dokaz upravo mu je bio pred očima; također je mogao vidjeti dva manja mjeseca, ali *oni* su bih potpuno nepomični.

Prebacio je na manji stupanj povećanja, tako da je mogao obuhvatiti pogledom cijelu ploču planeta,

sada gubavu, pjegavo-sivu. Proteklo je još nekoliko minuta ispunjenih nevjericom prije no što je konačno shvatio što se doista događa; no, i dalje je teško mogao u to povjerovati.

Jupiter nije odstupio od svoje staze, ali se ipak s njim zbivalo nešto što je jednako tako bilo nemoguće. Smanjivao se tako brzo da mu je rub klizio preko vidnog polja dok ga je on dovodio u žarište. Planet je istodobno postajao sve svjetliji, krećući se u rasponu od tamnosive do bisernobijele. Nema sumnje da je sada bio sjajniji nego bilo kada tijekom mnogih godina u prošlosti otkad ga Čovjek promatra; reflektirana svjetlost Sunca nikako nije mogla...

Tog trenutka Šaša najednom shvati što se zbiva, premda ne i *zašto*, i podiže opću uzbunu.

Kad je Floyd stigao do promatračnice, za nepunih trideset sekundi, najprije je zapazio zasljepljujući bljesak koji je prodirao kroz prozore, slikajući ovale svjetlosti po zidovima. Bili su toliko blještavi da je morao odvratiti pogled; čak ni Sunce nije moglo stvoriti takvu blistavost.

Floyd je bio tako zapanjen da za trenutak nije uspio dovesti u vezu sjaj s Jupiterom; prva pomisao koja mu je prostrujala kroz um bila je: supernova! No, gotovo istog časa kad mu je ova ideja sinula, on ju je i odbacio; čak ni Sunčev prvi susjed, Alfa Centauri, nije mogao prirediti ovako zastrašujuću predstavu, kako god silovito da eksplodira.

Svjetlost se najednom priguši; Šaša je spustio vanjske štitnike. Sada se moglo gledati neposredno u izvor i razabrati da je to samo puka točka, tek još jedna zvijezda, čiji se opseg uopće nije mogao odrediti. Ona nije mogla imati nikakve veze s Jupiterom; kad je Floyd posljednji put bacio pogled na planet, prije samo nekoliko minuta, on je bio četiri puta veći od ovog udaljenog, skvrčenog sunca.

Šaša je dobro postupio što je spustio štitnike. Trenutak kasnije sićušna zvijezda je eksplodirala, tako da ju je čak i *kroz* tamne filtere bilo nemoguće promatrati golim okom. Ali završni orgazam svjetlosti potrajao je tek djelić sekunde; a onda se Jupiter, ili ono što je nekada bio Jupiter, stao ponovo širiti.

Nastavio se širiti sve dok nije dostigao obujam mnogo veći od onog prije preobražaja. Uskoro je kugla svjetlosti počela brzo blijedjeti, spustivši razinu sjajnosti do običnog Sunčevog sjaja; Floyd je tog časa razabrao da je to zapravo šuplja opna, budući da je središnja zvijezda bila i dalje jasno vidljiva u njenom srcu.

Obavio je na brzinu nekoliko letimičnih proračuna. Brod se nalazio udaljen od Jupitera više od jedne svjetlosne minute, ali je opna, koja se sada pretvarala u prsten jarkih bridova, već prekrivala četvrt neba. To je značilo da se kreće prema njima, *blagi Bože!*, gotovo polovicom brzine svjetlosti. Za nekoliko minuta progutat će brod.

Sve do tada, od Sašine objave nitko nije progovorio ni riječi. Neke opasnosti su toliko spektakularne i toliko stoje izvan normalnog iskustva da ih um odbija prihvatiti kao stvarne, te samo prati približavanje usuda bez ikakvog osjećanja straha. Čovjek koji promatra razorno primicanje plimnog vala, tutnjave lavine ili uskovitlanog lijevka tornada, ne poduzimajući pritom ništa kako bi pobjegao, ne mora nužno ostati paraliziran od prevelikog straha ili pomiren s neumitnom sudbinom. On je jednostavno nesposoban povjerovati da se njega tiče poruka koju mu priopćavaju oči. Sve se to, zapravo, zbiva nekom drugom.

Kao što se moglo i očekivati, Tanja je prva prekinula čaroliju nizom zapovijedi koje su Vasilija i Floyda nagnale da pohitaju na zapovjedni most.

"Što ćemo sada?" upita ona, kad su se okupili.

Sigurno je da ne možemo pobjeći, pomisli Floyd. Ali, možda smo u stanju poboljšati vlastite izgledе.

"Okrenimo brod," reče on. "Trebalo bismo se tako postaviti da budemo što manja meta. A i tako da između opne i nas stoji što više mase koja bi poslužila kao štit protiv zračenja?"

Vasilijevi prsti već su plesali po kontrolama.

"Imaš pravo, Woody, premda je već kasno za emisije gama-zraka i rendgenskih zraka. No, vjerojatno

postoje sporiji neutroni i alfe i sam će ga vrag znati što još ne i što tek treba slijediti."

Sare svjetlosti stadoše se spuštati niz zidove kako se brod nezgrapno okretao oko svoje osi. Konačno, potpuno ih je nestalo; *Leonov* se sada nalazio postavljen tako da je doslovce cjelokupna njegova masa ležala između krhkog ljudskog tovara i sve bliže opne zračenja.

Hoćemo li doista osjetiti udarni val, zapita se Floyd, ili će plinovi što se šire biti prerijetki da bi mogli fizički djelovati u času kad stignu do nas? Viđen vanjskim kamerama, plameni prsten sad je opasivao gotovo cijelo nebo. Ali brzo se gubio; kroz njegovu koprenu već su se mogle nazrijeti neke sjajne zvijezde. Preživjet ćemo, pomisli Floyd. Bili smo očevici uništenja najvećeg planeta, i nismo stradali.

A onda kamere više nisu pokazivale ništa drugo osim zvijezda, premda je jedna od njih bila milijun puta sjajnija od svih ostalih. Plameni mjehur koji je napuhao Jupiter neosjetno je minuo kroz njih, iako se činio više nego upečatljivim. Na njihovoj udaljenosti od izvora, samo su brodski uređaji zabilježili njegov prolazak.

Napetost na brodu počne polako popuštati. Kao što uvijek biva u takvim prigodama, ljudi su se počeli smijati i zbivati glupe šale. No, Floyd ih gotovo nije čuo; usprkos olakšanju što su preživjeli, on je i dalje bio tužan.

Nešto veliko i čudesno bilo je uništeno. Prestao je postojati Jupiter, sa svom svojom ljepotom, veličanstvenošću i tajnama koje sada više nikada neće biti odgonetnute. Otac svih bogova stradao je u punom naponu snage.

No, situacija se mogla promatrati iz još jednog kuta. Izgubili su Jupiter, ali što su dobili zauzvrat?

Izabravši pravi trenutak da se oglasi, Tanja postavi pitanje:

"Vasilij, ima li oštećenja?"

"Ništa ozbiljno, izgorjela je jedna kamera. Svi mjerači zračenja još su dobro iznad normale, ali ne i blizu opasne granice."

"Katerina, provjeri ukupnu dozu koju smo primili. Kako se čini, imali smo sreće, osim ako ne bude novih iznenađenja. Nema sumnje da dugujemo zahvalnost Bowmanu, kao i tebi, Heywoode. Imaš li predodžbu o tome što se dogodilo?"

"Samo to da se Jupiter pretvorio u sunce."

"Oduvijek sam smatrala da je on premalen za tako nešto. Nije li netko jednom nazvao Jupiter 'sunce koje nije uspjelo to postati'?"

"Tako je", potvrdi Vasilij. "Jupiter je premalen da bi započeo proces fuzije, bez pomoći sa strane."

"Hoćeš reći da smo upravo prisustvovali jednom primjeru astronomske inženjerstva?"

"Nedvojbeno. Sad znamo što je *Zagadka* bila naumila."

"U čemu se sastoji trik? Ako bi se ti našao pred obavezom da to uradiš, Vasilij, kako bi upalio Jupiter?"

Vasilij je razmišljao jedan trenutak, a onda slegne ramenima, neodlučnog izraza lica.

"Ja sam samo teorijski astronom, nemam mnogo praktičnog iskustva. Ali, da vidimo... Dobro, ako već nisam u mogućnosti da dodam desetak Jupiterovih masa ili da promijenim gravitacijsku konstantu, onda bih, čini mi se, morao nekako zgusnuti planet, hmm, da, to je zamisao..."

Glas mu je zamuknuo; svi su strpljivo čekali, upravljajući poglede s vremena na vrijeme prema promatračkim ekranima. Zvijezda koja je sada, poslije eksplozivnog rođenja, bila Jupiter, kao da se primirila; bila je zasjenjujuća točka svjetlosti, po prividnoj sjajnosti gotovo jednaka Suncu.

"Jednostavno razmišljam naglas, ali možda bi se moglo srediti na ovaj način. Jupiter se pretežno sastoji, odnosno, sastojao se, od vodika. Ako bi se znatan postotak ovog elementa mogao pretvoriti u neki mnogo gušći materijal, tko zna, čak i u neutronska tvar?, onda bi se srušio do vlastite jezgre. Možda su upravo to činile sve one milijarde *Zagadki* s plinom što su ga usisavale. Nukleosinteza, pravljenje

viših elemenata iz čistog vodika. Taj bi trik trebalo saznati! Više ne bi bilo oskudice ma koje kovine, zlato bi bilo podjednako jeftino kao i aluminij!"

"Ali, kako time objasniti ono što se dogodilo?" upita Tanja.

"Kad je jezgra postala dovoljno gusta, Jupiter je kolabirao, po svemu sudeći za samo nekoliko sekundi. Temperatura je dovoljno porasla da otpočne fuzija. Oh, dobro, i sam mogu razabrati desetak kritičkih napomena, kako bi se prošlo pokraj minimuma željeza; što je s prijenosom zračenja, s Chandrasekharovom granicom? No, pustimo to sada. Ova teorija je dobra za početak; pojedinosti ću razraditi kasnije. Ili ću smisliti neku bolju hipotezu."

"Uvjeren sam da hoćeš, Vasilij", složi se Floyd. "Ali postoji jedno važno pitanje. Zašto su to učinili?"

"Ono upozorenje?" umiješa se Katerina preko broskog interkoma.

"Za što?"

"Ustanovit ćemo to kasnije."

"A možda je", reče Ženja sramežljivo, "*nesretni slučaj*."

Ovo je dovelo do prekida rasprave. Prekid je potrajao više sekundi.

"Kakva zastrašujuća pomisao!" reče napokon Floyd. "Ali, čini mi se da je možemo odbaciti. Da je to u pitanju, onda ne bi bilo upozorenja."

"Možda. Ali, ako ti se dogodi da iz nepažnje izazoveš šumski požar, bar ćeš dati sve od sebe da svakog upozoriš na to."

"Postoji još nešto što po svemu sudeći nikad nećemo doznati", požali se Vasilij. "Oduvijek sam se nadao da će se pokazati kako je Carl Sagan imao pravo i da će se na Jupiteru otkriti život."

"Naše sonde nisu ništa zabilježile."

"A kakvi su bili izgledi za to? Da li bi pronašao život na Zemlji ako bi pretražio nekoliko hektara Sahare ili Antarktika? A to je otprilike ono što smo uradili na Jupiteru."

"Hej!" reče Brajlovski. "A što je s *Otkrićem*, s Halom?"

Šaša uključi dalekodomni prijemnik i počne prebirati po frekvencijama farova. Nije bilo ni traga nekom signalu.

Nakon nekog vremena on objavi skupini koja je nijemo čekala:

"*Otkriće* je nestalo."

Nitko nije pogledao dr. Chandru, premda se začulo nekoliko prigušenih riječi sućuti, kao svojevrсна utjeha ocu koji je upravo izgubio sina.

Ali, Hal je imao još jedno, posljednje iznenađenje za njih.

53. DAR SVJETOVA

Radio-poruka upućena Zemlji nekoliko trenutaka prije nego je prasak zračenja zahvatio brod sastojala se od nekodiranog teksta i neprekidno se ponavljala:

SVI OVI SVJETOVI SU VAŠI, OSIM EUROPE.
NE POKUŠAVAJTE SE TAMO SPUSTITI.

Slijedilo je više od sto ponavljanja; a onda su se slova izobličila i emisija se prekinula.

"Počinjem shvaćati", reče Floyd, pošto im je zastrašena i brižna kontrola misije prenijela poruku. "Ovo je samo dar za rastanak, novo sunce i planeti oko njega."

"Ali zašto samo *tri*?" upita Tanja.

"Ne budimo pohlepni", uzvratil Floyd. "Pada mi na pamet jedan vrlo jak razlog. Znamo da na Europi

postoji život. Bowman, ili njegovi prijatelji, tko god oni bili, žele da tamo ne guramo svoj nos."

"To ima smisla u još jednom pogledu", reče Vasilij. "Obavio sam neke proračune. Pod pretpostavkom da se Sol 2 ustalio i da će nastaviti zračiti sadašnjom snagom, Europa bi trebala imati lijepu tropsku klimu, nakon što se led otopi. A to se već sada počelo događati."

"Što je s ostalim mjesecima?"

"Na Ganimeđu će biti sasvim ugodno, dnevna strana bit će umjerena. Na Kalistu će vladati snažna studen; doduše, ako bi bilo dovoljno ispuštanja plinova, nova atmosfera mogla bi postati pogodna za život. Ali na Iou će biti još gore nego što je sada, pretpostavljam."

"Što i nije veliki gubitak. Tamo je bio pravi pakao i prije no što se ovo dogodilo."

"Nemojte otpisati Io", reče Curnow. "Poznajem mnoštvo teks-arapskih naftaša koji bi rado tamo malo pročeprkali, tek reda radi. *Mora* postojati nešto vrijedno na jednom tako gadnom mjestu. A usput budi rečeno, upravo mi je pala na um jedna prilično uznemirujuća pomisao."

"Sve što *tebe* uznemirava sigurno je ozbiljno", reče Vasilij. "Što je to?"

"Zašto je Hal uputio poruku Zemlji, a ne nama? Pa, mi smo bili mnogo bliže."

Slijedila je prilično duga šutnja; napokon, oglasi se Floyd, zamišljeno:

"Shvaćam što imaš na umu. Možda se želio osigurati da bude primljena na Zemlji."

"Ali, znao je da ćemo je mi prenijeti, oh!" Tanjine oči se razrogačiše, kao da je upravo postala svjesna nečeg neugodnog.

"Na mene ste zaboravili", požali se Vasilij.

"Mislim da je Walter na to ciljao", reče Floyd. "Sasvim je u redu biti zahvalan Bowmanu, ili već onome koji je dao upozorenje. Ali to je ujedno bilo *sve* što su učinili. Lako se moglo dogoditi da ipak stradamo."

"Ali nismo", uzvratila Tanja. "Spasili smo se, vlastitim snagama. A možda je baš u tome i bila cijela zamisao. Da nije bilo tako, onda uopće ne bismo ni bili vrijedni spašavanja. Znaite, opstanak najuspješnijih. Darwinističko odabiranje. Odstraniti gene gluposti."

"Imam neugodan osjećaj da imaš pravo", reče Curnow. "Da smo se držali prvobitnog datuma polaska i da nismo upotrijebili *Otkriće* kao raketu-nosač, da li bi on, ili oni, poduzeo išta da nas spasi? To ne bi stajalo mnogo napora jednu inteligenciju kadru razoriti Jupiter."

Zavladala je neugodna šutnja, koju je konačno prekinuo Heywood Floyd.

"Sve u svemu", reče on, "vrlo mi je drago što na to pitanje nikada nećemo dobiti odgovor."

54. IZMEĐU SUNACA

Rusima će, pomisli Floyd, nedostajati Walterove pjesme i duhovite opaske na putu prema kući. Poslije uzbuđenja kojima su obilovali protekli dani, dugotrajno padanje prema Suncu, i prema Zemlji, bit će jednoličan antiklimaks. Ali, baš su se takvom jednoličnom, neuzbudljivom putovanju svi sada živo nadali.

Već se osjećao pospano, premda je i dalje bio svjestan onoga što ga je okruživalo i kadar reagirati na to. Hoću li izgledati... *mrtav* kad budem u hibernaciji?, upita se on. Oduvijek ga je uznemirivalo da promatra nekog, osobito nekog poznatog, u dubokom snu. Možda je to bio previše snažan podsjetnik na činjenicu da je i sam smrtno.

Curnow je već bio potpuno utonuo u san, ali Chandra je još bio budan, iako prilično omamljen posljednjom injekcijom. No, očigledno više nije vladao sobom, pošto ga, kako se činilo, uopće nije zabrinjavala vlastita golotinja u prisutnosti Katerine koja ga je pažljivo promatrala. Zlatni lingam, koji je sad bio njegov jedini odjevni predmet, neprekidno je nastojao odlebdjeti od njega, ali bi ga lančić na

kume se nalazio stidno zadržavao.

"Sve je u redu, Katerina?" upita Floyd.

"Savršeno. Ali sada ti zavidim. Za dvadeset minuta bit ćeš kod kuće."

"Ako to može biti neka utjeha, otkud znaš da nećemo sanjati strašne snove?"

"Nitko još nije izvijestio o njima."

"Ah, možda su ih zaboravih nakon buđenja."

Kao i obično, Katerina ga je shvatila sasvim ozbiljno.

"Nemoguće. Kad bi bilo snova u hibernaciji, EEG snimka bi to pokazala. U redu, Chandra, sklopite oči. Tako, gotovo je. A sad je na tebi red, Heywoode. Na brodu će biti vrlo neobično bez tebe."

"Hvala, Katerina... nadam se da ćete lijepo putovati."

Iako je bio vrlo pospan, Floyd je postao svjestan da je kirurg-zapovjednik Rudenko najednom pokazala neku nesigurnost, da se čak... je li moguće... postidjela. Činilo se kao da mu želi nešto reći, ali nikako da to prevali preko jezika.

"Što je bilo, Katerina?" upita on pospanim glasom.

"Nikome to još nisam rekla, ali *ti* to sigurno nećeš razglasiti. Imam jedno malo iznenađenje."

"Bolje... požuri... malo..."

"Maks i Ženja će se vjenčati."

"Je... li... to... iznenađenje?"

"Nije. To je samo da te priprelim. Kada se vratimo na Zemlju, vjenčat ćemo se i Walter i ja. Kako ti se to čini?"

Sad mi je jasno zašto ste toliko vremena provodili zajedno. Da, bilo je to pravo iznenađenje... tko bi samo na to pomislio!

"Vrlo... mi... je... drago... što... to... čujem..."

Floydov glas zamukne prije nego što je stigao završiti rečenicu. Ali još nije bio nesvjestan; i dalje je mogao usredotočiti jedan dio svog intelekta na novu situaciju.

Doista ne mogu povjerovati, reče on u sebi. Walter će se vjerojatno predomisli prije nego što se probudi...

A onda mu sine još jedna, posljednja pomisao, prije nego što je i sam uronio u san. Ako se Walter predomisli, onda bolje da se uopće *ne* probudi...

Dr. Heywoodu Floyd se učini da je to vrlo smiješno. Ostali članovi posade često su se pitali zašto se on osmjehivao cijelim putem do Zemlje.

55. LUCIFEROVO UZAŠAŠĆE

Pedeset puta blistaviji od punog Mjeseca, Lucifer je preobrazio nebo Zemlje, doslovce ukinuvši noć tijekom više mjeseci, neprekidno. Iako je imalo zlokoban prizvuk, ime je ipak bilo neizbježno; i doista, "Lučonoša" je donio i zlo i dobro. Tek će se poslije mnogo stoljeća i tisućljeća pokazati što će od ovoga dvoga odnijeti prevagu.

Pozitivno je bilo to što je kraj noći umnogome proširio ljudski djelokrug, osobito u nerazvijenim zemljama. Potreba za umjetnom rasvjetom svuda je znatno smanjena, što je dovelo do velikih ušteda električne energije. Bilo je to kao da je u svemiru postavljena divovska svjetiljka koja obasjava pola globusa. Čak je i danju Lucifer bio zasljepljujuće tijelo koje je bacalo uočljive sjene.

Lucifer je bio dobrodošao poljodjelcima, gradonačelnicima, komunalnim službama, policiji, pomorcima i gotovo svima onima koji su posao obavljali vani, osobito u zabitim područjima; on im je

učinio život mnogo sigurnijim i lakšim. Ali, zato su ga mrzili ljubavni parovi, zločinci, prirodoslovci i astronomi.

Djelatnosti prve dvije skupine bile su ozbiljno zasmetane, dok su se prirodoslovci brinuli zbog utjecaja Lucifera na životinjski svijet. Mnoga noćna stvorenja bila su ozbiljno ugrožena, dok su se druga uspjela prilagoditi. Pacifički grunion, čiji je čuveni čin parenja bio usko povezan s plimom i s noći bez mjesečine, našao se u gadnoj neprilici i po svemu sudeći čekalo ga je brzo iščeznuće.

A jednaka je sudbina, kao se činilo, snašla i astronome na površini Zemlje. No, to više nije bila takva znanstvena katastrofa kao što bi u ranijim vremenima bila, budući da je preko pedeset posto astronomskih istraživanja zavisilo od uređaja u svemiru ih na Mjesecu. A oni su se lako mogli zakloniti od Luciferaova bljeska; ali zato su zemaljska promatranja bila ozbiljno ugrožena novim suncem koje je zablistalo na nekadašnjem noćnom nebu.

Ljudski rod će se prilagoditi kao što je to činio i mnogo puta u prošlosti. Uskoro će se roditi naraštaji koji uopće neće znati za svijet bez Lucifera; ali najsvjetlija među zvijezdama bit će vječna zagonetka svakom pametnom muškarcu i ženi.

Zbog čega je Jupiter žrtvovan, i koliko će novo sunce sjati? Da li će brzo sagorjeti, ili će godinama održavati svoju energiju, možda do kraja vijeka ljudskog roda? A nadasve, zbog čega zabrana nad Europom, svijetom koji je sada bio okružen oblacima poput Venere?

Moraju postojati odgovori na ta pitanja; a Čovječanstvo se neće smiriti dok ih ne pronade.

...A kako u cijeloj Galaksiji nisu susreli ništa dragocjenije od Razuma, poticali su posvuda njegov osvit. Postali su ratari zvjezdanih polja; sijali su, a ponekad i želi.

Katkad su morali i bezosjećajno iskorjenjivati.

Tek posljednjih nekoliko naraštaja Europljani su se počeli upućivati prema Tamnoj strani, izvan dosega svjetlosti i topline svog sunca koje nikada nije zalazilo, u divljinu gdje se još mogao naći led koji je jednom prekrivao cijeli novi svijet. No, tek su se rijetki zadržali tamo da se susretnu s kratkom i zastrašujućom noći koja dolazi kad blistavo, ali nemoćno Hladno sunce zaroni ispod obzora.

No, ti rijetki, ustrajni istraživači već su otkrili da je svemir oko njih neobičniji nego što su ikada zamišljali. Osjetljive oči koje su im se razvile u tammim oceanima još su ih valjano služile; bih su kadri vidjeti zvijezde i druga tijela koja su se kretala njihovim nebom. Počeli su udarati temelje astronomije, a neki hrabri mislioci čak su postavili pretpostavku da veliki svijet Europe nije jedina tvorevina Postojanja.

Čim su izašli iz oceana, tijekom eksplozivno brze evolucije koja im je bila omogućena otapanjem leda, shvatili su da se predmeti na nebu mogu podijeliti u tri vrste. Najvažnije je, dakako, bilo sunce. Neke predaje, koje gotovo nitko nije uzimao ozbiljno, govore su o tome da se ono nije oduvijek nalazilo tu, već da se pojavilo odjednom, najavivši kratko razdoblje preobražaja kad je pretežni dio bujnog života na Europi bio uništen. Ako je to doista bilo točno, onda je plaćena mala cijena za sve blagodati koje su pritjecale sa sićušnog, neiscrpnog izvora energije koji je nepomično počivao na nebu.

Možda je Hladno sunce bilo njegov daleki brat, prognan zbog nekog zločina, i osuđen da zauvijek hodi nebeskim svodom. Ono nije bilo nimalo važno osim za one lude Europljane koji su neprekidno postavljali pitanja o svemu što je sav razuman svijet prihvaćao zdravo za gotovo.

No, ipak se moralo priznati da su ti čudaci, tijekom izleta na Tamnu stranu, došli do nekih zanimljivih otkrića. Tvrdili su, iako je u to teško povjerovati, da je cijelo nebo prošarano neprojenim sićušnim svjetiljkama, još manjim i slabašnjim od Hladnog sunca. Sjaj im se prilično razlikovao, a i ostajale su nepomične.

Spram tog zaleđa postojala su tri tijela koja su se *kretala*, naizgled u skladu sa složenim zakonima u koje još nitko nije uspio proniknuti. Isto tako, za razliku od svega drugog na nebu, ona su bila prilično krupna, iako su im se oblik i veličina neprekidno mijenjali. Ponekad su se javljali u obliku ploča, ponekad polukrugova, a ponekad vitkih srpova. Bila su očigledno bliža od ostalih tijela u svemiru, budući da im se na površinama moglo razabrati obilje složenih pojedinosti koje su se stalno mijenjale.

Teorija da su to uistinu drugi svjetovi konačno je bila prihvaćena, premda je tek nekolicina fanatika vjerovalo da oni mogu biti tako veliki i važni kao Europa. Jedan je ležao u pravcu sunca i na njemu je neprestano vrilo kao u kotlu. Na noćnoj strani mogao se vidjeti sjaj velikih vatri, pojave koja je još nadilazila moć shvaćanja Europljana, budući da im je atmosfera bila bez kisika. A ponekad su žestoke eksplozije izbacivale oblake čestica s površine; ako je taj globus što stoji u pravcu sunca uistinu svijet, onda je na njemu jamačno vrlo neugodno živjeti. Tamo je vjerojatno gore nego na noćnoj strani Europe.

Dvije druge, udaljenije kugle nisu bile, kako se činilo, tako loša mjesta, no ipak su u koječemu djelovale još tajanstvenije. Kada bi se tama spustila na njihove površine, i tamo su se pojavljivale šare svjetlosti, ali su se one vrlo razlikovale od brzo promjenljivih vatri uskomešanog unutrašnjeg svijeta. Plamtile su gotovo postojanim sjajem i bile su usredotočene na nekoliko malih područja, premda su tijekom naraštaja ta područja rasla i umnožavala se.

Ali, najneobičnija su bila svjetla, silovita poput sićušnih sunaca, koja su se često mogla zapaziti *kako*

se kreću kroz tminu između tih drugih svjetova. Jednom prigodom, prisjetivši se bioluminiscencije iz vlastitih mora, neki Europljani postavili su pretpostavku da su to možda živa stvorenja; ali njihova jarkost činila je to gotovo nemogućim. Pa ipak, sve je više mislilaca smatralo da ta svjetla, nepomične šare i pokretna sunca, moraju biti neke neobične pojave što ukazuju na život.

No, protiv te zamisli potezao se vrlo snažan dokaz. Ako su to doista živa bića, zašto onda nikada ne dođu na Europu?

I ovdje postoji predaja. Prije mnogo tisuća naraštaja, ubrzo nakon osvajanja kopna, kaže se da su neka od tih svjetala uistinu prišla sasvim blizu, ali su se sva odreda rasprsnula; svaki je prasak bio tako silovit da je ispunio cijelo nebo, daleko nadmašivši sjaj sunca. A onda su neobične, čvrste kovine padale na tlo; neki još i danas predstavljaju predmete obožavanja.

No nijedan od njih nije tako svet kao golemi, crni monolit koji stoji na granici vječnog dana, zauvijek okrenut jednom stranom prema nepomičnom suncu, dok mu druga strana gleda prema zemlji noći. Deset puta viši od najvišeg Europljanina, čak i kad ovaj posve ispruži svoje pipke, on je utjelovljenje simbola tajne i nedostižnosti. Nitko ga, naime, nikada nije dodirnuo; jedino se može obožavati izdaleka. Oko njega se pruža Krug sile, što odbija sve koji se pokušavaju približiti.

Ista ta sila, smatraju mnogi, ne dopušta pristup onim pokretnim svjetlima na nebu. Ako ona ikada otkáže, svjetla će se spustiti na djevičanske kontinente i na sve manja mora Europe i njihova svrha bit će konačno objavljena.

Europljani bi bili iznenađeni da znaju kako su pomno i uz puno zbunjenosti i čuđenja taj crni monolit proučavali i umovi što su stajali iza tih pokretnih svjetala. Stoljećima su se njihove automatske sonde oprezno spuštale sa staze, uvijek s istim pogubnim ishodom. Jer sve dok ne bude kucnuo pravi trenutak, monolit neće dopustiti kontakt.

A kad taj trenutak kucne, kad, možda, Europljani sagrade radio i kad otkriju poruke što ih neprekidno bombardiraju s male udaljenosti, monolit će možda promijeniti strategiju. Možda će se, a možda i neće, odlučiti da oslobodi entitete što počivaju u njemu kako bi premostili ponor između Europljana i roda kojem su oni jednom bili privrženi.

A može se pokazati da jedan takav most uopće nije moguć, odnosno da dva tako raznorodna oblika svijesti uopće ne mogu zajedno postojati. Ako to bude tako, onda samo jedan od ta dva roda može naslijediti Sunčev sustav.

Ali koji će to biti, čak ni bogovi ne znaju, bar još ne.

ZAHVALNICE

Dakako, zahvalnost na prvom mjestu mora biti upućena Stanleyu Kubricku koji mi je prilično davno poslao pismo, zapitavši me imam li neku zamisao za "poslovično dobar znanstveno-fantastični film".

Zatim, zahvalnost pripada i mom prijatelju i agentu (ovo dvoje nije uvijek sinonim) Scottu Meredithu zato što je zapazio da sinopsis za film od deset strana, koji sam mu poslao kao intelektualnu vježbu, sadrži mnogo šire mogućnosti, da to dugujem potomstvu, i tako dalje, i tako dalje...

Zahvalnost također dugujem:

Senjoru Jorgeu Luiziu Califeu iz Rio de Janeira na pismu koje me nagnalo da počnem ozbiljno razmišljati o mogućem nastavku (pošto sam prethodno godinama tvrdio da je tako nešto očigledno nemoguće).

Dr. Bruceu Murrayu, bivšem upravitelju Laboratorija za mlazni pogon, u Pasadeni, i dr. Franku Jordanu, također iz LMP-a, zato što su mi izračunali mjesto Lagrangea jedan u sustavu Io-Jupiter. Zanimljivo je da sam ja obavio istovjetan proračun trideset četiri godine ranije za kolinearne Lagrangeove točke sustava Zemlja-Mjesec ("Stationary Orbits", "Journal of the British Astronomical Association", prosinac 1947.), ali više se ne pouzdajem u vlastitu sposobnost rješavanja jednadžbi petog stupnja, čak ni uz pomoć HAL-a juniora, mog pouzdanog H/P 9100A.

Izdavačkoj kući "New American Library", vlasniku autorskih prava nad knjigom "2001: Odiseja u svemiru", zbog dopuštenja da upotrijebim građu u pedeset prvom poglavlju (trideset sedmo poglavlje iz "2001: Odiseje u svemiru"), kao i navode u tridesetom i četrdesetom poglavlju.

Generalu Potteru, iz inženjerijskih jedinica oružanih snaga Sjedinjenih Američkih Država, zato što je našao vremena u svojoj inače vrlo popunjenoj satnici da me provede kroz EPCOT 1969. godine, u vrijeme kad je tu postojalo samo nekoliko velikih rupa u tlu.

Wendellu Solomonsu zbog pomoći oko ruskog (i angloruskog).

Jean-Michelu Jarreu, Vangelisu i neusporedivom Johnu Williamsu za nadahnuća, kad god se za to ukazala potreba.

C. P. Cavafyu za pjesmu "Čekajući barbare".

Dok sam pisao ovu knjigu, ustanovio sam da se o zamisli o punjenju goriva na Europi raspravljalo u tekstu "Outer planet satellite return missions using *in situ* propellant production" iz pera Asha, Stancatija, Niehoffa i Cudae ("Acta Astronautica" VIII, 5-6, svibanj-lipanj 1981.).

Zamisao o automatski eksponencirajućim sustavima (von Neumannovi strojevi) za vanzemaljsko rudarenje ozbiljno su razmatrali von Tiesenhausen i Darbro iz NASA-inog Marshallovog centra za svemirsko letenje (vidjeti: "Self-Replicating Systems" - NASA Technical Memorandum 78304). Ako netko sumnja u sposobnost takvih sustava da se uhvate ukoštac s Jupiterom, upućujem ih na ovu studiju u kojoj se pokazuje kako samoumnožavajuće tvornice mogu skratiti vrijeme proizvodnje kolektora Sunčeve energije sa šezdeset tisuća godina na pukih dvadeset godina.

Očaravajuću zamisao da plinoviti divovi možda imaju dijamantne jezgre ozbiljno su pretresli M. Ross i F. Ree iz Laboratorija Lawrence Livermore pri Sveučilištu California, za slučajeve Urana i Neptuna. Kako mi se čini, sve što ovi planeti mogu učiniti, Jupiter je kadar učiniti bolje. Mole se De Beersovi akcionari da obrate pažnju na ovo.

Za više pojedinosti o zračnim oblicima života koji možda postoje u Jupiterovoj atmosferi vidjeti moju novelu "Susret s meduzom" (u zbirci "Vjetar sa Sunca"). Ovakva stvorenja predivno je dočarao Adolf Schaller u drugom dijelu "Kozmosa" Carla Sagana ("Jedan glas u kozmičkoj fugi").

Fantastičnu zamisao da na Europi možda ima života, u oceanima prekrivenim ledom, koje u tekućem stanju održavaju iste one Jupiterove plinske sile koje zagrijavaju Io, prvi je izložio Richard C. Hoagland

u časopisu "Star and Sky" ("The Europa Enigma", siječanj 1980.). Ovu doista domišljatu pretpostavku ozbiljno je shvatilo više astronoma (ponajprije dr. Robert Jastrow iz NASA-inog Instituta za svemirska istraživanja) i ona se može pokazati kao jedna od najboljih pobuda za poduzimanje predviđene misije "Galilej".

I napokon: zahvalnost dugujem Valeriji i Hectoru zato što su mi osigurali sustav za održavanje života; Cherenei zato što je unijela interpunkciju u svako poglavlje vlažnim poljupcima; i Steveu zato što je bio prisutan.

Colombo, Šri Lanka
srpanj 1981. - ožujak 1982.